

A

MAGYAR ÉS ERDÉLYI

B Á N Y A J O G

RENDSZERE.

IRTA

DR. WENZEL GUSZTÁV,

HITES ÜGYVÉD, EGYETEMI RENDES JOGTANÁR, A MAGYAR
AKADEMIA, S TÖBB BEL- ÉS KÜLFÖLDI TUDOMÁNYOS
TÁRSULAT TAGJA STB.

(Más nyelvekre fordítás ellen szerző tiltakozik.)

BUDÁN:

A KIR. MAGY. EGYETEMI NYOMDÁBÓL

1866

ELŐSZÓ.

Az isteni gondviselés hazánkat az ásványvilág mindennemű kincseivel oly bőkezűleg áldotta meg, hogy helyes gazdasági kezelés mellett, ha ezt a törvényhozás czélszerű intézkedések által támogatja, Magyarország Europa bányászkodó országai közt könnyen az első helyeknek egyikét foglalhatja el. Nem szenved tehát kétséget, hogy a magyar bányajognak is fontos hivatása van; s hogy — ha mindeddig az annak kifejtése és művelésére fordított gond nem felelt is meg fontosságának — van mégis sok ok, mely arra int, hogy a hazai jogrendszer ezen nevezetes osztályára különös figyelemmel legyünk.

Nem lehet itt feladatomból bővebben kifejteni azt, mikép történt, hogy 1548. óta a hazai bányajog olyanmire háttérbe szorított, hogy a fennálló rendezésnek szabályai idegen praemissákból folytak, melyek mellet törvényhozásunk csak alárendelt szerepet

IV

játszott. Magyarországon az 1723: 107. tcz. ezen rendezés irányában nem tudott önálló álláspontra lépni; s ámbár annak szabályait csak „judiciorum montanisticorum leges privatae“-nek címezte, mégis helyettők más intézkedéseket nem tett. Erdélyben az 1747-ki diétán önálló bányatörvény volt ugyan hozva; de ez nagyjából a bányászatnak csak külviszonyaival foglalkodik, belrendezésére nézve pedig ugyanazon szabályokat veszi zsinormértékül, melyek az anyaországban fennálltak. Az eredmény mindkét helyen egyaránt kedvezőtlen volt.

Az 1791-ki országgyűlés mind Magyarországon mind Erdélyben 1523. óta az első kísérletet tette, a hazai bányászat bajain az országos törvényhozás útján segíteni. E tekintetbeni igyekezetének következményei az 1791-ki és 1827-ki országos választmányoknak munkálatai, és az 1844-ki országgyűlési bányatörvény-javaslat voltak, melyek azonban célhoz nem vezettek. Az ezek által követett általános irány az volt, hogy a fennálló bányászati rendezés intézményei és eredményei, mennyiben kedvezők, továbbra is megtartassanak, de egyszersmind az mellőztessék, a mi helyesnek és törvényszerűnek nem találtatott. Positív új indítványokkal a három javaslat nem igen dicsekedhetik; s ezen oknál fogva, különösen az 1848. ótai nagyszerű átalakulások folytán, ezen javaslatok bányászatunk mostani szükségleteinek már meg nem felelnek. Ily körülmények közt az 1854-ki általános ausztriai bányatör-

vénynek életbeléptetése, mely, főkép alapelveiben, a kor kívánalmainak és a bányászat érdekeinek megfelelő üdvös reformokat tartalmaz, nálunk is általában jótékony hatással volt; ámbár nem tagadható, hogy több részletében a hazai törvényhozás egyes főpontjaival nem volt összhangzásban. Így fogta fel ezen törvény jelentőségét az 1861-ki országbírói értekezet is; s talán nem tévedek, ha ez utóbbinak a bányügyre vonatkozó ideiglenes határozatait, melyek által az 1854-ki bányatörvény is, míg a törvényhozás máskép nem fog intézkedni, érvényben hagyatott, — a legszerencsésb expediensnek tartom, mely a viszonyok mostani állása közt csak történhetett. A jelen munka, mely ugyanazon állásponton állapodik meg, ezt részletesben fogja kifejteni.

Legközelebb az országos törvényhozás lesz hivatva, a hazai bányászat szükségleteiről és érdekeiről definitív intézkedések által gondoskodni. Ez felette fontos, de egyszersmind nehéz feladat is leend. Bányászatunk méltán azt várja, hogy oly törvény hozattassék, mely jövődöbéli felvirágzásának biztos jogi alapúl szolgáljon; mely egyrésről szerves összhangzásban legyen általános hazai jogrendszerünkkel, de másrésről korunk bányajogi irányeszméit, s általában azon észleleteket és tapasztalásokat is kellő figyelembe vegyje, melyekre a bányászat tárgyában az újabb európai törvényhozások szert tettek. E tekintetben mellőzhetlen feltétel, hogy a bányatörvényhozásnak

önálló felfogása, s a bányaviszonyok szabályozásának a felszín feletti jogrendezéstől függetlensége biztosíthatassék a).

α) Szabadjon e helyen azon beszédre figyelemztetnem, mely-lyel Mirabeau a francia nemzeti gyűlésben 1791. martius 21-én a bányajog önálló rendezésének szükségességét azon indítvány ellen védelmezte, mely szerint az a felszínfeletti törvényhozás tekinteteinek feltétlenül alávetni szándokoltatott. A beszéd (nyomtatva van a Procès verbeaux de l'Assemblée nationale XLIX. kötetében, Páris 1791.; s németre fordítva Köhler és Hoffmann „Bergmännisches Journal“-ja VI. évfolyama II. kötetében, Freyberg 1797 1. sk. és 97. sk. II.) az újabb francia bányatörvényhozásnak mintegy kiindulási pontja volt, s ez oknál fogva a bányászati tudományban nagy fontosságúnak tartatik jelenleg is. „Je dit — mond ezen beszédben Mirabeau — que la société n' a fait une propriété du sol qu' à la charge de la culture ; et sous ce rapport le sol ne s' entend que de la surface. Je dis que, dans la formation de la société, on n' a pu regarder comme propriété que les objets dont la société pouvait alors garantir la conservation. Or, comment aurait-on empêché qu' à 1,200 pieds au-dessous d' un propriétaire on n' exploitât la mine que le propriétaire du sol aurait prétendu lui appartenir ? Je dis que si l' intérêt commun et la justice sont les deux fondements de la propriété, l' intérêt commun et l' équité n' exigent pas que les mines soient des accessoires de la surface. Je dis que l' intérieur de la terre n' est pas susceptible d' un partage ; que les mines, par leur nature irrégulière, le sont encore moins ; que quant à la surface, l' intérêt de la société est, que les propriétés soient divisées ; que, dans l' intérieur de la terre, il faudrait au contraire les réunir, et qu' ainsi la législation qui admettrait deux sortes de propriétés comme accessoires l' une de l' autre, et dont l' une serait inutile par cela seul qu' elle aurait l' autre pour base et pour mesure, serait absurde. Je dis que l' idée d' être maître d' un torrent ou d' une rivière qui répond sous la terre à la surface de nos champs, me paraît aussi singulière que celle d' empêcher le passage d' un ballon dans l' air, qui répond aussi, à coup sûr, au sol d' une propriété particulière. Je dis que la prétention de regarder les mines comme un accessoire de la surface et comme une

Ezen szempontból vette szemügyre a jelen munka szerzője a tudomány hivatását is ; mely a törvényhozás teendőit előkészítse és könnyítse , különösen pedig a részletek rendszeres elemzése által , a bányajog köréhez tartozó viszonyokat külsőleg pontosan körülvonalozza , bensőleg pedig lehetséges világosságba helyezze. Ehhez képest mindenek előtt a hazai bányajog történeti előzményeinek általános és tárgyilag hű áttekintését nyújtottuk , melyek a bányászati királyi főuri jog és a bányaszabadság fogalmaiban oly alapzót tettek le , melyre bányajogunk ujjaalakulása mostani viszonyaink közt is biztosan történhetik. A részletekre nézve , ha tisztában vagyunk az iránt , hogy mely tárgyak tartoznak a bányatörvényhozás körébe , s annak alapelve , a bányaszabadság , mily hatással legyen a rendezés főiránylataira , — úgy látszik , legczélszerűbb , az egyes viszonyok elemzésénél a belső és külső bányajog közt rendszeres különbséget tennünk ; s az előbbiben ismét a bányabirtok és a bányapár szempontjait egymástól elválasztani.

---

véritable propriété est certainement très nouvelle ; car je voudrais bien savoir si quelque acheteur s' est jamais avisé de demander une diminution de prix ou de faire casser une vente parce qu' il aura découvert qu' une mine aura été fouillée sous le sol qu' il a acheté : il pourrait cependant soutenir qu' il avait droit à tout , et qu' en achetant le sol il voulait pénétrer au fond de la terre. Enfin je dis qu' il n' est presque aucune mine qui répond physiquement au sol de tel propriétaire. La direction oblique d' une mine de l' est à l' ouest , la fait toucher dans un très court espace à cent propriétés différentes."

Az említett tekintetek egyszersmind azt is igazolják, hogy ámbár itt szoros feladatunk, a nálunk jelenleg fennálló bányajogot az 1861-ki országbírói értekezlet határozatainak és az ez által érvényben hagyott 1854-ki ált. ausztriai bányatörvény alapján gyakorlati irányban fejtegetni; mégis a jelen munka közvetlenül, ezeknek nem szövegéhez ragaszkodott, hanem szabályait az említett rendszer értelmében rendezte el. A gyakorlati szükségletnek az által mindenkép elég van téve, hogy mindkettőnek szövege a függékben teljesen közöltetik, s hogy a munka és a függék belső összefüggése a jegyzetek által közvetítetik. Azonkívül a tárgymutató mindkettőre vonatkozik.

Pesten, majushóban 1866.

Wenzel Gusztáv.

TARTALOM.

BEVEZETÉS.

1. §. Magyar és erdélyi bányaajog. — 2. §. A magyar és erdélyi bányaajog jellemzése. — 3. §. Jogtudományi alapfogalmak. — 4—11. §§. Bányászati alapismeretek. — 12. §. Irodalmi előzmények. — 13. §. A jelen munka feladata és alaprajza	L a p. 1—23
--	----------------

I. TÖRTÉNETI RÉSZ.

14. §. Feladatunk	25
-----------------------------	----

A) Rövid visszapillantás az előbbi magyar és erdélyi bányaajogra.

15. §. Két korszak megkülönböztetése	25
--	----

Első korszak. A miksa! bányarendelet előtti magyar és erdélyi bányaajog. 16. §. Általában. — 17. §. A magyar és erdélyi bányaajog alakulása. — 18. §. 1) Alsó-magyarországi régi bányaajogok, névsz. a selmecz- és kör-möczbányai. — 19. §. 2) A felső-magyarországi bánya-városok bányaajoga. — 20. §. 3) Bányaajogi állapotok az ország többi részeiben. — 21. §. 4) Bányaajog a kapcsolt részekben és a sz. korona tartományaiban. — 22. §. 5) Erdélyi bányaajog. — 23. §. Az általános bányaszabadság-nak országos-törvény által megállapítása	26—40
---	-------

Második korszak. A miksa! bányarendelet utáni bányaajog Magyarországhban és Erdélyben. 24. §. Miksa! bányarendelet. — 25. §. 1) Keletkezése. — 26. §. 2) Jellemzése. — 27. §. 3) Kihirdetése. — 28. §. 4) Gya-korlati érvénye	41—52
--	-------

B) Mostani bányaajogunk.

29. §. Bányaajogunk ujjaalakulása. — 30. §. 1) Bányaajogi reformok Mária Terézia és II. József korában. — 31. §. 2) Az 1791-ki és az 1827-ki országos választmá-	
--	--

nyok munkálatai. — 32. §. 3) Az 1844-ki bányatörvényjavaslat. — 33. §. 4) Az 1854. majus 23-ki általános ausztriai bányatörvény. — 34. §. Az 1861-ki országbírói értekezlet határozatai. — 35. §. Jelen álláspontunk . . . 52—65

Toldalék. 36. és 37. §§. Rövid pillantás a két hazán kívüli bányajogi törvényhozásokra . . . . . 65—72

II. ÁLTALÁNOS RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

Bányászati királyi főuri jog. (Jus Regale Minerale.)

39. §. A bányászati királyi főuri jog fogalma általában. — 40. §. Magyarországon és Erdélyben. — 41. §. A bányászati királyi főuri jogban foglalt lényeges jogok. — 42. §. Jelentősége a bányajogban 73 79

MÁSODIK FEJEZET.

Bányaszabadság.

43. §. A bányaszabadság mint a fennálló bányajog alapja. — 44. §. A bányaszabadság jogi köre. — 45. §. Az ásványzenek mint a bányajog tárgya . . . . . 79—85

HARMADIK FEJEZET.

Személyekről bányajogi szempontból.

46. §. Álláspontunk. — 47. §. Egyéni személyek. — 48. §. Jogi személyek . . . . . 85—90

NEGYEDIK FEJEZET.

Dolgokról bányajogi szempontból.

49. §. Álláspontunk. — 50. és 51. §§. Bányadolgokról általában . . . . . 90—93

ÖTÖDIK FEJEZET.

Jogügyek a bányajog szempontjából.

52. §. Álláspontunk. — 53. §. Kötelmi és öröködési jog a bányászat tekintetében . . . . . 93—96

III. BELSŐ BÁNYAJOG.

54. §. Általában 97

ELSŐ SZAK.

BÁNYABIRTOK.

ELSŐ FEJEZET.

A bányabirtok eredete,

55. §. A bányabirtok nevei 97

A) Tulajdonképi bányabirtok.

1) Turzás vagy is kutatás. 56. §. Közösé-
ges turzás. — 57. §. Szabad turzás. — 58. §. Földalatti
turzás . . . . . 98—100

2) Adományozás. 59. §. Álláspontunk. — 60—62.
§§. **1)** Bányamérték és bányatelek. — 63. §. **2)** A bá-
nyaadományozás feltételei. — 64. §. **3)** Maga a bányaa-
dományozás. — 65. §. **4)** Bányatelkek felmérése és el-
czövekelése . . . . . 103—114

3) A bányabirtok kiterjesztése. 66. §.
A bányabirtokosnak e tekintetbeni jogai 114

B) Megyétárnák.

67. §. A megyétárnák bányászati jelentősége. — 68.
§. A megyétárnák engedélyezése. — 69. §. A megye-
tárna mint bányabirtok . . . . . 114—117

C) A bányabirtok egyéb nemei.

70. §. Határközégek adományozása. — 71. §. Segéd-
vájások engedélyezése. — 72. §. Külmértékek adományo-
zása. — 73. §. Felkészítési és kidolgozási műhelyek . . 117—123

MÁSODIK FEJEZET.

A bányabirtoknak alakai rendezése.

74. §. Álláspontunk 124

A) Bányászati könyvvezetés. Bányatelekkönyv.

75. §. Feljegyzési könyvek. — 76. §. Bányatelek-
könyv. — 77. §. Föld- és mérés-könyv . . . . . 124—128

**B) A közös bányamívelés formái, melyeken
bányatulajdon alapul.**

78. §. Általában. — 79. §. **I)** A tulajdontársaság. —
80—84. §§. **II)** Bányatársulat . . . . . 128—138

HARMADIK FEJEZET.

**A bányatulajdon és egyéb dologbani bá-
nyajogosítványok.**

85. §. Álláspontunk . . . . . 138—139

A) Fekvő bányabirtokra nézve.

86. és 87. §§. **I)** Tulajdoni jogosítványok. — 88. §.
Az általános és a bányajogi tulajdon közti különbség né-
hány fő-pontjai. — 89. §. **II)** A fekvő bányabirtokra
vonatkozó egyéb dologbani jogosítványok . . . . . 139—146

B) Ingó bányavagyponra nézve.

90. §. A bányajog álláspontja . . . . . 147—148

HEGYEDIK FEJEZET.**A bányatulajdon és más dologbani bányajogonitványok megszűnése.**

91. §. Általában. — 92. §. Ideiglenes bányajogositványok. — 93. §. Bányatelkek és másnemű nyilvántartó bányabirtok . . . . . 148—152

MÁSODIK SZAK.**B Á N Y A I P A R .**

94. §. Álláspontunk 153

ELSŐ FEJEZET.**Bányavállalatok.**

95. §. 1) A bányavállalatoknak veszély elleni biztosítása. — 96. §. 2) Azoknak folytonos munkában tartása. — 97. §. Bányahaladék. — 98. §. 3) A bányavállalatok egyéb kötelei. — 99. §. A bányavállalatok törvényes kezelése. — 100. §. Több bányavállalat közötti viszonya. — 101. §. A bányatörvény áthágásai elleni büntetések . . . . . 153—160

MÁSODIK FEJEZET.**A bányamunkások állapota.**

102. §. Általában. — 103. és 104. §§. A bányavállalatok munkásaikhoz viszonya. — 105. §. Társaságok . . . . . 161—168

IV. KÜLSŐ BÁNYAJOG.

106. §. Általában 169

ELSŐ FEJEZET.**A bányászat közjogi állása.**

107. §. A bányászat és bányaművelők előbbi kiváltásai. — 108. §. Bányaadózás . . . . . 170—173

MÁSODIK FEJEZET.**A bányászat magánjogi állása.**

109. §. A bányászat viszonya a földbirtokhoz. — 110. §. Az erdőkről bányászati tekintetben . . . . . 173—181

V. BÁNYÁSZATI TÖRVÉNYKEZES.

111. §. Általában 182

ELSŐ FEJEZET.**Bányahatóságok.**

112. §. Álláspontunk. — 113. §. II) Tulajdonképi bányahatóságok. — 114. §. III) Bányabíróságok . . . . . 187—189

MÁSODIK FEJEZET.**A bányajog rendszeres szabályainak kezelése.**

115. §. Általában. — 116—118. §§. A bányahatóságoknak ezen szabályok főirányataihoz képesti teendői . 189—193

HARMADIK FEJEZET.**Bányabírószági eljárás.**

119. §. Álláspontunk. — 120. §. A bányabírószágok illetékessége. — 121. §. II) A bányabírószágoknak peres ügyekbeni eljárása. — 122. §. III) A bányabírószágoknak nem-peres ügyekbeni eljárása . . . . . 193—199

FÜGGELÉK.

I. AZ 1861-KI ORSZÁGBÍRÓI ÉRTEKEZLETNEK A BÁNYAÜGYEKRE VONATKOZÓ HATÁROZATAI . . . . . 201—217

II. AZ 1854. MÁJUS 23-KI AUSZTRIAI ÁLTALÁNOS BÁNYATÖRVÉNY 217

BEVEZETÉS.

1. §. Magyar és erdélyi bányajog.

II. Bányajognak általában a fennálló jognak azon része neveztetik, mely a bányászatra vonatkozik, s a személynépeknek a bányabirtok és bányaipar által feltételezett jogait és kötelességeit szabályozza.

Megjegyzendő: **1)** Bányajogról általában csak ott lehetvén szó, hol a bányamívelés mint önálló gazdasági életirány bír jelentőséggel, s hol ennek megfelelőleg a bányaviszonyok is sajátos szükségleteikhez és kívánalmaikhoz képest okszerű módon rendezvék; világos, hogy nem minden pozitív jogrendszerben találunk egyformán kifejtett bányajogra, s hogy annak jelentősége egyes államokban és egyes népeknél különbözik, nemcsak a bányászat terjedelméhez, hanem azon önálló méltatáshoz képest is, melyben a bányamívelés érdekei a törvényhozás által részesíttetnek. **2)** A bányajog köre a bányamívelés körének felel meg, tehát tüzetesen bizonyos, társadalmi fontosságuk és gazdasági természetüknél fogva jogilag is sajátos tekintetekben részesített ásványoknak (az u. n. bányatermékek) felkeresésére, nyerésére (Gewinnung), felkészítésére (Aufbereitung) és kidolgozására (Zugutebringung) vonatkozik; azonban a jogrendezésnek másféle, a bányaérdekek tekintetéből netalán

fennálló intézményeit is szemügyre veszi a). **3)** Magában véve a bányajognak kettős tudományos természete van; mert nemcsak a jogtudománynak, hanem a bányatudománynak is részét képezi. A jelen munka a bányajognak csak mint jogi szakmának fejtegetését tűzte ki magának feladatúl.

III. Mindezek szerint kell meghatározni a magyar és erdélyi bányajognak fogalmát és fontosságát is. Azon jelentőségnek folytán t. i., melylyel a hazai bányászat mindig bírt, s mely mind Magyarországnak mind Erdélynek a bányamívelő államok sorában előkelő helyt biztosít b); de egyszersmind azon gondoskodásnál fogva is, melylyel királyaink és országgyűléseink a bányaeérdekeket támogatták és előmozdították, a magyar és erdélyi bányajog hazai jogrendszerünkben különösen fontos helyt foglal el.

a) E tekintetben itt a fennálló jognak főképen azon intézkedései bírnak érdekel, melyek a földbirtoknak bányászati célokra kisajátítását szabályozzák, vagy melyek az erdőknek s a vízerőknek bányamívelés általi használására vonatkoznak stb. Az ilyenmű kérdésekkel tüzetesen a külső bányajog foglalkodik. — b) Nem lehetvén itt feladatunk a magyarországi és az erdélyi bányászat múltjának történeti fejtegetésébe és jelenének statistikai átvizsgálásába bocsátkozni, erre nézve általában azon munkákra hivatkozom, melyek e tárgy kérdésekkel tüzetesen foglalkodnak. Szabadjon mindazáltal e helyen röviden csak azt kiemelnem, hogy midőn VI. Henrik angol király az országában lévő bányák mívelését emelni kívánta, és e célra 1452. Europa legnevezetesebb bányavidékeiből műértő bányászokat hívott meg Angolországba, oda magyarországi bányászok is kivándoroltak. A király e tekintetben különös privilegiumot adott ki, azt határozván: „Sciatis, quod nos Michaellem Gosselyn, Georgium Hartryke et Matthaeum Laiveston in Regnum nostrum Angliae cum triginta personis vel infra, de Bohemiae, Hungariae, Austriae et Misniae partibus, scientiam operandi in mineris habentibus meliorem, in obsequium nobis in mineris nostris in Regno nostro Angliae impendendum, veniendo, in Regno nostro praedicto expectando, morando, et obsequium nobis in mineris nostris praedictis impendendo, et exinde versus partes praedictas trans-

eundo, in protectionem, tuitionem et defensionem ac salvam guardiam nostras suscepimus speciales.“ (Rymer Th., *Foedera, conventiones, litterae stb. inter Reges Angliae et alios quosvis Imperatores, Reges stb.* XI. köt. London 1710. 317. l.). Számos a magyarországi és erdélyi bányászat történetére vonatkozó adatokat tartalmaznak névszerint a híres Agricola (Bauer) György (megh. 1555.) munkái (p. o. *Bernannus sive de re metallica dialogus*; — *De veteribus et novis metallis libri duo*; — *De ortu et causis subterraneorum libri quinque stb.*); melyek, okmányok és másnemű kéziratú tudósítások által felvilágosítva és bővítve, a hazai bányatörténet anyagát képezik. A két haza bányászatának mostani jelentőségére nézve l. Schwartzner Márton, *Statistik des Königreichs Ungarn* 2. kiad. I. köt. Buda 1809. 242. sk. ll., és Benigni J. H. *Handbuch der Statistik stb. des Gfthums Siebenbürgen*, I. füz. N.-Szeben 1837. 60. sk. ll.; jelen állapotára nézve pedig Konek Sándor, *Az ausztriai birodalom, jelesen a magyar korona országainak statisztikai kézikönyve*, II. füz. Pest 1864. 231. sk. ll.

2. §. A magyar és erdélyi bányajog jellemzése.

I. A bányajog a jogtudomány szempontjából kétféle módon jöhet tekintetbe, mint a fennálló jogrendszernek egyik része, és magában véve. Első tekintetben, a dolog természeténél fogva, összhangzásban kell lennie a jogrendszernek egészével, tehát annak sajátos jellemében is részesül, névszerint hol a köz-, hol a magánjog természetét követi, de gyakran önálló specialis jogi szakmát is képez. a) Utóbbi tekintetben jellemzése kiválólág az általa rendezett bányászat termékenysége, technikai tökélye és virágzása által van feltételezve; s valamint egyrésről ennek emelkedése a viszonyos befolyásnak folytán a bányajognak fejlődésével szükségkép karöltve jár b), úgy másrésről önálló bányajogi álláspontnak is alapul szolgál, mely az egyes államok és nemzetek bányajogai közt általánosb solidaritást eredményez, s ezeknek belső elvi összefüggését, a törvényhozás és jogélet divatozó irányeszméivel nem kevésbé, mint a bányászat technikájával, feltételezi c).

II. A magyar és erdélyi bányajognak fejlődése hazai jogéletünk ugyanazon stadiumai szerint történt, s ugyanazon tényezők befolyásának volt kitéve; melyek Magyarország és Erdély jogrendszerére nézve általában jelentőséggel bírtak. Ennek folytán saját különös körében is, anyagilag nemzeti életünk jogalkotó erejének azon hatását tükrözi le, mely általában anyagi érdekeink felvirágzására és emelésére irányozva volt; alakilag pedig azon formákat, melyek alkotmányunk és kormányzati viszonyaink időszerinti rendezéséhez és, állásához képest jogi létünk részleteiben alkalmazást nyertek. Egészben véve, a magyar és erdélyi bányajog királyaink bányászati főuri jogában (*Jus Regale Minerale*) és a bányáipar szabadságában bírja két főtámaszát; részleteiben királyi privilegiumok és rendeletek, szabad bányavárosaink és bányatársulataink statútumai, s a bányászok által lévén szervezve. A két haza országos törvényhozása csak a XVIII. század óta terjeszkedett ki a bányászatra is. Mindezen tényezők értelmében Magyarországra nézve az 1861-ki Országbirói Értekezlet a bányajogot úgy rendezte, hogy különállósága mind elméleti mind gyakorlati intézkedések által biztosítva van ugyan, hogy azonban a fennálló jogrendszer egyik alkatrészét is képezvén, e tekintetben sajátságos természeténél fogva inkább a magánjog mint a közjog jellemének megfelelő. Ugyanez jelleme az erdélyi bányajognak is.

III. Különben megjegyzendő még: **1)** A magyar és erdélyi bányajognak mint specialis jognak hasonló állása van, miként a kereskedelmi és váltójognak kereskedelmi és váltóüzletekre nézve. Ennek folytán a bányászati, s a kereskedelmi és váltó törvények ugyanazon alaki szempontok szerint vannak rendezve, s a jog szolgáltatása mindkét irányban hasonló intézményekhez van kötve, p. o. a bíróságok oly szervezéséhez, mely szakértők részvételét teszi szükségessé; az eljárás sajátságos modorához stb. **2)** A bányajognak két-

féle elemét kell megkülönböztetni, a szoros értelmű jogit, mely kiválólag alaki jelentőséggel bír, és az általános jog fejlődéséhez képest alakul és rendeztetik; s a bányászait, melynek leginkább anyagi jelentősége van, mely azonban a jogi elem gyakorlati alakulására és rendezésére is hatályosan befoly. Ez utóbbinak kettős főiránya, t. i. a bányabirtok és a bányaipar, a bányajogban két különböző elvet emel uralomra, a stabilitás és a fejlődés elvét, melyeknek elseje a bányabirtok, másika a bányaipar rendezésére vonatkozik.

a) A közjog részét 1789. előtt Franciaországban tette, és teszi jelenleg is az orosz birodalomban; a magánjoghoz a romaiaknál tartozott, és tartozik jelenleg még az angol jogban; — az európai continensen pedig csaknem minden államokban önálló különös jogot képez. — b) Ennek folytán a legtöbb európai államban a bányajog régiebb intézményei már túléltek magokat; s korunkban csaknem mindenütt a bányatörvényhozás terén is reformokra nagy szükség van; melyek azonban más törvényhozási reformoknál nemcsak nehezebbek, hanem szerencsés eredményökre nézve a számos irányokban kifejtett és sokoldalulag fontos bányaeérdekek kellő méltánylása által feltételeztetnek. Elhibázott ujítások itt a dolog természeténél fogva sokkal kártékonyabb hatással volnának, mint a jogélet bármely más terén; mire nézve Spanyol- és Franciaorszá-
gok XVII. és XVIII. századi bányagazdálkodása tanulságos példát nyújt. — c) Ez különösen az u. n. középkorban, a községi és testületi élet virágzó korában volt kifejtve, melyben a bányászok, habár szerte szét különféle államokban, s egymástól messze fekvő vidékeken éltek, külső helyi érdekeik csaknem teljes tekinteten kívül hagyása mellett, magukat mégis ugyanazon társadalmi család tagjainak képzeltek. A sulyok és fészék jelvényei akkor nyerték társadalmi jelentőségüket, s a bányászok élethivatásuknál fogva a természettel folytonos küzdésben lévén, hogy kincsüket elnyerjék, magukat külsőleg elzárt rendnek kezdték tekinteni, s mint ilyen mindenütt nevezetes privilegiumokkal ruháztattak fel, és sajátos joggal éltek. Ez eredményezte a bányászokban élethivatásukról azon magasztos öntudatot, mely testületi szellemökhöz, az u. n. bányászszellemben (Bergmannsgeist) nyilatkozott, s mely leginkább a né-

met bányászoknál volt észrevehető. Ezen szellemnek, számos bányavállalat nagyszerű munkálatain kívül, figyelemre méltó hirdetője irodalmi téren a XVI. század kezdetén Mathesius János Csehországban joachimvölgyi (Joachimsthal) egyházi szónok volt, kinek egyházi beszédei (Bergpredigten) nyomtatásban megjelenvén (Sarepta cím alatt, Nürnberg 1571.) jelenleg is e tekintetben kedves olvasmányt képeznek; továbbá újabb időben Körner Tivadar német költő, ki „Bergmannsleben“ című szép költeményében a bányászéletet ezen szempontból dicsőítette. Az újabb reformok azonban a bányászrendet előbbi külső privilegiált állásából csaknem mindenütt kivetkőztették; úgy hogy a rendi jelvényeken, s néhány kegyes alapítvány és ápoló intézményen kívül korunkra alig jutott egyéb maradványa. Jelenleg a bányászok, történeti visszaemlékezéseken kívül, csak azon belső szellemi kötelék által fűzetnek egymáshoz, mely tudományuk jelességében és foglalkodásuk hasznának öntudatában leli kiindulási pontjait.

3. §. Jogtudományi alapfogalmak.

A bányajog természetéhez képest, annak kétféle jogtudományi alapfogalmai kell megkülönböztetni; **1)** melyek annak összefüggését az általános jogrendszerrel közvetítik, és **2)** melyek különállásának alapul szolgálnak:

1) Magyarországon és Erdélyben a bányajog s a fennálló általános jogrendszer közti összefüggés leginkább a kútfők közössége által közvetítették. Az országos törvények, a királyi privilegiumok, az ország nagy bíráinak és legfőbb ítélőszékeinek törvénykezési nyilatkozatai, s a helyhatósági és vidéki statutumok **a)** alapelvei a bányajogban ugyanazon kötelező erővel és jelentőséggel bírnak mint az általánosban. Sajátságképen mindazáltal külön felemlítendő, **a)** hogy a bányászok és bányastatutumok, melyek itt szintén nagy fontossággal bírnak, a bányászati autonómia következményei **b)**. Jelenleg már „az általános polgári, büntető, politikai, ipar-

és kereskedelmi törvények“ a bányászati ügyekre annyiban lévén alkalmazandók, a mennyiben a tulajdonképi bányarendezés különös szabályozást nem tartalmaz c); világos, hogy e tekintetben a két hazában divatozó általános jogrendszer, névszerint a magánjog alapelvei és alapfogalmai a bányajog-ra nézve is érvénynyel bírnak d).

2) A bányajog különállásának jogi alapfogalmai nálunk leginkább a magyar király, illetőleg erdélyi nagyfejedelem bányászati főuri jogában (Jus Regale minerale) veszik kiindulási pontjukat, mely gyakorlatilag a bányaszabadságnak szolgálván alapúl, ennek folytán a bányajog egész körére igen hatályos és jelentékeny befolyással bír. S ez oka: **a)** hogy mindazon ásványok, melyek a fejedelem bányászati főuri jogának nem tárgyai, p. o. drágakövek, porcellánföld stb., a bányajog köréhez sem tartoznak; miért is az egyszerű köfjítés kérdése az általános magánjog elvei szerint ítélendő még; **b)** hogy a só, mely a bányászati főuri jognak ugyan tárgya, de a bányaszabadságban bennfoglalva nincs, a bányajog tárgyat nem képezi; **c)** hogy Ő Felségének legmagasb királyi rendeletei a bányászati főuri jog köréhez tartozó minden kérdésekre nézve közvetlen és definitív kötelező erővel bírván, tekintélyök is az országos törvények irányában, a bányajogban önállóbb és másféle feltételekhez kötött, mint az általános magánjogban e).

a) Lásd ezekről munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I. köt. Buda 1863. 17. sk. II. — b) Ezen bányászati autonomia itt nem egyéb mint a nép autonómiaja, a mennyiben a bányászatra alkalmaztatván, a hazai jog általános elvei szerint a bányászat és bányászati jogélet terén szokások (u. o. 53. l.) és statutumok (u. o. 87. l.) keletkezésének alapúl szolgál; lásd erről bővebben alant a 16. sk. §§-okat. Bányaszokásokra gyakran az 1573-ki miksai bányarendelet is hivatkozik (p. o. a 5. 10. 12. 15. 16. 25. 29. 35. cikkekben); a bányastatutumok nagy fontosságára nézve elég legyen az 1854-ki bányatörvényre (11. 31. 43. 61. 77.

és 274. §§.) és az országbírói értekezlet végzéseire (VII. 16. §.) hivatkoznom. — c) 1854-ki bányatörvény 2. §-a; és az országbírói ért. végzései VII. 31. §-a. — d) L. az utóbbiakra nézve munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I. köt. 7. sk. II. — e) U. o. 71. l. Magyarországon — mint látni fogjuk — a múlt század végeig az egész bányajogi rendezés inkább királyi rendeleteken mint országos törvényeken alapult. Különben I. Magyarorsz. 1791: 22. tcz.; Erdélyben ellenben az országos törvényhozásnak volt nagyobb hatása a bányászatra, névszerint az 1747-ki novellaris czikkeknél.

4. §. Bányászati alapismeretek.

Bányászat alatt azon műfoglalkodások összeségét értjük, melyeknek közvetlen célja az u. n. bányatermékek (1. §. I. 2.) felkeresése, nyerése, kikészítése és feldolgozása, s melyek közvetve a társadalmi és jogéletben a jogintézetek fejlődésére s a jogviszonyok rendezésére sajátos befolyást gyakorolnak, mindkét tekintetben egyszersmind több különös fejleménynek is alapul szolgálván. Ezen műfoglalkodások kellő méltatására szükséges rövid pillantást vetnünk: I. Általában az ásványok egészének természeti rendére, s különösen az u. n. bányatermékek e tekintetbeni jelenségeire. II. Azon bányászati foglalkodásokra, melyek a bányatermékek felkeresésére; III. melyek azoknak nyerésére és előállítására; IV. melyek az előállítottak felkészítésére, és kidolgozására vonatkoznak. Végre V. szükséges még azon tárgyakkal és foglalkodásokkal is megismerkednünk, melyek a bányászatot külsőleg elősegítik és támogatják.

5. §. I. Rövid pillantás az ásványtestekre s azoknak természeti rendére és jelenségeire.

II. Minden bányamívelésnek szükségképi feltétele az ásványtestek ismerete, névszerint a mennyiben azok mint bá-

nyatermékek, természeti minőségeik és külső jelenségeik szerint, a bányászati foglalkodások anyagi alapját képezik. Az egyes ásványtesteknek természeti minőségeik szerinti ismertetése az ásványtannak, (Mineralogia) tárgya; míg azon jelenségekkel, és természeti alapviszonyokkal, melyek szerint az ásványtestek találhatóak, a földtan (Geognosia) ismerteti meg.

II. Feladatunk az ásványtannak tüzetes fejtegetése nem lévén, röviden csak azt említjük meg, hogy a bányászok közönséges gyakorlati felfogásához képest az élethivatásuk köréhez tartozó ásványtesteknek négy osztályát lehet megkülönböztetni *a*). Az I-ső osztály a fémek (metalla), melyek közül különösen említendők az arany, ércny (platinum), ezüst, réz, higany, ón, ólom, kenény (wismutum), horgany (zincum), vas, cseleny (manganum), mireny (arsenicum), dárdany (antimonium), kékeny (cobaltum) és álany (nicolium). A II-ik osztály a gyúlékony ásványok (inflammabilia), névszerint az ásványos, mind kő- mind barna szén, a kénkő és a földi szurok. A III-ik osztály a sók (salia) p. o. timsó stb., a hova a konyhasót is szokás számítani. Végre a IV-ik osztály a földek (terrae) p. o. agyag-, porcellán- stb. föld, a hova a drága kővek is sorozandók. Különben megjegyzendő még, hogy a bányajog szempontjából csak az ezen osztályok elseje és másodikához számított ásványtestek bírnak nagyobb, és mintegy főfontossággal.

III. A földtani alapviszonyokat tekintve, az ásványtesteket kétféle természeti rakodványokon találjuk; oly módon, hogy a föld, vagyis, szorosabban véve, a hegység (Gebirg) általános alkatát, az ásványok azon külön fekvényeitől kell megkülönböztetnünk, melyeknek amaz alapzata. A hegység általános alkatát, mely bányászati szempontból kőzetnek (Gestein) neveztetik, itt részletesben szemügyre venni, nem szükséges *b*). De

annál fontosabb a különfekvények megismertetése, melyek az általános közetbe mintegy beillesztve, rendszerint a bányatermékek természeti lelhelyeit képezik.

a) Nem lehetvén itt feladatunk, az ásványtani azon számos rendszerekről szólni, melyek a természettudományi irodalom egyik legbonyodalmasb tárgyát képezik, s egymástól gyakran lényeges pontokban különböznek: röviden csak azt említem, hogy ezen különböző rendszerek összeegyeztetése a tudósok által már többször volt megkísérve, annélkül azonban, hogy czélt érték volna. Ujabb időben a tudomány ezen roppant nehézségein hg. Demidoff Anatol akart segíteni, midőn 1855. nevezetes jutalom mellett pályakérdést hirdetett az ásványtestek összes ismervei szerinti osztályozására. E jutalmat Senft Ferdinand eisenachi tanár nyerte, kinek munkája: *Classification und Beschreibung der Felsarten*, Boroszlóban 1857. jelent meg. — b) Földünk kérge különféle közetből áll, mely bizonyos csoportozatokra, földtanilag képletekre (Formationen) oszlik. Szerkezetére nézve ezen képletek közete ismét két egymástól lényegesen különböző osztályt képez, a tömeg- és a rétegkőzetek osztályát. Az elsőhöz tartoznak az eruptivközetek, p. o. a granit, az aphanit, a trachyt, bazalt stb.; az utóbbihoz azon közetek, melyek iszapolás következtében keletkeztek; p. o. a mészkő, az agyag, a homokkő stb. Zsigmondy Vilmos, *Bányatan*, Pest 1865. 6. l.

6. §. Az ásványok különfekvényeiről.

I. Az ásványok különfekvényei (Besondere Lagerstätten) a hegység általános közetének ellentétét képezik; s ámbár külalakukra nézve sokfélék, mégis két főnemre osztályozhatók, telepekre (Lager) és erekre (Gänge). Az előbbiekhöz számíttatnak az u. n. ülepek (Flötze) is; az utóbbiakhoz az u. n. erecsek (Klüfte). A telepek az ásványoknak oly rétegszerű fekvényei, melyeknek, hosszúságukhoz képest, nevezetes szélességök is van; az erek ellenben hosszúságukhoz képest csak csekély szélességgel bírnak. Minthogy pedig az europai bányászat oly kornak kö-

szöni felvirágzását, melyben kiválólag az erekben találtató ásványok (milyenek névszerint többnyire a nemes fémek) bányászata tartatott fontosnak, nem csoda, ha a bányatörvények is azelőtt figyelmeiket túlnyomólag csak az erekre és azoknak jelenségeire fordították. Ujabb időben mindazáltal, a vas- és a kőszénbányászat emelkedésével, a törvényhozás tüzetes figyelmében az ásványtelepek általánosb értelemben is részesülnek. — A tulajdonképi ásványtelepeken és ereken kívül különös néven neveztetnek még az álló és fekvő ásványtörzsök (stehende und liegende Stöcke), a tömzsök (Stockwerke) stb. Ezeknek nagyobb a kiterjedése, miért is, ha hosszúsági viszonyaik túlnyomók, (p. o. az álló törzsök) nagyobbyszerű ereknek, s ha szélességi viszonyaik túlnyomók (p. o. a fekvő törzsök és tömzsök) nagyobbyszerű telepeknek mutatkoznak. Mindezen, határozott és kifejtett formák szerint találtató különfekvényektől végül különböznek a formátlanok, melyek közül névszerint felemlítendők a hegység közetében szabálytalanul elszórt u. n. ásvány-fészkek és vesék (Nester und Nieren), s az ásványtorlatok és torlathegyek, melyek a föld legközvetlenebb rétegeiben, különösen a fővényben találtnak.

III. Az ásványok minden különfekvényében a szabályos hármass kiterjedés, t. i. a hosszúság, szélesség és vastagsághoz (Mächtigkeit) képest a csapás, a dőlés és az ásványfoglatot kell megkülönböztetni.

Csapás (das Streichen) alatt a fekvénynek a délvonallhoz hosszúsági viszonyát értjük. A csapás a bányászati iránytű (Bergcompass) által határoztatik meg, mely 12 órára osztva, s a közönséges iránytűvel összehasonlítva, mindig visszás (widersinnig), vagyis a keletet és nyugatot megfordítva, amazt a bal, ezt a jobb oldalon mutatja.

A dőlés (das Fallen, Verflächen) azon szöveget jelenti,

melyet a fekvénynek szélesség szerinti kiterjedése a természeti színvonallal képez; s mely szintűgy, mint bármelyik más szög, a fokívvel (Gradbogen) méretik.

A fekvény ásványfoglatja a hegységnek azt környező mind alsóbb mind felsőbb közete, vagyis az u. n. fekü (Liegendes) és földű (Hängendes) közt találhatik, mindkettőtől u. n. vállapok (Saalbänder) által elválasztva, úgy hogy ezeknek egymástóli távolsága egyszersmind a fekvény vastagságát is meghatározza.

III. Megjegyzendő még: **1)** A csapás és a dőlés kérdése kiválólag az ásványereknél nagy fontosságú. **2)** Név szerint az ásványerek, akár egyenként, akár, ha több együtt van ugyanazon hegységben, kölcsönös egymáshozí viszonyaikban, különféle és gyakran igen változékos jelenségeket tüntetnek fel, melyek bányászilag nem kevesebbé mint földtanilag érdekesek. P. o. egyenként véve csapásuk és vastagságuk gyakori változása, mely szerint előbbi órájuktól eltérnek (der Gang wirft sich aus seiner Stunde), könyököt képeznek (der Gang wirft einen Haken), vastagságukban nőnek vagy vesztenek (der Gang thut sich auf, der Gang verdrückt sich), avagy egészen megszűnnek (der Gang keilt sich oder spitzt sich aus) stb. stb.; kölcsönös egymáshozí viszonyaikban, midőn több ásványér egyesül, (das Scharren) midőn keresztben átmetszik egymást (das Kreutzen), vagy midőn egy ér többre oszlik (das Gabeln) stb. stb. **3)** Az ásványtelepek tekintetében a fekü talapnak (Sohle), a földű pedig földélnék (Dach) neveztetik. **4)** Dőlésre nézve az ásványerek vagy vízszintes (schwebend, 1—15° alatt) vagy lapos (flach, 15—45° alatt), vagy lejtős (tonnlegig, 45—75° alatt), vagy végre álló (stehend, 75—90° alatt) erek.

7. §. II. Turzás vagyis kutatás.

I. Turzás vagy kutatás (Schürfen) alatt hasznos ásványoknak természeti fekvényeikbeni műszerű felkérését értjük.

Elrejtett és ismeretlen ásványfekvények felleléséhez gyakran véletlen is vezethet, p. o. kutak, vagy házalapzatok ásása alkalmával; sőt kezdetben Europa legtöbb bányavidékén ez volt a bányászatnak eredete. Mai időnkben mindazáltal ezen úton nevezetes eredményt többé már nem várhatunk; s mert a varázsvesző (Wünschelruth) használata is, mely leginkább a XVII. században talált sok pártolóra, szemfényvesztésnek bizonyodott, jelenleg hasznos ásványfekvények keresésénél már csak a tudomány útmutatását szoktuk követni. Ennek folytán a turzás tana a bányatudománynak egyik fontos részét teszi a).

II. A turzási munkálatok feltételét és kiindulási pontját oly ásvány- és földtani észleletek képezik, melyek bányaművelésre érdemes ásványfekvényeknek bizonyos hegységben lételetét valószínűvé teszik. E tekintetben oly vidéken, hol bányászat vagy jelenleg üzetik, vagy azelőtt üzetett, az ez alkalommal szerzett tapasztalatok szolgálnak irányadásul. Oly vidéken ellenben, hol bányászat nincs, s előbb sem volt, az általános geognostikai észleleteken kívül, némi uthaigazító felvilágosítást csak a föld felszínén mutatkozó külső jelenségek nyújtanak.

III. A turzási munkálatok sokfélék lehetnek, melyeket mindazáltal leginkább három főosztály szerint szokás megkülönböztetni: **1)** A tulajdonképi turzás, midőn bizonyos távolságban egymástól a kiszemelt vidéken kutató vermek ásatnak, melyek által a hegység belsejében lévő ásványtelepeket közelebb megismerni igyekszünk. **2)** A keresztárkok általi turzás vagy árkolás (Über-

röschen). **3)** A fúró (Bohrer) használása, mely névszerint az ásványszemek utáni tűrzásoknál alkalmaztatatik *b)*.

a) Mohs Frigyes, *Anleitung zum Schürfen*, Bécs 1838.
— b) Zsigmondy, *Bányatan* 18. sk. II.

8. §. III. A tulajdonképi bányászat.

I. Ha a véletlen, vagy ha tűrzási munkálatok következtében becses ásványfekvényeknek a hegységben lételetől meggyőződést nyervén, azokat bányamivelés tárgyává tenni akarjuk, teendőink a bányatudomány útmutatása szerint sokféle műszerű foglalkodásokban állnak, melyeknek összesége szoros értelemben bányászatnak neveztetik, s az iparnak egyik tekintélyes osztályát képezi. Ide tartozik névszerint: **1)** a közeten való munka; **2)** a bányaeépítkezések, névszerint az aknák és tárnák készítése; **3)** magának az ásványfekvénynek kivájása; **4)** a kivájt érczeknek vagy másnemű ásványoknak kiszállítása; **5)** a bányászat akadályainak legyőzése.

II. A bányásznak eredeti szerszámai, melyekkel munkáját a közeten végezte, sulyok és fészék (Schlägel und Eisen) voltak; s ezek a bányászrend és bányaiparnak mind e mai napig is jelvényei. Ha a kőzet erős volt, azt különféle módon, jelesen tűzrakás által igyekeztek, lágyítani. A puska-pornak általánosb használása óta azonban a bányamunkában is nevezetes változás történt; a mennyiben jelenleg, ha a kőzet lágy, azt az u. n. galyhó vagyis ásókapával (Keilhaue) szokták kivájni; ha pedig kemény, puskaport alkalmaztatnak; a minek folytán az újabb bányák is már sokkal tágabbak, mint a milyenek a régiek voltak.

III. A bányásznak legközelebbi feladata az, hogy a közeten át az ásványfekvényhez oly nyílásokat készítsen, melyek a hévercek oda jutását, magának az ásványnak kivá-

jását, s a kivájt ásványok kiszállítását közvetítsek. E célra különféle bányaeépítkezések szükségesek. Kezdetben minden bányavállalat aknák (Schacht) által szokott üzetni, melyek a hegység belsejébe függőleges vagy lejtős irányban nyitnak (der Schachtbau wird gesenkt). Idővel azonban az aknaépítkezések már nem elégségesek, a miért a bányászat akadályainak legyőzésére, rendszerint sokkal költségesebb bányaeépítkezések, t. i. tárnák vagyis alagok (Stollen) szükségesek, melyek részint a bányaaakadályok elhárítása, részint a szállítás könnyebbítése, vagy más bányászati célok tekintetéből vízszintes irányban vezetnek (der Stollenbau wird getrieben). A tárnáknak szabályszerű kelléke az, hogy magasságuk legalább $1\frac{1}{2}$ °, szélességük pedig $\frac{3}{4}$ ° legyen; hogy egyenes irányban oly módon készüljenek, miszerint minden 100 ölnyi hosszúságban egy öllel emelkedjenek; s hogy vízcsorgájuk (Wasserseige) a bányavizek kifolyására alkalmas legyen. Egyébiránt a dolog természetében fekszik, hogy a fennforgó szükségletekhez képest, s az ezeknek megfelelő irányban, a hegység belsejében más különféle építkezések és készültek is tétessenek p. o. szelelők (Lichtlöcher), szárnyvágatok (Flügelschläge), többféle bányajáratok vagyis távak (Strecke) stb.

Megjegyzendő: **1)** Ha a hegység közele erős, a bányaeépítkezések rendszerint könnyebben készülnek, mint ha lágy. Ez utóbbi esetben többnyire ács- vagy kőműves munka is szükségeltetik; melynek a bányászatnál sajátos alkalmaztatása van. **2)** A bányaeépületek felszerelésére alkalmazott tárgyak jogi értelemben azoknak tartozékát képezik p. o. az aknáknál a húzmű és a járgány (Göppel), stb. **3)** A tárnák legközvetlenebb célja többféle lehet, p. o. hasznos ásványtelepek keresése, ásványok szállítása, a bányaaakadályok legyőzése stb., s ehhez képest különféle nevek is szokott lenni; azonban mindnyájak közt az u. n. fő- vagy öregtárna

(Erbstollen) a legfontosabb, mely a hegységben lévő minden bányaeépítményeket alávéjván, ez által művelésüket könnyíti, illetőleg lehetségessé teszi; miért is a hegység kulcsának (Schlüssel des Gebirges) szokott nevezetelni.

9. §. Folytatás.

IV. Vannak esetek, hogy az ásványfekvények szabad ég alatt a felszínről is kivájhatnának (Tagbau); rendes kivájtásuk mindazáltal többnyire csak a hegység belsejében szokott történni, tulajdonképi bányaművelés által (Grubenabbau), mely az ásványfekvény sajátosságaihoz képest különféle módszert követ. Ásványereknél a legegyszerűbb az, mely azoknak csapása szerint történik (u. n. Ortsbau); míg ásványtelepeken a bányász előtt szabadabb tér szokott lenni, a meny nyiben azoknak kivájása lefelé (Strossenbau), felfelé (Förstenbau), oldalvást (Ulmenbau), vagy a fekvény csapásával keresztben (Querbau) is történhetik. Általános szabály az, hogy bányatámaszok vagy gyámok (Bergfesten, Pfeiler) mindig hagyassanak; mely szabály alól csak sajátágos feltételek mellett lehet kivételnek helye (Strebebau).

V. A bányában már kivajott ásványoknak felszínre szállítása, aknában a húzmű segítségével, tárnákban az u. n. csille (Hund) által történik. Az utóbbi kétféle, közönséges és u. n. görccsille (Riese), melyeknek elsejét ember t. i. a csillér (Hundstösser) kezeli, míg az utóbbit többnyire lóerővel szokták vontatni. A körülményekhez képest azonban a szállításnak más eszközeit is szokás használni (taligát; tolókát; tolószekeket; ha a bányá s bejárása tág, közönséges szekeket; ha a bányában összefolyt nevezetes vízmennyiség keresztül történik, csónakot stb.)

VI. Végül figyelemmel kell lennünk a bányaművelés akadályainak elhárítására is, melyek a természet négy

elemeihez (lég, víz, tűz és föld) képest különfélék: L é g - v e s z é l y t (Wetternoth) a bányászat czélszerű vezetése, s névszerint különösen erre nézve tett munkálatok (öregtárnák, szelelők, szárnyvágatok) által lehet elhárítani. V i z v e s z é l y t ö l (Wassernoth) a bányát bányagépek (Kunstwerke) és czélszerűen hajtott tárnák óvják meg. B á n y a g y u l a d á s o k a t eloltani vagy elfojtani feletta nehéz; s azért a bányásznak főgondja az legyen, hogy azoknak elejét vegye; jelesen szénbányákban, ezeknek tisztántartása által. Végre b á n y a s z á k a d á s (Grubensturz) ellen a bányász magát óvatos bányamivélés, helyes bányaépítkezés, s a körálményekhez képest czélszerű ács- és kőművesmunka alkalmaztatása által védi.

10. §. IV. A bányatermékek felkészítése és kidolgozása.

Kevés bányatermék van, melyet nyers állapotban közvetlenül használni lehetne; mert többnyire idegen ásványokkal vegyítve találhatunk; p. o. a fémek, melyek a mennyiben földrészekkel vegyítvék, é r c z e k n e k (ezüst-, réz-, vas-érczek stb.) nevezetnek. S így szükségessé lesz, hogy a kiásott bányatermékek még több műmunkálatnak is alávetessenek, melyeknek itt különösen h á r o m csoportozatát kell felemlíteni.

1) Az u. n. f e l k é s z í t é s i munkálatok (Aufbereitung), melyek által mechanicus úton s jelesen a víz segítségével, az idegen földrészek a bányaterméktől elválasztván az ércz tisztítatik, illetőleg könnyebben olvasható lesz. E felkészítési munkák köréhez különféle zúzó épületek (zuzda Pochwerk, zúzómalom Stampfmühle stb.) tartoznak. Egyes fémeknek, p. o. az arany, ón, higanynak stb. m o s á s a, szintén ide sorolandó.

2) Az olvasztás állali kidolgozás (Zugutebringung), mely tűzzel eszközöltetik, s mely tárgya a kohászatnak (Hüttenwesen). A kohó (Hütte), melylyel az érczek pörölydése (Rösten) is kapcsolatban van; a kikészítendő fémek különféle nemeihez képest különféleképen épül, s e tekintetben p. o. ezüst-, réz-, vaskohókat szokás megkülönböztetni. Minden kohónak lényeges részei az u. n. kemence vagyis olvasztó (Ofen), melyben a fémek olvasztatván a salaktól (Schlacken) elválasztatnak, és mely nagyobb, közép és kisebb lehet (Hochofen, Mittlofen, Krummofen), s a szér (Herd), melyen a fém a maga sajátos tisztasága szerint kidolgoztatik. Azonkívül még figyelemmel kell lenni a fuvónak (Gebläse) kellő alkalmaztatására is. Az olvasztás tüzelés által történik, melyre fa, fa- és ásványszeneke, s gyakran melegítő légek vegyítése is alkalmaztatik. A megkívánt gőpezet víz-, gőz- stb. erő által hajtatik.

3) A felkészítés és kidolgozás köréhez még számos más műfoglalkodások is tartoznak, melyek a bányatermékek különféleségéhez képest igen sokfélék. Nemes fémeknél az u. n. foncsorítás (Amalgamation, Quicksilver), réznél a csurtatás (Saigerung); továbbá mint a kidolgozás különös módjai a pártítás (Destillation) és lengítés (Sublimation), a kilugozás (Auslaugung) stb. mai iparviszonyaink mellett mind igen fontosak. Legnevezetesebbek mindazáltal a vasérczek kidolgozására, s a vasipar számos ágaira (edzés Cementation, és a hámorászat Hammerwesen sokféle műhelyei) vonatkozó munkálatok.

11. §. V. A bányászat belső emelése, s külső támogatása és elősegítése.

I. A bányászat belső emelése az ahhoz tartozó minden egyes műfoglalkodások technikai tökélyesbítése, s a bá-

nyatudományok körét képező ismeretek alapos és sokoldalú művelése és helyes alkalmaztatása által feltételeztetik. E tekintetben különös fontossággal a matematikai ismeretek bírnak, melyek nemcsak a tulajdonképi bányaművelésnél (8. §.) szolgálnak irányadásul; hanem azonkívül is a bányászatnak csaknem minden ágainál igen sokoldalú alkalmazást nyernek. Ennek folytán a bányamérnök (Markscheider, Bergingenieur) az összes bányászszemélyzetnek egyik legfontosabb tagja **a**).

III. K ü l s ő l e g a bányászat támogatatik, ha vállalatainál a gazdaság helyesen kezeltetik, ha a bányatisztek és munkások hivatásukban lelkesen eljárnak, ha a fennálló bányajog céljának megfelelőleg alkalmaztatik, ha a bányászat a divatozó nemzeti és államgazdászati rendszer által kellő méltatásban részesítettetik stb. A gyakorlati élet legközvetlenebb érdekei szempontjából mindazáltal hármas irányt kell felemlitenünk, melyekben a bányászatnak külső támogatása leginkább szükséges **a**) a bányászat viszonyainak a földbirtokhoz igazságos és célszerű rendezése; **b**) helyes vízi gazdálkodás, s a vízi jog szabályozásában a bányászat szükségletei és érdekei iránti kellő figyelem; **c**) az erdőszetnek rendezésében, s az erdei gazdaság kezelésében a bányászati érdekek méltányos tekintetbevétele.

a) Ugyanazon mérvben, a mint a bányák nagyszámú dimenziók szerint műveltetnek, s a bányavállalatok terjedelmes formákat öltenek, a bányamérnökök munkássága is fontosabbá lesz. E tekintetben különösen a franczia bányászatra szabadjon hivatkoznom, mely az újabb bányatörvények által akkép van rendezve, hogy túlnyomólag a közmunkák szempontjából tekintendő, a minek folytán a franczia bányamérnökök a franczia bányajogban is nevezetesebb szerepet játszanak, mint p. o. a mi hazai bányajogunkban.

12. §. Irodalmi előzmények.

Ezek általán véve kétfélék; mennyiben 1) a bányatechnikára, és 2) a bányajogra vonatkoznak. 2*

1) A bányajog első kezdeményeit, a bányamívelés általános szabályozását, tehát egyszersmind a bányatant is tartalmazó munkákban kell keresnünk a). Önálló doctrinalis szempontokat a bányajog csak a XVII. század közepe táján nyert, eleintén rövidebb értekezésekben b), később fontosabb bányatörvények c) vagy bányaitéletek d) gyűjteményeiben, s végre nagyobb irodalmi művekben, melyek kezdetben inkább csak a gyakorlat e), azonban a XVIII. század óta a tulajdonképi jogtudomány f) irányában is készültek. A jogtudós azonban, ki munkásságát a bányajognak szenteli, a bányajog ezen újabb önálló doctrinalis fejlődése mellett, a bányatudományok általános irodalmi fejlődéséhez és a bányamívelés technikai tökélesbüléséhez is érdeklődéssel viseltetik (1. §. I.)

2) A tulajdonképi bányajog, mint a jogtudomány egyik önálló szakmája, jelenleg az irodalom terén is már nevezetes helyet foglal el. E tekintetben a külső, névszerint a német g) és franczia h) bányajog irodalmi művelése, ámbár reánk nézve szintén érdeklődéssel bír, nem látszik oly fontosnak, mint az ausztriai i), de kivált a magyar és erdélyi bányajognak irodalmi előzményei.

Az utóbbiak köréhez tartozik névszerint:

Faber Antal: Principia Juris metallici Hungarici, Pozson 1816., második kiadás 1824.

Jurjevich József: Institutiones Juris metallici Hungarici, Zágráb 1822.

Sófalvi Elek: Institutiones Juris metallici in usum Magni Principatus Transsilvaniae, két kötet Kolozsvár 1834—38.

Szentkirályi Zsigmond: Az erdélyi bányászat ismertetése nemzet-gazdasági, köz- és magánjogi tekintetben, I. kötet Kolozsvár 1841.

Schmidt Ferencz Antal: Chronologisch-system-

matische Sammlung der Berggesetze der österr. Monarchie; II. Abth. Ungarn, Kroatien, Dalmatien, Slavonien u. Siebenbürgen, 25 köt. Bécs 1834—38.

- a) E tekintetben különösen fontosak voltak a hfres Agricola (Bauer) György munkái; névszerint: De re metallica libri XII. (Basel 1556., 1561., 1621., 1657. egészrét; németre fordítva Bech Fülöp által Basel 1557. stb.); — Bermannus sive de re metallica dialogus (Basel 1530. 8. stb.); — De natura fossilium libri X.; — De veteribus et novis metallis libri II.; stb. stb. — b) Ilynemű értekezések hosszú jegyzékét tartalmazza Köhler munkája: Anleitung zu den Rechten und der Verfassung bei dem Bergbaue im Königreiche Sachsen, 2. kiad. Freiberg 1824. 65. sk. II. — c) Vrsprung ond Ordnungen der Bergwerke stb. Lipcse 1616. fol.; — Deucerus János: Ein new sehr nützlich königlich Bergbuch stb., Lipcse 1616. fol.; — Metallicorum Corpus Juris, Lipcse 1624. fol.; — Corpus Juris et Systema rerum metallicarum, oder Neu-verfasstes Bergbuch, Frankfurt 1698.; a ugyanezen munka folytatása: Continuatio Corporis Juris metallici et systematis rerum metallicarum, Bécs 1760. fol.; — Wagnern Tamás: Corpus Juris Metallici recentissimi et antiquioris, Lipcse 1791. fol. — d) Span Sebestyén: Sechshundert Berg-Urthel, Schied- u. Weisung, Zwickau 1636.; 2-ik kiad. Wolfenbüttel 1673.; — Hertt- wig Kristóf: Neues und vollkommenes Bergbuch, 2-ik kiad. Drezda és Lipcse 1734. stb. — e) Löhneysz G. E., Bericht vom Bergbau, Zillerfeld 1617. fol., 2-ik kiad. Stockholm és Hamburg 1690.; — Schönberg Abraham: Ausführliche Berg-Information, Lipcse 1693.; — Span Sebestyén, Speculum Juris Metallici, Drezda 1698.; — Rösztler Boldizsár, Speculum Metallurgiae politissimum oder Hell-polierter Berg-Bau-Spiegel, Drezda 1700. — f) A legrégibb ilynemű munka: Godofredi Christiani Leiseri Jus Georgicum (Lipcse 1698., 2-ik kiad. 1713., 3-ik 1741.), melynek III. könyve 24. és 25. feje. a bányajogot tartalmazza. — g) Bausse János György: Institutiones Juris Metallici Germanici, Lipcse 1740—42.; — Lobethan: Einleitung zum Bergwerksrecht, Zerst 1777.; — Bayer A.: Berg-Staatsrechtslehre, 2-ik kiad. Hala 1790.; — Cancrin E. L.: Grundsätze des deutschen Berg- und Salzrechtes, Giessen 1790., — Köhler A. W.: Anleitung zu den Rechten und der Verfassung

bei dem Bergbauc im Königreiche Sachsen, Freyberg 1. kind. 1786. 2. kiad. 1824.; — Hacke C. H. G.: Commentar über das Bergrecht, Sulzbach 1824.; — Karsten C. J. B.: Grundriss der deutschen Bergrechtslehre mit Rücksicht auf die französische Berggesetzgebung, Berlin 1828.; — Freiesleben C. Fr. G.: Darstellung der Grundlagen der sächsischen Bergwerksverfassung, Lipsce 1837., — 2-ik kiadás ezen czím alatt: Der Staat und der Bergbau mit vorzüglicher Rücksicht auf Sachsen, Lipsce 1839.; — Schomburg J. A.: Betrachtungen über die neuere deutsche Berggesetzgebung, Lipsce 1857.; — h) Recueil de lois, arrêtes et instructions sur les mines, minières, carrières et usines, Mons 1824. 8.; — Locré: Législation sur les mines et sur les expropriations pour cause d' utilité publique, Paris 1828.; — Barrier: Code des Mines, Paris 1829.; — Brixhe G. E.: Essai d' un répertoire raisonné de législation et de jurisprudence en matière de mines, minières, tourbières etc. Liége 1833.; — Richard A.: Législation française sur les mines, minières, carrières, tourbières, salines, usines etc., Paris 1838.; — Delebecque A.: Traité sur la législation des mines, minières et carrières en France et en Belgique, 2 kötet Paris 1836.; — Chicora L. C. A. és Dupont István: Nouveau Code de Mines etc., Bruxelles 1846.; — Dupont Istv.: Traité pratique de la jurisprudence des mines, minières, forges et carrières, 2 kötet Paris 1853.; — i) Tausch Joseph: Bergrecht der österr. Erbstaaten, Klagenfurt 1822.; 2-ik kiad. ezen czím alatt: Das Bergrecht des österr. Kaiserthums, Bécs 1834.; — Jung János: Das Bergrecht der sämtlichen österr. Staaten, Bécs 1822.; — Schneider Ferencz: Lehrbuch des Bergrechtes für die gesammten Länder der österr. Monarchie, Prága 1848.; — Wenzel Gusztáv: Handbuch des allg. österr. Bergrechtes, Bécs 1855.; — Gräzenstein Gusztáv: Das allg. österr. Berggesetz v. 23. Mai 1854., Bécs 1855.; — Báró Hingenau Otto: Handbuch der Bergrechtskunde, Bécs 1854.; — Schneider Antal: Erläuterungen über das allg. österr. Berggesetz v. 23. Mai 1854., Prága 1855.; — Stamm Ferdinánd: Das österr. allg. Berggesetz v. 23. Mai 1854., Prága 1855.; Manger Rudolf: Das österr. Bergrecht nach dem allg. Berggesetze für das Kaiserthum Oesterreich v. 23. Mai 1854., Prága 1857.

13. §. A jelen munka feladata és alapraza.

Munkánk feladata a jelenleg Magyarországon (ideértve annak előbb u. n. kapcsolt részeit is) és Erdélyben fennálló bányajognak rendszeres formában és annak sajátosságos természetéhez képesti fejtegetése.

Ennek értelmében a jelen munkát öt szakra osztjuk :
I. Történeti rész. II. Általános rész. III. Belső bányajog. IV. Külső bányajog. és V. Bányászati törvénykezés.

A munka függelékében még az 1861-ki országbirói értekezletnek a bányászatra vonatkozó intézkedéseit, s az 1854. május 23-ki bányatörvény szövegét felvilágosító jegyzetekkel is fogjuk közölni.

I.

TÖRTÉNETI RÉSZ.

14. §. Feladatunk.

Figyelmünket itt két tárgyra fordítjuk: **A)** Az azelőtt nálunk fennállt bányajog alakulására, fejlődésére és gyakorlati fő jelenségeire: **B)** A jelenleg fennálló bányajog keletkezésére s az előbbihez néhány tekintetben fontos viszonyára.

A)

Rövid visszapillantás az előbbi magyar és erdélyi bányajogra.

15. §. Két korszak megkülönböztetése.

Az előbbi magyar és erdélyi bányajog fejlődésében két korszakot kell megkülönböztetni, melyeknek elseje a miksai bányarendelet előtti időt foglalja magában; a második pedig a miksai bányarendeletnek (Maximilianische Bergordnung) alapján az 1573. óta alakult bányajogot tárgyalja.

ELSŐ KORSZAK.

A miksai bányarendelet előtti magyar és erdélyi bányajog.

16. §. Általában.

I. Azon számos és sokféle ásványkincsek, melyekkel az isteni gondviselés a két hazát bőkezűleg megáldotta, itt már a legrégibb idők óta voltak tárgya a bányaiparnak. Pannonia és Illyricum már a rómaiak korában ásványtermékei után volt jelentékeny; a daciai aranybányászat is igen gazdag volt; a magyarországi kárpátoknak akkor barbarok lakta földén pedig mai nap is a szintén már ezen régi időben gyakorlott bányászatnak maradványaira találunk.

Ezen régi bányászat azonban a hazai bányajognak szempontjából semmi érdekkal nem bír; mert hiányzott benne a bányaszabadság, mely mai felfogás szerint az okszerű bányajognak nem kevesbbé, mint minden czélszerűleg rendezett és önálló bányaiparnak szükségképi feltétele. Mellőzve a néha hazánkban lakott barbarnépeket, kiknek bányászatáról nem birunk részletes adatokkal, s kiknek netalán arra vonatkozott intézményei teljesen feledékenységbe mentek: a rómaiak sem voltak egy nevőknek megfelelő bányajognak alapítói. Rabszolgákat és bányamunkára elítélt gonosztévőket (ad metalla damnati) alkalmazván bányászatukban, bányáiknak mesésen gazdag jövedelmei mellett, náluk valóságos bányaipar soha ki nem fejlődhetett, míg a bányászatra vonatkozó törvényeik oly jelentéktelenek, hogy (nevezetes ellentétben a római jognak különben nagy fontosságával) mai

időben a bányajogászoknál semmi figyelemben nem részesülnek *a*).

III. Okszerű bányajog tehát a két testvérhazában csak a magyar birodalom alapítása óta keletkezhetett. S valamint ennek folytán a magyar és erdélyi bányajog első alakulása a magyar honfoglalásnak volt következtéből *b*): úgy annak későbbi fejlődésére is, a hazai jogélet rendezésének mindazon tényezői folytak be, melyek a magyar és erdélyi jogrendszert általában eredményezték.

a) Ennek folytán az ókor bányajogának tanulmányozása csak csekély részvételre talál korunkban, s irodalma sem igen gazdag. Névszerint a római bányajogra vonatkozik. — *b*) Flade Keresztély G.: *Römisches Bergrecht*, Freyberg 1805., és Dinzenhoffer J. Kr. *Brevis analysis L. 1. et 3. Cod. de metallariis et metallis*, Altorf 1830.

17. §. A magyar és erdélyi bányajognak alakulása.

I. Hazánk legrégebbi törvényeiben bányászatot tárgyazó intézkedésekre nem találunk; a bányák tehát Magyarországon, inkább szokási *a*) mint törvényi alapon, de összhangzólag X—XIII. századi jogéletünk általános szellemével, nem a földbirtoknak képezték tartozékát, hanem közvetlenül a király főuri jogának voltak alárendelve *b*). Ezen közvetlen alárendeltségnek jogi természete kezdetben még igen határozatlan lehetett. Azonban kétséget nem szenvedvén, hogy a magyarországi bányászat akkori szép felvirágzását a királyok pártfogásán kívül leginkább a bányász nép szorgalmának köszöné: világos, hogy hazai bányajogunk alakulásának is kettős főalapja volt; t. i. királyi privilegiumok, s a bányamívelők szokásai.

Tekintve az eredményt, azaz a két haza több vidékén már akkor keletkezett szabad bányavárosok emelkedését, s különösen az alsómagyarországi bányajognak már akkori je-

lességét; ez félreismerhetlen bizonyossága annak, hogy a hazai bányáérdekek a jogélet általános tényezői által, még ezen megszorított viszonyok közt is támogattak; ámbár a földbirtok érdekei e mellett nem igen vétettek számba. Mert a földbirtokos, kinek jószágán bányatermékek találtattak, azt a királynak, s a mint látszik igen csekély vagy semmi kárpótlás mellett, átengedni tartozott b).

II. Nevezetes változás történt azonban, midőn a bányászatról (a XIV. század óta) az országos törvényhozás is intézkedni kezdett. Ezen időtől fogva a bányászat irányában a földbirtok érdekei is méltányoltatván; a hazai bányajog hármias irányban fejlődött, s ehhez képest háromféle bányarendezést is eredményezett: **1)** A hol közvetlenül a király műveltetett bányákat emberei által, a bányarendezés egyedül csak fiscalis szempontból történt, s a bányajog az általános pénzügyi jognak volt része. Ezen bányarendezés különösen a sóbányászatnál nyert mindinkább tág alkalmaztatást, s magánjogilag legfeljebb a bányásznép némileg privilegiális állását eredményezte. **2)** A hol a bányák művelése szabadalmazott községekre, vagyis az u. n. szabad bányavárosokra volt átruházva, a bányarendezés, királyi privilegiumok és a községi szabadság támogatása folytán, természeti szükségleteihez képest legteljesebben alakulhatott. Ezen bányarendezés a hazai bányajog okszerű fejlődésének legnevezetesebb eszközölőjének mutatkozott. **3)** Gyakran megtörténvén, hogy a király egyes hatalmasb főuraknak, vagy terjedelmesb jószágok birtokosainak, javaikra nézve bizonyos korlátok közt a bányászkodási jogot átengedte, ennek folytán a bányarendezésnek egy harmadik neme is keletkezett, t. i. a földesúri bányászat. Ennek azonban nevezetes fejlődése soha nem volt, s legjelentékenyebb eredményekre csak ott tett szert, hol a földesurak bányaművelési jogukat a javaik területén lévő községekre átruházták, s ezeket a szabad királyi bányavárosok

mintájára királyi helybenhagyás mellett bizonyos szabadságokkal, illetőleg a bányavárosi jogosítvánnyal is felruházták p. o. Rozsnyó, Jászó, Rudbánya, Telkibánya.

A bányarendezés ezen hármas iránya c) azonban mindig a királynak az összes hazai bányászatra vonatkozó főúri jogában (*Jus Regale Minerale*) vette kiindulási pontját d), mely országos törvények által biztosítottván, gyakorlati kifejtésében elvégre (1523.) az általános bányaszabadságnak szintén országos törvény általi kinyilatkoztatásához vezetett.

III. Látjuk ezekből, hogy a hazai bányajog részletes fejlődése ez időben nem az országos törvényhozás, hanem az egyes bányavárosok és bányavidékek municipalis helyhatóságai útján történt. Ennek folytán általános országos bányajog akkor még nem létezhetett; azonban volt több nevezetes *particularis* bányajog, melyeknek áttekintését legcélszerűbben úgy nyerhetjük, ha azokat az ország egyes bányavidékeihez képest külön vesszük szemügyre.

a) Alig lehet kétség, hogy a magyarok előtt, mikor a mai hazát elfoglalták, a bányamívelés ismeretes nem lett volna. Ezt nemcsak a régi bányászatnak azon számos maradványai bizonyítják, melyek szerte szét egész Közép-Ázsiában találhatunk; melyek tehát azon vidéken is vannak, mely a magyarok őshazája, sőt melyeknek eredete általában az ázsiai népek tradíciója által azon népcsaládnak tulajdoníttatik, melynek egyik ágát a magyarok képezik; hanem határozott tudósítások is, melyek szerint ők p. o. 953. egyik hadjáratuk alkalmával Csehországban, mint a morvák szövetségesei s ezekkel együtt, egy bányavidéket elfoglaltak, s 10 évig bírván, az ottani bányákat tulajdon hasznukra kiaknázták (*Bohuslav Balbini, Epitome historica rerum Bohemicarum* II. könyv 5. fejj.); melyek szerint továbbá a saját földükön lévő bányák művelésére idegen országokból embereket vettek. (U. o. III. könyv 1. fejj.). Ezen adatok világosan látszanak egyszersmind azt is bizonyítani, hogy a régi magyaroknál már akkor a bányászat tekintetében szabályul szolgáló szokások is voltak; ámbár a törvényhozás a XIV. század előtt a bányászattal közvetlenül nem foglalkodott. — b) „*Quamvis*

antiqua Regni nostri consuetudine et usque modo firmiter observata exigente, terrae seu praedia tam Ecclesiarum, quam Nobilium Regni nostri quorumcunque, in quarum territoriis auri et argenti fodinae reperiuntur, ad manus Regias mediante aliquo concambio moderato devolvi debuissent“ stb. Robert Károly 1327-ki okmánya (Fejérmél, Codex Diplomaticus Hungariae VIII. köt. 3. r. 198. l.) Csere útján a birtokosnak jutott kárpótlás csakugyan csekély lehetett; különben az 1351-ki 13. cz. azt nem rendelte volna hogy: „Si quae minerae auri vel argenti, cupri vel ferri, aut aliae fodinae in possessionibus nobilium invenientur, absque competenti cambio non auferantur; sed pro talibus possessionibus . . (Rex) aequales possessiones conferat nobilibus praenotatis.“ — c) Mind a három irányra nézve l. a legközelebbi §§-okat. — d) Erre nézve l. alább a 39. sk. §§-okat.

18. §. 1) Alsó-magyarországi régi bányajogok, névszerint a selmecz- és a körmöczbányái.

I. Mindenek előtt említendő az alsó-magyarországi bányavárosok bányajoga. Ide tartozik:

1) A régi selmeczi bányajog, mely IV. Béla király korában (1235—1270.) az ezen királytól nyert városi privilegiumnak alapúl vétele mellett, a városi közönséges joggal együtt, a divatozott bányaszokások szerint a városi eskültek által lett írásba foglalva s német nyelven feljegyezve. Czimje: „Gemaine Statt- vnd Perckrecht der Erbern vnd Löblichen Stat Schebnitz.“ Ezen statutumokban a bányajog husz szakaszt teszen, s a kor szelleméhez képest igen egyszerű. Később II. Ulászló (Budán 1513. Judica vasárnapján) és III. Ferdinand (Pozsony 1655. junius 22-én) királyok által megerősítettvén; az 1573. szerkeztett u. n. selmeczi felvilágosító szabályoknak is alapját képezte (25. §. II.). Érvénye Selmeczbányán kívül Besztercebányára, Libetbányára, Bakabányára és Belabányára is kiterjedt. Nyomatva már többször volt a).

2) A régi kőrmöczi bányajog, mely alapvonásai és részletei tekintetében a selmeczitől eltér, s lényegre nézve inkább a csehországi kutnabányai (Kuttenbergi) bányajognak utánzása *b*). Eredetileg — mint látszik — a XIV. század közepe táján jegyeztetvén fel; az első redactio a XV. század vége felé tűzvésznek áldozata lett; s ágy 1492. (Katalin napja utáni hétfőn) Schayder Péter kőrmöczi kamaragróf, és Czon Miklós Kőrmöczbányán királyi bányamester által, a városi község beleegyezése mellett, mint kőrmöczi „Perckwerchsgerechtheith“ német nyelven újból írásba foglaltatott; a mihez azután 1537. Behem Bernát kamaragróf még néhány cikket ragasztott, segédlistzei, valamint a városi tanács és a bányapolgárok hozzájárultával.

Ezen régi kőrmöczi bányajog a selmeczinél sokkal terjedelmesebb, s 26 szakból áll, melyek 18 utólagos határozattal vannak megtoldva. Kőrmöczbányán kívül U j b á n y á n is érvénnyel bírt; s az 1573-ki u. n. kőrmöczi felvilágosító szabályoknak (25. §. II.) képezi alapját. Nyomatva még mind-
eddig nincs.

3) Említendő továbbá, hogy az alsó-magyarországi bányagazgatás alatt állott bányavidékeken, melyekhez az összes dunamelléki és dunántúli részek tartoztak, több előkelő birtokos főurnak és családnak szintén voltak bányajogosítványai. Ilyenek az esztergami érsek *c*), a pécsi püspök *d*), a Garam melletti apát *e*), a Garai család *f*), a Szent-Iványi család, (melynek jogosítványai Liptó megyében a bóczai bányákra nézve legujabb ideig érvényüket megtartották) *g*), a Szent-Györgyi család *h*), stb. Ezekre nézve azonban megjegyzendő, hogy jóllehet igen hihető, hogy jogosítványaik folytán jóságaikon bányák műveltettek; de az ezen bányaművelést szabályozó bányajogról határozott tudomásunk nincs.

III. Megjegyzendő: 1) Azon igen elterjedt téves nézetnek, mintha az alsó-magyarországi bányásznép Németor-

szágból, s névszerint a szász vidékekből bevándorolt gyarmatoktól származna, következése az, hogy sokan a selmeczi bányajogban a régi szász bányajog utánzásánál egyebet látni nem akarnak. Ezen nézet mindazáltal a legvastagabb történelmi tudatlanságot árulja el. Mert azon németek, kik az alsó-magyarországi bányákat művelik, egy ősi germán népnek utódjai, mely — mint látszik — már a rómaiak korában lakta a kárpáti vidékeket. Ennek bizonyítékaul nemcsak a meglévő történelmi források combinációja szolgál; hanem a jelenleg is azon vidékeken (Bars, Zólyom és Túróc megyékben) lakó németek (az u. n. handerbolzok vagy krikehaierék) nyelvének jellemző sajátása is. **2)** Összhangzásban van evvel, hogy Németországnak egy előkelő bányajogásza, Karsten Károly a selmeczi bányajogot nemcsak az alsó-magyarországi bányavidéken autochtonnak, tehát őseredetinek, hanem az összes német bányajog alapjának is tartja **3)**. Ebből magyarázható ki továbbá a selmeczi, s a morvaországi iglalui régi városi és bányajogoknak csaknem szó szerinti megegyezése; azon különbséggel, hogy a selmeczi német, az iglalui pedig latin nyelven van szerkeztve **k)**. **4)** Noha azonban ehhez képest a régi selmeczi bányajog történeti és régiségi tekintetben az iglauinál sokkal érdekesebb, azon nevezetes pártfogás, melyben a cseh-morvai törvényhozás a bányászatot kezdettől fogva és folyton folyva részesítette **l)**, s mely nálunk hiányzott, mégis azt eredményezte, hogy míg az iglalui bányajog a XIII. és XIV. századokban nevezetes kifejlődést tapasztalt, a selmeczi nem kevesebbé mint a körmöczi változatlan pangásban maradt.

a) A régi selmeczi bányajog töredékeinek első kiadója volt Wagner Tamás *Corpus Juris Metallici* 165. sk. II. Egész szövegét a városi joggal együtt e munka szerzője, a *Jahrbücher der Litteratur*, Bécs 1843., CIV. kötetében, az *Anzeigebblatt* 1. sk. II., s legújabbán az *Árpád-kori Új Okmánytár* III. kötetében, Pest 1862.

206. sk. II.; úgy szintén Kachelmann János is, *Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung*, II. füz. Selmecz 1855. 177—192. II. — b) Úgy látszik, hogy a selmeczi jog a körműczi bányászat szükségleteinek meg nem felelt, s hogy ez Robert Károly királyt arra indította, miszerint 1328. a körműczieket azon jogokkal és szabadságokkal ruházta fel „quibus hospites de Kutumbanya Regni Bohemiae existunt.“ (Fejér Codex Dipl. VIII. köt. 3. r. 296. l. — c) III. László 1283-ki (Fejér Cod. V. k. 3. r. 158. l.). I. Lajos 1365-ki (u. o. IX. k. 3. r. 465. l.) Zsigmond 1418-ki (u. o. X. k. 6. r. 100. l.) és Albert 1439. (u. o. XI. k. 239. l.) privilegiumai. — d) Mátyás privilegiuma Kovachich Márton Györgynél: *Formulae Solennes Stili*, Pest 1799. 524. és 544. II.) — e) Fejér Cod. Dipl. I. köt. 429. l., II. k. 69. l., VIII. köt. 4. r. 273. és IX. k. 1. r. 345. l. — f) Zsigmond privilegiuma Fejérnél X. k. 4. r. 677. l., Kovachich id. m. 523. és 545. II. — g) III. László király eddig kiadatlan privilegiuma gyűjteményekben. — h) Schmidt Ferencz Ant.: *Chronol. syst. Sammlung der Berggesetze Ungarn*, etc.: I. köt., Bécs 1834. 118. l. — i) Karsten C. J. W.: *Über den Ursprung des Berg-Regals in Deutschland*, Berlin 1844. 10. sk. II. — k) Az iglauri városi és bányajogot kiadták Dobner Gelaz: *Monumenta Hist. Bohemiae*, IV. kötet, Prága 1779. 205. sk. II.; Lichtenfelsi Peithner lovag: *Versuch über die natürliche und politische Geschichte der böhmischen und mährischen Bergwerke*, Bécs 1780.; a Raigerni benedekrendiek: *Jura primaeva Moraviae*, Brünn 1781.; — csupán a bányajogot Schmidt F. A.: *Chronol. syst. Sammlung der Berggesetze v. Böhmen etc.*, Bécs 1832. 1. sk. II., és javított formában gr. Sternberg Gúspár: *Urkundenbuch zur Gesch. d. böhm. Bergwerke*, Prága 1836. 11. sk. II. — l) Lásd értekezésemet a csehországi bányajog történeti előzményeiről: *Zeitschrift für österr. Rechtsgelährtheit und politische Gesetzkunde*, 1844. II. köt. 127. sk. és 217. sk. II.

19. §. 2) A felső-magyarországi bányavárosok bányajoga.

II. Nevezetes bányajogi emléket továbbá a felső-magyarországi bányavárosok, u. m. Gölniczbanya, Szó-

molnokbánya, Rudbánya, Jászó, Telkibánya, Rozsnyó és Igló régi bányajogában is bírnak; melyek közül Gölniczbánya, Szomolnokbánya és Igló királyi bányavárosok voltak, a többi négy pedig magánbirtokosok földén feküdt. Ezekben a bányaszabadság elve részint a királyok, részint főúri birtokosaik pártfogása *a*) és a XV. századba eső felvirágzásuk folytán honosult meg; a minnek községi szervezésük is megfelelt. S így történt, hogy elvégre egymás közt közelebbi viszonyba lépven képviselőik által 1487. végén Kassán gyűlést tartottak, s itt statuti formában különös bányajogukat megállapították *b*).

Ezen bányajog szintúgy, mint az előbbieket, német nyelven van szerkeztve; s határozott adataink vannak, melyekből kitetszik, hogy a felső-magyarországi bányászatnál általános érvénnyel bírt. Azon zavarok közt azonban, melyek a mohácsi vész után ezen vidékeken is nehezedtek, és melyeknek befolyása a bányászatra is kártékony volt, gyakorlati alkalmazhatóságából kivetköztetett, míg végre feledékenységbe ment. Nyomatva még mindeddig nincs.

II. A bányajogosítvánnyal felruházott birtokosok közt e vidékeken is első helyen az esztergami érsek említendő, kinek pártfogása a rozsnyói bányászatot emelte szép virágzásra *c*); továbbá a jászói prépost *d*); s úgy szintén a Palóczi *e*) (Rudbányára nézve), a Rozgonyi *f*) (Telkibányára nézve), a Berzeviczy *g*), a Görgey *h*), a Soos *i*), a Csetneki *k*) családok; de különösen a Thurzó család, mely valamint nagyobbára a bányáipar által nyerte emelkedését, úgy — míg fennállt — a magyarországi bányászat virágzásának egyik erős támasza is volt *l*).

III. Említést érdemel itt a sóbányászat is, mely akkoriban a koronának kizárólagos jogát még nem képezte. Nevezetesekek e tekintetben a sóvári sóbányák Sáros megyében, melyeket a Soos család bírt és műveltetett. Ezen bányák,

úgy látszik, hogy az 1514: 2. és 3. cz. folytán, melynél fogva a sóbányászatot királyi fenntartott jognak kell tartani, a XVI. században csere útján mentek át a kincstár birtokába *m*). Valóságos a sóbányászatot szabályozó jogfejlődésre nem találunk.

a) Az 1487-ki statutumok egyik pontja így szól: „Wie disse percksteth yren stull haben sollen.“ „Item noch alter gewonhait vnd gerechtikeith haben dy Schmöltnitzer dye erste stymme vund stelle noch vns (a gölniczieket érti); darnoch dy von der Ruda dy dritte; dy von Jaszo die fyrthe; die von Telken die fünfte; die von Rossnaw die sexte; die von Newndorff (Igló) dy sibente.“ — *b*) Czímje a következő: „Item hernach stehent geschribenn die artickel dy dy percksteth peschlossen haben zw Casschaw an sannd Stephanstag prothomartiris zw weynachten anno etc. 87.“ — *c*) III. Endre 1291-ki (Fejér Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 98—100. ll.); Robert Károly 1313. (u. o. VIII. k. 1. r. 492. l.), és 1320-ki (u. o. VIII. k. 2. r. 248. l.) privilegiumai folytán. Rozsnyó bányavárosi jogosítványait Zsigmond király 1410. és II. Ulászló király 1496. erősítették meg. — *d*) III. Endre 1290-ki (Fejér Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 58. l.), s I. Lajos 1364-ki és 1368-ki (u. o. IX. k. 3. r. 434. l. és 4. r. 276.) privilegiumai folytán. Jászó bányajogosítványait már Albert prépost 1243. engedményezte (u. o. IV. k. 1. r. 304. l.), mit utódai többször megerősítettek. — *e*) Palóczy László országbíró a leleszi konvent által 1450. körül Rudbánya birtokában statuáltatott; a miről az okmány ugyanott őriztetik. — *f*) Ugyanott találtató 1447. és 1470-ki okmányok bizonyítják a Rozgonyi család birtokát Telkibányára nézve. — *g*) Robert Károly 1327-ki engedménye Fejérnél Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 198. l. — *h*) Robert Károly 1314-ki privilegiuma Fejérnél id. m. VIII. k. 5. r. 89. l.; és a Görgey család 1347-ki osztálylevele gyűjteményemben. — *i*) I. Lajos 1379-ki privilegiuma Fejérnél Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 322. l. — *k*) Mátyás király 1464-ki privilegiuma, gyűjteményemben. — *l*) A Thurzó családról l. Nagy Iván: *Magyarország családai*, XI. köt., Pest 1865. 199. sk. ll., és Wagner Károly: *Analecta Scepusii* IV. köt., Pozsony és Kassa 1778. 61. sk. ll. — *m*) A Soos család a sóvári sóbányákat III. László király 1285-ki és 1288-ki adománya alapján bírta (Fejér Cod. Dipl. V. k. 3. r. 274. és 393. ll.). Különben lásd a *Tudomá-*

nyos Gyűjteményt 1831. XII. köt. 64. sk. II., hol két 1573-ki okirat közöltetik, melyek a sóbányákra nézve a királyi kincstárnak már akkori birtokát bizonyítják.

20. §. 3) Bányajogi állapotok az ország többi részeiben.

I. Mint bányavárosok, melyeknek régenten szintén híres bányajoguk volt, még Nagy-Bánya és Felső-Bánya is nevezetesek; valószínű azonban, hogy ez a XVI. századnak kezdetéig írásba foglalva még nem volt. Ugyanis 1521. az itteni bányászok közt egyenlenségek támadtak, melyeknek elintézését II. Lajos király More Györgyre bízta; s úgy látszik, hogy ez szolgáltatott alkalmat egy különös bányarendtartásnak német nyelven szerkeztésére, mely „Königl. Majestät zu Hungern etc. Bergordnung in Neustad vnd Mittelberg“ czíme alatt itt 1535. volt érvényben, s 56 czikkből állt *a*). Mindamellett I. Ferdinand király biztosai 1552. Bornemisza Pál és Wernher György, jöllehet az itteni bányajogot méltányolják, és a felsőbányaiak e tekintetbeni jártaságát különösen kiemelik; ezen jogról csupán mint szokásos jogról szólnak *b*). Említendő még, hogy Kapnik-Bánya a Felső-Bányával jogközösségben állt *c*); hogy ezen időben Körösbányán is már rendezett bányászatra találunk *d*); hogy Aradmegyében is bányamivelés volt *e*); hogy a Krassó megyei vashányászatról tudomásunk van *f*), s hogy tudjuk azt is, miszerint a körösbányai és karánsebesi aranymosások bizonyos szabályok szerint rendezve voltak *g*). A rézbányai bányászat ezen időben szintén már jelentékeny volt *h*).

II. Birtokos családokul, melyeknek jószágaikra nézve bányajogosítványa volt, a Hunyadi *i*) és a Maróthi *k*) családok említettnek; jelesen a Hunyadi család, mint a

felső-, a kapnik- és a körösbányái bányászati érdekek pártfogója.

III. A sóbányászat tekintetében az öt máramarosi szabad koronai város volt nevezetes jogokkal és szabadságokkal megadományozva, s kétséget nem szenved, hogy ezeknek alapján az itteni sóbányászat is nem csekély lendületet nyert. Az ezen alkalommal keletkezett jogi rendezés azonban nem a sóbányászat viszonyait, hanem csak a munkások állapotait tárgyalta I).

a) Kézirati tudósítás. — b) „Sunt autem omnes (t. i. Felsőbánya lakosai) metallici, et eodem cum civibus Rivuli Dominarum jure utuntur; quin huius oppidi origo vetustior habetur quam civitatis (t. i. Nagy-Bánya), et ipsi oppidani etiam montanijuris peritiores aliis esse creduntur; quam tamen peritiam ex nullo scripto, sed solum ex usu et consuetudine habent.“ Az említett biztosok jelentése Engelnél *Geschichte des ungrischen Reichs und seiner Nebenländer*, III. kötet, Hala 1801. 18. l. — c) Hunyadi János 1455. (Bistricie die Dominico prox. post festum B. Thomae Apostoli), és Mátyás király 1465. (VIII. kal. Decembris), ezen viszonyra vonatkoznak. Mindkét okmány gyűjteményekben. — d) Hunyadi Jánosnak, 1446-ki és 1451-ki rendeletei, s „Andreas Goldamar Urburarius Kereschbanyensis“-nek 1523-ki okmánya; mindhárom gyűjteményekben. — e) I. Lajos király 1363-ki rendelete Fejérnél Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 352. l. — f) Zsigmond királynak 1395-ki okmánya, melyben „castrum Kevesd vocatum in Comitatu de Crasso habitum simul cum villis et montana ferri ad ipsum castrum spectantibus“ említetik, gyűjteményekben. — g) Körösbányára nézve Hunyadi Jánosnak említett 1446-ki rendelete, Karánsebesre nézve az ottani városi hatóságnak egy 1525-ki kiadványa, melyben az „aurilotores Districtus Karansebesiensis“-ről van szó, gyűjteményekben. — h) Kereszturi J. A., *Compendiaria descriptio foundationis ac vicissitudinum Episcopatus ac Capituli M.-Varadiensis*, N.-Várad 1806. 261. sk. II. — i) Kézirati tudósítások 1446. 1451. és 1458. évekből, gyűjteményekben. — k) Zsigmond király 1393-ki adománya, gyűjteményekben. — l) Nevezetes e tekintetben II. Ulászló 1498. (Budae Sabb. prox. post f. B. Marci Evangelistae) szabály-rendelete Simonchiz

n c z e : *Noctium Marmaticarum Vigiliae* (Kézirat a n. muzeumban)
II. k. 232. sk. II.

21. §. 4) Bányajog a kapcsolt részekben és a szent korona tartományaiban.

I. A kapcsolt részek, azaz Dalmatia, Horvátország és Szlavonia tekintetében, leghatározottabb tudomásunk van a Frangepan *a*) és a Zrinyi *b*) családok bányajogosítványairól; melyekhez szlavoniai birtokukra nézve a fehérvári kereszteseket *c*) a Garai *d*) és a Gersei Pethő *e*) családokat is számitani kell. Úgy látszik mindazáltal, hogy az itt üzött bányászat nélkülözte azon szabadságokat, melyekkel az Magyarországbán másutt birt; s csak miután az 1523-ki országgyűlés az általános bányaszabadság elvét kimondta volna, fejlődött ki a kapcsolt részekben is a bányamivelés tágabb dimenziók szerint. A XVI. században már Zágráb város polgárait is bányák mívelésével látjuk foglalkodni *f*); s ugyanazon időben találunk a Zamobori bányászat emelkedésének első nyomaira is. Arról azonban, hogy a kapcsolt részekben sajátos bányajog alakult, vagy alkalmaztatott volna, semmi tudomásunk nincs.

II. A magyar szent korona déli tartományai itt csak annyiban említendőek fel, mennyiben tudomásunk van, hogy Szerbiában *g*) és Boszniában *h*) már a XV. században nem csekély bányamivelés, Havasalföldön pedig aranymosás volt *i*). Legnevezetesebb volt bányászati tekintetben Ó-Szerbiában Novobrod, melynek emelésére a raguzai polgárok nevezetes befolyást gyakoroltak, s erre nézve a szerb uralkodóktól különös jogosítványokkal felruháztattak *h*), mely azonban 1455. a törököktől elfoglaltatván *l*) egészen elpusztult. Novobrodban százszok mivelték a bányákat; s nincs kétség, hogy német eredetű bányajoggal éltek; ámbár annak semmi maradványa nem jutott korunkra.

a) Zsigmond király 1391-ki privilegiuma Fejérnél Cod. Dipl. X. k. 1. r. 676. l. — b) A Zrinyiek nevezetes bányákat birtak Gvozdanszkóban, melyek 1537. körül szép virágzásban voltak; azonban később a törökök betörései folytán elpusztultak. Zrinyi Ilo-
na 1534. ezen bányászat tekintetében érdekes rendelkezéseket tett. — c) Fejér Cod. Dipl. IV. k. 1. r. 104. l. — d) U. o. X. k. 4. r. 660. sk. II. — e) II. Lajos király 1525-ki privilegiuma gyűjteményben. — f) A zágrábi polgárok érdekében ennek folytán Zágráb városnak 1528. egyenetlenségei voltak gr. Zrinyi Miklóssal; melyekre nézve I. Ferdinánd a várost védte. — g) Majdanpeken már a XV. században találunk bányászatra. — h) Occhievja Fülöp *Epitome Vetustatum Bosnensis Provinciae*, Ancona 1776. 109. l. — i) II. Ulászló király 1516-ki védlevele a havasalföldi aranymosók számára Brassó város levéltárában. — k) Lázár fejedelem (knéz) 1387-ki okmánya (Miklosich F. *Monumenta Serbica*, Bécs 1858. 206. l.), István dezpota 1405-ki privilegiuma (u. o. 268. l.), Brankovics György dezpota 1428-ki és 1445-ki privilegiumai (u. o. 354. és 435. ll.) — l) Pray Gy. *Annales Regum Hungariae*, III. köt. 157. l.

22. §. 5) Erdélyi bányajog.

Erdélyben régi híres bányavárosok, melyeknek ezen időben bányajoga is jelentékeny lehetett, Radna a), Abrudbánya b), Zalatna c) és Offenbánya d) voltak. Névszerint Abrudbányának akkorban már a bányászatra vonatkozó statutumai voltak; ezeknek mindazáltal szövszerinti szövege korunkra nem jutott e). A sóbányászat Tordán és Vizaknán virágzott f).

A földbirtokosok közül, a már fent említett Hunyadi családon kívül, bányászati jogosítvánnyal az erdélyi káptalan g) és a Toroczkói család h) is birt. Azon bányajogosítvány, melyet a Barczaságra nézve II. Endre király 1241. a német rendnek adott i), ennek eltávozása után elenyészett.

Úgy látszik, hogy mindezek akkorban csak szokási bányajoggal éltek; írott erdélyi tulajdonképi bányajognak maradványa korunkra nem jutván.

a) Fejér Cod. Dipl. VII. k. 4. r. 77. l., és IV. k. 3. r. 480° l.; Cornides *Diplomatariuma* (kézirat) a m. akademia könyvtárában I. k. 108. l. és I. Ferdinand 1533-ki privilegiuma Pempflinger Mark számára Schmidt F. Antalnál: *Chr. syst. Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. I. k. 108. l. — b) 1425-ki és 1491-ki kézirati tudósítások gyűjteményekben. — c) Fejér Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 162. l. — d) 1449-ki és 1456-ki kézirati tudósítások gyűjteményekben. — e) Ezen statutumok, melyeknek töredékeit az abrudbányai városi levéltárban láttam, 1453. évvel kezdődnek, a bányászatnak azonban csak külső viszonyait tárgyzzák. — f) P. o. Fejérnél Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 105. l., VIII. k. 1. r. 107. l., VIII. k. 4. r. 349. l. stb. — g) Az erdélyi káptalannak e tekintetben a XV. század közepe táján sok egyenetlenségei voltak Zalatnabányával és Abrudbányával. — h) Fejér Cod. Dipl. VI. k. 1. r. 119. l. — i) U. o. III. k. 1. r. 106. l.

23. §. Az általános bányaszabadságnak országos törvény által megállapítása.

I. A bányajog ezen korszak alatti fejlődésének legnevezetesebb eredménye az, hogy 1523. az általános bányaszabadság országos törvény által megállapított. A bányászati szabadságnak elve t. i., melyet királyaink kezdettől fogva, különös privilegiumok által, egyes bányavárosok és bányavidékek számára kimondtak, az egész országra nézve általános értelemben ekkor nyerte a törvényhozásnak feltétlen sanctióját. Ez által pedig a hazai bányajog oly biztos törvényi alapot nyert, mely nemcsak a XV. és XVI. századok szükségleteit kielégíté, hanem leglényegesebb részében korunk törvényhozási kívánalmainak is megfelel.

III. Miután t. i. már XIV. és XV. századi törvényeink a bányaszabadság elvét mindinkább határozottan nyilatkoztatni kezdték; az eldöntő szót, elvégre az 1523: 39. tcz. mondta ki: „*Majestas Regia committat fodinas minerarum auri et argenti, ac cupri, et aliorum metallorum libere omnibus colere.*“

MÁSODIK KORSZAK.

A miksai bányarendelet utáni bányajog Magyarországban és Erdélyben.

24. §. Miksai bányarendelet.

Hazánkban a régi bányajog átalakulására legnagyobb hatással az 1573-ki u. n. miksai bányarendelet volt, mely eredetileg csak a hét alsó-magyarországi bányaváros számára hirdettetett ki, később azonban az ország többi bányavidékeire, sőt Erdélyre is alkalmaztatott. A miksai bányarendelethez nézve különös érdeklődéssel bírnak: **1)** keletkezése; **2)** jogi jelleme; továbbá **3)** kihirdetési módja, és ennek folytán **4)** gyakorlati érvénye a két haza egyes bányavidékei tekintetében.

25. §. 1) Keletkezése.

I. A miksai bányarendelet azon bányajogi reformokkal áll közvetlen összefüggésben, melyek I. Ferdinand uralkodását Csehországban és az u. n. alsó ausztriai tartományokban (Alsó- és Felső-Ausztria, Styria, Karintia és Krain) jellemzik *a*). Magyarországon azonban ilyenmő reformokra csak 1548. nyílt tér, midőn t. i. Mária királyné, ki mint II. Lajos király özvegye mindaddig az alsó-magyarországi bányavárosokat bírta, ezeket testvérének Ferdinand királynak az 1548. martius 7-ki egyezkedés folytán átadta *b*). Itt azonban a tervezett reformok jelentékeny akadályokra találván, melyek felette nehezen voltak elintézhetőek, így, a már Ferdinand által elhatározott bányarendelet, csak fia és utódja Miksa király alatt, s akkor is egyedül nevezetes módosításokkal és megszorításokkal, léphetett életbe.

III. I. Ferdinánd király eredeti terve az volt, hogy hazánkban bányajogi reformjait az 1548-ki országgyűlés hozzájárultával léptesse életbe. Propositioni azonban itt nehézségekre találván, királyi hatalmánál fogva 1549. valamint az alsó-magyarországi bányászat igazgatását, úgy a bányarendelet elkészítését is az alsó-ausztriai kamarára bízta, melynek útján azután az alsó magyarországi bányavárosok számára a bányarendelet 1550. lett kihirdetve. Ennek gyakorlati életbeléptetése mindazáltal ismét annyi nehézséggel járt, hogy előbb az alsó-ausztriai kamara az ügynek a magyar országgyűléshez újbóli utasítását indítványozta *d)*; ez pedig célhoz nem vezetvén, később a király az eredeti bányarendeletet átdolgoztatta, s 1562. újból kihirdettette. Most azonban a bányavárosok kezdtek panaszt emelni, hogy régi privilegiumaik és bányászati szabadalmaik az új bányarendtartásnak határozatai által sértetnek; s így ismét új nehézségek támadván; — jöllehet I. Ferdinand halála után (1564), utódja Miksa király annak kihirdetését 1565. februar 10-ke alatt ismételte, elvégre mégis célszerűbbnek látszott kamarai bizottmányt (a magyar kir. udv. kancelláriának határozott kizárásával) rendelni, mely az alsó-magyarországi városok küldötteivel a fennforgó nehézségek mellőzése végett tanácskozzon. A tanácskozások 1565. julius végén kezdődtek, s több évig tartottak. Körmöcz és Beszterczebánya városok a bányarendelet elfogadását a magyar országgyűlés beleegyezésétől kívánták függőve tenni; de az udvari biztosok azt már 1568. april 29-én feltétlenül akarták életbe léptetni; a mi azonban a városok folytonos panaszai miatt meg nem történt. Így végre a bizottmányi tárgyalások a királynak 1570. deczember 21-ke nyilatkozata folytán akkép fejeztettek be, hogy a bányarendelet határozatai s a bányavárosok privilegiumai, bányastatutumai és régi szokásai közt oly összeegyeztetés történt, melynél fogva ezeknek főpontjai egybe-

állíttatván, a bányarendelethez két u. n. felvilágosító szabályzat (Erläuterungen) függesztetett. Ehhez képest a miksai bányarendelet véglegesen megállapíttatván, így az 1573. február 16-án negyedszer is kihirdetett a két felvilágosító szabályzattal együtt, melyeknek egyike Kőrmöc- és Ujbányának, másika Selmecz-, Besztércze-, Libet-, Baka- és Belabányának szolt e).

a) Wenzel G. *Handbuch des allg. österr. Bergrechts*, 81. sk. és 93. sk. II. — b) Hatvani Mihály: *Magyar tört. okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból*, II. köt. Pest 1858. 153. sk. II. — c) A miksai bányarendelet keletkezését terjedelmes kütfői tanulmányok tárgyává tettem, névszerint a hét alsó-magyarországi sz. k. bányavárosok levéltáraiban, melyeknek eredményét itt röviden egybefoglaltam. L. különben munkámat: *Handbuch d. allg. öst. Bergrechts* 99. sk. II.

26. §. 2) Jellemzése.

I. A miksai bányarendelet azon számos bányarendeletek rendszeréhez tartozik, melyekkel a XVI. században az európai, s különösen a német fejedelmek, az országaikban lévő bányákon a kezelési, birtoklási és művelési viszonyokat szabályozták. Közvetlen belső összefüggésben névszerint kettővel volt, az 1550-ki bamberg-karintiaival a), és az 1553-ki ausztriai-ferdinandival b). Ennek folytán természetes, hogy közte, s Magyarország bányajogi előzményei közt semmi organikus összefüggés fenn nem állott; sőt a mennyiben az alsó-magyarországi bányák igazgatása is I. Ferdinándnak intézkedései folytán az alsó-ausztriai kamarára volt bízva, a miksai bányarendelet, s az 1548. előtti magyarországi bányajog közt határozott ellentétre találunk.

II. A miksai bányarendelet tehát hazai bányászatunk tekintetében nemcsak nevezetes jogi reformokat, hanem igen jelentékeny ujításokat is tartalmazott, melyek leginkább a

következőkben mutatkoztak: **1)** Daczára annak, hogy a király által országos szempontból volt kihirdetve; nem a királyi rendeleteknél akkor szokásos latin, hanem német nyelven adatott ki. **2)** A bányászati főúri jog benne nem a magyar országos törvények, hanem az alsó-ausztriai főherczegek privilegiumai szerint van formulázva c). **3)** Ennek folytán határozataiban a magyar szabad bányavárosok privilegiumai és akkori jogi állása; sőt általában a magyar jognak a bányászatra nézve mindaddig irányadásul szolgált szempontjai különös figyelemben nem részesültek. **4)** Technikai alapnézeteire nézve a magyarországi bányavárosok statutarius jogánál tökéletesebb volt ugyan, s a XVI. századi bányatechnika kívánalmainak és színvonalának inkább megfelelt; de egyzersmind sok szokatlant is tartalmazott.

S ezen körülményekből lehet megmagyaráznunk, hogy nemcsak behozatala ellen emeltek az alsó-magyarországi bányavárosok mindjárt kezdetben panaszokat; hanem hogy életbeléptetése is a két hazában mindenütt csak nevezetes megszorítások és módosításokkal történhetett; továbbá hogy számos utólagos és pótrendeleteket tett szükségessé; s hogy még ezen kiegészítése után is, Magyarország törvényhozása csak a bányabíróságok magántörvényének (lex privata) nyilatkoztatta d), az erdélyi törvényhozás pedig szintén csupán a legszorosb értelemben vett bányáügyekben tulajdonított neki kötelező erőt e).

IIII. A miksai bányarendelet áll a bevezetésből és 46 czikkből; melyek után különféle esküformulák; ezek után pedig a körmöczi (22) és a selmeczi (26) felvilágosító szabályok következnek. Így volt nyomtatva először Bécsben 1573. f); azóta pedig gyakran, részint magában g), részint gyűjteményes munkákban h).

a) „*Neue Bergkweragsordnung Bambergischer herschafften in Kerndten anno 1550. aufgericht*“ l. Schmidt F. A.: *Chronol.*

*ryst Sammlung der Berggesetze von Oesterreich, Steyermark etc., I. köt. Bécs 1839. 281—386. II. — b) „Bergordnung der niederösterreichischen Länder“; gyakran nyomtatott, először Bécsben 1553. — c) L. a miksai bányarendelet 1. cikkét. — d) MO. 1723: 108. — e) Erd. 1747: 14. — f) „Perckhordnung der Freyen Künigklichen Perckhstätt in der Cron Hungern, als Crembnitz, Schembnitz, Neuensoll, Buganz, Kunigsparg, Düllen vnd Libeten; sambt andern vmbllgenden, vnd gedachter Cron Hungern eingeleibten, Gold, Silber, Kupffer, vnd underer Metall Perckwerchen, jetzigen vnd khünfftigen auff's new furgenommen, gebessert, vnd auff beschehne hernach angehenckte erleuterung der alten Crembnitzischen vnd Schembnitzischen Perckordnungen aussgangen. Beschehen nach Christi vnsers Erlösers vnd Säligmachers geburt im Tausent fünffhundert Ainundsibentzigisten (érdekes nyomtatási hiba 1573. helyett, mikép a könyv végén áll) Jar. Mit Röm. Khay. Mayestett Gnad vnd Privilegien gedruckt zu Wienn in Österreich durch Caspar Steinhofen im S. Annen Hof fol. — g) P. o. Bécsben 1703. 1760. stb; latin fordításban (a felvilágosító szabályok nélkül) S ó f a l v; E l e k n é l, *Institutiones Juris Metallici in usum M. Princ. Transilvaniae*, Kolozsv. 1834. 1—144. II. Érdekes kivonata jelent meg ezen cím alatt: „Summarischer Extract und Inhalt aus der Berg-Ordnung der sieben Hungarischen Bergstädten, als: Cremnitz, Schemnitz, Neusohl, Königsberg, Buggantz, Düllen, und Lübetten; Breslau in der Baumanischen Erben Druckerei druckts Joh. Günther Röer Factor 1694. — h) P. o. Schmidt F. A. *Chr. syst. Samml. der Bergg. Ungarns* stb. II. köt. 224—457.*

27. §. 3) Kihirdetése.

A miksai bányarendelet eredetileg, mint láttuk, csak a hét alsó-magyarországi bányaváros az azokhoz tartozó bányák számára hirdettetett ki. Később azonban, nemcsak Magyarország egyéb bányavidékeiben, hanem Erdélyben is, különféle időben, és különböző körülmények közt, lett kihirdetve. Névszerint:

1) A felső-magyarországi bányászatra nézve tudjuk, hogy a XVI. századnak nyugtalanságai alatt sokat szenvedett, míg végre a Thurzó családnak befolyása annak

emelésére ismét kedvezőbben hatni kezdett. Miksa király 1561. ápril 1-ki utasításában a székesi kamarának különösen azt hagyta meg, hogy az ottani bányákon divatozó jogra fordítsa figyelmét, s a szükségesekké vált törvényes intézkedésekre indítványokat felterjeszsen *a*). Maga a miksai bányarendelet e vidéken — mint látszik — 1580. körül hirdettetett ki, úgy mindazáltal, hogy a helyi viszonyok ez alkalommal számba vétettek *b*). Specialis adományozásokat is az egyes hatalmasabb birtokosok jószágain találhatók bányákra nézve a XVII. század végeig találunk *c*), melyek közül a legnevezetesebb az, melyet 1669. Andráshy Miklós I. Lipót királytól nyert, s mely a gróf Andráshy család bányajogositványainak alapja *d*).

2) Az ország keleti részeiben, névszerint Szathmár és Kraszna megyékben, minthogy ezek sokáig Erdélyhez voltak kapcsolva, a miksai bányarendelet csak a XVII. század végén hirdettetett ki; idő közben a bányászat nagyobbára az erdélyi fejedelmek és törvények alatt állván. I. Ferdinánd 1560-ki privilegiuma, melylyel Nagy-Bányát és Felső-Bányát Balassa Menyhértnek inscribálta *e*), maradandó jelentőséggel nem bírt; azonban annál fontosabbak, de egyszerűs mind kártékonyabbak is voltak, Báthory Zsigmond és Gábor fejedelmeknek a szatmármegyei bányászatra nézve kötött haszonbérleti szerződésai *f*). Bethlen Gábor uralkodása, valamint Erdélynek, úgy Magyarország ahhoz kapcsolt részeinek bányászatára már kedvezőbben hatott; a XVII. század második felében mindazáltal újra nehéz csapások sújtották azt. Midőn Szatmár megye 1659. Magyarországhoz visszaadatott; a nagybányai és a felsőbányai bányászatra nézve azon igazgatási és kezelési formák kezdtek alakulni, melyek legujabb ideig fennálltak, s melyeknek a miksai bányarendelet egyik lényeges részét képezi. Ennek kihirdetése azonban itt is a localis viszonyok tekintetbevétele mellett történvén *g*);

e szempontból különösen fontos azon szerződés, melyet a szepesi kamara 1689. october 25-én Felső-Bánya várossal kötött, s melyet I. Lipót király 1690. junius 1-jén megerősített h).

3) Az ország déli részeiben, névszerint Bihar megyének hegyes déli, és Zarándnak Aradhoz kapcsolt vidékein; s a pozsarováci (passarovitzi) békekötés által viszsanyert bán-ságban, hol az idő mostoha befolyásai, és a török uralom alatt, az előbbi századokban ott virágzott bányászat egészen tönkre jutott, a XVIII. század óta álltak be ismét kedvezőbb viszonyok. Kezdetben ugyan csak a királyi kincstár volt a bányamívelés tulajdonképi vállalkozója, sőt Biharban legujabb ideig is az i); míg Aradban csak a vasbányászat alakult magánvállalkozók által önállóbbá k). A bán-ságban azonban, Oravicán (1718.), Boksánon (1720.), Dognácskán (1722.), Moldaván (1728.) és Lunkányon (1734.); sőt az avval akkor összekapcsolva volt Szerbiában is Majdanpéken (1720.) és Csernosticán (1726.), csakhamar nevezetes bányatelepek keletkeztek, főleg miután az 1733—1736-ki intézkedések által a bányák és kohók nagy része magánvállalkozók birtokába jutott l). Ez alkalommal (az 1736. julius 25-ki u. n. Neffzeri rendszer 14. pontja által) a miksai bányarendtartás is mint kötelező bányaszabály volt kihirdetve.

4) A kapcsolt részekben a bányászat különösen nevezetes nem lévén, nem csoda, ha ott a miksai bányarendtartás csak 1780. hirdettetett ki m).

5) Végre Erdélyben a XVI. század óta a bányatörvényhozásnak két korszakát kell megkülönböztetni; az 1722. előttit és utánit.

I. Ferdinand király, midőn az Izabella királynéval kötött szerződésnél fogva Erdélyt birta (1551—1556.), figyelmét az ottani bányászat rendezésére is fordította, s névszerint

az abrudbányai bányák és aranymosások számára bocsátott ki különös rendeletet *n*), mely azonban érvényéből csakhamar kivetköztetett. Ennél sokkal fontosabb az erdélyi bányavárosok szövetsége, mely Abrudbányát, Zalatnát és Offenbányát, s Magyarországnak akkor Erdélyhez kapcsolt részeiből Nagy Bányát, Felső Bányát és Körösbányát magában foglalta, s mely mint ilyen 1593. az erdélyi országgyűlés által is elismertetett *o*); annál is inkább, mert az 1618. ápril 12-ki erdélyi országgyűlés az 1513. kimondott általános bányasabadságot megújította *p*), s Bethlen Gábor fejedelem ennek értelmében intézkedett a bányászatról és pártfogolta a bányamívelőket *q*). Az erdélyi bányászatnak ezen szép felvirágzása azonban a XVII. század második felében csakhamar rosszabbra fordult.

Midőn I. Lipót király 1691. Erdély kormányát átvette gondjainak egyik különös tárgya a bányászat ujjärendezése is volt. E tekintetben a thesaurarius 1693. ápril 29-ki utasításában I. Ferdinand 1553-ki intézkedéseire ragaszkodott, de egyszersmind a bányatörvények reformját is kezdeményezvén *r*), 1702. a miksai bányarendeletet ideiglenesen életbeléptette *s*); melynek érvénye az 1722. ápril 13-ki udv. kamarai rendelet által megerősítettvén *t*), kihirdetése az udv. cancellaria és a gubernium útján is történt *u*); kötelező ereje pedig az 1747-ki országgyűlés által is helyben hagyatott azon esetekre nézve, melyekről országos törvények nem intézkednek *v*).

a) Fontosak e tekintetben ezen utasítás 17—21 pontjai. Név szerint a 20. pont azt rendeli: „Quoniam bonus ordo cum aliis in rebus omnibus, tum in colendis montanis seu fodinis maximum momentum habet, Consilarii Camerae nostrae, qui fuerit et qui nunc sit ordo montanorum in partibus Regni Hungariae superioribus dictae Camerae nostrae subjectis, et quali gaudeant jure, bene cognitum et exploratum habeant; et si qui defectus vel abusus insunt, quo pacto eis medendum sit, inter se consultant, Nosque seu Cameram

nostram Hungaricam (mely akkor Pozsonyban székelt) de eo opinione sua informant.“ — b) Ezen évben t. i. e vidéken gyakorlati alkalmaztatásának első nyomára találunk. — c) Így Göncz és Telkibánya I. Ferdinandtól 1555. a Perényi családnak inscribáltott, 1558. pedig bányáival együtt Dobó Istvánnak adományoztatott stb.; még 1647. III. Ferdinand Budaméri uradalmára nézve az Ostroghi hercegeket; 1667. és 1669. pedig I. Lipót a Rákóczy hercegi családot minden javára nézve bányászati jogosítvánnyal adományozta meg. Ezen, és több más ide tartozó adatokról felvilágosítást nyújt kézirat-gyűjteményem. — d) Ezen nevezetes privilegium, kelt Laxenburg 1669. ápril 26-án, szóról szóra megegyez avval, melylyel a hg. Rákóczy család bányajogosítványait nyerte; t. i. „Ut ipse Nicolaus Andrassy de Krasznahorka, haeredesque, posteritates et successores eiusdem utriusque sexus universi, quemadmodum et legatarii, in omnibus suis bonis intra ambitum Regni nostri Hungariae existentibus, auri, argenti, cupri, ferri, plumbi, metalli, aliorumque mineralium fodinas extruere, erigere et colere possint ac valeant; ita tamen, ut omnes illae fodinae a bonis Andrassyanis nunquam separari queant, sed iis in perpetuum incorporatae et coniunctim permanere debeant.“ stb. — e) Szirmai Antal: *Szathmár Vármegye* I. köt. Buda 1809. 224. l. — f) Báthori Zsigmond a nagy-, felső-, lapos- és kapnikbányai arany- és ezüstbányákat 1588. báró Herberstein Feliciánnak évenkénti 33,160 tallérért három esztendőre (Szirmai id. m. l. k. 226 l.); Báthory Gábor pedig a nagybányai bányászatot 1612. Lisibona Gellértnek adta haszonbérbe (Schwartner M.: *Introductio in rem diplomaticam*, Buda 1802. 391. l. — g) Már Miksa király 1571. augusztus 30-ki rendeletében a nagybányai bányászat egyik főhátrányát „propter defectum bonarum legum et ordinationum montanarum“ magyarázza; a minek folytán bányarendeletét már akkor rendelte ott kihirdettetni (Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. II. k. 210. sk. II.). Azonban Szathmár megye Erdélyhez csatoltatván, ezen rendeletnek nem volt eredménye; s a miksi bányarendelet gyakorlati életbeléptetésének csak I. Lipót 1698. július 18-ki (U. o. V. köt. 477. sk. II.) és az udv. kamara 1769. január 9-ki rendeleteinek (u. o. XIII. köt. 124. l.) folytán volt helye. — h) Ezen szerződés a felső-bányai bányászatra nézve 1854-ig főszabályul szolgált. — i) Névszerint R é z b á n y á n. — k) Ezen értelemben veszem Török Gábor Arad megye követének nyilatkozatát az 1844-ik országgyűlés május 7-iki ülésében, hogy „eddig a vaskő Aradvár-

megyében egyedül földesuri jognak tekintett, s annak használatát minden felsőbb befolyástól menten gyakoroltatott.“ Szó szerint véve ezen nyilatkozat az 1351: 13. és 1523: 39. czikkkel, mely a magyar bányajog főtörvénye, ellentétben volna. — l) Ez alkalommal az ottani magánbányászat u. n. rendszerek (Systeme) által szabályoztatott, melyeknek elseje volt: a neffzeri (1736. július 25-ki) rendszer. A későbbi rendszerek közt a legnevezetesebbek voltak a höhengarti (1748.), a kempfi (1754.) a perlas-stamperferi (1760.), a reichensteini (1802.), végre az 1811. november 1-ji és az 1830. mártius 4-ki rendszerek. L. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 117. sk. II. — m) Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. XIV. k. 328. — n) „Bergordnung und Freyheiten über die Berg- und Goldwaschwerke zu Abrudbánya oder Gross-Schlacken und den dazu incorporirten Flecken, Dörfer und umliegenden Gebürge.“ Köleséri Samu erd. kormányzéki titkárnak Gyula-Fehérvár 1724. július 30-kán kelt kézirati jelentéséből. — o) Az 1593. szeptember 1-ji gyulafehérvári országgyűlés 4. cikkében. — p) Az 1618. ápril 12-ki gyulafehérvári országgyűlés 7. cikke. — q) Bethlen Gábor fejedelem az erdélyi bányászat jogai és szabadságai védelmére 1615. Gyulafehérvárott szeptember 23-án fontos okmányt adott ki, melynek másolatát gyűjteményemben bírom. — r) Lásd ezen utasítás 3. pontját Szász Károlynál: *Sylloge tractatum aliorumque actorum publicorum B. Diploma Leopoldinum stb. illustrantium*, Kolozsvár (1833.) 434. sk. II. — s) Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. V. köt. 711. l. — t) Ennek 1-ső pontja azt határozza, hogy „die kayserliche Maximiliansche Bergordnung, gleichwie solche in dem Königreiche Ungarn beobachtet wird, also auch darinnen in Siebenbürgen, insoweit selbe pro differenti rerum statu sich dahin adaptiren lassen, eingeführt werde.“ U. o. VI. köt. 161. sk. II. — u) U. o. — v) Erd. 1747: 14.

28. §. 4) Gyakorlati érvénye.

Kitetszik ezekből, hogy mit kell tartanunk a miksai bányarendeletnek a két hazában 1854. előtti gyakorlati érvényéről.

Eredetileg országgyűlési úton mint országos törvény nem hozatván, kötelező erejét is egyedül a két országgyűlés

utólagos helybenhagyásának, s azon tekintélynek köszöné, melylyel igazgatási úton kihirdettetvén, a királytól mint bányászati főúrtól felruháztatott.

Az 1723-ki magyarországi országgyűlés azt egyedül a bányatörvényszékek magántörvényének (lex privata) ismervén el, ezen minőségben, és a mennyiben akkor gyakorlatban volt, tehát az ezen felfogás által feltételezett korlátok közt, hagyta meg érvényben. Erdélyben pedig az 1747-ki novell. czikkek kötelező póterővel, a bányajognak csak azon kérdéseire nézve ruházták fel, melyekről törvények nem intézkedtek.

III. Látjuk tehát, hogy mind Magyarországbán mind Erdélyben a miksai bányarendelet gyakorlati érvénye csak azon királyi és banyaigazgatási rendeleteken alapúlt, melyek által kihirdetett, később számos mellékintézkedésekkel és kiegészítő határozatokkal megtoldatván, s mellette bányajogok specialis adományozásoknál fogva is fennállván. Ezen értelemben ismerte el a két hazában kötelező erejét az országos törvényhozás is.

Azonban 1791. óta bányajogunk kütfőinek alapviszonyai e tekintetben is szorosabban vannak meghatározva. A felség bányászati főuri jogának épségben maradása mellett, t. i. a bányajog rendezése az országos törvényhozás egyik tárgyának kijelöltetvén, ennek folytán az újabb bányatörvényhozás a miksai bányarendelet álláspontjától határozottan visszalépett; melynek tehát nincs többé kötelező ereje. Azon particularis bányaszabályoknak mindazáltal, melyek egyes vidékeken a miksai bányarendelet érvényét módosították és korlátozták, sok tekintetben a mostani bányajogban is van még gyakorlati jelentősége.

III. Ilyenmő particularis bányaszabályai csaknem minden egyes bányavidéknek voltak. Ezek közül itt névszerint felemlítendőek:

1) Az alsó-magyarországi bányavidékre nézve a körmöczbányai, és a selmecbányai felvilágosító szabályok (26. §.).

2) A felső-magyarországi bányavidékre nézve a felső-magyarországi bányapolgárság statutumai (30. §.).

3) A nagy- és felsőbányai bányavidékre nézve az 1689-ki felső-bányai szerződés I. Lipót király 1690-ki megerősítésével (27. §.).

4) A bánságra nézve azon u. n. rendszerek, melyek által az ottani bányaviszonyok 1736. óta rendeztetek (27. §.); melyekhez legújabbán azon szerződés is járult, mely által a kincstár 1855. január 1-jén az államvasuti társulatnak nevezetes bánsági jószágokat, s bányajogositványokat átengedett.

5) Erdélyre nézve az u. n. abrudbányai bányastatutumok (30. §.).

Mindezeknek gyakorlati érvényét azonban az 1854-ki bányatörvény és az 1861-ki országbirói értekezlet határozatai szerint kell megítélnünk (35. §.).

B)

Mostani bányajogunk.

29. §. Bányajogunk ujjaalakulása.

I. A Magyarországon és Erdélyben jelenleg fennálló bányajog ujjaalakulásának kiindulási pontjait dicső emlékeztű Mária Terezia királynénk uralkodásában találjuk. Azon nevezetes lendületnek t. i., melyet akkor a hazai bányászat technikus és közgazdasági tekintetben nyert, a miknai bányaarendtartás nem felelt meg többé; s új korszerűbb bánya-

jogi rendezés mutatkozott szükségesnek. Ujabb jogéletünk szelleméhez képest ezen rendezést egyedül a szokástól vagy királyi privilegiumoktól színtoly kevéssé lehetett várni; mint az egyszerű felsőbb rendeletektől; s maga Mária Terézia is átlátta, hogy azon irány további folytatása legczélszerűbb, melyet az 1523: 39. tcz. határozottan kijelölt volt, azaz hogy a törvényhozásnak kelljen intézkedni. Országos bányatörvényt azonban daczára ezeknek mindekkoráig sem bírnak; de vannak igen nevezetes előkészületek, melyek a törvényhozás ezen iránybani feladatát nagyon könnyítik, melyeknek alapján mindazáltal végleges szabályozást megállapítani az 1861-ki országbírói értekezlet magát hivatottnak nem érezvén, a törvényhozás elintézéseig, csak ideiglenes határozatokat hozott.

III. Az említett előkészületek a következők:

1) Mária Terézia és II. József számos rendeletei, melyek már nem a miksai bányarendelet kiegészítését, hanem részint összes bányarendünk új organicus megállapítását, részint egy új bányatörvényre okszerű javaslatok elkészítését tárgyazták.

2) Az 1791: 67. és 1827: 8. magyarországi, és 1791: 64. erdélyi törvénycikkek által kiküldött országos választmányok munkálatai, melyeknek megbízása egy rendszeres bányatörvényjavaslat kidolgozására is kiterjedt.

3) Az 1844-ki magyarországi országgyűlés által elkészített és legfelsőbb szentesítés végett felterjesztett bányatörvény-javaslat.

4) Az 1854-ki általános ausztriai bányatörvény, mely akkor Magyarországon és Erdélyben is életbe lépett, s melynek korszerűsége és a mai bányaszükségleteknek megfelelő szelleme általában el van ismerve.

30. §. 1) Bányajogi reformok Mária Terézia és II. József korában.

I. Ezek a hazai bányajogra nézve általán véve átmeneti jelentőséggel bírnak, s újjalakulásának mintegy csak kiindulási pontjait foglalják magukban. A bányászat technikája t. i. Mária Terézia alatt nevezetesebb tökélyre emeltetvén, az annak megfelelő reformok a bányajog terén is szükségeseeknek találtattak. Ezek Magyarországon administratív úton, Erdélyben pedig a törvényhozás útján léptettek életbe.

II. Magyarországon t. i., miután az 1723: 108. a bányászat és bányajognak királyi intézkedések általi rendezését helybenhagyta, s ezeket nem ugyan országos, de a bányabíróságok tekintetében fennálló magántörvényeknek elismerte volna: a bányajogi reformok, az 1741: 40. tcz. értelmében is, ugyanazon irányban tovább folytattattak. Ezen reformok mindazáltal akkor nagyobbára nem a tulajdonképi bányajogot, hanem a bányavárosok és a kir. bányahatóságok közti törvényhatósági egyenlenségeket, és az utóbbiaknak szervezését illették. Első tekintetben több évi bizottmányi tárgyalások után, M. Terézia az ismeretes u. n. „Constitutiones et Rescripta“ adta ki a), melyek 1747. június 9-e alatt az alsó-magyarországi bányavárosoknak kibocsáttattak, és 1766. a nagybányai bányakerületben b) is kihirdettettek, s melyeket az 1788-ki szervező nyiltparancs megerősített. Még fontosabb volt e tekintetben II. József két rendelete; 1781. october 28-káról a „Constitutiones circa exercitium Regalis metalli fodinarum“, és 1788. october 6-káról azon rendelet, mely által a helybeli bányabíróságok helyett királyi bányatörvényszékek és bányahelyettességek (Substitutiók) behoztattak c). A bányagazgatás ennek folytán mindinkább tágabb hatáskört nyervén, a bányahatóságoknak határozottabb ren-

dezése és szervezése is szükségessé lett, a mi igen számos királyi rendeletre adott alkalmat *d*).

Ezek mellett azonban a tulajdonképi bányajognak ujjaalakítása is szándokában volt M. Teréziának és II. Józsefnek; s az ezen munkához szükséges adatok gyűjtésével és előkészítésével M. Terézia által az akkori bányatanácsos Lichtenfelsi Peithner Tádé meg is volt bízva. De ennek munkássága célra nem vezetvén *e*); ezen időből néhány, egyes vidékek particularis bányajogát rendező intézkedéseken kívül alig maradt ránk valami. Ezek közül leginkább azok nevezetese, melyek a felső-magyarországi és a bánsági bányaviszonyokra vonatkoztak. A felső-magyarországi bányakerületnek összes bányapolgárai t. i. akkor egy nagy testületté alakultak, melynek statutumai 1751., s nevezetes változtatásokkal ismét 1779. a királyi megerősítést nyerték. Azóta ezen statutumok még néhányszor revideáltattak, s utolsó szerkezetökbe 1833. hozattak. A bánsági bányapolgárok pedig, kik 1736. óta vállalataikra nézve határozott jogi basist az u. n. Neffzerféle rendszerben bírtak, M. Terézia alatt háromszor (1748., 1754. és 1760.) tapasztaltak nevezetes reformokat az így keletkezett bánsági particularis bányajogban (28. §.). Mindezen reformokra az országos törvényhozásnak befolyása nem volt *f*).

III. Az erdélyi országos bányajog 1747. az országgyűlés által fővonásaiban határozottan megállapíttatván, azóta lényeges változást nem tapasztalt. Ezen általános erdélyi bányajogon kívül vannak azonban egyes bányavidékeknek különös szabályai is, melyek azoknak particularis bányajogát képezik. Ezeknek legnevezetesebikét, az a b r u d - b á n y a i t, már M. Terézia 1773. hagyta helyben *g*).

a) „Constitutiones et Rescripta Mariae Theresiae stb. ad VII. Montanas Civitates de iis, quae ad earum concordiam cum R. Camera, ad Civitatum et fodinarum jura, privilegia, officia et conser-

vationem spectant.“ — b) Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* etc. XII. köt. 418. sk. és 445. sk. II. — c) Ezen két rendelet gyakran volt nyomtatva; a Schmidtféle gyűjteményben XV. köt. 237. sk. II., és XVIII. köt. 7. sk. II. — d) A Schmidtféle gyűjteményben M. Terézia és II. József kora 11. kötetet (VII.—XVII.) és a XVIII. kötet felét foglalja el. A VIII. kötet csak két évet (1749. és 1750.), a IX. csak egy évet (1751.) tartalmaz. — e) Nyomtatásban megjelent tőle: *Physikalische Geschichte der böhmischen und mährischen Bergwerke*, Bécs 1780., mely a cseh-morva bányatörvényhozásra előkészület akart lenni; azonban történeti fejtegetéseknél egyebet nem tartalmaz. Hogy Peithner a magyarországi bányajogra különös figyelmet fordított volna, annak nyomára nem akadtam; ámbar a bányatudománynak több évig volt (1772. sk.) tanára Selmeczen. — f) Ezen tárgyról kéziratgyűjteményem bő tudósításokat tartalmaz. — g) S ó f a l v i: *Institutiones Juris Metallici* I. köt. 304. l. Az abrudbányai bányastatutumok 8 czimből állnak, melyeknek mindenike bizonyos számú cikkekre oszlik. A szöveg találtatik u. o. 173—206. II.

31. §. 2) Az 1791-ki és az 1827-ik országos választmány munkálatai.

II. Magyarországbán az 1791: 22. tcz. folytán az ugyanazon évi 67. tcz. által kinevezett országos választmányok közt, egyet találunk, mely egy magyar bányatörvény javaslatának elkészítésével volt megbízva. Ezen országgyűlés t. i. feladatául azt tűzvén ki magának, hogy az összes magyar jogot a modern codificatio értelmében rendszeres törvények által szabályozza; az ezen czélból a bányajogra nézve kinevezett választmánynak (Deputatio Montana) az hagyatott meg: „Publica coordinatio rerum montanisticarum; porro judicialium (montanisticorum) objectorum; ac demum projectum removendorum impedimentorum, quae majori fodinarum culturae ponuntur, relevatioque gravaminum eatenus per montanas civitates et urburarios positorum.“ A választmány tanácskozásait Selmeczbányán tartá, és 53 czikkből

álló munkálatot készített, mely az ugyanakkor kinevezett törvénykezési választmány (Deputatio Juridica) által megvizsgáltatott *a*). Ezek közül csak a 13. cikk „De camporum fondinalium capacitate eorumque dimensione” nyert érvényt az alsó-magyarországi és a nagybányai bányakerületekre nézve az 1792. június 20-ki kir. rendelet által.

Hasonló célra nevezett ki az erdélyi 1791-ki országgyűlés is 64. cikkke által országos választmányokat, melyek közt egyiknek (Deputatio Cameralis et Montanistica) feladata az volt „desiderium Statuum circa coordinationem rerum montanisticarum, et obsectorum in montanisticis judicialium, tollendasque difficultates et querelas, quae majori fodinarum culturae obstare comperirentur.” Munkálata *b*) azonban csak igen csekély részben foglalkodik a tulajdonképi bányajoggal *c*). Országgyűlési revisio alá nem került.

III. Az 1791-ki magyar országos választmány gyakorlati célú el nem érvén, az 1827: 9. tcz. egy új választmányt „in re montanistica” nevezett ki, ugyanazon feladattal. Ezen választmány is „Codex Juris Metallici Hungarici” címje alatt, egy 189 cikkből álló törvényjavaslatot dolgozott ki, mely azonban szintén soha országgyűlési átvizsgálás tárgya nem lett *d*). Mennyiben ezen választmány saját munkálatát „systema Juris Metallici Hungarici ex usu, consuetudine, resolutionibus, legibus patriae etc. elaboratum”-nak címezi; maga leghívebben jellemzi azt; mely t. i. nem új törvénynek javaslata; hanem csak az azelőtt fennállt bányajognak rendszeres összeállítása.

Erdélyben a bányatörvények javításában még 1810., 1826. és 1832. is működtek országos választmányok; annélkül azonban, hogy figyelemre méltó eredményhez jutottak volna.

a) Nyomtatásban ezen cím alatt jelent meg: „LIII. Articuli Montaristicae Deputationis cum reflexioni-

bus Deputationis Juridicae articulo 67. 1791. ordinatae“ Pozsony 1826. — *b*) Szintén nyomtatva volt ezen czím alatt: „Opinio Systheticae Deputationis Regnicolaris in Cameralibus, Commercialibus et Montanisticis ordinatae; et quidem quoad Montanistica“ (hely- és év nélkül). — *c*) Jellemzésére elég legyen röviden megjegyezni, hogy négy részre van osztva, melyeknek **I**-je (1—13. ll.) a törvénykezési rendezést; **II**-ika (34—40. ll.) az arany és higany körüli családokat, sikkasztásokat stb.; **III**-ka a tulajdonképi bányajogot („circa Maximilianae Ordinationis metallurgicae instituendam correctionem“ összesen 20 sor); **IV**-ke pedig (41—141. ll.) a bányászati sérelmeket tárgyazza, melyeknek tekintetéből a kincstártól 12,470,734 ft. 49 kr. követeltetik. — *d*) „Relatio Exc. Regnicolaris Deputationis in re metallico-montanistica Regni Hungariae, articulo 9. 1827. exmissae“, Pest 1831. 4-o, 2-ik kiad. Pozsony 1831. fol.

32. §. 3) Az 1844-ki bányatörvény-javaslat.

I. Fontosabb az eddigieknél azon bányatörvény-javaslat, melyet az 1844-ki magyar országgyűlés legfelsőbb szentesítés végett Ő Felségéhez felterjesztett. Mert noha ezt meg nem nyerte; úgy tekinthető mégis, mint az ország akkori kívánatának törvényes nyilatkozata, mely mint ilyen jelenleg is még különös figyelemre méltó.

Ezen javaslat kellő méltatására megjegyzendő: **1)** Azon válaszmány, mely által készítettett, közvetlenül országgyűlési megbízás folytán alakult, s tagjait a hazai bányászati intelligencia képviselőinek kell tekintenünk *a*). **2)** Az országgyűlés felterjesztését ezen válaszmány munkálatának alapján állapította meg *b*). **3)** Akkor midőn elkészült, a hazai bányászat mind belső szükségleteinek mind viszonyainak, tökéletesen megfelelt *c*). **4)** Az utolsó húsz év óta azonban mindkét tekintetben oly lényeges változás történt, hogy je-

lenleg ezen javaslatot korszerű bányatörvény alapjául venni többé nem lehet *d*).

III. Az 1844-ki bányatörvény-javaslatnak hármas redactióját kell megkülönböztetni; azt melyet a bizottmány készített *e*); azt mely az alsó tábla által megállapított *f*), s azt melyhez a felső tábla is hozzá járult, és mely szentesítés végett felterjesztetett *g*). Az első szerint 139 czikkből áll, a második szerint 137 czikkből, a harmadik szerint 138 czikkből. A cikkek §§-okra osztatnak (ezeknek összes száma az I-ső redactioban 628, a II-ikban 615, a III-ikban 623); a javaslat pedig egy függelékkal van megtoldva, mely különféle esküformákat és a bányajogban használandó tiszti írásmód példányait tartalmazza.

a) A választmány részint országgyűlési tagokból, részint meghívott szakemberekből állt. A kincstár, noha szintén meg volt keresve, magát nem képviseltette. E tekintetben tehát ezen választmány az előbbiektől különbözött; mert az 1791-ki és 1827-iki választmányok országgyűlési tagokból és kincstári tisztekből voltak összeállítva, magánszaktudósok az előbbihez nem (MO. 1791: 67.); de az utóbbihoz igenis meghíva lévén (MO. 1828: 9. §. 3.). — *b*) Az alsó tábla ápril 13—18-i kerületi és május 7—11-ki országos üléseiben, s a felső tábla 20—23-ki üléseiben. Különben ezen törvényjavaslat a két tábla közt öt izenet és négy válaszizenetnek volt tárgya (május 7-én és június 12-én; június 17-én és augusztus 2-én, augusztus 19-én és 24-én, augusztus 30-án és szeptember 2-án, s szeptember 2-án; — lásd az 1844-ki Országgyűlés Írásait II. köt. 265., 429. és 536. ll., s III. köt. 16., 59., 105., 153., 155. és 164. ll.); míg végre az egyetértés létre jövé, a szeptember 3-ki vegyes ülésből felrassal felterjesztetett (u. o. III. k. 168. l.) — *c*) L. az alsó tábla izenetét (u. o. II. k. 265. l.) és az országgyűlési felírást (u. o. III. k. 168. l.) — *d*) Azért az 1861-ki országbírói tanácskozás egyik előkelő tagjának azon kívánata „hogy a jövő országgyűlésen vagy annak idejében az Ő Felségének már 1844. felterjesztett javaslat hozassék létre“ (Ráth György, *Az országbírói Értekezlet*, Pest 1861. IV. fejezet; Részletes Tanácskozásai 97. l.), egyáltalán véve nem felel meg a hazai bányászat érdekeinek. —

e) „A magyar bányatörvény kimunkálására megbízott kerületi választottság javaslata“. Pozsony 1844. — f) Az 184 $\frac{1}{2}$ -ki Országgyűlés Írásai II. köt. 265. sk. II. — g) U. o. III. köt. 169—226. II.

33. §. 4) Az 1854. május 23-ki általános ausztriai bányatörvény.

I. Ez bányajogunk alakulásának legujabb stadiumában oly fontos helyt foglal el, hogy keletkezését itt tüzetesen szükséges szemügyre vennünk.

Mária Terézia királynénk uralkodásától fogva a bányászat technikája olyannyira emelkedett, a bányaeérdekek közgazdasági és társadalmi jelentősége pedig oly nevezetes változást tapasztalt, hogy a bányajognak új okszerű alapon rendezése, már néhány évtized óta általában sürgős és nélkülözhetlen szükségletnek volt elismerve. Névszerint hazánkat illetőleg az 1791-ki, 1827-ki és 1844-ki javaslatok mindannyi kísérletek voltak, melyek által törvényhozásunk ezen szükségletnek eleget akart tenni. Láttuk azonban, hogy ezeknek egyike sem vezetett célhoz; s így kedvező eseménynek látszik tekintendőnek, hogy, ha nem is a törvényeink által kijelölt úton, de legalább bányászatunk érdekében, oly törvény volt életbeléptetve, mely technikai tekintetben korunk kívánalmainak teljesen megfelel, s jogi tekintetben is majd törvényhozásunknak egy definitív hazai bányajog behozatalára felhasználható anyagúl fog szolgálhatni a).

II. Az 1854-ki bányatörvény azon javaslat alapján keletkezett, melyet magasabb meghagyás folytán Scheuchstuel Károly osztályfőnök elnöke alatt 1849. egy szakférfiakból álló bizottmány készített b). Ezen javaslat még egy harmas *revisión* ment keresztül; az elsőhöz (1850.) az összes ausztriai birodalomnak, s névszerint Magyarországnak és Erdélynek is minden bányaeérdekelti járultak c); a másodikban (1851.) ezeknek legszakavatottabbjai vettek részt;

a harmadik pedig (1852.) a birodalmi törvényhozás akkori szervezéséhez képest, egy bizottmányban történt, mely minden ministeriumnak arra kijelölt tagjai és a monarchia minden részeiből arra meghívott, szakértő bányabirtokosokból volt összeállítva *d*). Az ekkép szerkeztett és megállapított javaslatot Ő Felsége 1854. május 23-án erősítette meg, és nyilatkoztatta ki általános ausztriai bányatörvénynek.

Ehhez képest a törvény az ausztriai birodalom legszakavatottabb érdekelteinek részvéte mellett készült; kik közt a két haza bányászatérdekeltei is befolyást gyakoroltak.

IIII. Ezen bányatörvény nemcsak általános szempontból akarja a bányászat viszonyait rendezni; hanem az ausztriai birodalom sajátosságait is szem előtt tartja. Névszerint az egyes bányavidékeknek a törvény korlátai közt, önálló jogkört jelöl ki, melyben helybeli statutumok által érdekeikről gondoskodhatnak és viszonyaikat szabályozhatják *e*).

Egészben véve tizenhat fejezetből áll, melyek §§-okra osztatnak. A §§-ok összes száma 286. A törvény gyakorlati foganatosítását egy 135 §§-ból álló hivatalos utasítás (Vollzugsvorschrift) által szabályozza *f*). Scheuchenstuel úr mindazoknak, kik a törvényt tanulmányozzák, nevezetes segítséget nyújtott az által, hogy annak irányeszmeit és indokolását egy különös munkában közzé tette *g*).

a) Ezen munka írója az 1854-ki bányatörvény megjelenésekor, jelentőségéről következőleg nyilatkozott: „Es kann mit Recht als ein auf der Höhe der Zeit stehendes, und von dessen Geiste getragenes Gesetz; und als eines der schönsten Ergebnisse der dem Bergbaue zugewandten legislativen Thätigkeit des XIX. Jahrhunderts bezeichnet werden; und zeigt auch in seiner äusseren Form eine Vollendung, welche ganz der Wichtigkeit seines Gegenstandes entspricht.“ *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, XV. I. — *b*) A bizottmány tagjai voltak Scheuchenstuelen kívül, Weiss Károly akkor prágai helytartósági tanácsos, és báró Hingenau Otto bécsi bányajogtanár. A munkát czímje volt: „Entwurf eines neuen

Berggesetzes, nebst Motiven und dem Entwurfe einer Instruction für die Bergbau-Verleihungs- und Oberaufsichtsbehörden.“ Bécs 1849. — c) „Revidirter Berggesetzenwurf“ Bécs 1851. — d) A 3-ik és 4-ik javaslat nyomtatásban nem jelent meg. — e) A bányatörvény 274. §-a. — f) „Vollzugs-Vorschrift zu dem mit Allerhöchstem Patente v. 23. Mai 1854. erlassenen allg. öst. Berggesetze“, Bécs 1854. Az utasítás kiadatott 1854. szeptember 25-én. — g) „*Motiv zu dem allg. österr. Berggesetze vom 23. Mai 1854.*“ Aus ämtlichen Quellen von Carl v. Scheuchenstuel k. k. Sectionschef,“ Bécs 1855.

34. §. Az 1861-ki országbírói értekezlet végzése.

Az 1861-ki országbírói értekezlet, a magyarországi bányászat új törvény általi rendezésének már el nem halasztható sürgős szükségességét állátván, s közjogilag az eddigi magyar törvényeknek a bányászatot illető határozataihoz ragaszkodván, általán véve az 1523: 39. tczben foglalt bányaszabadság elvét követte zsinórmértékül, melynek gyakorlati és részletes kifejtésében a bányászat szükségleteinek és érdekeinek igyekezett megfelelni. E tekintetben átlátta, hogy az 1854. előtt a két hazában fennállott bányajog sem a mai bányászat szükségleteivel nincs többé összhangzásban, sem — akár eredetét akár részletes továbbfejlődését tekintjük — a hazai jogélet és törvényhozás kívánalmainak meg nem felel. Fontolóra véve tehát, hogy a magyar törvényhozás már 1791. óta az előbbi bányajoggal tökéletesen szakított, azonban helyébe ezen idő alatt 1854-ig korszerű hazai bányatörvény nem lépett: az országbírói értekezlet az 1854. előtti bányajog visszaállítását sem köz- sem magánjogi tekintetben tanácsosnak nem tartotta. De az 1844-ki bányatörvény-javaslatot sem vélte elfogadhatónak: mivel „az óta a hazának mind birtok, mind személyes és közteherviselési viszonyai oly lényeges változáson mentek keresztül, hogy azon, a hűbéri viszonyok és kiváltságok korszakában készült s ezen

eszmékkel szükségkép is átfönt magyar bányatörvényt, úgy a mint fogalmazva van, alkalmazni alig volna már lehetséges.“ S így fontos oportunitási okoknál fogva, néhány módosító határozatok által a hazai viszonyokhoz közelebb alkalmaztatva, ideiglenesen, és az országgyűlés definitív elhatározásaig, az 1854–ki általános ausztriai bányatörvényt tartotta meg, mely a vidéki statutumok rendszeresítése által különben is a helyi viszonyok önálló rendezésére elég módot nyújt a).

S ezen értelemben képezi az 1854–ki ausztriai általános bányatörvény a jelenleg hazánkban fennálló bányajognak alapját.

a) Azon okok, melyek az országbírói értekezletet az említett bányatörvény megtartására bírták, részint az annak kebeléből kiküldött bányaugybeli albizottmány jelentésében foglaltaknak (Ráth György, *Az Országbírói Értekeztet*, I. kötet 132. sk. II.), részint az 1861. február 18. és 19–ki ülések jegyzőkönyvében. (U. o., *Részletes tanácskozások* 86. sk. II.). A jelen munka szerzője az országbírói értekezletben az 1854. bányatörvény megtartását, különösen a következő három oknál fogva ajánlotta: „mert **1)** a bányabirtokot liberális szellemben rendezvén, azt a bányászati feudalismus bilincseiből felszabadítja és a bányakönyv biztos alapjára fekteti; **2)** a bányaipart a czéhformákból kivetközteti, s egyrészt annak lehetőleg szabadságát hirdetvén, másrészt a bányamunka történetileg alakult szervezését, mely valóságos okszerű „organisation du travail“, megtartja; és **3)** a bányamegyék vagyis Berg-Revier-ek municipalis állásának elismerése mellett, meghagyja nekik, nem concessióképen, hanem rendszeres álláspontjánál fogva, hogy a corderben kimondott általános elveket helyi viszonyaikhoz képest módosítsák és egészítsék ki.“ (U. o. 91. l.)

35. §. Jelen álláspontunk.

I. Látjuk az eddigiekből, hogy ámbár hazai törvényeinkben több fontos elvre találunk, melyek nemcsak bányaviszonyaink rendezését illetik, hanem bányajogunk teljes kifejtését a jövőre is előkészítik és biztosítják: mostani bányajo-

gunk mégis fölveiben határozottan megállapított, és részletesen szabályozott rendszert mindekkoráig nem képez. Kellő tájékozás végett e tekintetben még néhány megjegyzést látnok szükségesnek, melyek hazai bányajogunknak jelen, részint alakí részint anyagi fennállására vonatkoznak.

III. Alakjára nézve a magyar és erdélyi bányajognak mint hazai jogrendszerünk egyik u. n. specialis jogának általán véve ugyan szintazon kútfői vannak, melyek jogéletünk egyéb ágaiban érvénynyel bírnak (2. és 3. §§.). Itt azonban több sajáttság van. Névszerint: **1)** Az 1723: 108. tcz. szerint a magyar bányajog a bányatörvénytörvények magánjogának tartatott. Az 1791: 22. pedig azt az országos törvényhozás körébe áthelyezvén, ezen felfogás jelenleg már nem helyes. **2)** Ennek folytán bányászatunknak azon különszabályozása, melyet az 1573-ki miksa bányarendelet tartalmaz, semmikép irányadásúl nem szolgálhat többé. **3)** A királyi privilegiumok, melyek az előtt bányászati magánvállalatokról adáltak, ugyanoly érvénynyel bírnak, mely hazai jogunk szerint általában privilegiumoknak tulajdonítatik *a*). **4)** Magánjogi tekintetben bányászatunk az ország általános törvényei által szabályoztatik; különszabályozásnak csupán kivételképen lévén helye, azon esetekben, melyekről a törvények nem intézkednek *b*). **5)** Legfelsőbb királyi rendeleteknek itt is csak annyiban van helye, mint hazai jogunk egyéb részeiben *c*). **6)** Főfontossággal bírnak a bányastatutumok, melyek az előtt egyedül különös engedélynek folytán, s ennek korlátai közt nyerhettek érvényt. Az 1854-ki bányatörvény ezeknek nem csak határozott és általános jogi alapot adott: hanem azon oknál fogva, mivel a bányamívelés szükségleteinek méltatása s általán véve a bányászat felvirágzása a helyi viszonyok kellő tekintetbe vétele által van feltételezve, reájok különös súlyt is fektetett *d*); mit az 1861-ki országbírói értekezlet magáévá tett *e*).

III. Anyagi tekintetben a hazai bányajog köré mindazon viszonyokra terjed, melyek törvényeink által oda számíttatnak. Az előtt, midőn a bányászatnak csaknem teljes jogi különállása volt, ezen kérdés sokkal nagyobb gyakorlati jelentőséggel bírt, mint jelenleg, hol a közönséges törvények már a bányászatra is alkalmaztatnak, s különös bányajog csak azon kérdések tekintetében áll fenn, melyekre nézve azt a törvényhozás kimondja. A hazai bányatörvényhozásnak e tárgyban kettős irányban van nehéz feladata, mennyiben. **1)** Okvetlenül szükséges azon dolgokat és viszonyokat szorosan meghatározni, melyek a bányajog köréhez tartoznak; és **2)** a mennyiben a bányajogi rendezés sajátosága, illetőleg a közönséges jogitól különbsége, általános elvek alakjában megállapítandó, és részletes intézkedések által szabályozandó.

a) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 73. sk. ll. — b) 1854-ki bányatörvény 2. §-a; az országbírói Értekezlet végzése VII. 9. §. — c) Fentebb id. munkám I. k. 71. sk. ll. — d) 1854-ki bányatörvény 11. 31. és 43. §§-ai; különösen pedig a 274. §. — e) Országbírói Értekezlet végzése VII. 16. §.

* * *

T O L D A L É K.

Rövid pillantás a két hazán kívüli bányajogi törvényhozásokra.

36. §. Ezen törvényhozások általános irányatai.

I. A történeti előzmények nem kevesebbé mint a legújabb fejleményekhez képest e tekintetben a bányatörvényhozásoknak három főosztályát kell megkülönböztetni; t. i. az ausztriai birodalomban Magyarországon és Erdé-

lyen kívül; a külső Németországokban, s a többi európai államokban fennállókat.

III. Az ausztriai birodalomban Magyarországon és Erdélyen kívül 1854. előtt négy különböző bányajogi rendszer divatozott; u. m.

1) Csehországban, Morvaországban és Szileziában részint általános, részint particularis bányatörvények birtak érvénnyel. Általánosak voltak **a)** a régi iglauri bányastatutumok, és a kutnabányai bányarendeletek **a)**; **b)** az 1534-ki és 1575-ki bányaszerződések I. Ferdinand és Miksa cseh királyok és a csehországi rendek közt **b)**; **c)** a joachimvölgyi bányatörvényhozás **c)** és **d)** számos újabb a bányászatra vonatkozó rendelet **d)**. A particularis bányatörvényeknek igen nagy száma volt, melyek közül mint nevezetes királyi bányarendeleket az eylai aranybányászatot **e)**, a schlackenwaldi és hengsti ónbányászatot **f)** és több a vashányászatot a XVI. és XVII. századokban szabályozókat **g)**; — továbbá a magánbirtokosok bányahelységein a Rosenberg, Lobkowitz, Redern és Friedlandi Waldstein családok bányarendeleseit kell kiemelnünk **h)**.

2) Az u. n. alsó-ausztriai öt ország (Alsó- és Felső Ausztria, Steierhon, Karinthia és Krain), Tirol és Salzburg bányatörvényei. Az előbbieken a XV. század végeig számos particularis bányarendelet állt fenn **i)**; míg t. i. az ausztriai miksai (1517.) **k)** és a ferdinandi (1553.) **l)** bányarendeletek általános szabályokat nem állított. E kettő, s az ezeken kívül még Karinthiában, a bambergi püspök bányáin divatozó s Redwitz Weigand püspök által kiadott 1550-ki bányarendelet **m)** reánk nézve is érdekel bír, a mennyiben a magyarországi miksai bányarendelet (26. §.) mintájukra készült. Különös figyelmet érdemelnek azonkívül az ezen országok vashányászatát

rendező számos fejedelmi intézkedések és bányaszerződések is (u. n. capitulatiók *n*). Tyrolban az 1449-ki schwazi bányarendelet; s a bányaszokásoknak 1490—1513-ki, I. Miksa császár engedélyezése folytán írásba foglalt gyűjteményei (u. n. Bergwerkserfindungen), melyeket I. Ferdinand császár (1545.) és Ferdinánd főherceg (1568.) megerősítettek *o*); Salzburgban pedig Wellenburgi Lang Máté érsek 1532-ki bányarendeleete fontosak *p*).

3) Az előbbi velencei köztársaság 1488. „Capitoli et ordini minerali“ czímje alatt nevezetes bányatörvényt hozott, mely Dalmatiában legujabb ideig divatozott *q*); melynek érvényét azonban a lombard-velencei királyságban 1808. az I. Napoleon által kihirdetett u. n. Regolamentoo per le miniere megszüntette *r*).

4) Végre Galicziában és Lodomériában, hol a bányajog mindig elhanyagolva lévén, végre a legnagyobb zavar támadt, 1804. a magyarországi miksai bányarendelet, néhány különös intézkedéssel megtoldva hirdettette ki *s*). A krakói köztársaság azonban a területén lévő bányászat számára 1844. a francia bányatörvény mintájára egy különös bányarendeleetet adott ki *t*).

A bányajogi rendezés ezen sokféle szabályait az 1854. majus 23-ki általános ausztriai bányatörvény (33. §.) szüntette meg, melynek határozatai az egész birodalomra nézve 1854. november 1-jétől kezdve kötelező erővel felruházvák *u*).

a) Lásd munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, 53. 56. és 89. ll. — *b)* U. o. 81. l. — *c)* U. o. 84. l. — *d)* Schmidt F. Antal: *Sammlung der Berggesetze Böhmens, Mährens und Schlesiens* V. sk. kötet. — *e)* Idézett munkám 87. l. — *f)* U. o. 88. l. — *g)* U. o. 88. l. — *h)* U. o. 89. l. — *i)* U. o. 60. sk. ll. — *k)* U. o. 91. l. — *l)* U. o. 92. l. — *m)* U. o. 62. és 93. ll. — *n)* U. o. 94. l. — *o)* U. o. 66. és 97. ll. — *p)* U. o. 71. és 98. ll. — *q)* U. o. 77. l. — *r)* U. o. 120. l. — *s)* U. o. 120. l. — *t)* U. o. 120. l. — *u)* U. o. 151. sk. ll.

37. §. Folytatás.

III. A régibb német bányajog nagy tekintéllyel bírt más országokban is, s alapelvei Németországon kívül is csaknem minden bányáállamban (1. §.) a bányatörvényhozás irányadásaúl vélettek. E tekintetbeni jelentőségét még az is emelte, hogy a XV. és XVI. századokban azon számos bányarendeletek által, melyek az egyes német államokban hoztattak, határozottabb formát nyert *a*); ámbár a bányarendeletek száma mindinkább elszaporodván, annélkül hogy azok, leginkább a XVIII. század óta a bányászati technika haladásának megfeleltek volna, elvégre a bányatörvényhozás reformja Némethonnak általános kívánatává lett.

A jelen munka feladatának eleget teszünk, ha a régibb bányarendeleket mellőzve, különösen csak azon német államokat emeljük ki, melyek újabb időben sajátos bányatörvényeket hoztak. E tekintetben általában a bányajog azon reformjai említendők, melyek Poroszországban, a szász királyságban, Szász-Weimarban, Nassauban és Anhalt-Dessauban történtek. Névszerint:

1) Poroszországban, miután az „Allgemeines Landrecht“-ben foglalt bányajog általános érvénnyel nem bírt *b*), az újabb bányareformok az 1826. július 24-ki királyi rendelet (Cabinets-Ordre) által indíttattak meg, melyek elvégre az 1865. június 24-ki „Allgemeines Berggesetz für die Preussischen Staaten“-t eredményezték, mely 1865. október 1-jén lépett életbe *c*).

2) A szász királyság bányavidékei bányajogi tekintetben a legrégebb idők óta híresek; azonban itt is reformok szükségeseznek találtatván, ezek az 1843-ki országgyűlésen hoztattak indítványba. Az így folyt tárgyalások eredménye az 1851. majus 22-ki „Gesetz den Regalbergbau betreffend“ *d*).

3) Szász - Weimarnak újabb bányatörvénye 1857. június 22. hirdettetett ki, mely a **2)** alattinak utánzása.

4) Csaknem ugyanazt kell mondani a nassau-i szintén 1857-ki bányatörvényről.

5) Az anhalt-dessau-i 1856. június 20-ki bányatörvény ellenben a poroszországi bányareformokkal áll igen szoros belső összefüggésben.

a) Lásd munkámat: „*Handbuch des allg. öst. Bergrechts*“ 123. l. — b) Lásd ezen törvény II. részének 16. címjét. — c) Ezen bányatörvény előtt Poroszországban 12 különféle bányarendelet bírt érvénnyel, melyek Brassert Armin által vannak gyűjtve: *Sammlung der in Preussen gültigen Berg-Ordnungen*. Köln 1858. — d) A szász királyságban azelőtt érvényben volt bányatörvények és bányarendeletek száma szintén igen nagy. Gyűjteményeket kiadta Freiesleben Frigyes: *Handbuch der Berggesetzgebung des Königreichs Sachsen*, Lipcse 1852.

38. §. Folytatás.

IV. A többi európai államok bányatörvényhozásai közt, kétségen kívül az első helyet a francia foglalja el; melynek két korszakát kell megkülönböztetni, az 1789. előtti, és az azótait. Az előbbinek nincs különös érdeke; mert mellőzve, hogy magában véve alig volt egyéb, mint a német bányatörvényhozásnak utánzása a); azon túlnyomó befolyás, melyet a XVI. század óta a pénzügyi operációk reá gyakoroltak, a bányajog önálló fejlődésének is nevezetes hátrányára volt b). Annál fontosabb az 1789 óta francia bányatörvényhozás.

A francia bányászatnak t. i. ezen elhibázott előzmények által csaknem teljes tönkre jutása, az 1789. alakult nemzeti gyűlést arra bírta, hogy miután 1791. martius 27-én a „*droit de la nation s' exerçant sur les mines*“ elvét kimondta volna, tüstént a bányajog korszerűbb rendezésére fordította figyelmét. Az 1791. július 12—28-án megállapí-

tott törvény e tekintetben minden reformoknak kiindulási pontja; maga a gyakorlatilag még fennálló híres francia „Code des Mines“ azonban, hosszas tanácskozások és tárgyalások után csak 1810. áprilho 21-én lett törvény erejével felruháza c).

A francia törvényhozásnak, különösen a Code des Mines-nek másutt is számos utánzásaira találunk; névszerint.

1) Belgiumban, hol a francia uralom idején hozatott be, az 1818. september 18-ki törvény által megtartott, és néhány határozattal megtoldott.

2) Németország azon Rajna melletti államaiban, melyekben szintazon időben hirdettetett ki, és később érvényben hagyatott.

3) Az ugyanazon időben keletkezett Olasz királyságban, melynek 1808. augustus 9-ki „Regolamento per le miniere“ a francia bányatörvényhozásnak utánzásánál nem egyéb. 1859. november 20-kán a sardiniai királyság egy új bányatörvényt nyert, mely legujabban Olaszország egyékh részeire is kiterjesztetik.

4) Spanyolországban, melynek 1859. július 6-ki bányatörvénye a francziának mintájára készült. Régibb bányatörvény II. Fülöp király 1584-ki bányarendelete volt, melyben 1825. és 1849. nevezetes reformok behozattak.

5) Portugalliában, melynek 1852. december 31-ki bányatörvényéről csaknem ugyanazt lehet mondani. Régibb bányatörvény az 1446-ki u. n. „Ordenancoes Alfontinas“ volt.

6) Végre ide kell számítani az előbbi krakói közársaságnak 1844. július 16-ki bányarendeletét is.

V. Ezeken kívül említendő még:

a) Az angolországi bányatörvényhozás, mely a bányamívelés jogosítványát a földbirtokos és a vállalkozók közti szabad egyezkedésre alapítja; magában tehát önálló

bányatörvényt nem bír, s a bányajog szempontjából csak annyiban említendő, a mennyiben ezen szabad egyezkedésekre nézve bizonyos általánosb és szokás által megállapított szabályozás fennáll, s 1842. óta több parlamenti akta által a bányászat az u. n. „Inspectors of mines and collieries“ felügyelésének alá rendeltetett, kik az államtitkár alatt állnak.

Különben a bányaregale elve az angol jogban „royalty“ nevezete alatt jelenleg is fennáll; csakhogy gyakorlási módja által jelentőségéből már régen ki van vetkőztetve. Vannak vidékek, hol a király által gyakoroltatik; másutt a királyné jogához számítatik (p. o. Derbys-shireben az ólombányászatra nézve), vagy a wallisi herczeg-éhez (p. o. Cornwallisban az ónbányászatra nézve); legnagyobb részben mindazáltal különféle cím alatt már annyira a földesúri jogosítványokhoz kapcsolatot, hogy jogilag is már úgy tekintetik, mintha ezekkel egy egészet képezne.

b) Az orosz bányatörvények, melyek az 1832-ben kihirdetett „Szvod zakonow“ című törvénygyűjtemény VII-ik kötetében foglaltatnak.

c) Svécziának 1855. januar 12-ki bányatörvénye. Ez előtt az 1741. october 20-ki bányarendelet szolgált zsinormértékül.

d) Az 1842. julius 14-ki norvégiai bányatörvény; melyet III. Keresztély király 1539-ki bányarendelete előzött meg.

e) Végre említendők az amerikai bányatörvényhozások is; különösen a spanyol-amerikai, a mexicói és a brazíliai, melyekben mindazáltal újabb reformok nem történvén, jelenleg is a mult századi spanyol és portugalliai törvényhozás alapelvei bírnak érvénnyel d).

a) Delebecque A.: *Traité sur la législation des mines* sth. Paris 1836. 252. sk. II. — b) Lásd munkámat; *Handbuch des*

allg. öst. Bergrechts, 125. l. — c) U. o. 130. l. — d) Spanyol-Amerika és Mexico 1783. egy különös bányarendeletet nyertek: „Reales ordenanzas para la direccion, regimen y gobierno del importante cuerpo de la mineria de Nueva-España y de su real tribunal.“ Braziliában az akkori kormányzó herczeg 1803. május 13-án hirdetett ki egy bányarendeletet.

II.

ALTALÁNOS RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

Bányászati királyi főúri jog. (Jus Regale Minerale.)

39. §. A bányászati királyi főúri jog fogalma általában.

Bányászati főúri jog vagyis bányaregale alatt általában azon jogoknak foglalatját értjük, melyek a bányászat tekintetében, annak sajátosságos érdekeinél, s a bányamívelés természetszerű szükségleteinél fogva a fennálló jogrendszer értelmében a fejedelmet illetik. A fejedelem ennek folytán legfőbb bányasúrnak (Oberster Bergherr) neveztetik.

Megjegyzendő: 1) A bányászati főúri jog lényegesen különbözik a bányászati felségjogtól vagyis u. n. bányafelségtől (Berghoheit). Ez utóbbi t. i. a szoros értelemben vett államhatalomnak a bányászatra vonatkozó nyilatkozata, mely tehát az állam eszméjének szükségképi következése, s az államhatalmat a bányászatra nézve szintoly lényeg-

gesen illeti, mint az államélet bármely más irányára nézve; gyakorlatilag pedig háromféle: törvényhozó, bírói és végrehajtó hatalom. A bányászati főúri jog ellenben nem az állam eszméjében gyökerezik, hanem a bányászat sajátos érdekeiben és a bányamívelés természetszerű szükségleteiben, melyek indokul szolgálnak, hogy a törvényhozás a fejedelmet különös, a bányászatra vonatkozó jogokkal felruházza. A bányafelség lényegesen ugyanaz minden államban; míg a bányászati főúri jog a fennálló törvények által az egyes államokban különféle módon lehet rendezve. 2) A bányászati főúri jogot nem lehet bányatulajdonnak tekinteni; mert ez nem a bányászat érdekei, hanem a fennálló magánjognak a tulajdonra vonatkozó szabályozása szerint rendeztetik. 3) A bányászati főúri jog a minden egyes államban külön fennálló törvények, s illetőleg az annak területén diavatózó jogrendezés által nyervén mind alaki mind anyagi szabályozását; megtörténhetik az is, hogy az a fejedelmet nem illeti; (p. o. Nagy-Britanniában, Francziaországban, Oroszországban). Ezen esetben mindazáltal szükséges, hogy ott hol bányászat van, annak érdekeiről is gondoskodva legyen. A magára hagyott bányászat okvetlenül tönkre jutna, mint az p. o. előbb Lengyelországban történt. A hol a földbirtoknak p. o. mint tartozék alárendeltetnék, csak kivételképen tudna fennállni, ha t. i. a földbirtok igen terjedelmes, s a birtokos a bányászatnak érdekeit kellőleg felfogni és támogatni képes és hajlandó. 4) Ehhez képest kell megítélni a különbséget is a bányászati főúri jog s a francia törvényhozás által 1791. kimondott u. n. „droit de la nation s' exerçant sur les mines“ fogalma közt. Ez utóbbi azon külön intézményeknek képezi jogi alapját, melyek Franciaországban a bányászat támogatására fennállnak; Franciaországon kívül pedig csak néhány oly államban tudott meg-

honosulni, melyek jogukat a francia törvényhozás mintájára szabályozták a).

a) A bányászati főúri jog eredetére és jogi természetére, nézve bővebben szoltam munkámban: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, 177. sk. II.

40. §. Magyarországon és Erdélyben.

I. Magyarország és Erdély törvényei szerint a) a bányászati királyi főúri jog fennáll, s közvetlenül és mindenképen a királyt illeti. Megjegyzendő mindazáltal, hogy ámbár lényegére nézve ezen jog legszorosabb összefüggésben van a koronával, s attól semmi szín alatt el nem idegeníthető b); gyakorlása tekintetében mégis három általános forma van, melyek szerint Ő Felsége abban foglalt jogainak alapján a bányászat viszonyai rendezvék:

1) Ezek közt a legrégebbik a bányászatnak általános és feltétlen fenntartása, mely által mindenki a bányák saját nevébeni művelésétől ki volt zárva. Láttuk azonban fentebb, hogy a bányák művelésének ezen módja már a XIII. század óta mint általános elv fenn nem állt többé (17. §.). Így tehát azon ásványok tekintetében, melyekre nézve a bányaszabadság törvény által ki volt mondva, a bányászatnak kizárólagos fenntartása már régen megszűnt (44. §.); s jelenleg annak tárgyát csak a k o n y h a s ó képezi c).

2) Nevezetes haladás volt, midőn a bányaművelési jog specialis adomány által egyes községekre (a szabad bányavárosokra), vagy egyes földbirtokosokra átruháztatott. Ezen specialis adományok rendszere azonban gyakorlati érvényéből szintén már régen, hol magától megszűnt, hol az általános bányaszabadságnak megállapítása által lett megszüntetve. S így jelenleg a szabad bányavárosok néhány még meg nem szüntetett bányászati jogosítványáról, s a gróf Andrássy

(27. §.) és a Szent Iványi (18. §.) családokról, melyeknek specialis adomány alapján a jószágaikon mívelt bányák tekintetében bizonyos jogaik vannak, — csak mint kivételekről szólhatunk.

3) Jelenleg a bányaszabadság (43. §.) valamint egyrészt a bányajog, úgy másrészt a bányászati regale gyakorlásának is általános elve.

III. A bányászati királyi főúri jog tárgyai a két hazában ugyanazon törvények által határozottak meg, melyek magát a jogot megállapították. Régibb törvényeink szelleméhez képest ez eredetileg nem elvi formulázás, hanem gyakorlati felfogás szerint történt *d*); minthogy pedig az újabb törvények szintén részletes intézkedést nem tartalmaznak: nem csoda, ha ezen fontos kérdésre nézve jogunkban némi határozatlanságra találunk. Az arany- *e*), ezüst- *f*), réz- *g*) és vasérczekre *h*), továbbá a sóra *i*) nézve nem lehet kétség, hogy a bányászati kir. főúri jog tárgyait képezik; mennyiben mindazáltal ezeken kívül törvényeinkben „*aliae fodinae*“ *k*), „*minerae alterius cujuscumque metalli*“ *l*) és „*quaevis metalla et fodinae*“ *m*) is említetnek, ezen kifejezések határozatlanságának folytán gyakorlati értelmezésekről kétségek támadtak. Leghelyesbnek látszik, mind „*metalla*“ mind „*fodinae*“ alatt általában azon ásványokat érteni, melyek bányászat útján nyeretnek. Ezen értelmezés azonban csak theoreticus jelentőséggel bírván; a törvényhozáshoz tehát most már egyik igen sürgős feladata, az 1791: 22. tczben egyedül szó szerint foglalt bányászati királyi főúri jog részleteit gyakorlati irányban is szorosan meghatározni. S e tekintetben az 1844-ki javaslat igen helyesen nem többé azt szabályozza, a mi a bányaregale, hanem azt, a mi a királyi bányaadományozás és bányaugedély tárgya *n*); azaz a kérdést a bányaregale magánjogilag meddő abstract fogalma köréből, a bányaszabadság által gyakorlatilag rendezett jogcsele-

terére helyezi által. Ennek folytán a jelen munka feladatának is leghelyesebben úgy hiszek megfelelhetni, ha ezen kérdés súlyát a bányaszabadság (43. §.) eszméjébe fektetem.

Az 1854-ki bányatörvény azon ásványokat, melyek ehhez képest a bányaregale tárgyát képezik „fenn tartott ásványoknak” nevezi o).

a) Róbert Károly 1327-ki okmánya (Fejér Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 198. l.); továbbá az 1351: 13., Zsigmond király 1405-ki III. végzeménye 13., 1486: 49., 1492: 30., 1514: 3. §§. 5. 6. és 9., 1523: 39.; MO. 1791: 22. czikkek; és Erd. Appr. II. R. 8. Cz. 1. cz. — b) 1514: 1. és 2., Erd. Appr. II. R. 8. Cz. 1. cz. — c) 1492: 60., 1514: 3. §. 6. Erd. Appr. III. R. 15. Cz. 1. cz. és 76. Cz. 6. cz. — d) 1351: 13., 1405. Zsigm. III: 13., 1486: 49., 1492: 30. — e) 1351: 13., 1405. Zsigm. III: 13., 1486: 49., 1492: 30., 1523: 39. — f) U. o. — g) 1351: 13., 1492: 30. és 1523: 39. — h) 1492: 30. — i) 1486: 49., 1492: 30. — k) 1351: 13. és 1486: 49. — l) 1405. Zsigm. III: 13. — m) 1492: 30. — n) L. az 1844. bányatörvény-javaslat 1., 4. és 89. sk. §§-ait. — o) 1854-ki bányatörvény 3. §-a.

41. §. A bányászati királyi főúri jogban foglalt lényeges jogok.

Ezek lényegesen abban összpontosúlnak, hogy a fenn-tartott bányatermékek a földbirtokos tulajdona alól kivételt-vén, közvetlenül a bányászati főúr hatalmának alávetet-nek a); s hogy ennek folytán az összes bányászat rendezése a földtulajdontól egészen függetlenül szabályoztatva, a bányászati főúr vezérlete alatt áll b). Ehhez képest tehát:

1) A földbirtokosnak ezen ásványokra semmi joga nincsen c).

2) Senki annélkül, hogy a bányászati főúrtól közvetlenül vagy közvetve arra felhatalmazva volna, ásványkutató-sokat nem tehet, bányákat nem nyithat, s a bányaipart nem üzheti d).

3) Minden bányajogosítványok a bányaregaléból származnak, s ennek mintegy csak kifolyása e).

4) Ezen jogok szerzése, gyakorlása stb. mindazáltal nem a főúr pusztá kegyelmének következményei; hanem ugyanazon törvények által nyerik határozott rendezéseket, melyekben maga a bányászati főúri jog gyökerezik f).

5) Végre bizonyos jövedelem (az u. n. bányavám) a bányászati főúrnak regalitási jogánál fogva jár.

a) 1351: 13., 1405. Zsigmond III: 13., 1486: 49., 1492: 30. — b) MO. 1791: 22.; Erd. 1747: 1—14. — c) Wenzel G.: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. k. 570. l. — d) Lásd a jelen munka III. szakát. — e) U. o. — f) MO. 1791: 22. és Erd. 1747: 1—14.

42. §. Jelentősége a bányajogban.

Ez általán véve kétféle, közjogi, a mennyiben magában vétetik; és magánjogi, a mennyiben a bányászat körüli vállalatokra és viszonyokra gyakorolt hatásáról van szó. Első tekintetben a pénzügyi érdekek szolgálnak zsinormértékül; s a magyar király és erdélyi nagyfejedelem mint bányászati főúr ennek fejében a bányászatból a törvények által meghatározott jövedelmeket húz. Magánjogi hatásánál fogva a bányajog specialis jogrendszerre alakul, s mint ilyen különös, az általánostól eltérő rendezést nyer.

Egyébiránt magában világos, hogy mindkét tekintetben a törvényhozás határozatai szolgálnak zsinormértékül. P. o. Franciaországban az előbbi bányaregale az 1789. ótai törvényhozás által közjogi hatásából kivetköztetvén, az u. n. „droit de la nation s' exerçant sur le mines“-sé alakult által (39. §.). A többi európai törvényhozások azonban annyira nem mentek még, s a bányaregale elvét mindenütt megtartották; de többnyire a magánjogi hatást rendezték önállóban s lehetőleg összhangzásban a fennálló általános ma-

gánjoggal a). A magyar és az erdélyi törvényhozás mind-
eddig a kettőt czélszerűen összeegyeztetni igyekezett.
(40. §.)

a) Ezen irányt egy újabb német jogtudós ekkép jellemezte :
„Wer den Gang der Entwicklung der neuesten Berggesetze in Deutsch-
land einigermaßen verfolgt hat, wird bekennen müssen, dass wir
auf dem besten Wege sind, einen grossen Theil der Besonderheiten
unserer Bergrechts-Institutionen fallen zu lassen, das Bergregal
aufzugeben, und die Befugnisse des Staats auf ein ziemlich enges
Gebiet zu beschränken.“ Achenbach Henrik, Brassert stb. *Zeitschrift für Bergrecht*, I. évfolyam. Köln 1861. 186. l.

MÁSODIK FEJEZET.

Bányaszabadság.

43. §. A bányaszabadság mint a fennálló bányajog alapja.

Bányaszabadság alatt a bányarendezés azon el-
vét értjük, mely szerint a bányászat mint a közgazdászati
munkásságnak egyik önálló ága, egyszersmind magában álló
és a földfeletti jogoktól független jogi intézményt képez a);
s melynél fogva mindenki, kit a törvény határozottan ki nem
zár, egyenlőképen nyerhet bányajogosítványokat, s szerezh-
et és bírhat bányatulajdont b).

Megjegyzendő: 1) A bányaszabadság elvének törvé-
nyeink szerint nem magában önálló, hanem csak származé-
kos természete van, s a bányászati királyi főúri jognak kö-
vetkezőse. 2) Gyakorlati tekintetben mindazáltal magában
álló jogi jelentőséggel bír c); miért is tévedés volna, azt a
bányaregale egyedül gyakorlati nyilatkozatának tekinteni.
3) Azért jogi köre sem alakilag sem anyagilag nem azonos

a bányászati főúri jogával; s p. o. a só a bányaregale tárgya ugyan de nem a bányaszabadságé, míg viszont az ásvány-szenek a bányaszabadságban foglaltatnak, de nem a bányaregalében. **4)** A bányászatnál foglalkodó személyek a bányaszabadságban részesítettven, ez által több tekintetben különös jogi állást nyernek; mely azonban mai időben nem oly önálló már, mint azelőtt. **5)** A bányaszabadságban foglalt egyes dolgok feltétes értelemben uratlanoknak tekinthetők, melyek ezen minőségben a közvetlen jogszerzésnek tárgyai. **6)** A bányászati ügyek tárgyalása a bányaszabadság folytán több sajátsággal jár.

a) Ezen értelemben bányaszabadságról már az Árpádi királyok korában lehetett szó. L. fentebb a 17. §-t. — b) 1523: 39. MO. 1552: 36., Erd. Appr. II. R. 9. Cz. 1. cz., Comp. III. R. 9. Cz. 1. cz. — c) Ezen értelemben a bányaszabadság az 1791-ki francia nemzeti gyűlés martius és aprilisi üléseiben volt a közvitatkozásnak tárgya, mely alkalommal Mirabeau hatalmas beszéde ápril 2-án különös fontossággal birt. Lásd munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 130. sk. II. A francia nemzeti gyűlés a bányaszabadság elvét, melyet a „droit de la nation s' exerçant sur les mines“-ben alapított, megtartván és szorosabban formulázván, ez által az újabb bányatörvényhozásoknak követésre méltó példát nyújtott.

44. §. A bányaszabadságnak jogi köre.

I. Ezt kettős tekintetben lehet szemügyre venni, alakiban és anyagiban. Első tekintetbeni jelentősége azon sajátságos jogi szabályozásban mutatkozik, mely mindazokra nézve fennáll, kik bányajogosítványokat nyerni és gyakorolni, vagy bányatulajdont szerezni és bírni akarnak. Ezen szabályozás a bányajog egész rendszerére hat; sulypontját azonban azon tárgyakban leli, melyekre a bányászat mint ilyen vonatkozik, melyek tehát a bányaszabadság anyagi körét képezik, s ehhez képest a bányaszabadság tárgyainak is nevezethetnek.

III. Ezekhez tartoznak: 1) Mindazon ásványtestek, melyek közönséges szójárás szerint bányatermékeknek nevezetnek, a mennyiben sem a kir. főúri jog kizárólagosságának (monopolium p. o. a só) nincsenek fenntartva, sem a földbirtok alkatrészét vagy tartozékát nem képezik. Jogi értelemben bánya d o l g o k n a k neveztethetnek. **2)** Az u. n. bányajogosítványok. **3)** A bányaipar mindazon műhelyei és készítményei, melyeket a fennálló törvények a bányaszabadságban részesítenek.

Mint bánya t e r m é k e k tehát itt mindazon ásványok említendők fel, melyek fém-, kén-, timsó- vagy gálicztartalmuknál fogva használhatók; továbbá a gáliczviz, rajzla és földszurkok *a*).

a) 1854-ki bányatörv. 3. §-a; Országb. Érték. VII. §. 1. V. ö. az 1791-ki országos választmány munkálata I. §. 1-t; az 1827-ki orsz. választmány munkálata I. §. 1-t; s az 1844-ki javaslat 1. §-át. A miksai bányarendelet ezen kérdésre nézve már nem szolgálhat többé zsinormértékül.

45. §. Az ásványszemek mint a bányajog tárgya.

Ujabb időben a köszénbányászatnak jogi állása hazai bányajogunkban is főérdekű kérdéssé lett, annélkül azonban, hogy mindeddig fontosságának megfelelő oly rendezést nyert volna, melyben a mai törvényhozás szempontjából megnyugodni lehetne. Az 1844. előtti bányajogunk e tekintetben határozatlan volt, mert míg egyrésről a bányafiscusnak a régibb törvényekben említett „fodinae“ szóra *a*) vonatkozó azon magyarázata ellen, hogy az alatt a köszénbányászat is értenőd, az hozatott fel, hogy a XV. században (a midőn ezen törvények hozattak) nálunk köszénbányászat még nem létezett; másrésről nem kevesebb alapos volt azon megjegyzés is, hogy azon törvényeinkben, melyek a földtulajdon tartozékát elég részletesen meghatározzák *b*), semmiféle oly in-

tézkedésre nem találunk, melynek alapján a köszönet ilyen-
nek tartani lehetne; s hogy a bányászat fejlődése a közgaz-
dászatnak magában elzárt irányát képezi, melyből külső okok-
nál fogva a hazai iparra nézve főfontosságú köszönet elvonni
annál kevesebbé lehet, mert okszerűleg rendezett államéletben
a bányászat a földbirtok érdekének nincs subordinálva, hanem
koordinálva. Ahhoz járúl, hogy a civilisált Europa többi álla-
maiban a kőszénbányászat mindenütt a bányászat általános sza-
badtságában részesítették c).

Egyébiránt ezen kérdés gyakorlati jelentőséggel ná-
lunk csak 1760. óta bír d); de kezdetben oly szerencsétlen
irányban volt hivatalosan tárgyalva, hogy 1788. az akkori
magyar és erdélyi kir. udv. kancellaria és az udv. kamara
egyezkedése folytán a kőszén a bányajog köréből egészen
kizárattott e). Az országos törvényhozás mindaz-
által az ásványszénről még nem nyilatko-
zott; s az 1827-ki országos választmányi, és az 1844-ki
országos bányatörvényi javaslatok legalább elvileg elismerték,
hogy az ásványszén kérdése a bányajog köréhez tartozik f).

Úgy látszik, hogy a kőszénbányászat rendezése nálunk
azért nem juthatott még kielégítő eredményhez, mert nem
az volt kérdezve, ha vajjon közgazdasági okoknál fogva kell-e
azt a bányászat általános szabadságában (43. §.) részesí-
teni; hanem az, ha vajjon pénzügyi okoknál fogva tekinten-
dő-e törvényeink értelmében a bányaregale tárgyának? Az
1854-ki bányatörvény a kőszénbányászatról is intézkedik g);
az 1861-ki országbírói értekezlet azonban ezt és az 1844-ki
indítványt ismét mellőzte azért, mert hazai törvényeink által
még nem támogatatik. S így azon indoklást, mely ott egyes ta-
goktól a kőszénbányászatnak a bányaszabadság értelmébeni
rendezésére felhozattott, csak a jövőre nézve lehet a hazai tör-
vényhozás kiváló figyelmébe ajánlani h).

III. Jelenleg a hazai kőszénbányászatnál az országbí-

rői értekezlet végzései szolgálnak zsinormértékül, melyek szerint a kőszénbányászatra vonatkozó jogosítványok általában a földbirtokos és a bányavállalkozó közti szerződési egyezkedésre alapítandók; oly módon hogy, ez nem sikerülvén, a más földén (már 1861. előtt nyert jogosítvány folytán) bányajogilag aknázó iparos az előbb a kincstárnak fizetett bányavámost, most a földbirtokosnak bér gyanánt kiszolgáltatni tartozik, s hogy a jövő törvényes rendelkezésig csak úgy nyerhetők a kőszénre nézve bányajogosítványok, ha az illető föld tulajdonosának beleegyezése igazoltatik. Azonkívül az 1859. november 1-je előtti kutatási engedély mellett kőszén felfedező vállalkozó, a szintílyen engedély mellett turzó földbirtokos irányában a bányászati elsőségtől megfosztatott; a bányatulajdonos is, ki másnemű ásvány termesztése mellett kőszén is előállítana, ezt a termesztési költség aránylagos megtérítése mellett a földbirtokosnak átengedni köteles lévén i).

a) 1351: 13., 1486: 49., 1492: 30. — b) Lásd e tekintetben névszerint a Hármaskönyv I: 24-t. — c) P. o. a francia 1810-ki bányatörvény 2. czikke; a porosz 1865-ki bányatörvény 1. §-a, stb. — d) A nevezetesebb kőszéntelepek akkor fedeztettek fel: 1760. Sopron mellett, 1766. Vasason, 1787. Bars megyében és a váczai püspök jószágain, 1806. Bodrog-Keresztúr, 1807. Pécs, 1812. Pétervárad, 1788. Kolozsvár mellett stb. — e) Ennek folytán az 1788. junius 20-ki udv. kamarai rendelet azt határozta, hogy „die in dem Königreich Ungarn und in Siebenbürgen zu entdeckenden Steinkohlenanbrüche furohin bei dem Berggerichte nicht gemuthet werden dürfen, folglich sowohl von der landesfürstlichen Belehnung, als von der berggerichtlichen Jurisdiction überhaupt ganz freigelassen, und jedem Grundeigenthümer freistehen soll, dortlandes derlei Steinkohlenanbrüche aufzusuchen und zu benützen.“ (Schmidt F. A.: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* etc. XVII. köt. 445. l.). Ugyanazon értelemben intézkedik az 1788. május 22-ki 7259. sz. a. kanczelláriai rendelet is. — f) Az 1791-ki magyar és erdélyi országválasztmányi javaslatok általában „fodinae“-ról szó van, semmi

különös vonatkozással a köszénbányászatra. Az 1827-ki választmány javaslata (I. §. 4. és XXIV. §§. 3. és 4.) a köszénbányákat a földesúrnak engedte által, ezeknek tekintetéből a bányászat javára reájok néhány kötelességet róván. Az 1844-ki első országos választmányi javaslat 4. §-a már magasabb álláspontot foglalt el, a köszénbányászatra nézve a bányaszabadság elvét kimondván, melyet azonban az egyes ülések (az alsó tábla martius 28-ki, és országos május 7-ki, s a felső tábla május 20-ki ülései) oly számos módosítások által szorítottak meg, hogy a teljesen elkészült és szeptember 3-án felterjesztett javaslat már egészen más szintet mutatott. A magyar köszénbánya-vállalkozóknak Pesten 1848. május 16-án tartott gyűlése indítványában szintén azon elvből indult ki, hogy a köszéntelepek a földtulajdonnak tartozéka. — g) 3., 34., 47., 278., 284. és 285. §§. — h) E tekintetben különösen Gräzenstein Gusztáv előadására hivatkozom az országbírói értekezlet 1861. február 18-ki ülésében. R á t h G y. *Országbírói Értekezlet*; részletes tanácskozások 103. l. — i) Országb. Értekezlet. VII. §. 1.

Jegyzet. Nézetem szerint az 1844-ki országgyűlési javaslatok a köszénbányászatra nézve kedvezőbbek, mint az országbírói értekezlet végzései Szabadjon tehát azokat ide iktatnom.

1) Az országgyűlés kerületi választmánya első javaslatának 4. §-a. „A köszénbányák földesúri birtok tartozékaik ugyan, ezeknek kutatása és felkérése mindazáltal a bányászatot naponként mindinkább megszorító faszükség pótlása tekintetéből, bányászati célokra mindenütt szabad; de művelésük csak királyi engedély, s a földbirtokosnak vagy egyeség útján megállapított bérfizetés, vagy — ez nem sikerülvén — a termék tized részének kiszolgáltatása mellett engedtetik meg.”

2) A szeptember 3-án szentesítés végett felterjesztett országgyűlési javaslat a köszénbányászatot tárgyzó §§-ai. 89. §. „A köszén földesúri birtok tartozéka, s királyi adományozás alá eső bányatárgyak közé nem számítatik, kutatása mindazáltal a turzásra jelen törvénykönyvben megállapított szabályok szerint, egyedül bányászati célokra, bár hol, és bár kinek megengedtetik.” 90. §. „Ha valaki kutatás által felfedezett köszénbányát nyitni szándékozik, mindenek előtt az illető földbirtokost bíróilag meginteti a végett, hogy ez a köszénbányának művelésére vagy maga vállalkozni, vagy a művelést az illetőnek átengedni, s maga elhatározását 3 hónap alatt kinyi-

latkoztatni tartozzék.“ 91. §. „Ha a földbirtokos a kőszénbányát megnyitni s művelni maga kíváná, a kutatásra fordított költséget, s ezen felül jutalom gyanánt e költségnek kétszeres összegét lefizetvén, sem a megintőnek, sem másnak ezen helyre nézve keresete nem leend; de ha a földbirtokos három hónap alatt vagy nem nyilatkoznék, vagy művelési szándékáról lemondana, a megintőtől ezen kőszénbánya megnyitására s művelésére nézve engedelmét meg nem tagadhatja.“ 92. §. „Kőszénbánya művelésre akár a földbirtokos maga, akár ennek engedelmével, vagy nyilatkozása elmulasztásának esetében a megintető vállalkoznék: ezen szándékukat a felkérvényi jegyzőkönyvbe leendő igtatás, egyszersmind ha nem a földbirtokos maga a bányaművelő, egy vagy több egyenként 12,544 □ bánya öllel számítandó bányatelek kijelelése végett a járásbéli bányaszéknek bejelenteni tartoznak.“ 93. §. „Bejelentés, jegyzőkönyvbe igtatás, és illetőleg a bányatelek kimérése után, a kőszénbánya-művelésre vállalkozó birtokos vagy megintető, azon kőszénbánya birtokában senki által nem gátoltathatik, a czélszerű művelésre szükséges bányászati szabályok megtartására mindazáltal köteleztetik, s ezen tekintetben úgy magok a vállalkozók, mint munkásaik egyéb bányaművelőkkel egyenlően a bányatörvényeknek alávetvék.“ 94. §. „A földbirtokosnak az általa megengedett kőszénbánya műveléseért illendő bér fizetendő, és ez a bányaművelő és földbirtokos közt, vagy szabad alku útján, vagy ez nem sikerülvén a 22. cikk értelmében választott bíróság által állapíttatik meg.“

HARMADIK FEJEZET.

Személyekről bányajogi szempontból.

46. §. Álláspontunk.

I. A dolog természetében fekszik, hogy 1848. előtt, midőn hazai jogunkban a honlakosok törvény előtti egyenlőségének elve még nem bírt érvénnyel, a bányászrendnek, valamint más országokban, úgy nálunk is privilegiált állása

volt, melynél fogva annak minden tagjai személyi állapotaikra és viszonyaikra nézve az általános jogtól eltérő joggal éltek *a*). Ez volt még álláspontja az 1844-ki bányatörvény-javaslatnak is *b*). De miután az 1848-ki törvényhozás a törvény előtti egyenlőségnek nagy elvét a haza minden lakosaira nézve kimondotta, s jelenleg hazai törvényeinknek egyik főfeladata ezen elv részletes kifejtésében és gyakorlati alkalmaztatásában áll: a bányászrend privilegialis állása is megszűnt. Ennek folytán a jelen munkában is nem többé bányaszemélyekről, hanem bányamívelőkről a személyiség általános felfogása szerint lesz szó *c*). A mennyiben mindazáltal a bányászat sajátos közgazdászati jelentőségénél fogva itt a személyeknek jogi állására nézve több különöség fennfok; ezt bányajogi szempontból tüzetesen fejtegetnünk szintén szükséges.

III. Bányajogi nem kevesebb mint általános magánjogi szempontból a személyek kétfélék, egyéni és jogi személyek *d*). A személyeknek további felosztása azonban mindkét értelemben itt más felfogás szerint történik, mint az általános magánjogban.

a) Faber Antal: *Principia Juris Metallici Hung.* 2-ik kiad. 40. sk. 86. sk. 11.; Jurjevich József: *Instit. Juris Metall. Hung.* 20. sk. 11. — *b*) II. Rész 27—43. cikkei. A 28-ik cikk szól a bányamívelők adómentességéről; a 29-ik katonáskodás és katonai szállítás terhetől mentességökről; a 30-ik szabad költözésökről és személyes mentességökről. stb. — *c*) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 236. sk. 11. — *d*) U. o.

47. §. Egyéni személyek.

I. Egyéni személyek mai bányajogunkban csak ahhoz képest jöhetnek szóba, a mint a bányászatban résztök van. Ezen tekinteten kívül a szoros értelemben vett bányamívelők

is az általános törvények alatt állnak *a*). E helyen tehát ma már csak két kérdés bir még érdekkal t. i.: mi jelentősége és hatása van a bányászatnak azon egyéni személyek jogi állására, kiknek a bányászatban része van? — és kik azoni személyek, kik a bányászatból és bányajogosítványok szerzhetéséből kizárva vannak?

II. A bányászatban egyéni személyeknek háromféle módon lehet része; a mennyiben arra vagy tőkét, vagy értelmiséget, vagy munkaerőt fordítanak. Azok, kik tőkével a bányászathoz járulván, bányatulajdont szereznek és bírnak, *bányapolgároknak* vagy *bányatársaknak* (Waldburger, Gewerke) neveztetnek. Jogaik és kötelességeik a bányabirtok természetéből folynak, melyről alább lesz szó *b*). Értelmiségők által a bányászatnál a *bányatisztek* vesznek részt, kik kétfélék, államtisztek és magántisztek. Az előbbiek hivatalos állása az államtisztek általános, s a bányászati államtisztek sajátos szabályozása által lévén rendezve, itt bányászati működésekre nézve külön tekintetbe nem jön. A magán-bányatisztek jogi állása azon szerződés által határoztatik meg, melyet a bányavállalkozókkal kötnek *c*). Végre a munkaerőt a *bányász nép* nyújtja, melynek fő részét az u. n. *hevérek* (Bergknappen) képezik. Mind ezeknek jogi viszonyai, mind a bányatisztek említett szerződése a belső bányajog azon szakának teszik főtárgyát, mely a bányaiparral foglalkodik *d*).

III. Azelőtt több ok volt, melyeknél fogva a bányatörvények hol egyes személyeket, hol azoknak egész osztályait a bányászatból kizárták *e*). A bányaszemélyek privilegialis állásának megszűnése után azonban, ezen okok legtöbbje minden indokolható nyomatékát elvesztette; s az 1854-ki törvény általános elvképen azt mondja ki, hogy a ki törvény szerint ingatlan tulajdont szerezhet és birhat, az bányamívelési jogosítványok nyerésére és bányák birtokának

szerezésére is képes f). A bányamívelés sajátos érdekeinek és szükségleteinek szempontjából mindazáltal különös-intézkedés van a bányatisztekre nézve, hogy t. i. azon hivatalnokok, kik oly hatóságnál alkalmazvák, melyet a bányamívelésrei közvetlen felügyelet, vagy a bányaugyek feletti első határozás illet; továbbá az ilyes hivatalnokok feleségei és atyai hatalom alatt álló gyermekei, ezen hatóság járásában sem bányát nem művelhetnek, sem pedig bányatulajdont nem szerezhetnek s nem bírhatnak g).

a) Bányatörv. §. 2. Különben a személyek jogegyenlőségére nézve az 1848-ki törvények nyújtják a közjogi alapot. — b) Bányatörv. VI. fej. Az 1844-ki javaslatban a II. rész, más szempontból fejtegette ezeknek jogait. — c) Bányatörv. IX. fej. V. ö. az 1844-ki javaslat II. részének 43. cikkét. — d) Bányatörv. IX. fej. V. ö. az 1844-ki javaslat II. rész. 27—42. cikkei. — e) P. o. nemzetközi okoknál fogva a török alattvalók; más idegenekre nézve a reciprocitas elvé szolgálgván irányadásúl; a lex amortisationisnál fogva bizonyos egyházi testületek és személyek; a katonaság sajátos szervezésénél fogva katonai tisztek, különösen a végvidéken stb. A megszorításnak legnevezetesebb példáját a zsidók nyújtják; kiket hazánkban először Miksa király zárt ki a bányászatból; Erdélyben pedig az 1578. october 21-ki kolozsvári országgyűlés 6. cikkének határozata: „Ne Judaei propter bonum publicum ultra locum ipsis assignatum intromittantur“. Az 1848. előtti megszorításokra nézve, melyeknél fogva a bányavárosokból 7 mérföldnyi távolságra kitiltattak, irányadásúl I. Lipót 1693. január 23-ki rendelete szolgált: „Qualiter ab immemoriali tempore continuus jam invaluerit usus, et observantia, ne liceat Judaeis in Regno Hungariae (ad praecavendas eorum ex auri argenteque fodinis ac officinis fusoriis olim subdole practicatas defraudationes et praxes furtivas) intra districtum L. R. Civitatum nostrarum Montanarum, ac abinde septem milliaribus in circuitu ullo unquam tempore comparere, vel sedes suas ibidem figere; quod ipsum illis antiquitus sub poena amissionis vitae strictissime vetitum et interdictum fuerat.“ Ezen tilalmat 1691—1832-ig számos királyi rendelet fenntartotta. (S c h m i d t F. A.: *Sammlung der Bergesetze Ungarns* stb. V. köt. 418., 424. és 465. II; VI. köt. 225. és 292. II., VIII köt. 2. I.; X. k. 78. I.,

XI. k. 4. l., XIV. k. 2. l., XV. k. 1. l., XIX. k. 92., 240., 390. és 532. ll.; XXII. k. 394., 400. és 430. ll., XXV. k. 231. l. stb.); s ugyanazon értelemben intézkedtek az 1791: 38. és 1840: 29. magyarorsz. tczikkek is; Erdélyben Appr. V. R. 82. ed. szolgálván zsinormértékül. V. ö. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*. 208. sk. ll. — f) Bányatörv. §. 7. — g) U. o. §. 8.

48. §. Jogi személyek.

I. A jogi személyiség azon általános jogi forma lévén, mely szerint — a mennyiben önálló jogalanyossággal felruházvák — a társadalmi és jogélet viszonyai, e részbeni tekintetbevétele közvetítették a): a dolog természetében fekszik, hogy a jogi személyek kérdése a bányajogban is fontossággal bír. E tekintetben zsinormértékül a magánjognak általános szabályozása szolgál b); s a bányászati testületek, társulatok és egyesületekre nézve különösen a bányatörvények és bányastatutumok intézkedése c).

II. Ilyenek: 1) A bányamegyék (Bergreviere) mint testületek. Oly bányák t. i., melyek helyfekvésük-nél és üzleti érdekeiknél fogva természetes összeköttetésben állnak, egy megyévé egyesülhetvén d); birtokosaik együtt véve mindannyi testületet képeznek, melyek nemcsak illetékes területekre nézve vidéki szabályokat vagyis bányastatutumokat alkothatnak (35. §. II.); hanem különben is bányavidékek közös gazdasági és üzletérdekeiről gondoskodni hivattva vannak.

2) A bányakincstár (Bergaerar), a mennyiben bányászati vállalatok vannak; mely azonban erre nézve ugyanazon határozatokhoz van kötve, mint a magánosok e).

3) Egyes bányatársulatok, a bányatörvények értelmében f).

4) Bányacélokra összeálló részvénytársulatok, az általános ipartörvények értelmében g).

5) A bánya munkások (hevérek) testületei, vagyis a bányászlegénységek avagy hevérségek (Knappschaft, Haulerschaft), a mennyiben közös érdekeik tekintetéből a törvények értelmében fennállnak. Ezeknek jelentősége a bányatestületek általános rendszerével lévén összefüggésben, azelőtt a bányászat kiváltságos állásának folytán sokkal nagyobb volt mint jelenleg, hol jogi személyeknek nagyobbára csak a bányásznép gazdasági érdekei, s különösen a társ-ládák (Bruderslade) szempontjából tekintendők, melyeknek élén a bányalegénységek önválasztott kebelbéli képviselői (Knappschaftsälteste) állnak *h*).

a) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 301. sk. II. — *b)* Bányatörvény 2. §-a. — *c)* Bányatörvény §§. 11., 31., 43., 274. s Orszb. Ért. VII. §§. 15. és 16. — *d)* U. o. Az 1844-ki javaslat II. rész. 48. cz. — *e)* Bányatörvény §. 12. — *f)* Bányatörv. §§. 137. sk. — *g)* MO. 1840: 18. §§. 54. sk. — *h)* Ezen hevérségek régi időkben keletkeztek, és eredeti szervezősöket nagyobbára a szokás alapján nyerték; később azonban privilegiumok és legf. rendeletek által is meghagyattak fennállásukban. Az 1844-ki javaslat II. részének 27. sk. cikkei is rájuk vonatkeznek.

NEGYEDIK FEJEZET.

Dolgokról bányajogi szempontból.

49. §. Álláspontunk.

I. Dolog nevezete alatt általában mindaz értetvén, mi vagyonunk tárgya lehet *a)*; vagyonunkra pedig az ásványvilág és a bányászat is hatván; kétséget nem szenved, hogy a dolgok fogalma ez utóbbiakra is kiterjed. Sőt a mennyiben az ásványtermékek (4. és 5. §§.) és a bányamíveléshez tartozó

összes készület magában elzárt és külsőleg jogilag is körvonaltott egésznek képeznek, mindazon dolgok, melyek ezen egészhez tartoznak, a bányajog szempontjából különösen tekintetbe veendőek, s bányadolgoknak (*Bergwerksachen*) nevezetnek.

III. A bányadolgok általán véve kétfélék; — ahhoz képest a mint vagy közvetlenül a bányászathoz tartoznak, vagy avval csak külsőleg összekapcsoltnak. Az előbbiek szoros értelemben, az utóbbiak tágabb értelemben vett bányadolgok *b*). Mindkettőnek összesége pedig *bányatermeknek* tárgyi értelemben (*Bergwerksgut*) nevezetik; mely jogi jelentőségét a bányaszabadság fogalma által nyeri (43. §.).

A dolgok általános jogi felosztásai *c*) különösen a bányadolgoknál is alkalmazandók *d*), csak hogy itt az ásványvilág sajátos természete és a bányászat szükségletei több módosítást tesznek szükségessé.

a) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 329. l. — *b*) P. o. Bányatörv. §§. 117. sk. 261. ll. — *c*) *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 331. sk. ll. — *d*) Bányatörvény §. 2.

50. §. Bányadolgokról általában.

Ezekre nézve a következő megjegyzések szolgáljanak irányadásul:

1) Az első helyet a *bányatermékek* foglalják el, melyek azonban mint jogi értelemben vett dolgok csak azon perctől fogva léteznek, a melyben a föld gyomrában felfedeztetnek. Mielőtt ez nem történik, lételökről tudomás nem lévén; dologi minőségökről sem lehet szó *a*).

2) A bányatermékek különfekvényei annyiban bányadolgok, a mennyiben a bányaszabadságban részesülnek. Kivájtásuk időpontjáig ingatlan dolgok, ettől kezdve pedig

azaz midőn kiszállítatván a bányatorkolat tábláját (Hängenbank) elhagyják, ingók minőségével bírnak. Az utóbbi tekintetben azon ásványtestektől különböztetendők meg, melyek a bányaszabadságban nincsenek befoglalva, melyek tehát, mihelyt a bányának már nem tartozéka, mint közönséges dolgok a földbirtok tartozékává lesznek *b*). Magok a bányatermek felkészítésök és kidolgozásuk (10. §.) után az általános forgalom tárgyává lévén, a közönséges dolgok jogi minőségét veszik fel.

3) A bányaeépületek (8. és 9. §§.) egyszersmind bányadolgok is. S ugyan azt kell tartani a felkészítési és kidolgozási építményekről is, de csak annyiban, a mennyiben a bányahatóság engedélyezésével építettek, vagy különben valamely bányavállalatnak részei *c*).

4) A bányászat felszereléséhez tartozó ingóságok, p. o. mindenféle szerszám, a gépekben alkalmazott lovak stb. az egyes bányák tartozékát képezvén, ez által egyszersmind bányadolgokká is lesznek *d*). Névszerint mind az, mi a bányához állandó használás végett erősítve vagy szegezve van (niet- und nagelfest), avval elválaszthatlan egészet képez *e*).

a) „Quod latet ignotum est, ignoti nulla cupido“. — *b*) Bányatörv. §§. 124—127. — *c*) U. o. §. 131. — *d*) U. o. §. 121. — *e*) U. o. §. 260.

51. §. Folytatás.

5) Ha a bányabirtokos üzlete végett külépületeket, műhelyeket vagy építményeket emel vagy szerez; vagy ha más, jóllehet műüzletére közvetlenül nem szolgáló, ingatlan javakat, és illetőleg külső dolgokat, a művel egyesít; mihelyt azok ennek tekintetében a bányakönyvbe iktatvák, a bányabirtokkal egy jogi egészet képeznek, s összesen egy magában álló bányakönyvi testnek (Bergbuchskörper) tekintendők *a*).

6) Ezen bányakönyvi testek mint ilyenek ingatlan dolgok; akár egyes személyek által külön biratnak és műveltetnek, akár több személy által közösen *b)*. Ha a bánya több tulajdonság közös birtoka, ezeknek egyes részbirtokaira nézve ugyanaz áll *c)*. Azon bányáknál azonban; melyek u. n. bányatársulatok birtokában vannak, az egyes bányatársak u. n. kuxai vagyis bányarésztvényei bányadolgok ugyan, de csak ingó dolgok minőségében *d)*. Közöségi résztvénytársulatok, melyek bányaművelés végett alakulnak, az általuk művelt bányákat mint bányarealitásokat, tehát szintén ingatlan bányadolgok minőségében bírják *e)*; de az egyes résztvények sem a bányatörvénynek nem tárgyai, sem bányadolgoknak nem tekinthetők *f)*.

7) Végre említés nélkül nem hagyhatjuk, hogy azon osztályozás, mely szerint 1853. előtt hazai jogunkban ősi és szerzeményi dolgok közt nevezetes különbség volt, a bányajogban soha érvénnyel nem bírt *g)*; de az öröklött és szerzeményi dolgok felosztás fennáll a bányajogra nem kevesebb mint az általános magánjogra nézve *h)*.

a) Bányatörv. §§. 117., 118., 131. — *b)* U. o. §§. 109. sk. 134. — *c)* U. o. §. 135. — *d)* U. o. §. 140. — *e)* U. o. §. 134. — *f)* MO. 1840: 18. §. 54. sk. — *g)* Orszb. Ért. VII. §. 22. — *h)* Orszb. Ért. I. §. 7.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Jogügyek a bányajog szempontjából.

52. §. Álláspontunk.

A bányajognak sajátos rendezése úgy hozza magával, hogy nemcsak a bányabirtok alakulása és a bányaipar

köréhez tartozó egyes engedélyezések tekintetében állnak fenn különös intézkedések; hanem hogy a közönséges forgalom is, mennyiben a bányászatra vonatkozik, több nevezetes módosításnak van alávetve. Ennek folytán a vagyoni, kötelmi és öröködési jog, s a törvénykezési eljárás, a bányászat tekintetében, számos különösséget mutat. A bányabirtok és a bányatörvénykezés e tárgybani különösségeiről alább lesz szó; s itt csak azon különös intézkedésekről akarunk szólni, melyeket e tekintetben a kötelmi és az öröködési jogra nézve az országbírói értekezlet tett.

53. §. Kötelmi és öröködési jog a bányászat tekintetében.

I. Általános elv az, hogy a hazai magánjognak azon része, mely a kötelmek és öröködés szabályozását tárgyalja, a bányajogosítványokra és bányaviszonyokra is kiterjed *a*). Ezen szabályozásnak gyakorlati alkalmaztatásában mindazáltal az országbírói értekezlet által egyes részletes intézkedések vannak megállapítva, melyeknek súlypontja leginkább abban fekszik, hogy minden változás, mely a bányabirtokra és dolgbani bányajogosítványokra nézve történik, a bányakönyvbe bejegyzendő *b*), s hogy a bányajog sajátosságai és formáságai minden jogügyre nézve annyiban kíváncsiak meg, a mennyiben ezek a bányászatra hatni akarnak *c*).

III. E tekintetben különösen megjegyzendő:

1) Minden bányajog és birtok átruházásáról kötött szerződést, s annak feltételeit és czímeit — különbeni érvénytelenség terhe alatt — írásba kell foglalni, és a bányabírósnak további intézkedés, azaz bányauzleti-, vagy bányatelekkönyveztetés végett bemutatni. Ha pedig valaki a hirtelenkét kötött és szabályszerű bejegyzéssel még nem törvényesített szerződést megbánná, azt csak a bányabírósnak előtt,

s a szerződő másik félnek netalán okozott költségek megtérítése, és a tőle a szerződés fejében netalán felvett összeg vagy átvett tárgyak haladéknélküli visszaadása mellett, semmisítheti meg *d*).

2) Ennek okáért a bányakapitányságoknál és illetőleg bányabíróságoknál a következő tiszti könyvek vezettetnek:

a) Feljegyzési könyv a turzási jogosítványokról *e*). **b)** Feljegyzési könyv adományozásokról és engedélyezésekről *f*), **c)** föld- és mérés-könyv *g*), **d)** szerződényi könyv *h*) és **e)** bányatelekkönyv *i*).

3) Bárminemű haszonbérbe adások bányatársulatok részéről csak bányatársulati gyűlésen történhetnek; szükséges lévén, hogy a bányabirtokosok közül senki, ha kívánná, a bérleti részvény-közösségből ki ne zárattassék, s hogy az érczászványtelepszetek pusztításának meggátlása végett szabályos művelési rend állapíttassék meg *k*).

4) A gyám- és gondnokság alatt létezők bányajogait és birtokait a gyámnokok vagy gondnokok önkényesen el nem adhatják és semmi cím alatt érvényesen el nem idegeníthetik; az árváknak joguk lévén, az érvénytelenül elidegenített bányatárgyakat 24 éves korukig bárkitől visszavenni. Érvényes elidegenítés csak az illető polgári törvényhatóságnak engedelmre és megegyezésére mellett történhetik, mely azonban ily esetben a bányabíróság véleményét meghallgatni tartozik *l*).

5) Örökség esetében a hagyatékban foglalt bányavagyyon összeírása és becslése a bányabíróságot illeti *m*).

6) Minthogy a bányajog és birtok más dolgok és javak értékénél sokkal változékonyabb, oly, más javakon kívül bányászati dolgokat is tárgyzó öröködési esetekben, hol kiskorúak érdeke fennforog, vagy hol a nagykorú osztályosok maguk között egyetértésre jutni nem tudnak, a bányarészek minden osztózó közt egyenlően és törvényes arány-

ban osztandók el, más javaknak azok általi kiegyenlítése, egyik osztózónak sem engedtetvén meg *n*).

- a*) Bányatörv. 2. 193., 197. §§.; Orszb. Érték. VII. 22. §. — *b*) Bányatörv. 109. sk. 119. sk. és 193. §§. — *c*) P. o. Bányatörv. 117—120. §§. — *d*) Orszb. Érték. VII. 19. és 20. §§. — *e*) Bányatörv. 39. §. — *f*) Bányatörv. 41. §. — *g*) Orszb. Ért. VII. 68. §. — *h*) U. o. — *i*) Bányatörv. 109. sk. §§. és 119. sk. §§.; Orszb. Ért. VII. 68. §. — *k*) Orszb. Ért. VII. 21. §. — *l*) U. o. 24. sk. §§. — *m*) U. o. 22. és 23. §§. — *n*) U. o. 28. sk. §§.
-

III.

BELSŐ BÁNYAJOG.

54. §. Általában.

A belső bányajog általán véve két szakra oszlik, melyeknek elseje a bányabirtokot, másodika a bányaipart tárgyalja. A kettő azonban igen szoros összefüggésben van; mert bányabirtokot bányaipar nélkül hasznosítani nem lehet; valamint a bányaipar üzésének is szükségképi feltétele a rendezett bányabirtok.

ELSŐ SZAK.

BÁNYABIRTOK. *)

ELSŐ FEJEZET.

A BÁNYABIRTOK EREDETE.

55. §. A bányabirtok nemei.

A bányabirtoknak többféle neme van, azon bányajogositványok különféleségéhez képest, melyek alapját képezik.

---

*) Hegedűs Lajos Kandid: A föld alatti tulajdon viszonyairól, általán, s különösen Magyarhonban, Pest 1853.

Wenzel M. és R. Bányajog.

Legnevezetesebb ezek közt a tulajdonképi bányabirtok, mely adományozott bánya- vagy vájnamértékek alapján alakul. Engedélyezett megyetárnán szintén jelentékeny bányabirtok alakulhat. De azon bányabirtok, melynek tárgyai a határközégek, és a segédvájások, már sokkal csekélyebb jelentőségű. Ezeken kívül van ugyan még másnemű bányabirtok is, p. o. külmértékekre, önálló felkészítési és kidolgozási műhelyek és épületekre stb.; de ezek az előbbiekhöz képest bányajogunkban csak alárendelt helyet foglalnak el.

A) Tulajdonképi bányabirtok.

1) Turzás vagyis kutatás.

56. §. Közöséges turzás.

II. Turzásra (7. §.) a bányahatóság, azaz a bányakapitányság engedelmé szükséges; még a földbirtokosnak is, ki saját földén bányajogi hatással kutatni szándékozik. E végett különös, a kérvényező vagy meghatalmazottja által sajátkezűleg aláírandó kérvényt kell benyújtani, mely egyszersmind annak személyi viszonyait is tartalmazza, s a turzási tért, melyre t. i. az engedelem kéretik, határozottan kijelölje, azon törvényhatóságot és községet is megnevezvén, melyhez tartozik. Az engedelem csak egy évre adathatik: azonban, ha a turzási munka csakugyan megkezdett, kérelem folytán évről évre meghosszabbíthatatik. Más vállalkozórai átruházása a bányahatóságnak feljelenendő a).

III. A turzás a földbirtokos beleegyezése nélkül következő helyeken nem engedtetik meg: 1) lakó-, gazdasági vagy más épületeken belül; 2) bekerített házi, dísz- és másféle kertekben; 3) az említett helyek körül husz ölnél csekélyebb

távolságban; 4) zárt udvartéren és általában köfállal körülvett földtéren, és 5) temetőben.

Ha ezeken kívül más helyeken a turzási munka ellen köztekintetektől nehézségek támasztanak, a felett a bányahatóság az érdeklött törvényhatósággal egyetértésben határoz; p. o. országos utakon vagy vasuti vonalokon, ásványforrások vagy közhasználatban lévő kutak közelében, országos vagy törvényhatósági határoknál stb. A dolog természetében fekszik, hogy várak és másnemű erősített helységek szomszédságában turzásnak csak az illetékes katonai parancsnokság beleegyezésével lehet helye b).

III. A turzó a neki engedélyezett turzási téren belül, a mennyiben azt régibb bányamívelési jogok nem gátolják, kényekédeve szerint akárhány kutatási-vájást nyithat és művelhet; de csak úgy, hogy a nyert ásványokról egyedül a bányahatóság engedelmével rendelkezhetik. Kizáró jogot azonban a közönséges turzási engedelem nem ad; s ugyanazon téren egyszerre több személynek is adathatik kutatási engedelem c).

IV. A turzó köteles a kutató-vájás megnyitása előtt turzási engedélyét az illető földbirtokosnak előmutatni, s vele kárpótlási igényei iránt az egyezséget megkísérteni. Ez nem sikerülvén, a politikai hatósághoz folyamodhatik, hogy kutatási munkájának megkezdhetésére engedelmet adjon. De a turzó ez esetben is köteles a földbirtokosnak a kutatási munka megkezdése által netalán okozott hebizonyítható kárát megtéríteni; illetőleg, ha ez iránt az egyezés létre nem jönne, a kárpótlást a járási hatóság küldöttje által meghatározandó összegben egyelőre biztosítani. d).

a) Bányatörv. §§. 13—16. és 38. — b) U. o. §§. 17. és 18. — c) U. o. §§. 19—21. — d) U. o. §§. 26. és 27. A bányaszabadság egyik lényeges következtése az, hogy a földbirtokos saját birtoka területén a turzást megengedni tartozik, egyedül a neki neta-

lán okozott kárnak megtérítését követelhetvén. E tekintetben tehát az 1523 : 39. tcz. szolgál alapúl; úgy az 1791-ki (VIII. §§. 1. és 2.) és 1827-ki (III. R. 64. cz.) s úgy szintén az 1844-ki javaslat (52. cikkke) is ugyanazon szabályt tartalmazzák, mint az 1854-ki bányatörvény. Több erről bányajogunk IV. részében.

57. §. Szabad turzás.

I. Az 1854-ki bányatörvény a szabad turzás (Freischurf) jogosítványának helyt adván, ez által a turzási engedelemmel ellátott kutatónak módot nyújt, nemcsak az általa kijelölendő turzási térre kizárólagos kutatási jogosítványt szerezni, hanem a számára ezen esetben a törvény által fenntartott bányaadományozásra is előjogot gyakorolni a).

Ha t. i. a turzó a bányahatóságnak azon pontot, melyen a kutató-vájást megkezdeni, és a szabad-turzási jegyet felállítani szándékozik, feljeleníti; azon időponttól fogva, midőn jelentése a bányahatósághoz érkezik, a feljelentett pontra nézve kizárólagos turzási joga, azaz szabad turzása van. Ezen jelentésnek, mely vagy mindjárt a turzási engedelmet tárgyazó kérvényben, vagy később a már megadott turzási engedelemre hivatkozólag történhetik, mindig a célbavett kutató-vájást, és a szabad-turzási jegy álláshelyének pontos előadását kell tartalmaznia. Mily általános és egyforma, mindenki által megismerhető alakot kellessék adni a szabad-turzási jegynek, azt a királyi helytartótanács, illetőleg az országos főkormányzók határozza meg. Ezen jellel a turzó, három nap alatt azután, hogy feljelentéséről a bányahatóság elismervénye hozzá eljutott, a szabad turzás helyét a föld színén megjelölni tartozik; különben minden harmadik személynek az ezen elmulasztás által okozott kárt megtéríteni köteles. A szabad-turzási jegy felállítása a politikai járási hatóságnak (szolgabírónak) feljelentendő, s ez által közhírré teendő. Mielőtt a feljelentés a bányahatóságnál meg nem tör-

tént, a szabad-turzási jegyet felállítani nem szabad. A szabad-turzási jegynek a kutató általi minden elmozdítása új kutatási tervezetnek vétetik. A szabad-turzási jogosítványnak más vállalkozórai átruházása a bányahatóságnak feljelen-
tendő.

Ha ugyanazon pont iránt egyszerre több szabad-turzási körök egészen vagy részleg összeválnak, s az érdekelt szabad-turzók közt az egyezkedés nem sikerülne, az összevágó terек számukra közösen jelölendők ki,

III. A szabad-turzás jogosítványai:

1) A szabad-turzási kör (Freischurkreis), melynél fogva, ha csak a bányamegyei statutumok mást nem rendelnének, oly vizirányos körön belül, melynek sugara 224 öltet tesz, és melynek középpontja a szabad-turzási jegy álláshelye, idegen kutató-vájás nem kezdethtik.

2) Az első ségi jog (Alter im Felde) a szabad-turzási kör fekvése szerint meghatározandó bányaadományozásra.

E két jogosítványra nézve megjegyzendő: 1) Ha valamely bányavidék statutumai a szabad-turzási körre nézve más határozatokat tartalmaznak, nem a bányaförvény, hanem ezen statutariüs intézkedés szolgál szabályúl. 2) A szabad-turzási jegy felállítása után a turzási körben idegen turzási munkát már nem kezdhet. 3) A szabad-turzási jogosítványok csak a fennálló jogok sértése nélkül gyakorolhatók; azért már létező bányatulajdonít meg nem korlátozhatnak, s az idegen turzók is a szabad-turzót azon bányamértékek kijelölésére szoríthatják, melyeknek adományozására első ségi joga van. 4) Minden szabad-turzás igényt ad legalább egy bányamérték; s ha oly aknavájáshól áll, melynek feneke 50 vagy több ölnyre van a felszín alatt, két bányamérték adományozására. 5) A köszénbányászatnál, a mennyiben a bányahatóság adományozásának tárgya, ezen igény két, illetőleg négy bányamértékre terjed.

III. A szabad-turzó és a földbirtokos közti viszony ugyanazon elv szerint rendezendő, mely a turzásra nézve általában szabályul szolgál. Szabad-turzásának feljelentése után a turzó t. i. szabad-turzási jegyének felállításáért a politikai járási hatósághoz folyamodhatik. Továbbá a földbirtokosnak a netalán okozott és bebizonyítható kárért, ha az iránt egyezség létre nem jönne is, a kárpótlást a politikai hatóság küldöttje által meghatározandó összegben egyelőre biztosítani tartozik, s azonnal a bányahatósághoz folyamodni, hogy a telek kényszerű átengedése végett az eljárás megindítás-sék. Idő közben, míg e felett határozat nem hozatott, ezen helyen köteles ugyan minden munkát abban hagyni; előjogára nézve azonban a tárgyalások által okozott késedelmek nem ártalmasak. Csak ha a turzási jegy felállításától számítva 30 nap alatt folyamodványára nézve magát igazolni képes nem volna, fogja a politikai járási hatóság a földbirtokos kérelmére a turzási jegyet eltakarítani, s ezt a bányahatósággal közölni.

Jegyzet. Mostani bányajogunkban a szabad turzásnak azon jelentősége van, melylyel az előbbiben a felkérvény (Muthung) bírt. A felkérvény lényegéhez t. i. a felfedezett ásvány jelkévének (Wahrzeichen) előmutatása tartozván, de tapasztaltatván, hogy ennek folytán kiválólág nagyobbbszerű bányavállalatok gyakran hátrányt szenvednek; az új törvény a felkérvényt mint ilyent egészen mellőzte, s az ahhoz tartozó cselekvényeket részint szabad kutatássá alakította, részint az adományozás előkészítésének köréhez csatolta. (A felkérvényre nézve l. *Faber Principia Juris Metallici* 60. sk. II.; és *Jurjevich Institutiones Juris Metall.* 60. sk. II.; továbbá az 1791-ki javaslat VIII. §§. 3. sk., az 1827-ki javaslat III. R. 66. cz-t, s az 1844-ki javaslat 53. cikkét). A felkérvény azelőtt nálunk is alapintézete volt a bányatulajdon keletkezésének; s ezen jelentőségét az új porosz és szász bányatörvényben meg is tartotta. A szabad turzás által több a felkérvényt nyel összefüggő kényelmetlenség elháríttatik ugyan: azonban új inconventiák is keletkeznek; névszerint azon visszaélésre adott már alkalmat,

hogy számos szabad-turzási körök alakítása által más vállalkozók előtt a bányászat szabad kiterjesztése elzáratott (Feldesperre.)

a) Bányatörv. §§. 22—25. 27—29. 31—34. V. ö. munkámat: *Handbuch des allg. österr. Bergrechts* 243. sk. II.; különösen pedig *Scheuchenstuel, Motive zu dem allg. öst. Berggesetz* 124. sk. II.

58. §. Földalatti turzás.

Ez földalatti kutató-vájások vagyis u. n. r e m é n y v á g a t o k (Hoffnungsschläge) által történik. A bányatulajdonosnak t. i. kétségkívüli joga lévén, bányatelkén belül bárhol is vájásokat tenni; de a turzó is a még szabadon álló hegységre nézve ugyanazon jogot nyervén; a reményvágatok általi kutatás a földalatti turzás köréhez tartozik. Ennek részletes szabályozása szükséges nem lévén, törvényünk 30. §-a erre nézve csak két elvet állít fel: 1) hogy földalatti turzás által másnak szerzett jogai ne sértsenek, és 2) hogy a turzó új kutatása alapjául tetszése szerint bármely pontot választhat, habár az valamely adományozott bányamértéken belül léteznék is. Mennyiben a reményvágatoknak bányajogi hatást akarunk biztosítani, a bányahatóságnak feljelen-
tendők.

2) Adományozás.

59. §. Álláspontunk.

I. Bányaadományozás általán véve a bányahatóságnak azon tisztii cselekvénye, mely által a bányaszabadság alapján határozott személyt bányatulajdonban részesít. A bányaadományozásnak tehát többféle tárgya lehet a). Itt azonban csak a tulajdonképi bányabirtokról lévén szó, melynek alapviszonyai a bányamérték és bányatelék; egyelőre egyedül a bányamértékek és bányatelékek adományozása lesz fejtegetésünk tárgya.

III. Fejtegetésünk tárgyai tehát: 1) a bányamérték és bányatelek, 2) az ezeknek adományozását előkészítő feltételek, 3) maga az adományozás és 4) a bányatelkek felmérése és elcsovekelése.

a) Bányatörv. §. 41.

60. §. 1) Bányamérték és bányatelek.

I. Bányamérték vagy vájnamérték (Grubenmass) a hegységben egy meghatározott tért jelent, melyben fenntartott ásványok foglaltatnak. Ezen általánosságban a bányamértéknek sokféle neveit lehet megkülönböztetni; melyek azonban, három alapformára visszavezethetők: hossz mértékekre (nach dem gestreckten Felde), négyszögmértékekre (nach dem gevierten Felde) vagy köbmértékekre; ahhoz képest a mint felmérésüknek egy, két vagy három irányban kell történni a).

A bányatörvényben rendszerinti bányamértéknek a négy- és pedig egyenszögmérték van határozva; azonban van számos egyes bányavidék, hol másféle bányamértékekre is találunk, melyeket a bányatörvény helybenhagy, s melyek nagyobbbrészt a bányastatutumok által szabályoztattak, vagy jövőendőben szabályoztatni fognak b).

II. Bányatörvényünk szerint egy bányamérték oly tért foglal magában, mely a bánya felnyitási síklapján 12,544 □ ölnyi egyenszög alakjában rendszerint végetlen magasságig (ewige Höhe) és végetlen mélységig (ewige Teufe) terjed c). Kőszénbányáknál a bányamérték kétszereztetik d).

A bányamértékek ezen alak és terjedelem szerinti szabályozását nálunk az 1753. július 9-ki alsó-magyarországi főkamaragrófi rendelet állapította meg e); melyet később az

1791-ki javaslat szorosabban meghatározott f). Országos jelentőségre, de csak az alsó-magyarországi és nagybányai bányakerületek tekintetében, azt az 1792. január 25-ki legf. rendelet emelte g); mélynek az 1854-ki bányatörvény csak ismétlését tartalmazza.

Azonban megjegyzendő: 1) Régebb bányarendeleink mind alakra mind terjedelemre nézve más, a fentebbitől lényegesen eltérő szabály szerint rendezték a bányamértékeket. A mennyiben tehát régebb adományozások alapján jelenleg is még sok bányabirtok fennáll, ezeket az előbbi szabályozás szerint kell megítélni h). 2) A bányamértékeknek itt említett szabályozása jelenleg is csak rendszerint alkalmaztatik; mert eltérő kivételekre a két haza csaknem minden bányavidékén találunk i). 3) A bányamértékek ezen alakját és terjedelmét bányatörvényünk is csak egész általánosságban határozta meg, annélkül, hogy azoknak hosszúságára és szélességére nézve más megszorítást rendelt volna, mint egy maximumot és egy minimumot. A hosszúságnak maximuma 224 öl, a szélességnek ennek megfelelő minimuma 56 öl. Ezen két véglet közt az adományozás a folyamodó kívánata szerint adathatik; csak hogy alakjára nézve a bányamérték mindig egyenszög legyen, terjedelmére nézve pedig 12,544 ölet foglaljon magában k). 4) A bányamértéknek fekvése a folyamodó szabad tetszésétől függ; csak hogy annak kijelölésénél fennálló jogositványok ne sértsenek l).

a) A bányamértékek ezen három nemének viszonyairól és bányajogi jelentőségéről l. munkámat: *Handbuch d. allg. öst. Bergrechts* 279. sk. II. — b) Bányatörv. §§. 42. és 43. Különösen érdeksek e két §§-ra nézve Scheuchenstuel megjegyzései: *Motive zum allg. öst. Berggesetz* 147. sk. II. — c) Bányatörv. §. 42. — d) U. o. §§. 34. és 47. — e) Schmidt *Sammlung der Bergges. Ungarns* stb. XVIII. köt. 337. l. Ez azonban a terjedelemre nézve még némileg eltért aknamértékre 9408, tárnámértékre pedig 25,088 ölet határozván. — f) 1791-ki javaslat 13. cz. — g) Kihir-

detve az 1792. február 15-ki udv. kamarai rendelettel. — *h*) Mert a törvény az érvényesen fennálló bányajogosítványokon mit sem változtatott l. bányatörv. §. 48. — *i*) Bányatörv. §. 43. — *k*) U. o. §§. 37. és 46. — *l*) U. o. §§. 35. és 36.

61. §. Polytatás.

III. A mennyiben egyes bányakerületekben a sajátos viszonyok elkerülhetlenné tennék azt, hogy vagy a bányamértékeknek ott divatozott fajai a jövő adományozásoknál is megtartassanak, vagy pedig különös, a rendesektől eltérő bányamértékek állapíttassanak meg, az ez iránti határozatok, bányatörvényünk rendelete szerint, az illető bányamegyei statutumokba iktatandók *a*). Ennek folytán a két haza egyes bányavidékein a bányamértékek tekintetében fennálló szabályok közül a nevezetesebbeket szemügyre vennünk szükséges lévén; mint ilyenek külön említendők:

1) Az előbbi alsó-magyarországi kerülethez tartozó bányavidékeken leginkább azon szabály, mely szerint a régibb adományozású bányamértékek a körmöcz- és a selmeczbányai felvilágosítások értelmében rendezvék. Ezekben hosszmértékek vannak megállapítva, az u. n. lelvájna (Fundgrube) számára két kettős láncz (Lehne) a lelhely mindkét végén az ér csapása szerint, megtoldva néhány egyes lánczczal (Schürfe) végetlen mélységgel az ér vagy erecs dőlése szerint *b*).

2) Felső-Magyarországban a régóta divatozó rendes bányamértékek szintén hosszmértékek, hosszirányban a lelhelyen két kettős, és annak mindenik oldalán 9 egyes láncz = 140 öl, a törvényes oldalmértékkel vagyis a vállapoktól a fekübe és földübe (§. 6. II.) az u. n. Vierunggal, összesen 1088 □ öl és végetlen mélységgel az ér vagy erecs dőlése szerint. Ezen mértékek megtartását, az 1791.

országos választmány indítványára, s a nádor 1792. aug. 16-ki ajánlatára Ő Felsége ugyanakkor helybenhagyta c). Vannak azonkívül ettől eltérő mértékek is; névszerint a szomolnoki kincstári rézbányászatnál, a zeleszniki vashányászatnál stb. annélkül azonban, hogy e tekintetben általános szabályt felhozni lehetne. A vashányászatnál csaknem mindenütt négyszegű mértékek alkalmaztának függőleges végetlen mélységgel d).

3) A felsőbányai határban lévő u. n. királyi bányán (Grossgrube) a kincstárral 1689. kötött szerződés alapján, az egyes bányamértékek terjedelme 28 ölnyi hosszúságban és 14 ölnyi szélességben végetlen függőleges mélységgel van szabályozva e).

4) A bánsági bányászatnál a múlt század közepe táján négyszegű bányamértékek hozattak be 2744 □ ölnyi terjedelemmel és végetlen függőleges mélységgel. Ezen mértékek 1792. nádori ajánlásnak folytán legf. rendelet által szintén megtartattak f).

5) A kapcsolt részekben különös bányamértékek a radoboy-i kénbányászatnál állnak fenn t. i. 20,588 □ ölnyi terjedelemmel és végetlen függőleges mélységgel g).

6) Erdélyben közönséges bányák (fodinae vulgares) számára egy régiebb modorú bányamérték 2744 köb-ölben van meghatározva, egy újabb modorú pedig 63 ölnyi hosszúságban és 56 ölnyi szélességben, végetlen függőleges mélységgel h). Kivételt képeznek az a b r u d b á n y a i bányamértékek, melyek szerint a bányáskodónak, míg a meddőben dolgozik 7; ha pedig áldáshoz jut 20 ölnyi, mindenfelé szabad és kizárólag saját tere van i).

IV. A bányamértékek ezen sokféle szabályozásának egyszerűsítése, jövőendő törvényhozásunknak lesz egyik nehéz feladata. Azonban kétségen kivüli, hogy eddig e tekintetben az 1854-ki bányatörvény, midőn a bányamértékek

szabályozását a bányamegyei statutumokra bizta, sokkal liberalisabb felfogást tanusított, mint az 1844-ki javaslat, mely csak kétféle bányamértéket rendez; hosszumértéket 32 láncz hosszúságban és félfél láncz szélességben, az ér dőlése szerint végetlen mélységgel; s szegümértéket 12,544 □ ölnyi terjedelemben végetlen függőleges mélységgel, és mely a mértékék minden egyéb nemét a jövőre mindenütt meg akarja szüntetni, csak a már előbb adományozott bányákat hagyván meg régi mértékek szerinti állapotukban k).

a) Bányatörv. 43. §. — b) Körömczi felvilág. szabályzat 6. cz., selmeczi felv. szab. 4. és 5. cz. — c) 1792. szeptember 18-ki 8465. sz. a. udvar. rendelet. — d) L. munkámat: *Handbuch d. allg. öst. Bergrechts.* 298. l. — e) U. o. 296. l. — f) U. o. 299. l. — g) 1811. martius 21-ki udv. rendelet Schmidtnél *Samml. der Berggesetze Ungarns* stb. XXI. k. 170. l. — h) Lásd id. munkámat 300. l. — i) U. o. 302. l.; Abrudbányai statutumok IV. Cz. 2. és 3. cz. — k) 1844-ki javaslat 58. cz.

62. §. Folytatás.

V. A bányaadományozásnak tárgya egyszerre több bányamérték is lehet, melyeknek összesége bányateleknek vagy vájnateleknek (Grubenfeld) neveztetik a).

E tekintetben itt bányatörvényünk szempontjából különösen két esetet kell felemlítenem: 1) Szabad turzás alkalmával a kutatónak 50 ölnyi függőleges mélységben két mérték (kőseneknél két kettősmérték) adományozására lévén elsőszéki joga (57. §.), ez által a bányateleknek legegyszerűbb esete alakul b). 2) Általán véve bányaadományozásoknál a felnyitó pont fekvéséhez képest egyszerre annyi bányamérték adományoztathatván, a hány abból kimérhetetik; egy felnyitásból pedig legfeljebb négy bányamérték (kőseneknél négy kettősmérték) lévén kimérhető; az adományozható bányatelek maximuma ezen számnak felel meg c). Magától ér-

letik azonban, hogy itt csak eredeti adományozásról van szó, s így ezen szabályozás a bányatelkeknek későbbi alakulására és kiterjedésére nem vonatkozik.

A régiebb bányatörvényekben a bányaadományozás tárgyára nézve különbség volt az u. n. lelvájna (Fundgrube) és a mértékek (Massen) adományozása közt. A felkérőnek (Muther) joga volt a lelvájnára, mely mindig bizonyos számú mértékekkel megtoldatott; egyszerű mértékek adományozására azonban mások is jogosítva voltak. Ezen különbség mostani bányajogunkban már régen nem bír jelentőséggel; s különben is négyszögű bányamértékekre nem alkalmazható d).

a) Bányatörv. §. 34. — b) U. o. — c) U. o. 45—47. — d) L. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 279. sk. II.

63. §. 2) A bányaadományozás feltételei.

I. Ezek a lelhely kellő feltárása, és az adományozási kérvény. Az előbbi azért szükséges, mert bányamértékek adományozása csak akkor történhetik, ha az ásványfekvény a lelhelyen annyira fel van tárva, hogy vájástérdemlőnek (abbauwürdig) ítélthessék a). Az utóbbi magának az adományozási eljárásnak nem ugyan alapja b), de közvetlen feltétele.

II. Az adományozási kérvényben megkívántatik: **1)** a kérelmező vagy meghatalmazottjának neve, lakása és sajátkezü aláírása; illetőleg a meghatalmazvánnyal együtt; **2)** a feltárás fekvése és minőségének leírása; a földhirtokos, helyközség és politikai járásnak megnevezése, továbbá a felnyitó pont két elmozdíthatlan és általánosan megismerhető ponttól távolságának kijelölése; **3)** a feltárás probadarabjának (Wahrzeichen) melléklete. **4)** Ha a feltárás turzás által történt, ennek részletes előadása, különös tekin-

tettel a feltárás mélységére; 5) a kért bányamértékeknek száma és fekvése, valamint szándokolt nevök is; 6) határozott kijelentése annak, vajjon a felkért mértékek önállólag iktatandók-e be a bányatelekkönyvbe, vagy valamely más abba beiktatott műhez új alkatrészkép csatolandók-e c).

A feltárás fekvésének felvilágosítása tekintetéből egyuttal vagy legfeljebb 8 nappal a bányajárás előtt, egy a kültért előadó térkép két példányban is előterjesztendő, melyeknek egyikébe a felkért bányamértékek száma és fekvése bejegyezve legyen d).

Több kérvényező közt, a bányamérték fekvésének választására, és terjedelme végleges meghatározására, az előjog azt illeti, kinek kérvénye előbb nyújtott be a bányahatóságnál. Ha többnek kérvénye ugyanazon napon jut a bányahatósághoz, a bányamértéket, ha annak felosztása iránt egymással meg nem egyeznének, közösen kapják e).

a) Bányatörv. §. 44. — b) Ez által az itt szóban lévő adományozási kérvény lényegesen különbözik az előbbi bányajog felkérésétől, vagyis „muthung“-ától. Ennek alapelve: „Der erste Finder, der erste Muther,“ — a mostani adományozási kérvényre nem alkalmazható. — c) Bányatörv. §. 49. — d) U. o. §. 50. — e) U. o. §§. 52. és 53.

64. §. 3) Maga a bányaadományozás.

II. A bányaadományozásban két cselekvényt kell megkülönböztetni; a bányajárást (Freifahrung), azaz a helyszínen azon tisztí nyomozást, melynek célja a kért bányaadományozás feltételeit és tényköörülményeit constatirozni, s így annak megengedhetőségét közvetíteni; s az adományozási okmány kiadását.

III. A bányajárást a bányahatóságnak egy kiküldött tagja és egy tollvivő teszi meg. Közhírré tétele eleve szükséges, mely a határnapnak és az adományozási kérvény

lényeges pontjainak felemlítése mellett történjen; a szomszéd bányabirtokosok és turzásjogosítottak különösen megidézendők lévén. Ezen idézés vétele után 14 nap alatt az érdekeltek szabadságában áll, két elfogulatlan műértőnek a bányajáráásra meghívását kérni; kiket a bányahatóság határozand meg a).

A bányajárásnak feladata: a) az ásvány-feltárás létezését és annak vajústérdeklőségét a hely színén constatírozni; b) megvizsgálni, vajjon s mily változtatásokkal adományoztathatik a felkért bányatelek fennálló jogok sérelme nélkül, a szomszédos szabadturzóknak bányatelke, melynek választására előjoguk van (57. §.), egyelőre kimérendő lévén; c) azon viszonyokat kinyomozni, melyek köztekintetek, vagy az érdekllett földbirtokosok követeléseinél fogva számba veendők; d) a fekvési térképet megvizsgálni, és mennyiben szükséges, kiegészíteni és megigazítani b).

A bányajáráás ezen feladata szerinti eredményeiről jegyzőkönyv készül, mely az adományozási további eljárásban irányadásul szolgálend c).

III. A bányajáráás után a bányahatóságnak köteleessége elhatározni, ha vajjon a kért adományozás megengedhető-e, s erről minden érdekllett feleket értesíteni d). Ezen elhatározásra nézve azonban megjegyzendő: a) Az adományozást kérő a tárgyalásra meg nem jelenvén, a bányahatóság még 14 napi határidőt köteles bevárni, mely alatt az illető elmaradását igazolván, a bányajáráás újbóli elrendelését kérheti, melynek határideje azonban semmi feltétel alatt meg nem hosszabíthatik e). b) A kérvényező elutasítatván, ez által csak a kérvény benyújtásából származó előjoga vész el, de már előbb szerzett turzási jogai meg nem szüntetnek f). c) Ha az adományozást magánjogok feletti perlekedések gátolják, ezek a törvény útján egyenlítendők ki, időközben az adományozás iránti határozáselfüggesztetvén. A kérvényező azonban

tartozi k magát a bányahatóság előtt az iránt igazolni, hogy a perlekedésre nézve a kellő lépéseket megtette; mely tekintetben bizonyítékainak felmutatása végett részére határidő is kitűzethetik; de mely elmulasztatván, az adományozási kérvény elutasíttatik *g*).

IV. Ha az adományozás megengedhetőnek nyilváníttatott, és az ez iránti határozat jogerőre emelkedett, a kérelmezőnek a bányahatóságtól az adományozási okmány adatik ki; Ő Felsége mint a legfőbb bányaur-nak nevében. Ezen okmányban az adományozási kérvény, a bányajáráson, a bányahatóság határozatán, s a megadományozott megnevezésén kívül, a neki adományozott bányamérték vagy bányatelek, annak mértékével együtt, s általában az adományozás minden fontosabb körülményei is kitéendők *h*).

a) Bányatörv. §§. 54—56. V. ö. a Vollzugsvorschrift 43. sk. §§-ait. — b) Bányatörv. §. 54. — c) Vollzugsvorschrift §. 45. — d) Bányatörv. §. 57. — e) U. o. §§. 58. és 59. — f) U. o. §. 60. — g) U. o. §§. 61. és 62. — h) U. o. §. 63. Vollzugsvorschrift §. 49.

65. §. 4) A bányatelkek felmérése és elczövekelése.

I. Minden adományozott bányatelek, a mennyiben a bányamegyei statutumokban más rendelés nem foglaltatnék, az adományozásnak jogerőre emelkedése után legfelébb egy év alatt mérendő fel, s a felszínen (über Tag) határkövek felállítása által czövekelendő el (zu verlochsteinern) *a*).

A bányatelkek felmérése azonban már a bányamértékek kijelölése által készíttetik elő, a mely bányatörvényünk szerint a szabad-turzás alapjogaival szoros összefüggésben van *b*). A tulajdonképi felmérés tehát a bányamértékeken kezdődik; s ezeknek tekintetében főszabály az, hogy a fel-

nyitó pontot, azaz azt, melyből a bányamérték méretik, a kérvényező szabad tetszése szerint választhatja, csak hogy az az ásványfekvény feltárt részén, és az adományozandó bányatelekben belül legyen *c*). Ehhez képest kell tehát azon fentebbi állításunkat is megítélni, hogy egyszerre, azaz egy bányatelekre, több mint négy bányamérték nem adományoztathatik (62. §.); mivel t. i. egyenszög alakú mértékeknél több mint négynek nem lehet közös felnyitó pontja. Azonban ezen négy egyenszögnek is többféle combinációja képzelhető *d*).

II. A bányatelek felmérése iránti intézkedéseket a bányahatóság hivatalból *e*); sőt ha a bányajárás alkalmával mindjárt kiderül, hogy az adományozás minden gátló nehézség nélkül fog megtörténhetni, a bányahatóság küldöttje a határkövezést a bányajárás iránti tárgyalás befejezése után azonnal megteszi; erről minden határköv pontos leírása mellett jegyzőkönyvet készítvén, s a határkövek fekvését is a fekvési térképbe beiktatván *f*).

A felmérési jegyzőkönyv a bányahatóság által megerősítendő; mely azt azután a bírósággal a bányakönyvbe leendő beiktatás végett közleni köteles *g*).

III. Megjegyzendő még: **1)** A bányatelek adományozása és felmérése más bányák, s általán véve a már fennálló bányajogosítványok birtokosainak elsőbbségi jogaira nézve sérelmet nem okozhat *h*). **2)** Ha a felmérésnél barátságos úton ki nem egyenlíthető villongások támadnak, azok a törvény útján intézendők el; minden ez iránt tartandó bírói szemléhez a bányahatóságnak egy küldöttje meghívandó lévén *i*). **3)** Ha a bányatelek határjelei idővel fel nem ismerhetőkké lesznek, a birtokosnak jogában áll, a bányahatóságtól azoknak megújítását kérni *k*). **4)** A bányabirtokos azt is megkívánhatja, hogy a külhatárok a bányában is megjelöltesenek, vagy hogy a bánya fekvésére nézve egyes fontos

pontok künn meghatározatlanság; a miről térkép készüljön és a mi a bányahatóság által megerősítették l).

a) Bányatörv. §. 64. Különben megjegyzendő, hogy a felmérés előbbi bányajogunk szerint, egyszersmind a bányateleknek tulajdonképi átszolgáltatása lévén, sokkal nagyobb jelentőséggel bír, mint jelenleg, hol az adományozásnak csak részét képezi. — b) Bányatörv. §. 36. — c) U. o. §. 45. — d) L. munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 315. sk. II. — e) Bányatörv. §. 65. — f) U. o. §§. 65. és 66. — g) U. o. §. 66. — h) U. o. §. 70. — i) U. o. §. 69. — j) U. o. §. 67. — l) U. o. §. 68.

3) A bányabirtok kiterjesztése.

66. §. A bányabirtokosnak a tekintetbeni jogai.

A bányabirtok kiterjesztése a bányabirtokosnak következő jogai által közvetítettik: **1)** Bányamértékeket összesíthet és eldarabolhat. **2)** Bányabirtokával más fekvő javakat nyilvánkönyvileg egyesíthet. **3)** Azon bányavizeket, melyeket ő fakasztott fel, használhatja, s hasznosításuk végett bányafelkészítéseit és bányaépítkezéseit tovább kiterjesztheti; névszerint felkészítési és kidolgozási műhelyeket és épületeket is készíthet. **4)** Üzlete végett különféle építményeket állíthat; névszerint tavakat, vizgátakat és vízvezetéseket stb.

Mindezen jogokról tüzetesen alább lesz szó.

B) Megyetrárnák.

67. §. A megyetrárnák bányászati jelentősége.

Megyetrárnák (Revierstollen) alatt általában oly bányavállalatokat értünk, melyek által terjedelmesebb, víz- és légszükségben szenvedő bányáknak segítség adatik, s egyszersmind új és mélyebb feltárások, és könnyebb szállí-

tási készülétek által a bányamívelés érdeke is előmozdítottatik *a*). A régiebb bányatörvények az ezen czélból hajtott tárnákat fő vagy öregtárnáknak (Erbstollen) nevezik *b*), sőt az új kir. szász bányatörvény is megtartotta ezen elnevezést *c*). Az 1854-ki bányatörvény azonban az öregtárnáknak eddigi rendezését részint elégtelennek, részint a bányamívelésre nézve nyomasztónak találván; azok helyett nagyobb dimensiók alkalmaztatása által a megyetárnákat rendszeresítette; melyeknek készítése a bányamegyék érdekével hozatott kapcsolatba, s így tehát ezeknek körülményeitől függvén, részletes rendezésük is nem annyiban a törvényre, mint az érdekeltek szabad egyezkedésére bízott; a legfőbb bányaur is csak főfelügyelési jogot gyakorolván *d*).

Megyetárnákra nézve itt azoknak engedélyezése és bányabirtoki minősége veendő tekintetbe.

a) Bányatörv. §. 90. — *b*) Miksai bányarendelet 3. cikke; 1791-ki javaslat 9. cikke; 1827-ki javaslat 82—85. cikkei; 1844-ki javaslat 67—73. cikkei. Az utóbbi javaslatban helytelenül nevezetnek „örök alkalognak”; mert „Erbstollen”-ban az „Erb” szó a régi német értelmezés szerint nem örökséget, hanem előkellőséget (Erb = Erz, Haupt) jelent; miért is helyesebben fő- vagy öregtárnáknak neveztethek. — *c*) Az 1851. szász kir. bányatörvény 172. sk. §§-ai. — *d*) Ugyanazon felfogásra találunk a porosz 1865-ki (60. sk. §§.) és a szász-weimári 1857-ki (62. sk. §§.) bányatörvényekben is.

68. §. A megyetárnák engedélyezése.

II. Ez két feltételhez van kötve; melyeknek egyike a bányászat általánosb haszna, melynél fogva a megyetárna engedélyezése kívánatosnak látszik *a*); másika az illető bányabirtokosok szabad beleegyezése, ha nem is mindnyájoknak, legalább annyinak, hogy a kérvényező a megyetárna készítését elvállalhatónak találja *b*).

Az utóbbinak tekintetében az szintén fontolóra veendő, ha vajjon a megyetárna azon bányavállalkozóknak is javára szolgáland-e, kiknek jövődre fognak a bányamegyében bányatelkek adományoztatni c). Ezen körülményeket előleg kitudni, a bányahatóság van hivatva; az engedélyezés azonban nem ezt, hanem a bányászati főurat, vagyis határozottabban, ennek nevében a ministeriumot illeti d).

III. A megyetárnának engedélyezése végett beadandó folyamodáshoz a főüzlet tervét és azon egész bányamegye térképét kell mellékelni, melyben a megyetárna vágásai vezetetni és szétágaztatni szándékoltnak, valamint azon felteteleket is, melyek alatt a kérvényező a vállalat átvételére késznek nyilatkozik e). Ezen folyamodás beérkezése után a bányakapitányság a fennforgó körülményeket kinyomozván erről, egyszersmind az ugyanazon területen lévő bányabirtokosokat is tudósítja; kik ez iránt a bányahatóság által összehívandó tárgyaláson nyilatkozzanak, hova a kérvényezőn kívül minden érdekelt bányabirtokos is meghívandó. Ha ezek egyértelműleg az engedélyezés ellen nyilatkoznak, a folyamodás egyszerűen elutasítandó. Ha pedig az engedélyezés mellett a bányabirtokosok oly nagy száma nyilatkozik, hogy a kérvényező a megyetárnát elvállalhatónak véli; ezen célra bányajárás (Freifahrung) tartatik, s a folyamodás a nyomozásokkal és a tárgyalási jegyzőkönyvvel együtt a ministeriumhoz felterjesztendő, mely a megyetárnának engedélyezése felett határoz f), s ha annak helyt ad az engedélyi okmányt kiadja g).

a) Bányatörv. §. 91. — b) U. o. §. 93. — c) U. o. — d) U. o. §. 91. — e) U. o. §. 92. — f) Vollzugsvorschrift §§. 65. és 66. — g) Vollzugsvorschrift §. 67.

69. §. A megyetárna mint bányabirtok.

Az engedélyezett megyetárna valóságos bányabirtok: mert **1)** határozott tárgya van, t. i. a megyetárna bányáépítményei, melyek az alapterv értelmében készülvén rendszerint terjedelmes téren szétágaznak *a)*. **2)** Vannak bizonyos haszonvételei, melyek a vállalkozó és az érdekllett bányabirtokosok közti egyezkedés által határozatnak meg, és a ministerium által megerősítettnek *b)*. **3)** A bányatelekkönyvnek önálló tárgyát képezi *c)*.

a) Bányatörv. §. 92. — *b)* U. o. §§. 94. sk. — *c)* U. o. §. 109.

C) A bányabirtok egyéb nemei.

70. §. Határközegek adományozása.

I. Határközegek (Überscharren) a hegységben lévő oly terek, melyek adományozott bányamértékekkel úgy körül vannak véve, hogy azokba rendes bányamérték nem sekethetik *a)*. Bányaadományozásoknál a bányahatóságnak kell arról gondoskodni, hogy a hegységben ilyenmő határközegek hátra ne maradjanak. Ha azonban mégis volnának, különös adományozásnak tárgyai; de csak a határos bányabirtokosok számára *b)*.

II. A határközegek adományozásánál önálló bányavállalat keletkezéséről szó nem igen lehetvén, valahányszor magát ily eset előadja, azaz ha a felmérés alkalmával határközegek elkerülhetlenek, vagy ha a határos bányabirtokosok egyike ilyenmő adományozást kér, erről a legközelebb érdekeltek, azaz minden szomszédok oly felszólítással értesítendők, hogy a kézbesítéstől számítva 30 nap alatt adományoztatási joguk iránt nyilatkozzanak. Ha csak egy folyamodó jelentkezett, ennek az egész határközeg adományoztatik. Ha

több a folyamodó, és egyetértésben vannak, ehhez képest mindeniknek a maga része adományozandó és telkéhez kapcsolandó. De ha több a folyamodó, s köztük a felosztás iránt nincs egyetértés, az egész határközeg nekik mint külön tulajdonon közösen adományozandó; úgy azonban, hogy a részbirtokos bármelyike is a maga részét másra át nem ruházhatja, mint valamelyik tulajdontársára, vagy olyanra, ki azt a szomszédnak bányamértékével együtt átvenni akarja c).

Határközegek adományozásánál egy térképnek előterjesztése elegendő, de ezen minden részbirtokos elismerésével a szándéklott felosztás is bejegyezve legyen d).

a) Bányatörv. §. 71. — b) U. o. §. 72. — c) U. o. §§. 73. és 74. — d) U. o. §. 75.

71. §. Segédvájások engedélyezése.

II. Adományozott bányatelkek tulajdonosai, telkükön kívül oly tárnákat vagy aknákat, melyek annak előnyös üzletére szolgálnak (segédtárnák, segédaknák,) csak a bányahatóságnak engedélyezésével nyithatnak a). Ezen engedély, ha a segédvájás a hegység szabad terén kéretik, csak az érdekelt hatóságok és felek meghallgatása, s az engedélyezés ellen tett kifogások feletti határozat után, adathatik meg. Az így engedélyezett segédvájások mint a kérvényezők telkeinek tartozékai iktattatnak a bányakönyvbe b).

III. Ha idegen vállalkozó, vagy ha több bányabirtokos közösen kéri a segédvájás engedélyezését, az ebben érdekelttek közti egyezkedés szolgál zsinormértékül. A kérvényhez azonban ezen vájás elkészítésének módja és ideje, és a kölcsönös jogok és köteleességek iránti megállapodás is melléklendő; s egyuttal az egész üzleti tér, a szükséges felvilágosító térképekkel együtt előterjesztendő. Az engedélyezés csak minden helyviszonyok kinyomozása, és a vájás enged-

hetésének és szükségességének felismerése után adathatik meg c).

Az így engedélyezett segédvájás a bányakönyvbe mint önálló bányaugedély iktattatik d); a bányabirtokosok által elvállalt kötelezettségek egyszersmind ezeknek bányabirtokára terhül iratván e).

a) Bányatörv. §. 85. — b) U. o. §. 86. — c) U. o. §§. 87. és 88. — d) U. o. §. 109. — e) U. o. §. 88.

72. §. Külmértékek adományozása.

II. Oly fenntartott ásványokra, melyek fővénytörlekben (Saifen, Sandbänke), folyamnedrekben (Flussbetten), külgörgetegekben (Taggerölle), vagy törleaszhegyekben (aufgeschwemmtes Gebirge), avagy régi elhagyott görzokban (Halden) foglaltatnak; továbbá a szemes vasérczre (Bohnen-erze) és a gyepi vaskőre (Rasen-cisensteine) külmértékek (Tagmassen) adományoztatnak a). Az adományozás kinyerésére elég annak kimutatása, hogy az említett telepeken fenntartott ásványok csakugyan előfordulnak, és hogy azáltal más bányavállalkozók jogai nem sértetnek b). Mennyiben tehát az említett telepek valamely már adományozott bányatelekben fekszenek, ennek tartozékát képezik, s így külön adományozásnak tárgya már nem lehetnek c).

III. Egy külmérték 12,000 négyszög-ölnyi térmértékig adományozható, és mélységben rendszerint csak az alatta lévő kötömegig terjed. Alakja a felkérő választásától és a bányahatóság jóváhagyásától függ. Mennyiben mindazáltal valamely vidék sajátlagos viszonyai a külmértékekre nézve másféle térmértéket, vagy a térmérték bizonyos alakját tennék szükségessé, az ez iránti határozatok a bányamegyei statutumokba iktathatók d). A felkészítési és kidolgozási műhelyektől és épületektől mily távolságban nem en-

gedhető meg a külmértékek adományozása, s az ily módon előforduló ásványok haszonvétele mennyiben illet egyedül valamely közeli határbirtokost, esetről esetre a bányahatóság által határoztatik meg e).

III. A külmértékek adományozását tárgyzó kérvényekben megkivántatik, hogy a felkérő nevét és lakhelyét, s a felkért külmérték fekvésének és területének kijelölését tartalmazza, s hogy az ásványtelep próbadarabja mellékelve legyen. Ezen kérvények nyomán szemle tartatik, melyre a határos bányatelkek-, külmértékek és hutaművek tulajdonosai, a földbirtokosok, s a politikai vagy más netalán érdekelt közhatóság is meghivandók. Ha ez alkalommal nehézségek elő nem fordulnak, a külmértéknek térképe azonnal elkészítendő és határai elczövekelendők, a tárgyalási jegyzőkönyv pedig az adományozás elhatározása végett a bányahatóság elé terjesztendő. Ha ki nem egyenlíthető nehézségek, illetőleg alapos aggályok fordulnak elő, az adományozás meg nem engedhető; a kérvényezőknek szabadságában állván, azoknak kiegyenlítése után kérvényét megújítani f).

IV. Végre megjegyzendő még; **1)** Oly helyeken, hol a turzási munkák a földbirtokosok vagy közhatóságok bejegyzése által feltételeztetnek (56. §.), ez a külmértéki munkák üzhetéséhez is megkivántatik g). **2)** A földbirtokos-hozsi viszony, és a nyilvános megjelölés kötelessége tekintetében, a külmértékeknél ugyanazon szabályok állnak, mint a turzásnál (56. sk. §§.) h). **3)** A külmértékek birtokosa meg nem akadályoztathatja, hogy azokon belül, vagy azok alatt, turzási vájások ne történjenek, s bányatelkek ne szereztessenek s használtassanak; mindilyen esetekben ha megkárosíttatnék, csak kártérítésre lévén igénye i).

a) Bányatörv. §. 76. Az 1854. előtti bányajog szerint a külmértékek adományozása nem volt oly alapos intézkedések tárgya, mint az 1854-ki bányatörvény szerint. Legrésztelenben az arany-

mosások voltak szabályozva; azonban inkább csak a bányáipar, mint a bányabirtok szempontjából (lásd alább). A gorcok adományozására nézve alig állt fenn határozott szabály. (V. ö. a salakgorczokra nézve az 1788. sept. 30-ki udv. kamarai rendeletet Schmidt: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. XVIII. s. sk. II.). A szemes és gyepi vasérczekről külön rendezés nem létezve, ezekre a vastermelésnek általános szabályozása alkalmaztatott. — *δ*) Bányatörv. §. 78. — *c*) U. o. §. 76. — *d*) U. o. §. 77. A mikszai bányarendelet 39. cz. 5. §-a az ásványmosásokra nézve 10 bányazsinort határoz mértékül a folyó vagy patak mentében (= 70 öl); a magyarországi bányatörvényjavaslatok azonban jelésen az aranymosásokra nézve a földbirtokosnak Zsigmond király 1405-ki III. végzése 13. cikkén alapuló előjogát biztosították; adományozott aranymosásokra pedig a folyó vagy patak mentében mindkét oldalról 200 ölnyi mértéket határoztak (1791-ki javaslat 11. cikke §. 14., 1827-ki javaslat 76. cz. §. 5., 1844-ki javaslat §. 269). Erdélyben az 1820. július 20. 8071. sz. a. thesaurariatusi rendelet a mikszai mérték általános szabályképi meghagyása mellett, fővénnyelátok és aranymosások számára 8 zsinornyi (= 56 öl) hosszú és szintoly széles négyszögű mértékeket határozott; tehát 3136 □ ölnyi terjedelemmel. — *e*) Bányatörv. §. 79. Salakgorczokra nézve az 1824. october 16-ki udv. kamarai rendelet azt határozta, hogy csak egy órányi távolságban a kohóktól adományoztathatnak. — *f*) Bányatörv. §§. 80—82. — *g*) U. o. §. 83. — *h*) U. o. §. 84. — *i*) U. o. §. 85.

73. §. Felkészítési és kidolgozási műhelyek.

II. Ezek sokfélék (10. §.); a bányajog azonban csak annyiban fordít azokra nagyobb figyelmet, a mennyiben a bányadolgok köréhez tartoznak (50. §.). E tekintetben az előbbi bányajog és az 1854-ki bányatörvény közt jelentékeny gyakorlati nem kevesebb mint elvi különbség mutatkozik. Mert itt a bányászati és az iparüzési momentum legbensőbbben egyesítve lévén; az előbbi jogban a bányászati, a mostani bányatörvényben pedig az iparüzési irány szolgált túlnyomólag zsinormértékül.

III. Ehhez képest az előbbi bányajog szerint a mik-

sai bányarendelet alapján általában sem olvasztási, sem zuzó, mosó vagy iszapműhelyeket a bányahatóságnak különös adományozása, illetőleg engedélyezése nélkül építeni, felszerelni és használni nem volt szabad *a*); sőt ezen rendelés az említett műhelyeknek állóhelyeire *b*), továbbá a bányavidékeken fekvő erdőkre *c*) és állítandó vízvezetésekre vagy tavakra *d*); és minden más olyan műhelyekre is kiterjeszkedett, melyekben a fenntartott ásványok további feldolgozása történik, míg t. i. oly alakot nyernek, melynél fogva a magánjog értelmében közönséges dolgoknak tekintethetnek *e*). Ezen szabály oly általánosnak tartatott, hogy még a bányabirtokosok is kötelesek voltak magukat ahhoz alkalmaztatni *f*); gyakorlatilag pedig, a mennyire csak lehetséges volt, a bányaadományozás részletes formái szerint volt kifejtve, melyekhez képest a szoros értelemben vett felkérésnek (Muthung) itt is helye volt *g*), oly módon, hogy az azáltal, s az annak következtében történt adomány folytán mindezen, különben sajátságos természetöknél fogva külső ingatlanságokra nézve valóságos bányabirtok eredt *h*).

Az 1791-ki, 1827-ki és 1844-ki javaslatok a dolog lényegére nézve ugyanazon szempontot követik; csak hogy a magán földbirtokosok javait és erdeit, a tulajdonképi kisajátítási eseteken kívül, a bányászat iránti bármiféle lekötézés alól szabadoknak nyilatkoztatják *i*).

III. Az 1854-ki törvény a bányabirtoknak ezen nemét teljes reformnak veti alá, midőn **1)** a bányatulajdonosoknak jogot ad, minden különös hatósági engedélyezés vagy adományozás nélkül bármennemű felkészítési és kidolgozási műhelyeket építeni vagy felállítani, s műépítményeinek üzlete végott tavakat, vizgátakat és vízvezetéseket állítani *k*); **2)** az ezen tekintetekben szükséges terek és helyiségekre nézve a magánjogi szerzést megkívánja, és bizonyos feltételezések mellett a kisajátítás elvét követi *l*); **3)** az erdőkre

nézve az általános törvények rendeleteit veszi zsinormértékül, megengedvén azonban azoknak külső összekapcsolását a bányákkal *m*); s midőn végre *4*) a felkészítési és kidolgozási műhelyekre nézve azon szabályt követi, hogy a huták és más ide tartozó vállalatok többé a bányahatóság általi adományozás alá nem tartoznak, s hogy azoknak mind önálló felállítása mind üzlete az általános ipartörvények rendeletei által szabályoztatik *n*).

IV. Ezen előzmények után, minthogy az országbírói értekezlet az 1854-ki bányatörvényt ideiglenes érvényben egyszerűen megtartotta, annélkül hogy a felkészítési és kidolgozási műhelyekről külön intézkedett volna *o*); kétségtelen, hogy ezekre nézve jelenleg is az 1854. előtti jogrendezés bír kötelező erővel *p*). Másrészt azonban szintoly világos, hogy e tekintetben sok nehézség el nem maradhat; a miért is e tárgyat a legközelebbi törvényhozásnak különös figyelmébe kell ajánlanunk.

a) Maximilianische Bergordnung XL. cz. — *b*) Faber, *Principia Juris Metallici Hung.* 63. l.; Jurjevich: *Institutiones Juris Metallici Hung.* 72. l. — *c*) Max. B-O. XLIV.; Faber: id. m. 76. l. — *d*) Jurjevich id. m. 72. l. — *e*) Faber id. m. 63. l., Jurjevich id. m. 72. l. — *f*) U. o. — *g*) U. o. — *h*) Faber id. m. 181. l., Jurjevich id. m. 180. l. — *i*) 1791-ki javaslat 10. és 32. cz.; 1827-ki javaslat 89—94. cz.; 1844-ki javaslat 74—79. cz. — *k*) Bányatörv. §. 131. — *l*) U. o. §§. 98. sk. — *m*) Ezen bányatörvény hirdetési parancsa IV. cz., és a törvény §. 118. — *n*) U. o. V. cz. — *o*) Orszb. Ért. végz. VII. §. 15. — *p*) Orszb. Ért. végz. IV. §. 13. 3.

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYABIRTOKNAK ALAKI RENDEZÉSE.

74. §. Álláspontunk.

A bányabirtok sajátságos alakí rendezése főképek kettős irányban mutatkozik fontosnak: **1)** a mennyiben a bányászati és bányamívelésre nézve a feljegyzési könyveknek több neme vezetetik (53. §.); s különösen a mennyiben a bányabirtok nem a közönséges telekkönyvnek, hanem az u. n. bányatelekkönyvnek tárgya; és **2)** a mennyiben bányabirtokos csak ritkán egy (akár egyéni akár jogi) személy, s rendszerint ugyanazon bányabirtoknak több a tulajdonosa, a mi ismét három forma szerint történhetik, t. i. a mennyiben ez vagy közös tulajdonon, vagy bányatársulaton, vagy közönséges részvénytársulaton alapul.

Ehhez képest a jelen fejezet két osztályra oszlik, melyeknek elseje a bányászati könyvvezetést, és különösen a bányatelekkönyvet tárgyalja, másodika pedig a közös bányamívelésen alapuló tulajdon viszonyokat fejtegeti.

A) Bányászati könyvvezetés. Bányatelekkönyv.

75. §. Feljegyzési könyvek.

A feljegyzési könyveknek használása a bányászatonál már igen régi a); de a tulajdonképi bányatelekkönyv csak újabb időben, a földfeletti birtokot tárgyaló te-

lekkönyvvvel kapcsolatban, nyerte határozottabb alakulását és tökéletesebb rendezését b). Jelenleg a kettő közt lényeges a különbség; mert a feljegyzési és házi bányaiüzleti könyveket a bányahatóság vezeti az általa engedélyezett bányajogostványokról és a történt adományozásokról; míg a bányatelekkönyvbe, mely a bányabíróságnál őriztetik, minden fennálló ingatlan bányabirtok iktattatik.

A bányászati tulajdonképi feljegyzési könyvnek (Vormerkungsbuch) tárgya tehát jelenleg a bányaadományozások és bányajogi engedélyezések (64. és 67. sk. §§.) c). Különben a turzási engedelmekről, és a szabad-turzási feljelentésekről (56. és 57. §§.) s úgy szintén a bányatársulati kuxákról (80. §.) is történnek feljegyzések. Azelőtt a felkérési könyv (Muthungsbuch) és a haladékok könyve (Fristungsbuch) is nagy fontossággal bírtak; most azonban szoros értelemben vett felkéréseknek többé helye nem lévén (57. §. jegyz.) s a haladékok egészen másképp kezeltetvén, mint 1854. előtt, a bányakönyvek ezen két neme is előbbi jelentőségéből már teljesen kivetkőztetett.

A többi tiszti könyvek, melyek a bányahatóság gyakorlásáról még használatnak, névszerint az u. n. bányaiüzleti könyvek, a bányabirtokkal közvetlen összefüggésben nincsenek.

a) Agricola, *De re metallica* IV. könyv (ed. Basil. 1621. 67. l.). Lásd munkámat: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts*, 398. sk. II. — b) Azonban ennek is némileg megfelelő bányászati könyv már a XVI. század óta vezetett, t. i. az u. n. „liber metallicus antigraphicus“ vagy „Gegen- oder Gewerkenbuch.“ Horn C. M.: *De libro metallurgico antigrapho*, Wittenberg 1706. A szoros értelemben vett bányatelekkönyv kiindulási pontját mindazáltal az 1840: 20. §. 15-ben kell keresnünk. — c) A Vollzugs-Vorschrift 35. §-a a feljegyzési könyv tárgyának a bányatörvény 41. §-ában foglalt adományozásokat és engedélyezéseket nyilatkoztatja.

76. §. Bányatelekkönyv.

I. A bányatelekkönyv (Bergbuch) azon közhitelű okmány, mely az ingatlan bányabirtok létviszonyait tartalmazza. Ebbe tehát minden bányatársulat állapota; az adományozott bányák s más bányanemű tárgyak és járulékok neve, fekvése, minősége s tartozéka; úgy szintén adományoztatási, illetőleg engedélyeztetési adatai és birtoklási változásai; továbbá az abban részesülő köztulajdonosok fő- és melléknevei, s polgári állapota; végre, valamint az egész bányabirtokot, úgy az egyes részbirtokokra intézett mindenemű zálog- és elsőbbségi jogok bekebelezendők a).

II. Megjegyzendő: **1)** A bányatelekkönyv a bányabirtóságok által vezetettvén és őriztetvén, ezek bányatelekkönyv bírának is nevezetnek b). **2)** A bányatelekkönyvi bejegyzésnek tárgya csupán az ingatlan bányabirtok; névszerint adományozott bányamértékek és bányatelek, engedélyezett megyetárnak, továbbá határközegek és segédvájások, valamint azon ingatlanságok is, melyek ezeknek tartozékát képezik c). **3)** A bányatelekkönyv általában a földalatti, illetőleg a bányabirtokra nézve ugyanazon jelentőséggel bír, melylyel a földszintire nézve a rendes telekkönyv d). **4)** Ennek folytán annak szintén három külön lapból, az ezeket kiegészítő okmányok csomózatával együtt, kell állni; t. i. a birtokállási, a tulajdoni és a teherlapból; s az ezeknek megfelelő bányatelekkönyvi betétek is háromfélék e). **5)** A bányatelekkönyvi bejegyeztvényeknek jogi hatása azon szabályok szerint határozandó meg, melyek a rendes telekkönyvi bejegyeztvényekre nézve állnak; oly módon, hogy a birtokállási lap bejegyeztvényei a bányászati birtoktest alkatrészeit és jogi minőségét tartalmazza; a tulajdoni lapra azon egyéni vagy jogi személy jegyeztessék be, ki a bányabirtok tulajdo-

nosa, e tekintetbeni jogi minőségével együtt (mint egyes tulajdonos, több tulajdontárs, bányatársulat, vagy részvénytársulat); a teherlap pedig más személyek azon jogainak egybefoglalását nyújtja, melyek az egész bányatelekkönyvi testet vagy annak egyes részeit terhelik; s melyek vagy magukban véve és törvényes fogalmuknál fogva dologbani jogok (p. o. zálog, szolgálat); vagy magukban véve csak személyi (dologhozi) jogok (p. o. pénzkölcsön), de a bányatelekkönyvi bejegyzés által dologbani jogoknak minőségét nyerik. Ez utóbbiak vagy bekeblezések (betáblázások) vagy előjegyzések (praenotációk) vagy egyszerű feljegyzések; úgy hogy ezek közt mindeniknek természetét és jogi hatását a magánjog általános szabályai szerint kell megítélni f). 6) A bányabirtok, többnyire bányatársulatok vállalatain alapulván, ezeknek állapota is beiktatandó a bányatelekkönyvbe g). 7) A bányatelekkönyvvel a föld- és méréskönyv is összefüggésben van (77. §.) h). 8) A bányatelek-, föld- és méréskönyvek-ből folyamodványilag kért kivonatokat, a bányabíróság nyolcz nap alatt kiszolgáltatni tartozik i).

a) Orszb. Ért. végz. VII. §. 68. — b) U. o. §. 11. — c) Bányatörv. §. 109. — d) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. k. 481. sk. II. és II. k. 62. l. — e) U. o. I. k. 487. sk. II. — f) U. o. Orszb. Ért. végz. VII. §. 67. — g) Orszb. Ért. végz. VII. §. 68. — h) U. o. — i) U. o. §. 69.

77. §. Föld- és méréskönyv.

A föld- és méréskönyv (Grund- und Feldmassbuch) a bányatelekkönyvet felvilágosító azon szintén közhitelemű könyv, hová a bányatelkek körül végbevitt minden földszinti vagy földalatti határkitűzések; a határjelek fekvése és birói áthelyezése; biróilag elhatározott bányatelki kölcsönös átlukasztások; és külön határokkal megkülönböztetett bányatelkeknek birói megegyezéssel történt egyesítése; — ille-

töleg mindezen tárgyakról a bányabíró és kiküldött társai által tett hivatalos jelentések beiktatandók a).

a) Országbírói Értekezlet végzései VII. §. 68.

B) A közös bányamívelés formái, melyeken bányatulajdon alapul.

78. §. Általában.

Mellőzve itt a bányamívelés okáért keletkezett szoros értelmű részvénytársulatokat, melyeknek viszonyait az általános törvények szerint kell megítélni, és melyek bányajogiilag is a jogi személyek általános minősége szerint veendőek tekintetbe (48. §. 4.); itt a közös bányamívelés csak azon formáit szükséges külön fejtegetnünk, melyek a bányatörvények által szorosabb s részletes rendezést nyertek. Az 1854. előtti bányajog csak egyetlen egy ilyenmű formát ismert, t. i. a bányatársulatok-ét. Mostani bányajogunk szerint azonban két közös bányamívelési forma van, melyeken bányatulajdon alapul, ahhoz képest a mint több vállalkozó mint tulajdontárs, vagy bányatársulattá egyesülve bír és mivel bányákat közösen.

79. §. I. A tulajdontársaság.

II. Ha a bányabirtok adományozását, illetőleg engedélyezését többen kérik; vagy ha az egy személynél lévő bányabirtokban közös tulajdon módjára többen részesíttetnek; bányászati közös tulajdon keletkezik, melynek egyes részei tulajdontársak. Zsinormértékül köztük a részlet-arány szolgál. Ha ez a bányaadományozásérti kérvényben nincs kitéve, akkor az adományozás által mindnyájan egyenlő részleteket kapnak a). A tulajdontársak jogviszonyait és jogosít-

ványait az általános magánjognak a közös tulajdonra vonatkozó szabályai szerint kell meghatározni *b*). Ha azonban a részbirtokosok a bányamivelés üzlete iránt egymás között társasági szerződéseket akarnak kötni; ezek jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendők *c*).

III. A tulajdontársak közül mindenik részbirtokos a bányatelekkönyvben is saját részletének birtokára jegyeztethetik, s azt nyilvánkönyvileg másoknak eladhatja és elzálogíthatja *d*). A bányatulajdonnak ily nyilvánkönyvi felosztása azonban a bányahatóságnak jóváhagyása nélkül az egésznek tizenhatodrésznél alúl meg nem engedtetik. Sőt hol a bányatulajdon előbb kisebb részletekre volt osztva, a további ily módóni felosztás meg nem engedhető; s mihelyest apróbb részek egyesítetnek, azoknak az egész tizenhatodrésznél aluli feldarabolása többé meg nem engedendő *e*).

a) Bányatörv. §. 134. — *b*) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. k. 601. l. — *c*) Bányatörv. §. 136. — *d*) U. o. §. 135. — *e*) U. o. §. 135.

80. §. II. Bányatársulat.

II. Bányatársulat (Gewerkschaft, Waldburgerschaft) alatt bányamivelési üzlet végett alakult oly egyesület, melyben minden részvevő, úgy az üzlet folytatásai járulványokért (pótfizetés, Zubusse), mint az egyesület nevében harmadik személyek irányában elvállalt minden kötelezettségeikért csak a közös vagytonbani részletével felelős *a*). A bányatársulat részvevői bányatársaknak vagy bányapolgároknak (Gewerken, Waldburger); az őket illető részletek pedig bányarészcvényeknek vagy kuxáknak nevezetnek. A bányatársulat belviszonyaira nézve zsinormértékül, a bányajogban ősrégi kuxarendszer szolgál, melynél fogva egy bányatársulat 128 kuxából áll *b*); úgy hogy az

egyes bányatársak részletei az őket illető kuxák száma szerint határozhatnák meg közelebb. A bányatársulatnak ezen lényeges felosztása a bányatörvények által több külső módosítást nem ritkán tapasztalt; s névszerint nálunk általános szabály az, hogy egy bányatársulat 128 kuxánál, s egy kuxa 100 résznél többre nem oszthatatik c).

II. Az 1854. előtti bányajog nálunk a bányászati tulajdonság és a bányatársulat közt nem tett különbséget; a minek folytán a kuxák ugyanazon jogi minőséggel bírtak, mint a tulajdonságok részletei, s a bányakönyvbe is mint a közös tulajdon részei, mint ingatlanságok jegyeztettek be d). Az 1854-ki bányatörvény szerint azonban a bányák közös tulajdonának az egész egy tizenhatod részénél csekélyebb részletekre osztása, ha a bányahatóság által az engedelem meg nem adatott (79. §.), nem többé tulajdonságot, hanem csak bányatársulatot eredményez azon értelemben, hogy az egyes bányatársak kuxái a közös ingatlan bányabirtok jogi minőségében többé nem részesülnek e). A kuxák tehát jogi értelemben ingó dolgok, s a bányatelekkönyvnek tárgyát nem képezik f). A kuxák birtokosairól feljegyzés az u. n. bányatársulati könyvben (Gewerkenbuch) csupán a bányahatóságnál vezetetik; s a bányatársulat nyilvánkönyvi vagyona csak egészben zálogíthatatik el, vagy terhelhetetik meg g).

III. A bányatársulatokra nézve: **1)** azoknak alakulása és szerkezete; **2)** a bányatársulati gyűlések, s **3)** az egyes bányatársak jogai és kötelességei fejtegetendők külön.

a) Bányatörv. §. 138. — b) A kuxák 128-as számának eredetéről érdekes fejtegetésre Agricola munkájában találunk: *De re metallica* (IV. könyv baseli kiadás 1621. 62. l.). Részletesben a tárgyról munkám szól: *Handbuch des allg. öst. Bergrechts* 446. sk. II. — c) Bányatörv. §. 140. — d) Az 1840: 18. §. 67. és 21. §. 1. értelmében. — e) Ennek folytán az 1854-ki bányatörvény az új

szabályozásnak a már fennállt bányatársulatokrai alkalmaztatásáról, s az egyes részbirtokosok jelzálogos hitelezőinek jogairól külön intézkedett. L. bányatörv. §§. 168. és 169. — *f*) Bányatörv. §. 140. — *g*) U. o. §. 141.

81. §. 1) Bányatársulatok alakulása és szerkezete.

I. Bányatársulatok társasági szerződés alapján keletkeznek, a bányatársaknak szabad egyezkedése szerint *a*). A bányatársulat alakulása a bányahatóságnak feljelentendő, a bányatelekkönyvbe feljegyzendő, s az arról készített okirat, jóváhagyatása után, a bányahatóságnál köz megtekinthetés végett a bányatársulati könyvbe (Gewerkenbuch) beiktatandó *b*).

II. A bányatársulatoknak rendes szerkezetét s az egyes bányatársaknak ehhez képesti jogi állását a bányatörvény határozza meg. Ha ennek rendeletétől egyes pontokban el akarnak térni, ilyenmő eltérések a bányahatóságnak, s a mennyiben oly tárgyak forognak kérdésben, melyekre más hatóságok illetékesek, ezeknek is jóváhagyás végett felterjesztendők, s köztudomás végett a bányatársulati könyvbe beiktatandók *c*).

A bányatörvénynek a bányatársulatok szerkezetére vonatkozó rendeletei **1)** az igazgató választását, **2)** az aláírási czéget (Firma), s **3)** az igazgató felhatalmazványát tárgyazzák. Legfőbb organuma azonban a bányatársulatoknak a bányatársulati gyűlés.

III. Ezekhez képest minden bányatársulat köteles: **1)** igazgatót vagy igazgatóságot egy előjáróval választani; és **2)** azon aláírási czéget meghatározni, melylyel üzletében élni akar; mindkettőt a bányahatóságnak feljelentvén, mely azokról külön feljegyzést vezet *d*). A dolog természetében fekszik, hogy az igazgatóval szolgálati szerződés kötendő, melynél fogva ez a bányatársulat meghatalmazottjává lesz *e*);

az említett feljegyzést pedig mindenki megtekintheti, s abból másolatokat kívánhat *f*).

3) Az igazgató, illetőleg igazgatóság és előljárója, meghatalmazványának folytán, a bányatársulat nevében kötelező ügyleteket köthet *g*). Azért az azt magában foglaló szolgálati szerződésnek mind a bányahatóságnál, mind a bányatelekkönyv mellett, szabad megtekinthetés végett léteznie kell *h*). Lényeges pontjai: **a)** az igazgató befolyása a bányamű üzemére; **b)** jogosítványa a tisztek, felügyelők és munkások felvételére és elbocsátására, valamint fizetésök és bérök meghatározására; **c)** feljogosítása szolgálati rendtartások és utasítások adására, s számadások megvizsgálására és elintézésére; **d)** felhatalmaztatása ingó és ingatlan dolgok vételére és eladására, ármegszabásra, hitelezésre, pénzfelvételre és visszafizetésre, váltók kibocsátására stb.; **e)** megbízása új bányajogosítványok szerzésére, vagy a meglévők elhagyására; **f)** joga a bányatársulat képviselésére, és ezen jognak terjedelme *i*).

Mindezen pontokra nézve az igazgatói meghatalmazványnak világosnak és határozottnak kell lenni; miért is homályos, kétséges értelmű vagy a bányaműlet érdekeit hátráltató felhatalmazványokat a bányahatóság el nem fogadhat *k*). Ha pedig harmadik személyek irányában ezen felhatalmazvány korlátoztatni, vagy ha az igazgató egyes jogosítványainak gyakorlatában más személyek beleegyezéséhez köttetni szándokoltatik; ezt a szolgálati szerződvénybe világosan kitenni szintén szükséges *l*).

Jegyzet. A bányatársulatok ezen szervezete lényegesen különbözik attól, mely nálunk 1854. előtt divatozott, s melynek alapelve a felkérőnek bányahűbéri jogosítványa volt. A felkérő t. i. a bányatulajdonnal személyesen adományoztatván meg, annak bányahűbéri birtokosává (Berglehensträger) lett, teljes szabadságában állván, a neki adományozott bányát vagy magában művelni, vagy

tekintetben másokat üzlettársaknak felvenni. Az utóbbi esetben a felkötő főbányatársnak (Hauptgewerke), üzlettársai pedig egyszerű bányatársaknak (Mitgewerke) nevezettek. Magában világos, hogy a bányatársulatok ezen szerkezete szerint, a főbányatársnak nemcsak a bányatársulat alakulására, hanem később is annak ügyeire, még a bányatársulati gyűlések alkalmával is, kelletinél nagyobb befolyása volt, a mi a bányászat érdekeivel összhangzó nem volt. Az 1854-ki bányatörvény a bányatársulatok szerkezetét ezen oknál fogva rendezte más alapelv szerint. Az előbbi egyéni bánya-hűbérnökök (Eigenlehner, kik az alsó-magyarországi bányavidéken az u. n. tót, a bánsági bányavidéken pedig az u. n. oláh bányászatot űzték), újabb bányatörvényünk által szintén mellőztetnek, rendezésök, mennyiben ezen minőségben tovább is megmaradnak, a bányamegyei statutumokra bízva.

a) Bányatörv. §. 138. — b) U. o. §. 137. — c) U. o. §. 143. — d) U. o. §. 144. — e) U. o. §. 145. — f) U. o. §. 144. — g) U. o. §. 145. — h) U. o. — i) U. o. §. 146. — k) U. o. §. 147. — l) U. o.

82. §. 2) Bányatársulati gyűlések.

A bányatársulatok akaratnyilatkozásának legfőbb organuma a bányatársulati gyűlés (Gewerkentag), azaz az egy bányatársulatot képző bányatársak törvényes összejövele, melyen társulatképen határozványait a szavazás útján hozzák a).

Ezekre nézve megjegyzendő: 1) A bányatársulati gyűlések kétfélék; rendesek, melyek szabályszerint minden harmadik évben, és rendkívüliek, melyek a bányatársak egy harmadának kívánatára, vagy a társulati igazgatóság, avagy ha a bányahatóság azt szükségesnek találja, időközben is tartatnak b). 2) A meghívást az igazgatóság bocsátja ki, a tanácskozássra kitűzött nap előtt legalább négy héttel; a tanácskozás előre tudva lévő tárgyait is kijelölve c). 3) A gyűlés az igazgató székhelyén, vagy különben a bányatársulat által arra rendelt helyen tartan-

dó d). 4) Meghivandó minden bányatárs; azok, kik a bányahatósági járásban laknak és lakásukat feljelentették, vagy kik ott meghatalmazottat rendeltek és azt bejelentették, külön-külön, nekik, illetőleg meghatalmazottjuknak kézbesítendő meghívóval; a többiek hirlapok útján e). A bányahatóságnak jogában áll, a bányatársulati gyűlésekre egy biztost kiküldeni, hogy azoknak ügymenetéről tudomása legyen f). 5) Tanácskozás és elhatározás tárgyai minden fontosabb kezelési és üzleti ügyek; névszerint az igazgatóság üzleti jelentése, a végleges számadások, a lejárt évekről mérleg g). 6) Az elnöklet, ha különös elnök nem választatik, a legtöbb kuxa birtokában lévő társat, s ha ilyen több volna, ezek közt az legidősebbet illeti. Az elnök is szavazni tartozik h). 7) A tanácskozásban a jelenlévő társaknak vagy meghatalmazottjuknak van része; szavazási joguk az általuk bírt vagy képviselt kuxák vagy kuxarészek szerint lévő számba veendő. Írásbeli szavazatok, vagy olyanok melyek utólag (az ülés feloszlata után) kijelentetnek, el nem fogadtatnak i). 8) Rendszerint a szavazatok általános többsége határoz; egy kuxa, vagy annak a társulat által vállalatának alapjául elfogadott legcsekélyebb része vétetvén egységnek. A szavazatok egyenlősége esetében azon vélemény határoz, melyhez az elnök járult k). 9) Ha azonban az alapszabályok megváltoztatása, vagy a bányatársulat ingatlan birtoka egyes részeinek eladása forog szóban, érvényes határozatra a szavazatoknak legalább $\frac{2}{3}$ része kívántatik meg l). 10) A bányatársulat feloszlása, vagy vagyona alapítójának eladása csak úgy történhetik, ha vagy minden kuxabirtokos egyetért, vagy abba ezeknek $\frac{2}{3}$ része, a bányahatóság jóváhagyása mellett beleegyezik m). 11) A gyűlés tanácskozásáról és határozatairól jegyzőkönyvnek kell készülni, melynek vezetéséről az igazgatóságnak előljárója tartozik gondoskodni, s melyet a gyűlés minden jelenlévő tagja aláírni köteles n).

a) Bányatörv. §. 149. — b) U. o. — c) U. o. §. 150. — d) U. o. §. 149. — e) U. o. §. 150. — f) U. o. §. 149. — g) U. o. §. 151. — h) U. o. §. 152. — i) U. o. §. 153. — k) U. o. §. 154. — l) U. o. — m) U. o. §. 155. — n) U. o. §. 156.

83. §. 3) Az egyes bányatársak jogai és köteleiségei.

I. Ezek a kuxák vagy kuxarészletek birtokával járnak, s vonatkozva a bányatársulat által bírt és művelt bányatulajdonra, leginkább ennek közös költségein hasznosítását tárgyazzák *a*). E tekintetben régi bányajogi felfogás szerint a bányabirtok vagy folytonos beruházást igényel még (Zubusszeche), vagy annyi hasznot hajt, hogy ez által a szükséges költségek fedeztetnek (Verlagszeche), vagy végre tiszta jövedelmet is hoz (Ausbeutezeche). Első esetben az egyes bányatársak pótpénzt (Zubusse) tartoznak fizetni; a második esetben pótpénzt nem fizetnek ugyan, de jövedelmet sem húznak; a harmadik esetben pedig nemcsak, hogy pótpénzt nem fizetnek, de tiszta jövedelmet (Ausbeute) is húznak. A pótpénz tehát a kuxák birtokával járó teher, a jövedelembeni osztályrész pedig az ugyanavval járó haszon; mely mindkettő az egyes bányatársakra a tőlök bírt kuxák vagy kuxarészletek számához képest a bányatársulati gyűlés által vettetik ki. Ha a bányabirtok már jövedelmet hoz, tanácsos ugyan, hogy tartalékalap megtakarítására is gond fordíttassék, de ezt a törvény határozottan nem kívánja. Ennek megfelelőleg az előbbi bányajog u. n. szabad kuxákat (Freikuxen) rendelt, melyeknek a jövedelemben van ugyan része, de melyek után pótpénz nem fizettetik; p. o. azon földbirtokos számára, ki a bányaművelést ingyenes faszolgáltatás által elősegíti *b*); de az 1854-ki bányatörvény ilyeneket már nem ismer. Szabad-kuxák tehát jelenleg csak bá-

nyamegyei statútumok, vagy bányatársulati gyűlések határozatainak folytán állhatnak fenn.

A bányatársak jogai és kötelességei tehát vagy a kuxák birtokát, vagy a pótfizetést, illetőleg a bányajövedelembeni részvétet illetik.

II. Az egyes bányatársak **1)** az általuk birt kuxákról vagy kuxarészletekről teljes szabadsággal intézkedhetnek ugyan, s az azoknak birtokával járó hasznot húzhatják; de a bányatársulati vagydon alaptőkéjének felosztását, vagy annak felosztási célból eladását nem kívánhatják c). **2)** Mindaddig, míg valamely kuxának vagy kuxarészletnek másra átruházása a bányahatóságnak fel nem jelentetett, bányatársnak az tekintetik, kinek neve a bányatársulati könyvbe jegyezve van d). **3)** Ily feljelentés megtörténvén, az új birtokos mint ilyen a bányatársulati könyvbe beigtattatik; de a kuxa vagy kuxarészlet átvétele folytán a bányatársulatnak az arra nézve netalán hátralévő járulványokért is felelős c) **4)**. Minden bányatársnak szabadságában áll, saját kuxabirtokáról lemondani (Heimsagung), a minek folytán az a többi bányatársakra száll. A lemondási nyilatkozat az igazgatónál, vagy közvetlenül a bányahatóságnál nyújtandó be, s a dolog természetében fekszik, hogy erről nemcsak a bányatársulati könyvben kell átírásnak és kitörlésnek történni, hanem a hátralévő pótfizetésre nézve is a törvény értelmében határozott megállapodásnak (84. §.) f) **5)** Mindenik bányatárs köteles, a bányahatóságnak, ha annak járásában lakik, saját lakhelyét; ha pedig ez azon kívül volna, egy ott lakó meghatalmazottat feljelenteni g).

a) Bányatörv. §§. 137. és 138. — b) Faber, *Principia Juris Metallici Hung.* 163. sk. II.; Jurjevich, *Instit. Jur. Metallici Hung.* 135. sk. II.; S ó f a l v i, *Instit. Jur. Metall. Transs.* II. köt. 170. l. — c) Bányatörv. §. 139. — d) U. o. §. 142.; 1864. febr. 7-ki 2165. sz. a. udv. rendelvénny. — e) Bányatörv. §. 142. — f) U. o. §§. 139. és 167. — g) U. o. §. 148.

84. §. Folytatás.

III. Az egyes bányatárs főjoga az, hogy a társulati vállalat jövedelmeinek felosztását igényelheti; főkötelessége pedig, hogy a saját részére kivetett pótpénzt fizetni tartozik. (83. §. 1.)

Ezen utóbbi tekintetben a következő szabályok szolgálnak zsinormértékül: **1)** A pótfizetés összege a bányatársulati gyűlésen határoztatik meg. (82. §. 5.) **2)** Ezt a hozott határozatok értelmében az egyes bányatársakra kivetni, s a megállapított módon és időben behajtani az igazgatónak kötelessége *a*). **3)** Ha valamely bányatárs nem engedelmeskedik, vagy más járásban lakván az igazgató felszólítását kézhez nem veheti, az igazgató kérelmére a bírói hatóság által 14 napi határidő kitűzése mellett írásbéli kézbesítés által, vagy a körülményekhez képest hirlapilag szóllíttatik fel a pótfizetés letételére *b*). **4)** Ezen határidő siker nélkül lejárván, az igazgató a késedelmes bányatárs ellen késedelmezési eljárást (Retardats-Verfahren), azaz bányarészének végrehajtás útján történendő árverezését kéri *c*); melyet azonban az adós a követelés valódisága ellen tett és hiteltérdemlőleg kimutatott (glaubwürdig bescheinigt) kifogása, vagy a pótfizetés és mellékköltségeknek bírói kézhezletétel által megállíthat; úgy hogy ezen esetekben a bányatársulat követelése rendes eljárásra utasítandó *d*). **5)** Az árverés akkor is elmarad, ha az adós vagy valamelyik bányatárs a hátralévő pótfizetést és a perköltségeket lefizeti *e*). **6)** Az árverezésnél, melyre nézve a perrendtartás szabályai szolgálnak zsinormértékül, kikiáltási ár a tartozásban lévő pótfizetés és a valószínű perköltségek összege, s az ezen alúli ígéret el nem fogadtatik. A vételár kész pénzben teendő *f*). **7)** Az elárverezett kuxa vagy kuxarészlet a vevőnek átadandó; s erről a bányahatóság, hogy annak nevét a

bányatársulati könyvbe iktassa, hivatalból értesítendő. A vételárból, a perköltségek és hátralévő pótfizetés levonása után netalán fennmaradó rész a kilépett bányatársnak kiadandó g).

6) Az árverésnek sikere nem lévén, a tartozásban lévő kuxákat a többi bányatárs a hátralékos pótpénz lefizetése mellett köteles átvenni; a keletkezett perköltségek pedig a kilépett bányatárs egyéb vagyonával is fedezendő.

a) Bányatörv. §. 157. — b) U. o. §. 158. — c) U. o. §. 160. — d) U. o. §. 161. — e) U. o. §. 162. — f) U. o. §. 163. — g) U. o. §. 164. — h) U. o. §§. 165. és 166.

HARMADIK FEJEZET.

A BÁNYATULAJDON ÉS EGYÉBB DOLOGBANI BÁNYAJOGOSÍTVÁNYOK.

85. §. Álláspontunk.

Ujabb törvényhozásunk szerint az általános polgári törvények a bányászatra is alkalmazandók lévén a); a bányabirtokot tárgyazó jogosítványokra nézve, a mennyiben a bányatörvény különös határozatokat nem tartalmaz, magánjogunk általános rendezése szolgál zsinormértékül. Ehhez képest a bányadolgok (50. és 51. §§.) szintűgy mint más anyagi javak, az általános vagyoni jog tárgyát képezik, s elég itt e tekintetben az általános hazai magánjogra hivatkoznunk b); tűzetesen csak azon különös intézkedések lévén fejtegetendők, melyeket a bányatörvény a bányatulajdonra és egyéb dologbani bányajogosítványokra nézve tartalmaz. Ezen fejtegetésünkben a hazai jog felfogásához képest c), előbb a fekvő, s azután az ingó bányavagyont veszszük szemügyre.

a) Bányatörv. §. 2. — b) L. munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 449. sk. II. — c) U. o. I. köt. 452. I.

A) Fekvő bányabirtokra nézve.

86. §. I) Tulajdoni jogosítványok.

Ezek a következők:

1) A fekvő bányabirtok a bányatelekkönyvtárgya (76. §.). Ilyenek **a)** Bányamértékek és bányatelkek (60. sk. §§.) **a).** Ujonan adományozott bányamértékek az adományos kívánata szerint vagy önállóság jegyeztethetnek be a bányatelekkönyvbe, vagy valamely már ott bejegyzett birtokhoz csatoltathatnak **b).** **b)** Megyetárnák (67. sk. §§.), melyek a megyetárnás birtoklapjára jogképen, más bányabirtokosok birtokára pedig, kik a megyetárnás irányában szerződésileg kötelezettséget elvállaltak, ezen kötelezettségre nézve teherkép jegyeztetnek be. Később adományozott bányatelkek birtokosainak kötelezettségei, melyeket a megyetárnás irányában az adományozás alkalmával elvállaltak, ezeknek adományozási leveleibe foglaltatnak **c).** **c)** Határközegek (70. §.) és **d)** Segédvájások (71. §.); ha valamely bányabirtokhoz adatnak, ehhez mint tartozék, ha pedig mint közös határközegek vagy önálló segédvájások adatnak, külön jegyzendők be **d).** **e)** Feldolgozási és kidolgozási műhelyek (73. §.). **f)** Más fekvő javak, melyeket a bányabirtokos bányabirtokával külsőleg összekapcsol (66. §.). Az egyesítés megtörténvén, ez a rendes telekkönyvben feljegyeztetik, s ennek folytán ily külső javak mint a bányabirtok alkatrésze a bányatelekkönyvbe bevezettetnek; ha pedig a bányabirtokali egyesítés megszüntetetik, a bányatelekkönyvből kitörülendők, s az eziránt tett feljegyzés a rendes telekkönyv-

ben is kihuzandó e). Ahhoz képest a mint a közönséges vagy a bányatelekkönyv tárgyai, nyilvánkönyvileg egyedül ezeknek egyikében vagy másikában terhelhetetnek f).

Külmértékek (72. §.) a bányatelekkönyv tárgya nem lehetnek g).

2) Külön adományozott bányamértékek vagy bányatelkek összesítése (Zusammenschlagung); de csak a) ha egymással közvetlenül határosok és b) ha az egyesítés folytán a bányamivelés célszerűbben üzethetik k). Az, vajjon a kérdéses bányamértékek vagy bányatelkek ugyanazon vagy különböző birtokosok-é, nem tesz különbséget i); azonban okvetlenül megkívántatik, hogy azoknak csak egy fő-vájással ellátandó bányatelekké egyesítését maguk a bányabirtokosok kérik a bányahatóságnál k). Az összesítés az egy feltárással adományozható bányatelek (62. §. 2.) csak kétszeres mennyiségére nézve engedtetetik meg l); úgy hogy ezt mindig a szabályszerű bányajárás és tárgyalás megelőzze (64. §.), s hogy új fekvési térkép készítettessék m). Ezeknek alapján, az eredeti adományokrai hivatkozással új adományozási okirat adatik ki, és a bányatelekkönyv is ehhez képest igazittatik meg n).

Ha az egyesítendő bányamértékek különböző bányahatóságok területén fekszenek, ezeknek egyetértése is szükséges; vagy ha ez nem sikerül, a közös felsőbb hatóság határoz, mely egyszersmind azon bányatelekkönyvet is kijelöli, melybe az összesített bányatelek beiktatandó o). Ez alkalommal a netaláni jelzálogosok jogai megszorítást nem szenvedhetnek; sőt ha a különböző bányabirtokok különböző jelzálogok által, vagy ha ugyanazon jelzálogok által de különböző rendben terheltenének, egyesítésük csak a hitelezők beleegeyzése mellett, új jelzálogi rendnek megállapítása folytán engedtetetik meg p).

3) A birt bányamértékek eldarabolása

(Zerstückung) g). Egyszerű bányamértékek térileg csak úgy osztathatnak fel, ha mindenik részek valamely szomszédos bányabirtokkal egyesítetik r). Az eldarabolás terve jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendő, s ez után a birói hatósággal a bányatelekkönyv megigazítása végett közlendő s). A dolog természetében fekszik, hogy ezen alkalommal a jelzálogosok jogait is szükséges bányatelekkönyvi-
leg biztosítani t).

4) A bányatulajdonnal külső fekvőségek is összekapcsolathatnak; és pedig nem csak külépületek, műhelyek és építmények, melyek a bányászati jogosítvány gyakorlására szükségesek, hanem másféle ingatlan birtok is, p. o. erdők, legelők stb. (V. ö. 1) u).

a) Bányatörv. §. 109. — b) U. o. §. 111. — c) U. o. §. 110. — d) U. o. §. 111. — e) U. o. §§. 117. 118. és 120. — f) U. o. §. 119. — g) U. o. §. 109. — h) U. o. §. 112. — i) U. o. — k) U. o. Bővebben intézkedik az 1862. szeptember 22-ki helytartótanácsi hirdetmény. — l) Bányatörv. §. 113. — m) U. o. §. 114. — n) U. o. — o) U. o. — p) U. o. §. 112. — q) U. o. §. 115. — r) U. o. — s) U. o. §. 116. — t) U. o. §. 115. u) U. o. §§. 117. sk.

87. §. Folytatás.

5) A bányabirtok teljes használása a bányatörvény értelmében. Ehhez képest a közönséges bányabirtok tulajdonosa nemcsak azon nemű ásványokat teheti sajátjává, melyeknek feltárására eredetileg a bányaadományt nyerte; hanem bármi más a bányaszabadságban foglalt ásványokat is (44. §.), melyek a bányatelken vagy külmértéken belől előfordúlnak a). A bányamívelés által nyert közönséges ásványokat a bányabirtokos csak annyiban sajátíthatja el kárpótlás nélkül, a mennyiben azokra bányas és ezzel egybekapcsolt hutaüzlete végett szüksége van. Ezen eseten kívül köteles azokkal a földbirtokost megkínálni, a kinek szabadságában áll, azokat a művelési és szállítási költségek meg-

térítése mellett 4 hét alatt magához váltani, ezen idő múlva tulajdonuk a bányabirtokost illetvén *b*).

A bányabirtokon belől előforduló közönséges ásványokat a földbirtokos csak annyiban dolgozhatja fel, a mennyiben a bányauzlet ez által nem gátoltatik *c*). Azoknak nyeresét és kiszállítását a költségek megtérítése mellett magára vállalni, a bányabirtokosnak elsőégi joga van *d*).

6) A bányavizekre (Grubenwässer) nézve, melyeket maga fakasztott fel, ha azokat kifolyni is hagyja, míg künn más állandó vizekkel (patakokkal, folyókkal, tavakkal) nem egyesülnek, a bányavállalkozónak bánya- és hutaüzlete tekintetében használati előjoga van *e*). Ha pedig mások kívánnák használni, kérelmekre a bányahatóság a bányavállalkozót felszólítja, hogy a viszonyokhoz képest kitűzendő határidő alatt (binnen einer angemessenen Frist) nyilatkozzék az iránt, vajjon azokat a legközelebbi 5 év alatt a bányauzletre fordítani akarja-e? — s ha nem nyilatkozik, vagy bár nyilatkozván, előjogával a legközelebbi 5 év alatt nem él, úgy a vizek másoknak is bármiféle célra adományoztathatnak *f*). Magától értetvén, hogy a bányabirtokos a földtulajdonosnak, kinek telkén a bányavizek lefolynak, kárpótlással tartozik *g*).

7) A bányauzlet tekintetében a bányabirtokos jogosítva van: **a)** az ásványtelepek további feltárása és az ásványok kivájása végett, saját bányatelkén belől tárnákat, aknákat, bánya- és külvájásokat nyitni; **b)** az ásványok nyérése, kiszállítása, felkészítése és hasznosítása, továbbá léges és vízvezetés végett bárminemű készülleteket, gépeket és műhelyeket, névszerint érczörlő malmokat (Erzmühlen), törőműveket (Quetschwerke), zúzdákat (Pochwerke), felezőműveket (Schlemmwerke), olvasztó-kemenczéket, higanyozó - műveket (Amalgamwerke), foncsor - malmokat (Quickmühlen), érczpörköket (Erzröste), koaks-kemenczé-

ket, kivonó- vagy lugzóműveket (Extractions- oder Laugwerke), jegesztő-műveket (Krystallisationswerke) és bányaszerszámokat készítő kovácsműhelyeket állítani; s ezen műépítmények üzlete végett tavakat, vizgátakat és vízvezetékeket készíteni; **d)** emberek és állatok ki- és bejárása, s a bányaszükségletek és termékek be- és kiszállítása végett utakat, ösvényeket, hidakat és vaspályákat, s a kitakarított ásványok lezuhintása végett gorczttereket (Haldenplätze) készíteni; **e)** a bányák, gépek, anyagszerek és termékek ol-talmára, s a munkások, felügyelők és művezetők lakására, a fennálló törvények és szabályokhoz képest épületeket állítani; **f)** műhelyeiben a bányászat szükségletére megkíván-tató kézi mesterségeket saját munkásai által üzemeltetni; **g)** sa-ját munkás-személyzetét, de iparszerű nyereség nélkül, a szükséges élelemszerekkel ellátni **h)**).

a) Bányatörv. §. 123. — b) U. o. §. 124. — c) U. o. §. 125. — d) U. o. §. 126. — e) U. o. §. 128. — f) U. o. §. 129. — g) U. o. §. 130. — h) U. o. §. 131.

88. §. Az általános és a bányajogi fekvő tulajdon közti különbség néhány főpontja.

Ezen különbség nem annyira a bányatulajdon valamely sajátságos alapelvében gyökerezik, milyenre 1854. előtt nálunk a feudalismus elvében találtunk, mint inkább a bányaművelés természetszerű szükségleteiben (2. és 39. §§.). Mert ámbár ezek által a bányatulajdonnak (az előtt dívott) fő- és haszontulajdonná felosztása, az ezen felosztásból folyó következményekkel együtt, nem indokoltatik; részletes jogosítványaiában mégis sok sajátságos intézkedés elkerülhetlenné válik, hacsak a bányászat főérdekei végveszélynek kitétetni nem szándokoltatnak.

E tekintetben megjegyzendő: **1)** A fekvő bányatulaj-

donnal egyszersmind a bányabirtokra nézve a folytonos művelés köteleessége jár *a*). **2)** Evvel összefüggésben van a bányahatóságnak hivatása, a tiszti területén lévő összes bányaművelésre felügyelni *b*). **3)** A bányabirtokosok kötelesek a bányáikban előforduló balesemények alkalmával egymásnak kölcsönös segítséget nyújtani, s különben is bányaművelési érdekeiket kölcsönösen támogatni *c*). **4)** A fekvő bányabirtoknak többféle neme lévén (55. §.), a dolog természetében fekszik, hogy ehhez képest a tulajdonosoknak is különféle jogosítványai vannak, melyeket azonban — mint láttuk — a törvény csak a tulajdonképi bányák és bányatelkekre nézve határoz meg részletesen (86. és 87. §§.). A más bányadolgokat tárgyazó fekvő tulajdonban foglalt jogosítványok részletes meghatározásukat nem a törvény által nyerik, hanem vagy közvetlenül az alapúl szolgáló engedélyezés (Concession), vagy az érdekelt felek szabad intézkedése által; p. o. a megyetárnak (67. sk. §§.) vagy segédvájások (71. §.) tulajdonával járó jogosítványok. **5)** Formai tekintetben a fekvő bányatulajdonnak minden neme a tulajdonjog általános elvei szerint ítélendő meg *d*); az elévülésre nézve különös szabály az lévén, hogy „törvényesen szerzett és törvényes műveléssel fenntartott bányatelkekre való berontásnál, vagy biróilag kijelölt földszinti vagy földalatti bányahatároknak erőszakos megsértése, áthágása vagy áthelyezésénél, az elévülésre való hivatkozás semmi esetben nem fogadtatik el *e*); s hogy „csalás, ravaszság, erőszak és félelem miatt a bányatelkek vagy bányarészek eladásának vagy egyéb átruházásának félretételét, bárki is csak a bányatelekkönyvbei bekeblézéstől számítandó egy év alatt követelheti, különben keresete elévül.“ *f*).

a) Bányatörv. §§. 174. sk. — *b)* U. o. §. 173. — *c)* U. o. §§. 190. sk. — *d)* L. munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 562. és 568. sk. II. — *e)* Orszb. Ért. végzés. VII. §. 17. — *f)* U. o. §. 18.

89. §. II. A fekvő bányabirtokra vonatkozó egyéb dologbani jogosítványok.

I. Ezek 1) a zálog (jelzálog) és 2) a bányaszolgalmak; melyek mindketten a bányatelekkönyv által nyernek határozott formát és teljes érvényt. Bányatársulatok nyilvántörvényi vagyona csak egészben zálogíttathatik el, vagy terhelhetik meg a).

II. Mellőzve itt azon törvényi zálogjogosítványokat, melyek a bányabirtokra nézve bírói végrehajtás és csőd alkalmával fennállnak b); a fekvő bányabirtok zálogképen csak a bányatelekkönyvi betáblázás által (76. §.) költethetik le. Ez tehát valóságos jelzálog, melynek egyes jogosítványai az általános magánjog szabályai szerint határozandók meg (85. §.) c).

III. A szolgalmak a bányabirtok tekintetében kétfélek: közönségesek és tulajdonképi bányaszolgalmak.

Az előbbiek az általános magánjogban gyökereznek d); azonban sajátos természetöknél fogva a haszon és haszonélvezésen, tehát személyes szolgalmakon kívül, a bányabirtoknál nem is nyerhetnek alkalmaztatást. Ezen szolgalmaknak alapul többnyire vagy szerződés, vagy végintézkedés, vagy bírói ítélet szolgál; teljes érvényöket azonban mint dologbani jogok csak bányatelekkönyvi bekebelezés által nyerik (76. §.). A mennyiben pedig bányabirtok netalán az ö z v e g y i j o g n a k tárgya volna e); az általános magánjognak szabályai szolgálnak zsinormértékül.

A tulajdonképi bányaszolgalmak sajátos természetűek, s a bányavállalkozók általános kötelességében állnak, bányamívelési érdekeik tekintetéből, — mennyiben az által saját bányájuk nem szenved vagy nem veszélyeztetik, — bányatulajdonukban bizonyos megszorí-

ritásoknak helyt engedni. (88. §. 3.) f). Ehhez képest minden bányavállalkozó köteles kellő kárpótlás mellett: 1) a szomszéd bányajogosítottaknak saját tárnái, aknáí, kiszállító, légvezető vagy vízemelő gépei, bánya- és vasutjai, hidjai és pallói használatát megengedni; és 2) az idegen bányák művelése előnyösebb üzlete végetti segédvájásnak saját telkén készítését, vagy önálló segédvájásoknak saját telkén keresztülvezetését megengedni g).

IV. Ha a bányaszolgalmak iránt az érdeklettek közt egység jön létre, ez helybenhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendő. A bányahatóság ezt csak a kárpótlásnak kellő nyomozás folytán történt megállapítása után adja meg; a helybenhagyott egységet bányatelekkönyvi bejegyzés végett a bírósággal is közölve h). Ha azonban az érdeklettek meg nem egyezhetnek, a bányahatóság mind a szolgalomnak szükségessége, mind a kárpótlás méltányos összege iránt határoz i). A bányaszolgalmak a jelzálogos hitelezők irányában is hatályosak k); a gyakorlásuk által netalán okozott károsítás alkalmával pedig, az uralgó bányatelek birtokosa nemcsak saját, hanem emberei hibájáért is felelős l).

V. A segédvájások vállalkozói üzleti tervökhöz (71. §.) szorosan vannak kötve; és szárnyvájásokat csak a segítségükre szerült bányabirtokosok kívánatára és költségén készíthetnek m). A segédvájások által idegen telken nyert ércek és ásványok, a kiszállítási költségek megtérítése mellett a telek tulajdonost illetik n).

a) Bányatörv. §. 141. — b) U. o. §§. 268. és 269.; Orszb. Ért. végz. IV. §. 13. — c) L. munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere* I. köt. 654. l. — d) U. o. I. köt. 670. l. — e) U. o. II. köt. 328. l. — f) Bányatörv. §. 191. Orszb. Ért. végz. IV. §. 13. g) Bányatörv. §. 191. — h) U. o. §. 193. — i) U. o. §§. 194. és 195. — k) U. o. §. 197. — l) U. o. §. 196. — m) U. o. §. 192. — n) U. o. §. 191.

B) Ingó bányavagyonra nézve.

90. §. A bányajog álláspontja.

I. Az ingó bányavagyonnak három osztályát kell megkülönböztetni: 1) a társulati bányászat kuxáit (80. §.), 2) a bányák és bányászati műhelyek tartozékát képező ingóságokat; és 3) a bányatermékeket és bányakészletet.

1) A kuxák nálunk 1854. előtt ingatlan bányavagyonnak tekintettek, s a bányakönyv és jelzálogi lekötézésnek voltak tárgya a). Jelenleg azonban csak ingó dolgok, melyek bányászati természetüknél fogva több bányajogi sajátsággal bírnak (80. §.)

2) A bányák és bányászati műhelyek tartozékát képező ingóságok (50. §. 4.) azon ingatlan bányavagyonnal, melyhez kapcsolvák, bányajogilag egy egészet tesznek b). Ennek folytán sem a bányászati jogosítványok és bányatulajdon elenyésztenek, sem csődnek vagy bírói végrehajtásnak és más célból történt összeírásnak esetében külön tekintetbevétel és tárgyalásnak nem tárgyai, s a bányahatóságok és bányabíróságok illetékességéhez tartoznak.

3) A bányatermékek és bányakészlet, míg a közönséges dolgok jogi minőségét fel nem veszik, bányajogi sajátsággal bírnak (50. §. 1. és 2.). E tekintetben megjegyzendő, hogy mindaddig, míg a bányatorkolat tábláját (Hängebank) el nem hagyták, az illető bányának tartozékai; ez után pedig önálló ingó bányadolgok.

Különben a dolog természetében fekszik, hogy a mire nézve különös bányajogi intézkedés nincsen, az általános magánjog szabályai az ingó bányavagyonra mindenben alkalmazandók.

a) Faber, *Principia Juris Metallici Hung.* 159. l., Jurjevich, *Institutiones Juris Metall. Hung.* 162. l.; MO. 1840: 21. §. 1. — b) Orszb. Ért. végz. VII. §. 72.

NEGVEDIK FEJEZET.

A BÁNYATULAJDON ÉS MÁS DOLOGBANI BÁNYAJOGOSÍTVÁNYOK MEGSZÜNÉSE.

91. §. Általában.

I. A bányajog azon főelvénél fogva, hogy a bányaszabadság köréhez tartozó ásványok felkeresése vagy művelése egyedül oly jogosítványok (túrzási jogosítványok, bányászati adományozások és engedélyek) alapján történhetik, melyek a bányahatóságtól vagy a bányászati főúrtól nyeretnek (44. §.); az említett jogosítványok a részletes szabályozás szerint csak bizonyos megszorítások és feltételek alatt adhatnak meg oly módon, hogy fennállásuk ezeknek megtartásától van függővé téve. Ennek folytán minden szabadturzásnak (57. §.) vagy adományozott bányának (60—64. §§.) birtokosa köteles azt folytonos munkában tartani a); egyzersmind az is elrendeltetvén, hogy ha ő ezen köteletségének többé eleget tenni nem akarna, jogosítványáról szabadon lemondhat b); ha pedig annak teljesítésében hanyag volna és a törvény szabályait meg nem tartaná, jogosítványa elenyészik, illetőleg tőle elvonathatik c). Magától értetvén, hogy ez alkalommal harmadik személyek jogosítványainak biztosításáról is kellő gondoskodás történjen d), s hogy, a mennyiben a turzó vagy bányabirtokos egyzersmind a bányatörvénynek oly szabályait hágná át, melyeknek meg nem tartása más káros jogkövetkezményeket vonna maga után (p. o. büntetéseket), ezek reá szintén alkalmazandók e).

III. Azon szabályok, melyek a bányamívelésre nézve fennállnak, a belső bányajog II. szakának tárgya; s így itt egyedül a bányajogosítványok megszűnéséről van szó. E tekintetben az ideiglenes és maradandó bányajogosítványok közt kell különbséget tenni; mindkettőre nézve a szabad lemondás, és az elvonás esetei lévén külön fejtegetendők.

a) Bányatörv. §. 170. — b) U. o. §§. 263. sk. — c) U. o. §§. 253. sk. — d) U. o. §§. 257., 258., 264. — e) U. o. §§. 170. sk.

92. §. Ideiglenes bányajogosítványok.

Ezek a turzási jogosítványok és a kültermékek.

1) Ha valamely turzási jogosítvány azon időnek eltelte következtében elenyészett, melyre megadva vagy hosszabítva volt, vagy ha a kutató ezen idő eltelte után jogosítványáról lemond; az annak folytán nyert szabadturzási és más bányászati jogok is elenyésznek, annélkül hogy arra a bányahatóságnak vagy a bíróságnak különös határozata szükséges volna a). A turzási jogosítványok elenyésztenek akkor is van helye, ha a kutató turzási vájásait elhagyja, vagy ha jogerejű ítélet által büntetésül annak elvesztésében elmarasztaltatik b).

2) A kültermékekre vonatkozó jogosítványok fennmaradása az egyes vidékek bányastatutumai, illetőleg szokása szerint ítélendő meg c). Általános szabály csak az, hogy ha a kültermékek birtokosa azt kellőleg nem műveli, vagy a munkát félbenszakasztja, annélkül hogy erre nézve haladékot (Fristung) nyert volna, súlyos esetekben jogosítványától megfosztatik d).

Különben sem a turzási jogosítványok, sem a kültermékek a bányatelekkönyv tárgya nem lévén, itt harmadik személyeknek dologbani bányajogosítványai elő nem fordulnak.

a) Bányatörv. §. 251. — b) U. o. §. 252. — c) U. o. §. 77. —
d) U. o. §. 243.

93. §. Bányatelkek és másnemű nyilvántörvényi bányabirtok.

II. Bányatelkek és adományozott bányamértékek (ide értve tehát az önállólag adományozott határközegeket is,) vagy a tulajdonosnak lemondása folytán szünhetvén meg, vagy a szabályszerű bányamunka elhanyagolása folytán ettől büntetéskép vonathatván el, az így elenyészett jogosítványok iránt törvényünk mindkét tekintetben intézkedik:

1) Ha a bányatulajdonos telkét vagy annak egyes részét el akarja hagyni, az egyszerű nyilatkozata folytán, melyhez az adományozási okirat is melléklendő, kitörlendő, s ehhez képest a bányatelekkönyv és a bányamegyei térképek is megigazítandók a). A netaláni jelzálogos hitelezők mindazáltal a kitörlés előtt a bányahatóság által e felől értesítendő, hatvan nap alatt szabadságukban állván, saját költségükön a bányabirtok birói becslését és árverezését kérni. De ha ezen idő alatt a jelzálogos hitelezők közül ezt senki nem kéri, vagy ha az árverésnek sikere nem volna; a bányászati jogosítvány kitörlésének és a bányatelekkönyv megigazításának azonnal meg kell történni b).

2) Ha adományozott bányamértékek elvonása jogerőre emelkedett bányahatósági határozat által mondatik ki, a bányahatóság köteles, azoknak végrehajtási becsű és árverés általi eladását, a netaláni jelzálogos hitelezők meghívása mellett, a bányabíróságnál eszközölni c). Az árverésre csak egy, legalább 30, és legfeljebb 60 napi határidő szabandó, oly határozattal, hogy az eladás becsűn alúl is megtörténendik d). A jelzálogos hitelezők a fennálló törvénykezés szabályai

szerint elégtendő ki. Ha pedig az árverésnek sikere nem volna, a bányahatóság a végrehajtás alá esett bányamértékeket elhagyottaknak, s a bányajogosítványt elenyésztetnek nyilatkoztatja e).

III. A bányajogosítványok ezen megszűnésére, s a bányabirtoknak ezzel összefüggő elenyésztére nézve megjegyzendő: **a)** A bányajogosítvány soha nem szűnik meg magától (*ipso facto*), hanem mindig a bányahatóság, illetőleg a bányabíróság határozata folytán; melynek tartalma tehát zsinormértékül szolgál *f*). **b)** A bányabirtok elenyészvén, ez által az adományozott bányamértékek minden azokhoz tartozó vájnákkal és külvájásokkal, az ott lévő fal- és ácskészülettel, a berakó-ácsművekkel (*Versatzkästen*), rekeszekkel és más biztosító eszközökkel a bánya-főúr, illetőleg a bányahatóságnak szabad rendelkezése alá esnek (*fallen ins Freie*) és ismét adományoztathatnak; az azon fekvő terhek (p. o. zálogjogosítványok) pedig megszűnnek *g*). **c)** Ellenben a külső épületek, telkek és készítmények (*Anlagen*), valamint a bányabirtok többi tartozékai továbbá is az eddigi birtokosnak tulajdonában maradnak, és minden azokra szerzett zálogjogok változatlanul fennállnak *h*). **d)** Minden iparüzlet vagy másnemű ügylet (*Gewerbs- oder anderer Geschäftsbetrieb*), melynek gyakorlása az előbbi bányajogosítványnak következése volt, az előbbi birtokosnak el van tiltva *i*). **e)** A bányabirtok elvesztésének folytán a bányahatóság köteles azt nemcsak saját feljegyzési könyveiből kitörölni, hanem egyszersmind azt is kieszközölni, hogy az a bányabíróság által a bányatelekkönyvből szintén kitöröltessék, s hogy a jelzálogos hitelezők azokra vonatkozó zálogjoguk elenyésztéről értesíttessenek; a külső tartozéokra nézve a nyilvánkönyvek is megigazítandók lévén (86. §. 1.). A bányabirtok elenyésztte továbbá a bányamegye térképében megjelölendő, közhírré teendő, s arról az illető község is

értésítendő *k*). *f*) Az eddigi bányabirtokos az eljárás által okozott költségek megtérítéseért felelős marad *l*). *g*) A bányabirtok nyilvánkönyvi kitörése előtt, az elhagyott vájásban a közbiztonság tekintetéből szükséges intézkedések és készülétek, a bánya- és közigazgatási hatóság egyetértő határozata szerint, az előbbi bányabirtokos költségén megtérítenek *m*). *h*) A bányabirtoknak bármi módoni elenyésztés folytán, minden arra vonatkozó térképek és másnemű bányarajzok a bányahatóságnak átadandók *n*). *l*) Ha az elhagyott vagy büntetésül elvesztett bányabirtok más vállalkozónak oda adományoztatik; ezen adományozás által az új birtokosra az előbbinek semmi terhe át nem száll *o*); egyébiránt a *h*) alatti térképek és rajzok megszemlélése és lerajzolása neki megengedendő *p*).

III. Az adományozott bányamértékek elenyésztét tárgyzó szabályok a bányabirtok egyéb nemeire csak sajátos természetükhöz képest, és a mennyiben engedélyezésük alkalmával ez iránt intézkedés történt, alkalmazhatók (67.; 71. és 73. §§.)

a) Bányatörv. §. 263. — *b*) U. o. §§. 264. és 265. — *c*) U. o. §. 253. — *d*) U. o. §. 257. — *e*) U. o. §. 259. — *f*) Előbbi bányajogunk szerint a bányajogosítvány és bányabirtok ezen esetekben azonnal (*ipso facto*) elenyésztett. L. Faber, *Princ. Jur. Metall.* 133. sk. II.; Jurjevich, *Inst. Jur. Metall.* 117. sk. II.; Sófálvi, *Inst. Jur. Metall.* II. k. 154. sk. II. — *g*) Bányatörv. §. 260. — *h*) U. o. §. 261. — *i*) U. o. §. 262. — *k*) U. o. §. 260. — *l*) U. o. §. 261. — *m*) U. o. §. 266. — *n*) U. o. §. 267. — *o*) U. o. §§. 260. és 264. — *p*) U. o. §. 267.

MÁSODIK SZAK.

BÁNYAIIPAR.

---

94. §. Álláspontunk.

Feladatunk itt nem a bányaiipar műtani oldalának, hanem azon jogszabályoknak fejtegetése lévén, melyek a bányászati műiparnak a társadalmi viszonyok rendezéséhez képesti jelentőségére vonatkoznak: ennek értelmében különösen azon személyeket kell szemügyre vennünk, kik bányavállalatokban általában, és az azokra alkalmazandó iparmunkásságban érdekelve vannak; névszerint bányavállalkozókat, bányatiszteket és bányamunkásokat (47. §.). E tekintetben a következő megjegyzések szolgáljanak zsinormértékül: 1) A bányaiipar köréhez számos és igen sokféle műfoglalkodások tartoznak (7—11. §§.), melyeknek egy egészsze kombinációját a bányaszabadság már évszázadok óta eredményezte, oly módon, hogy a vállalatokban a bányatársulati forma (80. §.), a bányásznépnel pedig a bányászati munka célszerű szervezése, egyszersmind a bányaiipar felvirágzásának két főtámaszának bizonyodott. 2) Mindamellet a XIX. század a bányaiipar eddigi fejleményeiben feltétlenül meg nem nyugodhatik többé; s reformokra itt is szükség van, melyek az újabb európai bányatörvényhozásnak nevezetes feladatát

képezik. **3)** A bányaipar rendezésének két főtenyezőjére kell figyelemmel lennünk; t. i. azon összefüggésre, mely közte és a bányabirtok közt fennáll, és mely gyakran a bányaipar fejlődését sajátságos módon rendeli alá a bányabirtok tekinteteinek; — s a műtani képesítettségnek nagy jelentőségére. **4)** Az utóbbinak megfelel a **bányatisztek** jelentékeny állása az összes bányaiparra nézve, kiknek a bányavállalkozókhoz viszonya, s ebből folyó jogai és kötelességei, nem a törvény, hanem a köztök kötendő szerződés által határozatnak meg *a*).

III. Ezeknek folytán a jelen szakot két fejezetre osztjuk, melyeknek elseje a bányavállalatokat, s másodika a bányamunkások állapotát tárgyalja.

a) Különben lásd a bányatörvény 200—209. §§-ait.

ELSŐ FEJEZET.

BÁNYAVÁLLALATOK.

95. §. 1) A bányavállalatoknak veszély elleni biztosítása.

I. A bányavállalatok bármelyik munkájában (szabad-turzás, külvájás, bányamívelés stb.) oly intézkedések szükségesek, melyek a személyekre és vagyonra nézve minden veszély ellen a lehetőleges biztosítást eredményezzék. Ide tartozik: **a)** a külvájásoknak emberek és állatok beesése elleni biztos bekerítése; **b)** omladozó bányák kellő biztosítása; **c)** a 10 ölnél mélyebb járatnak (Fahr-schächte) kellő kipadólása, a járások (létrák, lépcsők) jó karban tartása, s a járművek (Fahrkünste) és járgépek (Fahrmaschinen) naponkénti megvizsgálása és biztosítása;

d) oly szerszámok mellőzése, melyeknek alkalmazása által a munkások biztonsága veszélyeztetik (azért p. o. a kőzetnek puskapor általi kivájásánál sárga rézből készített tisztító tűt kell használni, s a vashől készített tűnek használása általában tilos); **e)** tűzoltó, s az ellen biztosító készülék; **f)** légvezetéről kellő gondoskodás; **g)** oly bányákban, hol durranó lég van, biztos védlámpák használása *a*).

III. Az itt szóban lévő biztosítás elhanyagolásának esetében, a bányahatóság köteles (a körülményekhez képest műértők meghívása mellett), a bányabirtokost meginteni, hogy bizonyos határidő alatt a szükséges intézkedésekről gondoskodjon, sőt, ha arra közvellen szükség van, ilyeneket költségén tüstént is elrendelni *b*). Azonkívül a vétkes bányabirtokos vagy annak embere, nemcsak a hanyagsága vagy vigyázatlansága által netalán okozott kárt tartozik megtéríteni, hanem a körülményekhez képest meg is büntetendő *c*).

a) Bányatörv. §. 171. — *b*) U. o. §. 173. — *c*) U. o. §. 172.

96. §. 2) Azoknak folytonos munkában tartása.

I. Erre nézve megkívántatik: **1)** hogy a szabad-turások, s adományozott bányamértékek vagy telkek a bányamegyében divatozó minden munkanapon, 8 órai munkaidőn (Schicht) át, a hely körülményeihez és az üzlet céljához képest szükséges számú munkásokkal ellátva legyenek. Adományozott bányatelkekben azonkívül még az is szükséges, hogy legalább minden fővájna járható állapotban tartassék, a kivájás pedig oly teljesen történjen, hogy a további feltárás ne gátoltassék vagy ne nehéztessék *a*). Helybéli akadályok esetében, — ha ezeknél fogva a fővájás nem történhetvén, segédvájások szükségesek —, elegendő, ha ezek láttatnak el kellő számú munkásokkal, s ha a fővájás

bányaveszélyek ellen biztosítatik. Szabadturzásokhoz tartozó segédvájások a turzási jegytől 224 ölnél távolabb nem nyitthatnak, és szabadturzási joggal nem bírnak b).

2) Külmértékekre nézve, az évenkénti munkának megkezdési idejét és tartamát, s az üzleti munka legcsekélyebb mértékét, a vállalkozók meghallgatása után, és a helybéli viszonyoknak tekintetbe vétele mellett minden bányakerületben a bányahatóság határozza meg, ezen határozatát közhirrre is téven c).

3) Megyetárnáknak és segédvájásoknak folytonos munkában tartására nézve, azoknak engedélyezése szolgál zsinormértékül d).

III. A felügyelés arra, hogy a bányák folytonos munkában tartassanak a bányahatóságokat illeti; melyeknek azonban más a hivatása a szabadturzások, és más a tulajdonképi bányák irányában.

1) A szabadturzások eredményéről, s a tett feltárásokról, minden félévnek eltelte után a bányahatóságnak 14 nap alatt kimutatás nyújtandó be, mely ennek elmulasztása esetében a hanyag kutatóra pénzbeli büntetést szab, s négy heti határidőhosszabbítást kétszer engedhet meg, úgy azonban hogy ez is siker nélkül lejárván, a turzási jogosítvány a kutatótól elvonathatik e). Ha a bányahatóság, közvetlen nyomozás által, a munkát elégtelennek találja, ennek minimumát határozandja meg, melyet a kutató félévenként kimutatni tartozik f); ha mindazáltal ezt sem tenné, előbb a munka havonkénti kimutatására szoríttatik; folytonos elmulasztások esetében pedig a turzási jogosítványtól megfosztatik g).

2) A tulajdonképi bányamivelésnél, ha a bánya annélkül hogy haladékozva (gefristet) volna, kellő munkával el nem láttatik, az a bányabirtokostól elvonatik, a mi bányajogosítványának elenyőztével jár h).

a) Bányatörv. §. 174. — b) U. o. §. 175. — c) U. o. §. 176. — d) U. o. §. 177. — e) U. o. §. 178. — f) U. o. §. 179. — g) U. o. §. 180. — h) U. o. §. 182.

97. §. Bányahaladék.

Ha adományozott bányamértékekben, külső kedvezőtlen viszonyok (p. o. a forgalom megakadása); vagy a bányászat belső üzleti akadályai (Betriebshindernisse) miatt, a bánya folytonos munkában nem tartathatik; a bányahatóság a bányabirtokosnak u. n. bányahaladékokat (Fristen) engedhet a).

E tekintetben megjegyzendő: 1) A bányászati akadályok minden egyes esetben bizonyítandók, a haladékok engedése pedig mindig azoknak feleljen meg. 2) A megengedett haladékok összesen egy évnél továbbra ne terjedjenek; ezen időn túli meghosszabbításuk pedig csak minden üzleti viszonyok megújított gondos megvizsgálása után adathatik. 3) A haladék által a bányabirtokos semmi esetben azon kötelezettsége alól fel nem mentethetik, hogy a bányának biztos és járható állapotban tartásáról (95. §.) ne gondoskodjon b).

III. Oly események, melyek valamely bányának üzletét hosszabb időre lehetetlenné teszik, haladék hatályával bírnak. De ilyen események 8 nap alatt a bányahatóságnak bejelentendők; mely vagy az eseménynek a hely színén megvizsgálását tartozik elrendelni, vagy a bányabirtokosnak meghagyni, hogy a bányamívelés ismétli felvétele végett tett munkákról és azoknak eredményéről időről időre jelentést tegyen c).

IIII. Ha külmértékekben bányamívelés üzetik, erre nézve haladékok csak akkor engedtetethetnek, ha az helybéli akadályok által lehetetlenné tétetik. Ezen haladékok tekintetében is a fentebbi szabályok szolgálnak zsinormértékül d).

- a) Bányatörv. §. 182. — b) U. o. — c) U. o. §. 183. —
d) U. o. §. 184.

98. §. 3) A bányavállalkozók egyéb kötelelességei.

A bányavállalkozók azonkívül köteleztetnek: **1)** Bányamértékeikről, és az abban üzlett bányamívelésről pontos térképeket és rajzokat készíttetni, melyeknek hivatalos használása a bányahatóságnak megengedendő a); és **2)** Bányamívelésüknek körülményeiről és eredményéről, továbbá munkásaiknak számáról, minőségéről és családi viszonyairól a bányahatóság kívánatára statisztikai kimutatásokat hivatalos használat végett beküldeni b).

- a) Bányatörv. §. 185. — b) U. o. §. 186.

99. §. A bányavállalatok törvényes kezelése.

I. A bányavállalkozók bányüzletökre nézve a bányahatóságnak a bányatörvények szoros megtartásaért felelősek; még akkor is, ha a bányát haszonbérbe adták volna, a haszonbérlet ellen csak az általános viszkeresetnek joga maradván fenn. Több tulajdontárs, (79. §.) az általuk közösen művelt bánya tekintetében kötelességeik teljesítéseért egyetemlegesen felelős a).

II. Oly bányavállalkozók (ide értve a tulajdontársakat is), kik a bányahatóság járásában nem laknak, bányáik kezelését egy felhatalmazottira kötelesek bízni, ki ott lakik, és ki a bányahatóságnak bejelentendő. Ugyanazon szabály áll oly bányatársulatokról is, melyeknek igazgatója a bányahatóság járásán kívül lakik b).

- a) Bányatörv. §. 187. — b) U. o. §. 188.

100. §. Több bányavállalkozónak egymás közötti viszonya.

Ez leginkább hármas irányban fontos: a mennyiben **1)** szomszéd bányabirtokosok egymás közt kölcsönös segítségnyújtásra kötelesek; **2)** különféle bányaszolgalmak keletkezhetnek; és **3)** a mennyiben a bányák áttörése esetében a vállalkozók a hegységben találkoznak.

1) Minden bányavállalkozó, ha a szomszéd bányák valamelyikében történt balesetekről értesül, köteles a rendelkezése alatt álló munkások által, a mennyiben ez saját bányájának veszélyeztetése nélkül lehetséges, a szomszédnak segítséget nyújtani (88. §. 3.). Ezen segítségnyújtás fejében azonban mérsékelt kárpótlást igényelhet *a*).

2) A bányaszolgalmak célja az, hogy a szomszéd bányák művelése könnyíttessék. Ezekről, a mennyiben dolgbani bányajogosítványokat képeznek, már sentebb volt szó (89. §.) *b*). A bányaművelésnek szolgalmak által nyújtott könnyítése fejében általában illő pénzfizetés vagy viszonteljesítés jár. Netaláni károsítás alkalmával a bányabirtokos nemcsak saját, hanem embereinek hibájáért is felelős *c*).

3) Ha két vagy több bányabirtokos vájásaival nyílt áttöréseknél (*auf offenen Durchschlägen*) a hegységben találkozik, bányamérnök közbejöttével, a bányáik közti határokat alkalmas és tartós módon tüstént megjelölni kötelesek, a minek szigorú megtartása mindnyájának kötelessége *d*).

a) Bányatörv. §. 190. — *b)* U. o. §§. 191—195. — *c)* U. o. §. 196. — *d)* U. o. §. 198.

101. §. A bányatörvény áthágásai elleni büntetések.

Az 1854-ki bányatörvény a következő szabályok áthágása esetére rendel büntetéseket: **1)** Jogosítlan bányaművelés *a*); **2)** kivájott ásványoknak jogosítlan használása *b*);

3) magán-bányaszerzések feljelentésének elmulasztása *c)*; **4)** a szabályszerű felhatalmazott kirendelésének elmulasztása *d)*; **5)** bányamívelésnél a biztonsági intézkedések elmulasztása *e)*; **6)** szabad-turzásoknál a munkakimutatásnak elmulasztása *f)*, és a kiszabott munkának nem teljesítése *g)*; **7)** adományozott bányákban a szabályos üzletnek meg nem tartása *h)*, s a bányarajzok készítésének vagy statisztikai kimutatások beküldésének elmulasztása *i)*; **8)** bányák áttörésénél a tilos vágás (100. §.) *k)*; **9)** bányamunkánál gyermekeknek alkalmaztatása (103. §.) *l)*; **10)** a munkás-személyzet irányában a számolás elmulasztása, és elbocsátó bizonyítvány nélküli munkásoknak felvétele *m)*; és **11)** a bányamívelés alkalmával történt szerencsétlenségek feljelentésének elmulasztása eseteiben *n)*.

A bányatörvény ezen áthágásaira pénzbeli büntetések vannak szabva, többnyire 10—100 frt *o)*, könnyebb esetekben 1—10 frt *p)*, súlyosabbakban pedig 5—50 frt *q)*, 200 frtig *r)*. Egyes vétségeknél ismétlés alkalmával ezen büntetés súlyosbítatik, és másodszori ismétléskor a bányajogositvány elvesztésének is van helye *s)*. Magától értetvén, hogy mennyiben egyszersmind bünvádi törvény ellen vétettett, az ennek megfelelő büntetés alkalmazandó *t)*, s hogy ha magánjogositványok sértettek, az okozott kár megtérítendő.

a) Bányatörv. §. 236. — *b)* U. o. §. 237. — *c)* U. o. §. 238. — *d)* U. o. §. 239. — *e)* U. o. §. 240. — *f)* U. o. §. 241. — *g)* U. o. §. 242. — *h)* U. o. §§. 243. és 244. — *i)* U. o. §. 245. — *k)* U. o. §. 246. — *l)* U. o. §. 247. — *m)* U. o. §. 248. — *n)* U. o. §. 249. — *o)* U. o. p. o. §§. 238., 240., 241., 242., 246. sk. — *p)* U. o. p. o. §. 247. — *q)* U. o. p. o. §§. 239., 243. — *r)* U. o. p. o. §§. 236., 237., 244. — *s)* U. o. p. o. §§. 240., 241., 243. 244. — *t)* U. o. §. 235.

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYAMUNKÁSOK ÁLLAPOTA.

102. §. Általában.

A bányamunkások állapota természetes összefüggésben van a bányamunka rendezésével; jogi tekintetben mindazáltal több fontos önálló intézkedésnek is szorított tárgya lenni. Hazánkban 1848. előtt a bányász népnek testületi szervezése az egyes bányamunkások jogi állapotára is nevezetes hatással volt *a*); de azon jogosítványok, melyek a bányász népnek bizonyos kiváltságos állást adtak, p. o. sajátságos személyi bíróságok, katonai és adómentesség stb. már megszűntetve lévén *b*), jelenleg a bányamunkások állapota jogi tekintetben a bányatörvénynek egyedül azon határozatai által nyer sajátos rendezést, melyek a bányavállalkozóknak munkásaikhoz viszonyát, és melyek az u. n. társpénztárakat szabályozzák.

a) Faber, *Principia Juris Metallici Hung.* 88. sk. II., Jurjevich, *Institutiones Juris Metall. Hung.* 20. sk. II.; Sófalfi, *Institutiones Juris Metall. Transs.* II. köt. 194. sk. II. A bányamunkások kiváltságos jogosítványait az 1791-ki, 1827-ki és 1844-ki javaslatok is fenntartották. — *b*) Miután az 1848-ki törvényhozás a közterhek viselése tekintetében az általános kötelességet és a törvény előtti egyenlőséget minden honfiakra nézve kimondta, a bányász nép kiváltságos jogosítványainak is meg kellett szűnni.

103. §. A bányavállalkozóknak munkásaikhoz viszonya.

I. A munkás-személyzet szolgálati viszonyairól minden münél szolgálati rendtartás készítendő, me-

lyet a bányahatóság szakértők meghívása mellett gondosan megvizsgál és jóváhagy, s mely ennek folytán közhírré teendő és a műhelyekben kifüggesztve tartandó. Ebbe különösen a következő pontok foglalandók be: **a)** a munkások osztályozása és munkásságuk szabályozása; nemkülönben meghatározása annak, ha vajjon mennyiben alkalmaztathatnak nők és gyermekek a munkára, testi erejük s az utóbbiak törvényes oktatásuk szükségletéhez képest; **b)** a munkások és felügyelők közötti viszony; **c)** a munka ideje és tartama; **d)** a szolgálatban és azon kívüli magaviseletre vonatkozó intézkedés; **e)** a bérfizetés módja; **f)** a munkások betegség vagy testi sérülés esetébeni ellátása; **g)** a szolgálati rendtartás áthágása esetébeni pénzbéli vagy másnemű büntetések; **h)** azon esetek, melyekben a szolgálati viszony tústént megszüntethetik *a*).

Minden bányaműnél továbbá a szolgálatban lévő munkásokról kimerítő legénységi könyv (*Mannschaftsbuch*) is vezetendő, mely a politikai nem kevesebb mint a bányahatóságnak, valahányszor kívántatik, előterjesztendő *b*).

III. Mind a bányászati munkára, mind annak szabályozására nézve, egyes bányavidékeken gyakran sajátságos viszonyok és körülmények foroghatnak fenn, melyek a vidéki bányastatutumok által tesznek különös rendezést szükségessé. A munkának *alku- és szakbér* szerintire (*Geding- und Schichtarbeit*) való felosztását különösen ki kell emelni *c*). Ittott a bányászati munkának egyes nemei p. o. Erdélyben az aranymosás *d*), sajátságos jelentőséggel bírnak.

a) Bányatörv. §. 200. — *b)* U. o. §. 209. — *c)* U. o. §. 207. — *d)* Sófalvi, *Instit. Juris Metall. Transsilv.* II. köt. 89. sk. és 186. II.

104. §. Polytatás.

III. A mennyiben a szolgálati rendtartás más intézkedést nem tartalmaz, a munkások csak 14 napi felmondás után léphetnek ki, vagy bocsáttathatnak el a szolgálatból a).

Oly munkások azonban, kik valamely büntetben, vagy nyereségvágyból eredt, avvagy a közerkölcsiséggel ellenkező, nem különben kik uroknak személye, becsülete vagy tulajdona ellen irányzott vétkes tettben bűnösöknek ítéltettek; a szolgálatból tüstént elbocsáttathatnak b). Hasonlókép megelőző felmondás nélkül tüstént elbocsáttathatnak azok is, kik a hűség, szorgalom, s az előjárók iránt tartozó tisztelt és engedelmesség tekintetében lényeges kötelességsértésben bűnösök; kik szolgálatukkal össze nem férő mellékes ügyletet üznek, vagy kik a vállalat viszonyairól szolgálatukban szerzett ismeretekkel urokra nézve káros visszaélést elkövetnek c).

Viszont oly bántalmazások miatt, melyeket a munkások előjáróiktól szenvednek, úgy szintén a kikötött ápolás megtagadása, a bérnek a meghatározott időbeni ki nem fizetése, s a szerződvényeknek más lényegés megsértései miatt, a munkások egyszerű jelentés folytán szintén kiléphetnek a szolgálatból d).

A szolgálatbéli kilépés alkalmával a bányamunkásnak bucsulevél (Abkehrschein) adandó, melyben a munkaosztály melyhez tartozik, a társpénztár, melybe be van jegyezve, azon idő melyre abba befizetett, s a szolgálatba be- és abból kilépésének napja kiteendő. A már szolgálatban volt munkások ily bucsulevél nélkül más bányabirtokos által nem vétethetnek fel szolgálatba e).

IV. Megjegyzendő még: 1) A bányamunkások szolgálati viszonyait rendező szabályok, lényeges pontjaikra nézve, a bányatisztekre és felügyelőkre is alkalmazandók. A

tisztekre nézve ugyan nem a szolgálati rendtartás, hanem mindig egy különös szolgálati szerződés szolgál zsinormértékül (94. §.), s előjáróiknak lealacsonyító bánásmódja elégséges oka annak, hogy felmondás nélkül a szolgálatból kiléphetnek *f*), kilépésük alkalmával nekik is állásuknak megfelelő különös elbocsáási bizonyítvány lévén adandó *g*); de a felügyelők rendszerint a munkások szabályozása alatt állnak *h*). A szolgálat felmondásának határideje mind a tisztek mind a felügyelők tekintetében 3 hónap *i*). **2)** A bánya- és hutamunkásoknak a végetti összebeszélései, hogy munkamegtagadás, ellenszegülés vagy más eszközök által magasabb bért vagy kedvezőbb szolgálati feltételeket csikarjanak ki, s az erre izgatás, oly vétkes kihágásoknak tekintendők, melyekre a büntető törvény szabályai nyerne alkalmazást *k*). **3)** A bányavállalkozók kötelesek, felügyelő- és munkaszemélyzetekkel legalább is évnegyedenként, szolgálatbóli kilépés esetében pedig tüstént számolni. Oly követelések miatt, melyek a szolgálatadónak munkásai ellen vannak, a szolgálatbóli kilépést ezektől meg nem tagadhatja *l*). **4)** A bányamunkások alku- vagy szakbérére bírói tilalomnak és végrchajtásnak, egyszerre annak csak egy harmadrésze van helye *m*).

a) Bányatörv. §. 201. — *b*) U. o. §. 202. — *c*) U. o. §. 203. — *d*) U. o. §. 205. — *e*) U. o. §. 208. — *f*) U. o. §. 205. — *g*) U. o. §. 208. — *h*) U. o. §§. 200., 202., 203., 205., 206. és 208. — *i*) U. o. §. 201. — *k*) U. o. §. 204. — *l*) U. o. §. 206. — *m*) Orszb. Ért. végz. VII. §. 62.

105. §. Társpénztárak.

II. Társpénztárak vagy társládák (Bruders-laden) nevezete alatt oly pénztárak értetnek, melyek a segélyre szorult bányamunkások, nemkülönben özvegyeik és árváik gyámolítása végett egyes bányavidékeken fennállnak *a*),

s melyek — minthogy a bányászok munkabéréből megtakarított fillérekből (Büchsenpfennig) és nekik jutott adományokból alakulnak — azon vidékek bányásznépének tulajdonát képezik. A társpénztárak tehát valóságos takarékpénztárak, melyeknek azonban, mind alakulásuk mind céljukra nézve, kizárólag bányászati jellemők van; első eredetüket pedig a bányászat legrégibb idejében kell keresni, úgy hogy már évszázadok óta alig volt nevezetes bányavidék, hol a bányász nép ilyen társpénztárt nem bírt volna. Névszerint Magyarországon a társpénztárak kérdése már 1854. előtt is a bányarendezés egyik főkérdésének tekintetett, s az új bányatörvény csak annyiban tett változást, mennyiben az elébb egyedül királyi privilegiumokon és legf. rendeleteken alapuló társpénztári intézmény jogosítványát, a törvény biztosabb és határozotabb alapjára fektette *b*).

III. Az 1854-ki bányatörvény szerint a társpénztárak a fennálló bányarendezés egyik lényeges részét képezik *c*); s hol eddig nem voltak, a bányabirtokosok köteletségévé tétetik, felállításukról gondoskodni, oly módon, hogy vagy az egyes bányavállalkozók műinél önálló társpénztárak keletkezzenek, vagy pedig ily célból a bányahatóság jóvágyása után több mű egyesüljön *d*). Oly bányák birtokosai, hol törvényesen rendezett társpénztárak még nem léteznek, kötelesek megbetegedett vagy a munka alatt megsérült munkásaiknak legalább azon segínyt nyújtani, melylyel az általános törvények szerint a szolgálatadó cselédjei irányában tartozik *e*), illetőleg mely a szolgálati rendtartás által van meghatározva *f*).

A társpénztárak felállításának szabálya az, hogy a bányaműnél szolgálatban lévő minden felügyelő és bányamunkás felvétele idejétől fogva köteles, annak társpénztárához tagképen csatlakozni s abba a megállapított járulványt befizetni *g*). A társpénztár kezelésében minden műnél a társ-

pénztári alapszabályok (Bruderladens-Statuten) szolgálnak zsínormértékül, melyek a bányabirtokos vagy igazgatóság által a munkások által megbizandó bányászlegénységi választmánynak (gewählter Knappschaftsausschuss) közremunkálása mellett szerkeztendők, s a bányahatóság által jóváhagyandók *h*).

III. Az ujonnan készitendő társpénztári alapszabályoknak lényeges tartalmát a következő határozatok képezendik: **a)** a társpénztári anyakönyvek (Bruderlade-Matrikel) szerkeztéséről és vezetéséről, s azon feltételekről, melyek mellett az egyes tagok a társpénztárba felvétetnek; **b)** a járulványok mennyiségéről és befizetésük módjáról; **c)** a társpénztárból nyújtandó segélyek mértékéről; **d)** azon feltételekről, melyek alatt a segélyhezi igény megszereztetik és elvész; ez utóbbi névszerint és általában, a bányamunkából (habár csak időleges) kilépés által történvén; **e)** a társpénztár vagyona biztosításának és kezelésének módjáról, az azt tárgyazó jótállásról, a számadások megvizsgálásáról és elintézéséről; **f)** a munkásszemélyzet által mindezekre gyakorlandó befolyásról; **g)** több egyesült társpénztárnak egymáshoz viszonyáról; **h)** a társpénztár vagyona iránti intézkedésről azon esetre, ha a bánya, melyhez tartozik, megszűnnék *i*).

A dolog természetében fekszik, hogy a régibb társpénztárak szervezete és kezelése is az említett nyolcz ponthoz képest alakítandó át; miért is a bányahatóságok felhatalmaztattak, hogy azokat megvizsgálhassák és bírálat alá vehessék *k*).

a) Bányatörv. §. 210. — *b)* U. o. X. fejezet. — *c)* U. o. §. 210. — *d)* U. o. — *e)* U. o. §. 214. — *f)* U. o. §. 200. f. — *g)* U. o. §. 211. — *h)* U. o. §. 212. — *i)* U. o. §. 213. — *k)* U. o. §. 212.

Jegyzet. Jelen munka szerzője 1842. a magyarorszá-

gi társpénztárakat különös tanulmány tárgyává tevén, ezek akkor, a nagybányai bányakerületen kívül, hol eziránt nem volt képes tudósítást nyerni, a következők voltak: I.) Az alsó-magyarországi bányakerületben a selmeczi, (melylyel 1788. óta a helebányai egyesítve volt), a körmöczi, a besztercebányai, az ujbányai, a rohniczi, a tiszolczi, a bazini, a szamobori és a radoboji (az utóbbi kettő Horvátországban). II.) A felső-magyarországi bányakerületben a szomolnoki, az iglói, a dobsinai, a diósgyőri, a phönix-hutai, a rimabrezói, a murányi és a pohorellai. III.) A bánsági bányakerületben az egyesült oravicza-csiklava-szaszka-moldavai, a boksáni, a resicai, a ruszkahegyi és a rézbányai. Feltűnő, hogy Gölniczbányán nem volt önálló társpénztár, s hogy az iglóiiban, hír szerint, 1842. óta befizetések nem történtek. Ezen társpénztárak közt legrégibb szabályozással a selmeczbányai bír, melynek statútumai 1600. készültek és 1648. erősítették meg. A többiek statútumai későbbi időből valók; p. o. a dobsinai-é 1743-ból, a rimabrezói-é 1839-ből stb. Különben számos felsőbb rendeletek is vannak, melyek a társpénztárak rendezésére vonatkoznak; p. o. az alsó-magyarországi bányászatra nézve 1777. június 19-éről (Schmidt: *Sammlung der Berggesetze Ungarns* stb. XIV. k. 164. l.), 1784. october 13-áról (U. o. XVI. k. 327. l.), 1785. april 6-áról (U. o. XVI. k. 348. l.), 1795. június 5-éről (U. o. XIX. k. 59. l.). 1798. augusztus 10-éről (U. o. XIX. k. 235. l.), 1802. július 22-éről (U. o. XIX. k. 397. l.), 1803. deczember 14-éről (U. o. XIX. k. 428. l.), 1805. július 7-éről (U. o. XIX. k. 504. l.), 1814. január 22-éről (U. o. XXII. k. 2. l.), 1822. november 30-áról (U. o. XXIII. k. 344. l.), 1823. april 14-éről és május 23-áról (U. o. XXIII. k. 384. és 403. ll.), 1824. január 12-éről (U. o. XXIV. k. 96. l.) és 1825. mártius 26-áról (U. o. XXIV. k. 162. l.) stb.; a felső-magyarországi bányászatra nézve 1769. april 29-éről (U. o. XIII. k. 137. l.), 1796. september 23-áról (U. o. XIX. k. 121. l.) stb.; a bánsági bányászatra nézve 1777. october 17-éről (U. o. XIV. k. 178. l.), 1785. september 30-áról (U. o. XVI. k. 364. l.), 1807. mártius 27-éről (U. o. XX. k. 17. l.), 1830. május 15-éről (U. o. XXV. k. 147. l.) stb.; az erdélyi bányászatra nézve 1783. július 25-éről (U. o. XVI. k. 36. l.), 1785. február 15-éről (U. o. XVI. k. 342. l.), 1805. april 18-áról (U. o. XIX. k. 501. l.), 1807. november 18-áról (U. o. XX. k. 96. l.), 1822. június 28-áról

(U. o. XXIII. 300. l. stb. — A magyarországi újabb bányatörvényjavaslatok e tárgyról szintén körülményes intézkedéseket indítványoznak, névsz. az 1791-ki javaslat 24. cz. 6. §-a, az 1827-ki javaslat 47. cikke, s az 1844. javaslat első (bizottsági) indítványának 161—168. §§-ai, és felterjesztésének (september 3-ki) 158—168. §§-ai.

IV. KÜLSŐ BÁNYAJOG.

106. §. Általában.

A bányászatnak külrendezése 1848. óta nevezetes változást tapasztalt hazánkban. Azon többnemű privilegiumok t. i., melyekkel az előtt a bányászat, egészben véve nem kevésbbé, mint a bányászrend egyes tagjai bírtak, s melyek a bányaviszonyoknak csaknem magában álló rendezését eredményezték, társadalmi és jogi életünk ujjaalakulásával többé össze nem férhetvén; jelenleg az ország általános joga a bányászatra is kiterjed, s a bányászat külrendezésében csak annyiban találunk még sajátságokra; mennyiben ez a bányászatnak közgazdasági jelentősége és a bányamívelés természetszerű szükségletei által indokoltatik. E tekintetben a bányászat külállásának köz- és magánjogi sajátságait kell megkülönböztetni.

ELSŐ FEJEZET.

A BÁNYÁSZAT KÖZJOGI ÁLLÁSA.

107. §. A bányászat és bányamívelők előbbi kiváltságai.

I. A bányászat egészben véve előbbi közjogunkban oly számos kiváltságokkal bírt, hogy ezek annak csaknem sajátos közgazgatási, törvénykezési és pénzügyi állását eredményezték.

Úgy szintén mindazok, kik a bányászrendhez tartoztak, azaz a bányavállalkozók mint ilyenek, a bányatisztek és a bányamunkások, s a két utóbbiaknak családbeliei is, nagyobbára királyi privilegiumok alapján, igen nevezetes személyes kiváltságokkal voltak felruházva. Névszerint **1)** személyük- és vagyonukra nézve az u. n. királyi bányaszabadságban (Fürsten-Freieung) részesültek, melynél fogva kiválólág a felség különös pártfogása és védsége alatt álltak *a)*; **2)** magában álló sajátos bíróságok törvényhatóságának voltak alávetve *b)*; **3)** katonai mentességgel bírtak *c)*; **4)** személyök után adót nem fizettek *d)*, s **5)** ennek folytán az egész országban vámmentesek voltak *e)* stb. Ide tartozott **6)** hogy a bányavárosok és bányatelepek katonai szállásolás alól is kivétettek *f)*.

II. Az 1791., 1827. és 1844-ki bányatörvényjavaslatok ezen kiváltságok legtöbbjeit még fenntartották *g)*. De a hazai jognak legújabb alakulása, s jelesen az 1854-ki bányatörvény azokat nagyobbára már megszüntette, s jelenleg csak annyiban lehet szó a bányászat sajátos közjogi különállásáról, a mennyiben ezt a királyi bányászati főuri jog indokolja, a mennyiben a bányatörvényhatóság mint ügyi törvényhatóság bányaugyek tekintetében különös törvénykezési

szabályozást eredményez, és a mennyiben a bányászatra nézve sajátos adórendezés fennáll. A királynak bányászati főuri jogáról már fentebb volt szó (39. sk. §§.); a bányatörvénykezés alább fog tüzetesen fejtegetetni; s így itt csak a bányászatra nézve külön fennálló adórendezésről lesz szó.

a) Miksai bányarendelet XXIV. cikke. — b) Faber: *Principia Jur. Metall.* 89. l., Jurjevich, *Inst. Jur. Metall.* 27. l. Az erdélyi bányászok előbbi kiváltságairól részletesen szól Sófalvi, *Instit. Jur. Metall.* II. köt. 194—230. ll. — c) Faber id. m. 89. l., Jurjevich id. m. 23. l. — d) Faber id. m. 92. l., Jurjevich id. m. 23. l. — e) Jurjevich id. m. 25. l. — f) Faber id. m. 86. l., Jurjevich id. m. 25. l. — g) 1791-ki javaslat 11. (§. 18.); 44. és 45. cz.; 1827-ki javaslat. 29—32. cz., 1844-ki javaslat 26—29. cikkei.

108. §. Bányaadózás.

II. Előbbi jogunk szerint a bányászatra nézve az adónak csak egy neme állt fenn, az u. n. bányavám vagy bányatized (urbura, Frohne), melynek fejében általános elv szerint a bányászati főuri jogban foglalt ásványok után, a mennyiben bányamívelés által nyerettek, a tizedik rész (jeder zehnte Kübel der über die Hängebank gestürzt wird), a királyt mint főurat illette *a*). Ez volt tehát a közvetlen vagyis u. n. brutto-jövedelem utáni adó; s ha bebizonyított, hogy a bányászat költségei, vagy annak érdekében szükséges építkezések és másnemű beruházások a jövedelmet vagy egészben vagy nagyrészből felemésztették, ehhez képest el is engedtetetett. Nem csoda tehát, hogy ezen adózási rendszer az újabb korban uralkodó pénzügyi iránylatoknak meg nem felelt többé, s hogy gyakorlatilag is célszerűnek már nem tapasztaltatott, úgy hogy e tekintetben reformok szükségeseznek találtattak.

III. Ennek folytán az 1854-ki bányatörvény a bányá-

vámot elvileg megtartotta ugyan, de gyakorlatilag nevezetesen módosította és szűkebb korlátok közzé szorította *b*). Rajta kívül azonban a mértékilleték (Massengebühr) is megállapított, mely az adományozott bányamértékekhez képest volt meghatározandó *c*).

Miután pedig ezen rendszer sem találtatott czéljának megfelelőnek: **1)** a bányavám 1862. május 1-jétől fogva egészen meg van szüntetve *d*); **2)** a mértékilleték, mely minden adományozott mérték után előbb 6 frtban p. p., s 1858. december hótól fogva ausztriai értékben 6 frt 30 krban volt megállapítva *e*), 1866. július 1-jétől kezdve 4 ausztriai frtra leszállítatott *f*); **3)** hasonló illetéknek voltak alávetve 1862. május 1-jétől fogva a szabad-turzások is, mindenik után évenként 20 ausztriai forint lévén fizetendő *g*); a mi 1866. július 1-jétől kezdve szintén 4 frtra leszállítatott *h*). **4)** A szabadturzások és adományozott mértékek után fizetendő illeték fontos okoknál fogva a rendes összegben alól is mérsékelteztetik *i*). **5)** 1862. május 1-jétől fogva a bányaszatnál az I-ső osztályú jövedelmi adó hozatott be, mely annak tiszta jövedelme szerint a pénzügyi hatóságok által egyetértőleg a bányakapitányságokkal, a legközelebb lejáró év jövedelmének alapjául kivetendő *k*). Ezen jövedelmi adó tehát általában a tiszta jövedelem 5%-át teszi, vas- és ólom-bányákra nézve azonban 1866. január 1-jétől fogva 1870. december 31-éig 3%-ra szállítatott *l*).

a) Faber, *Principia Jur. Metall. Hung.* 120. sk. II.; Jurjevich, *Instit. Jur. Metall. Hung.* 122. sk. II.; Söfalvi, *Instit. Jur. Metall. Transilv.* II. köt. 86. sk. II. Ugyanott olvashatók azon szabályok is, melyek a bányavámnak az egyes bányatermékekhez képesti módosítását rendezték. Más ezen tárggyal összefüggő rendeletek, névszerint a nemes fémek megváltását illető köteleesség (bányatörv. §. 123.), a nyers arany és ezüst kivitelének tilalma stb. újabb időben nagyobbbrészt meg voltak szüntetve (1856. október 24-ki legf. rend. 1857-ki bir. törvényl. 52. sz.), s mennyi-

ben egyes kérdésekre nézve még fennállnak, nem a bányajog, hanem a pénzügyi törvényhozás köréhez tartoznak. Ugyanoda tartozik a hazai törvények szerint az esztergami érseknek járó *pisetum* kérdése is. Az arany és ezüst önkényes beváltását az 1857. mártius 5-ki miniszt. rendelet bir. törvényt. 53. sz. szabályozza. — b) Bányatörv. §. 219. — c) U. o. §§. 215. sk. — d) 1862. ápril 28. rendelet bir. törvényt. 28. sz. — e) 1854. július 7-ki és 1858. augusztus 8-ki legf. rend. folytán 1854. october 4-ki és 1858. szeptember 2-ki minist. határozatok a bir. törvényt. 1854. 267. sz. és 1858. 139. sz. f) 1866. mártius 29-ki legf. rendelet. — g) 1862. ápril 28-ki rend. §. 3. bir. törvényt. 28. sz. — h) 1866. mártius 29-ki legf. rendelet. — i) U. o. — k) 1862. ápril 28-ki rend. §. 2. — l) 1866. mártius 29-ki legf. rend.

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYÁSZAT MAGÁNJOGI ÁLLÁSA.

109. §. A bányászat viszonya a földbirtokhoz.

I. A bányamívelés egész kiterjedésben, s úgy szintén a felkészítési és kidolgozási munkásság is csak úgy nyerhet kellő rendezést, ha a vállalkozók viszonya a földbirtokosokhoz okszerűleg szabályoztatik. Erre nézve a részletes intézkedésekben a közgazdaság általános álláspontja szolgáljon irányadásul, úgy hogy a kölcsönös jogok és kötelességek meghatározásánál a bányászat és a földbirtok érdekei egyaránt figyelembe vétessenek.

Ezekhez képest az 1854-ki bányatörvény a), a bányavállalkozók részére a földbirtok elsajátításának elvét kettős értelemben alkalmaztatja, jogot adván nekik, hogy a földnek felszínén a bányamívelésre szükséges terek- és vizek átengedését, megfelelő kártalanítás mellett, hol használás végett csak ideiglenesen, hol tulajdonul követelhetik. Azon-

kívül azon elveket is meghatározza, melyek szerint a földbirtokos a néki a bányamívelés által okozott kárnak megtérítését követelheti.

III. Turzási kísérletekre, vagy más rövidebb ideig tartó bányamívelési használatra, a szükséges tereknek csak ideiglenes átengedése követeltethetik; oly célokra azonban, melyek a tereknek állandó használatát teszik szükségessé, a földbirtokosnak jogában áll, azoknak tulajdonúli átvételét szorgalmazni. Ez utóbbinak akkor is van helye, ha később kiderül, hogy a kezdetben csupán ideiglenesnek vélt használat állandóvá válik b).

Ha az érdekllett felek a külső tér átengedése, vagy a kárpótlás iránt meg nem egyezhetnek, a bányahatóság a közigazgatási járási hatóság közremunkálása mellett köteles a nyomozást megtenni. Ezen nyomozásra a bányavállalkozó és a földbirtokos meghívandók, sműértők is használandók c). A tárgyalásnak folytán a közigazgatási hatóság a bányahatóság meghallgatása után meghatározza, a külső terek átengedésének mennyiben legyen helye, a műértők lelete szerint egyszersmind a megváltás és illetőleg kárpótlás módja és mennyisége iránt is intézkedvén d). Az ezen határozattal meg nem elégedett félnek a törvény utja fennmarad ugyan; a bányavállalkozó azonban, mihelyest a váltási összeget bírói kézhez letette, vagy az évi kárpótlást teljesen biztosította, a kérdéses kültér átengedését azonnal sürgetheti e).

III. Oly külvizek, melyek a bányüzletre szükségese-
sek, a tulajdonos akarata ellenére is, s a megvetárnásnak még más bányabirtokosok által is átengedendők, a mennyiben azt vízrendőrségi (wasserpolizeiliche) vagy más közte-
rintetek, avvagy nagyobb közgazdasági érdekek nem ellen-
zik. Ily vizek átengedésénél szintén az épen említett eljárás alkalmazandó; s a hatósági határozatban azon feltételek is

megállapítandók, melyek alatt a vízjog a bányavállalkozót illetendi *f*).

IV. Különben magától értetik, hogy ezen kisajátítási eljárás ott nem szükséges, hol egyes birtokrészek és telkek, vagy egész vidékek a bányamívelésnek fenntartvák vagy más módon oda rendelvek, p. o. bányavárosok és bányahelységek területén, hol az itt szóban lévő kérdések a szabályul szolgáló rendeletek vagy helybéli és illetőleg helyhatósági statutumok szerint intézendők *el k*). Úgy szintén más szempont alá esnek a bányavállalkozók azon magánjogi birtokszerzése is, melyek által bányászatuk külső szükségleteinek fedezéséről gondoskodnak *h*).

V. Oly helyeken, hol a turzás a földbirtokos vagy a közigazgatási hatóság különös beleegyezésétől függ (56. §.), a külső terek átengedése sem követeltethetik. Ha azonban a bányák míveléséhez tartozó munkákra szükséges vízvezetés másképp épen nem, vagy csak aránytalan költségen készíthetnék, a bányavállalkozó kívánhatja, hogy neki a víznek ezen helyeken keresztül földalatti vezetése, épületeket és temetőket kivéve, megengedtéssék. Az ilyes vezetések azonban teljesen vízhatlanul (*wasserdicht*) és tartósan kell készíttetni, s a vállalkozó az e tekintetben netalán okozott minden kárért felelős *i*).

A határkövek, s az adományozott bánya- vagy külmértékek felmérésére, valamint a kutató-vájások és azok határainak a felszínen megjelölésére szükséges czövek lerakását, az okozott kár megtérítése mellett megengedni, s a határjeleket mozdíthatlanul hagyni, minden földbirtokos (az 56. §. II. 1., 2., 4. és 5. alatt említett helyiségek kivételével) köteles *k*).

a) Bányatörvény IV. fejezete, 1862. sept. 3-ki udv. rendelet. —

b) Bányatörv. §. 100. — c) U. o. §. 101. — d) U. o. §§. 102. és 103. —

e) U. o. §. 103. — f) U. o. §. 105. — g) Hogy p. o. az alsó-magyarországi

bányavárosokra e tekintetben az 1747-ki kir. rendeleteknek, a bánsági bányászatra az u. n. rendszereknek stb. ide vonatkozó határozatai még mennyiben alkalmazhatók? a törvényhozás fogja elhatározni. — h) Bányatörv. §. 2. — i) U. o. §. 99. — k) U. o. §. 104.

Jegyzet. A földbirtokosok azon köteleességéről, mely szerint a bányavállalkozóknak a bányamívelés szükségleteinek megfelelő külső tereket illő kármentesítés mellett átengedni tartozzanak, bányatörvényi javaslataink is több intézkedéseket hoznak indítványba. Névszerint az 1791-ki javaslat 51. cikke, s az 1827-ki javaslat 24. cikke; de különösen az 1844-ki javaslat 22. cikke tüzetesen ezen tárggyal foglalkodnak. Jelesen az utóbbi, 1., 4. és 5. §§-aira vonatkozólag, melyekben a bányaadományozás tárgyai részletesen adatnak elő, a földbirtokosoknak köteleességéről a következő szabályzatot indítványozza:

„**1. §.** Az országban s hozzákapcsolt részekben, minden ércbányák és ásványok, melyeknek alkotórészei aranyat, csillát (platinum), ezüstöt, rezet, vasat, ólmot, higanyt, dárdanyt (antimonium), ként, ónt (Zinn), horganyt (Zink), kéklenyt (Kobal), és azon vizek, melyek magukban rezet (bányazöld, Berggrün, és rezes víz, Cementwasser) bármilyen mennyiségben tartalmaznak, legyenek földszint, vagy földgyomrába, királyi adományozás alá tartoznak. — **2. §.** A királyi engedély, jelen törvény 22-ik cikkében kiszabott eljárás útján megszerezhető bányászati járulékokra is okvetlen megkivántatik, ilyenek: a vizesések, vizárok, csatornák, műtavak, zúz-, mos- és iszap műhek (Pach-, Wasch- und Schlemmwerke) pergelő terük, szinek és kürtők (Röstfelder, Hütten und Öfen), olvaszműhek (Schmelzhütten), pörölydék (Hämmer), higany műhek (Amalgamationshütten), válassdák, láng- és izzó kürtők. (Seigerhütten, Flammen- und Reverberir-Öfen), kémeldék (Probierraaden) s az érczek kiállítására szükséges egyéb műhek, ezekhez megkivántató terük, ide vezető utak és hidak, úgy szinte a bányákból kivett medő hulladék és salak halmazok (Halden), házak, kunyhók, szerkovács műhelyek (Zeugschmiede), víz-, gőz- s ezekhez hasonló gépek, és a bányászathoz tartozó különféle anyagok, szerszámok eszközök raktárainak számára szükséges földterek. **3. §.** A bányák és bányászat művelésére kívánt egyéb segédzserekek, mint szénterük, agyag, mész, olvaszma és kürtőbélkövek (Gestellsteine) s az olvasztás elősegítésére nélkülözhetlen egyéb ásványok, vagy szabad alku, vagy a 22-ik cikkben megállapított eljárás útján, az illető tulajdonosoktól szerezhetők.“

„22. Cikk. A földes uraknak a bányamivveléshez szükséges tárgyak átengedési kötelezettségéről. **79. §.** Jelen törvény 1-ső cikkében megemlített bányászati járulékok és segédszerek az illető földbirtokosoktól, szabad alku, s polgári és bányai tanúbizonyosság jelenlétében kötendő szerződés mellett lesznek megszerezhetők. Ha pedig a barátságos egyezés nem sikerülne; **79. §.** Az 1-ső cikk 5-ik §-ban elősorolt járulékokat, s ezekre szükséges földtereket s a felkért tárgyak mennyiségének, minéműségének, az átengedéssel járó lekötöztetésegeknek (servitus) innen eredő kárnak s megszűnő nyereségnek figyelembe vételével az előbbi §-ban körülírt módon eszközölt becsutján megállapítandó kárpótlási összeg letétele mellett, a földbirtokosok által engedni tartoznak, — a vizesések és műtavak csak azon esetben vétetnek ki, ha a rajtok létező liszt-malom, a polgári törvényhatóság által a közönségre nézve nélkülözhetlenné nyilváníttatnék. **80. §.** Hasonló eljárás mellett kötelesek a földesurak, vagy más birtokosok barátságos alku nem eszközölhetése esetében, az 1-ső cikk 6-ik §-ban elősorolt segéd szereket is, a bányapolgároknak átengedni. **81. §.** Mindazáltal, mennyiben az átengedendő segédszerek, melyenek a bél-kövek, agyag stb. bányaműtanilag lennének előállítandók, s erre magok a bányapolgárok vállalkoznának, a föld tulajdonosnak joga van őket, munkálatuknak, a bányászat szabályai szerint s ön költségeken leendő teljesítésére, a bányászék útján kötelezni. **82. §.** A bányatörvények szabályai szerint elhagyottnak nyilvánított bányamívelés megszüntével, a fentemlített esetekben átengedett minden telkek vagy földterek, a tulajdonosra tetteleg ingyen visszaháromolnak, hacsak a visszaadáshoz különös feltételek nem kötöttek volna.“

110. §. Az erdőkről bányászati tekintetben.

Az erdőkre a bányászatnál nagy szükség lévén (8—11. §§.), a törvényhozásnak feladata, e szükség igazságos és méltányos fedezéséről gondoskodni. Mindamelllett tagadhatlan, hogy jogunk e tekintetben csak hiányos és határozatlan intézkedéseket tartalmaz.

Mik a király, midőn az alsó-magyarországi bányajog újrendezéséről intézkedett (25. §.) az ottani erdőszer-

re is kiterjeszté ugyan figyelmét; nemcsak bányarendele-
ben a), s a körmöczi felvilágosító szabályzatban b) az er-
dőknek a bányászat érdekébeni hasznosítását különösen szem-
ügyre vevén; hanem egy önálló erdészeti rendeletet is ki-
bocsátván c). A királynak ezen gondoskodása azonban a ki-
vánt célhoz nem vezetett; s az erdők használása a bányá-
szatra nézve akkor nálunk általános és határozott szabályo-
zást nem nyert.

Fontosabbak voltak e tekintetben Maria Terézia
rendeletei. Az alsó-magyarországi bányavárosokhoz intézett
1747-ki u. n. rescriptumok, az ottani erdőségekre nézve
nemcsak határozott szabályozást tartalmaznak, hanem azok-
nak bányászati célokra használása iránt is intézkednek; s
hasonló eredményhez vezettek a bánsági bányászatra nézve
az ottani u. n. rendszerek is (27. §. l. jegyz.). Ezekhez já-
rult az 1769. december 22-ki általános erdészeti rendelet d).
Azonban ezek által sem volt még a bányászatra nézve álta-
lánosb kielégítő szabály kötelező érvényre emelve; s vala-
mint az említett rescriptumok és rendszerek ellen folytonos
panaszok történtek e), úgy különben is a bányáknak fábani
szükségletét nagyobbára csak magánszerződések útján lehe-
tett fedezni f).

Azóta a dologban új nevezetes változás nem történt. A
magyar törvényhozás újabb határozatai az erdőkről, a bá-
nyászat szükségleteit figyelemre nem méltatják g); az 1854.
bányatörvény kihirdetése alkalmával pedig az erdészeti kér-
dése egészen mellőztetett h). S ámbár a magyar bányatör-
vényi javaslatok az erdőkről is intézkednek i); ezen intéz-
kedések sem általános országos szabályt nem tartalmaznak,
sem tárgyra nézve a bányászat méltányos kívánalmait ki
nem elégítik.

Erdélyben ezen szükségletről országos törvény

intézkedett ugyan *k*), de ezen határozata jelenkorunk gazdasági kívánalmait már szintén ki nem elégíti.

Ezen, lehet mondani, a hazai bányászat tekintetében életkérdést a törvényhozás különös figyelmébe kell ajánlanunk.

a) Miksai bányarendelet 44. cikke. — b) Kőrmöczy felvilágosító szabályzat 21. cikke. — c) Miksa király 1565. május 15-ki erdészeti rendelete, és 1573. február 16-ki nyiltparancsa, Schmidt-nél *Sammlung der Berggesetze Ungarns* etc. II. köt. 87. sk. II. és 221. sk. II. — d) Schmidt-nél id. m. XIII. köt. 183. sk. II. — e) *Index gravaminum et postulatorum Mont. atque Mont. Civitates, alias item Regni Jurisdictiones et Urburarios stb. Exc. Regnic. Deputationis Montunisticæ exhibitorum*, a 22., 44., 83., 84., 85., 89., 91. és 92. sz. a., az 1827-ki országos választmány jelentésében. — f) P. o. ilyen szerződések fennállnak a rézbányai bányászattal és a nagyváradai l. sz. püspökség közt, a ruszkahegyi bányavállalkozók és a katonai kincstár közt stb. — g) P. o. MO. 1791: 57., 1807: 21., 1834: 12. és 16.; Erd. 1791: 30. — h) Hirdetési nyiltparancs IV. cikke. — i) MO. 1791-ki javaslat 52. cz., 1827-ki javaslat 60. cz., 1844-ki javaslat 23. cz. — j) Erd. 1747: 2.

Jegyzet. Talán nem érdeknélküli az 1844-ki javaslatnak az erdőkre vonatkozó cikkét ide iktatni.

23. Cikk. „Az erdőkrol bányamívelési tekintetben.“ **83. §.** „A királyi bányavárosok, épen úgy mint a királyi kincstár vagy magán földesurak, a határaikban találtatód adománynyal nyert erdeknek valóságos tulajdonosai lévén, azokat minden kincstári befolyás kizárásával, mindazáltal az erdők fentartására alkotott országos törvények szabályai szerint, magok kezelik és használják.“ — **84. §.** Minden visszaélések meggátolása tekintetéből azonban, a királyi bányavárosok tulajdon erdeikre nézve egy állandó biztosságot nevezni, a királyi kincstár pedig saját és a véghelyek erdeire nézve, rendes erdőszi hivatalt állítani kötelesek a végett, hogy ezek az erdők felmérését összeírását, becslését s pagonyokra való szabályszerű felosztását mindenek előtt eszközölve, az erdők fentartásáról felelet terhe alatt gondoskodjanak.“ — **85. §.** A koronai és kincstári uradalmak és véghelyek a helybeli lakosok tüzi s épületi szükségseinek fedezése után, s az erdei rend-

szer megtartása mellett, minden határbeli bányák föld alatti s feletti épületeire, az olvasztásra s tüzelésre szükséges fát, vágatás terhe nélkül, ingyen adni, közhaszonvételre különösen nem szánt földtereket fizetés nélkül átengedni és a bányamívelésre s ércz termesztésre kívánt járulékokat és segéd szereket kiszolgáltatni, ezen felül, a helybeli bányák ebbeli szükségeinek előleges kielégítése után, az évenként felmaradó mennyiségből, más határbeli bányák, különösen pedig bányavárosok hasonló szükségeit is fedezni tartoznak. — 86. §. A bányavárosok határaiban létező erdőkből, a pagony rendszer szoros megtartása mellett, mindenek előtt a város közszükségei: továbbá a helybeli lakosok lesznek tüzi s épületi fájásra nézve kielégítendőek, azontúl pedig egyedül a határbeli bányák és bányászati vállalatok a felebbi §-ban elősorolt szükségekre nézve ingyen ellátandók. — 87. §. Egyes polgárok vagy lakosok az erdőnek tetszésük szerinti vágásától szorosan tiltatnak. Mindazok tehát, kik a fent elősorolt esetekben bányamíveléshez kívánt fa járandóság követelésére jogosítvák, az illető bányászék által elismert fa szükségeik jegyzékének előmutatása mellett, évenként nyárutó hó végével, az illető kincstári vagy bányavárosi erdősz hivatálnál magokat jelenteni tartoznak, s hitelesen bizonyított szükségük, ily rendtartás mellett kielégítendőek. — 88. §. Bányavárosok s kincstári uradalmak ordoiban, hamuszir égetése, főzése s üveg olvasztó műhelyek felállítása tilalmaztatik; vasütmű és pörtyök létrehozása pedig ezen helyeken csak annyiban nem engedhető meg, — mennyiben ez által a már létező arany, ezüst és réz érczek mívelése károsan gátoltatnék.“

Megjegyzendő azonban, hogy az első javaslatban, melyet az országgyűlési választmány elkészített, a 22-ik cikkben foglalt 84. §. (mely a szeptember 3-án felterjesztett javaslat szövege 80. §-ának felel meg), eredetileg a következő indítványt is tartalmazta, hogy t. i. a földesurak és más birtokosok a szabályozott eljárás útján kötelesek „föld alatt és felett állítandó bányamívek“ számára „épületi és tüzi fát, a jobbágyaik és saját szükségeiken túl felmaradó mennyiségből, az erdei rendszer megtartása mellett, a helybeli körülmények szerint polgári hatóság által meghatározandó áron kiszolgáltatni, ha a végett a szükség mennyiségét igazoló bányai hatóság bizonyítványánál fogva, annak idejében megkerestetnek.“ Ezt kiegészíti ugyanazon indítvány 93. §-a, hogy t. i. „magán földesurak és egyéb erdőtulajdonosok a bányászat iránt fent megjegy-

zett (lásd fentebb) lekötélések alá nem vettetéik ugyan, mind-
azáltal jobbágyaik és saját szükségük fedezése után, az erdei rend-
szer megtartása mellett évenként fenmaradó famennyiséget, a ha-
táraikban létező bányamívelők részére, vagy szabad alku, vagy
ha ez eszközölhető nem lenne a 22-ik cikkben érintett eljárás mel-
lett (lásd a 109. §. jegyzetét), teljes kárpótlásukat biztosító áron,
átengedni kötelesek.“ Az 1844-iki országgyűlési tárgyalások szelle-
mének egyik jellemző vonása az, hogy az ezen két §§-ban foglalt
javaslat az alsó tábla május 9-ki országos ülésében elejtetett, s
ennek folytán legfelsőbb sanctio alá nem terjesztetett.

V.

BÁNYÁSZATI TÖRVÉNYKEZÉS.

111. §. Általában.

A hazai bányajog teljes rendszeréhez azon hatóságok ismertetése is tartozik, melyekre annak gyakorlati érvényesítése és alkalmaztatása bízva van; s úgy szintén azon szabályok fejtegetése, melyeket ezen hatóságok e tekintetbeni eljárásukban követnek. Ehhez képest ezen szak h á r o m fejezetből áll, melyeknek elsője a bányahatóságokat, második a bányajog rendszeres kezelésének szabályait, s harmadika a bányászatra vonatkozó perlekedés módját tárgyalja.

ELSŐ FEJEZET

BÁNYAHATÓSÁGOK.

112. §. Álláspontunk.

Az 1854-ki bányatörvény szerint a bányahatóságoknak két nemét kell megkülönböztetni; azokat melyek a bányászatnál a rendszeres szabályokat kezelik, és azokat, melyeknek feladata a bányajog szolgáltatása. Az előbbiek a

szoros értelemben vett bányahatóságok, az utóbbiak a bányabíróságok (bírói bányahatóságok.)

Jegyzet. I. Mióta a bányászat főigazgatása és törvényke-
zése a municipalis városi hatóságoktól országos hivatalokra ruház-
tatott által (30. §.) ez utóbbiaknak szervezése a jogrendezésnek
egyik fontos feladatává lett. E tekintetben 1854. előtt általában ná-
lunk feudális iránylatok uralkodván, ezen szervezésnek alapeszméje
nem a bányászabadság (43. és 44. §§.), hanem a király bányászati
főúri joga volt. Főzsinormértékül II. Józsefnek 1781. octo-
ber 25 - ki hires rendelete szolgált „Constitutiones circa
exercitium Regalis metallifodinarum“ (Schmidt:
Sammlung der Berggesetze Ungarns stb. XV. köt. 237. sk. II.) ,
mely egyrészt egyes nemes földesuraknak a bányászat irányában
követelt jogosítványokra nézve az eldöntő tilalmat tartalmazta, más-
részt a királynak bányászati főúri jogát az összes bányafőigazga-
tási és bányatörvénykezési intézmények közvetlen alapjául tette; és
ugyanannak 1788. october 6 - ki rescriptuma (Schmidt
u. o. XVIII. köt. 7. sk. II.), mely a helybéli bányabíróságok he-
lyett királyi bányatörvényszékeket (Berggerichte) és
bányabírósági helyetteségeket (Berggerichts-Substi-
tutionen) rendszeresített. Ezek voltak az óta, (az 1791: 12. és
22. czikkek után is) Magyarországon a bányafőigazgatási és bá-
nyatörvénykezési hatóságok; Erdélyben az 1747: 1. cz. által az
ottani országos bányatörvényszék hasonló tiszti hatáskörrel lévén
szerezve. Ezen bányabíróságoknak általában háromféle teendői
voltak: a) Bányahűbéri vagyis feudális ügyek, melyek a bá-
nyabirtok adományozási viszonyaira és a bányaművelés feletti főfel-
ügyelésre vonatkoztak, s melyeknek tekintetében a bányabíróságok
a felség mint feudális főúr legfelsőbb hűbéri székének (az udvari
bányakamarának, Erdélyben a kincstári szék (thesaurarius) köz-
vetítésével) alárendelvék. b) Törvénykezési ügyek, vagyis
a bányászatra nézve az igazság szolgáltatása; úgy hogy e tekintet-
ben valóságos bíróságok voltak, specialis jogszolgáltatási hatóság-
gal, melyektől a felebbezés az ország felső bíróságaihoz történt,
Magyarországon a királyi ítélő táblához és a hétszemélyes táblá-
hoz, Erdélyben az 175½: 2. cz. rendezése értelmében. c) Pénz-
ügyi vagyis cameralis ügyek a bányászat körében, melyeknek tek-
intetében a bányabíróságok a pénzügyi dicasteriumok alatt álltak.

Elhez képest I. Magyarorszában (ide értve annak kapcsolt részeit is), mely a bányászat tekintetében négy kerületre volt felosztva, négy kerületi bányatörvényszék állt fenn; névszerint: **1)** Az alsó-magyarországi bányakerületben a selmeczbányai kir. kerületi bányatörvényszék, melyhez a körmöczbányai, besztercebányai, ujbányai, maluzsinai, bazini és radboji bányahelyetességek, s úgy szintén Liptó megyében a Szent-Iványi családnak boczai bányanagya (Bergmeister) is, tartoztak. **2)** A felső-magyarországi bányakerületben a szomolnokbányai kir. kerül. bányatörvényszék (egyszersmind bánya-felügyelési-hivatal), hova a gölniczbányai, iglói és rozsnói bányahelyetességek tartoztak. **3)** A nagybányai bányakerületben a nagybányai kir. kerül. bányatörvényszék (egyszersm. b. felügy. főhivatal), a felső-bányai és kupnik-bányai bányahelyetességekkel. **4)** A bánsági bányakerületben az oraviczai kir. kerül. bányatörvényszék (egyszersmind bányaigazgatóság) a dognacskaí, moldovai, resiczaí, szászkaí, rézbányai és ruszkahegyi bányahelyetességekkel. II. Erdélyben a zalathnai kir. tartományi bányatörvényszék, az abrudbányai bányaszékekkel, az abrudbányai, cseresti, járai, körösbányai, nagyági, offenbányai, oláhpiani, rodnai és topánfalvai bányahelyetességekkel, s a boiczai és toroczkoí bányanagyokkal.

II. Az 1854-ki bányatörvény behozatalával a bányahatóságoknak teljes átalakulása is elrendeltetett. A kerületi bányatörvényszékek, és a bányahelyetességek megszüntettétvén, teendőiknek három neme is elválasztatott egymástól. Az előbbi cameralis s az ujonan behozott bányaadóztatási ügyek a rendes pénzügyi hatóságokra ruháztattak által; a bánya-hűbéri és a bányatörvénykezési ügyekre nézve pedig a beállt új reformokhoz képest új hatósági szervezés állapítottatott meg. Névszerint:

1) A feudalismus elve a bányászatnál is eltöröltétvén, bányahűbéri ügyekről szó többé nem lehetett. Mennyiben mindazáltal a bányászati adományok és engedélyek, valamint az összes bányászat feletti föfelügyelés rendezett tisztí közegek nélkül nem képzelhető, ezeknek tekintetében új bányahatóságok, bányakapitányságok nevezete alatt rendeztettek, melyeknek csekélyebb ügyekbeni helyettesítése u. n. bányabiztosságokra bízott; intézkedésök ellen felfolyamodásnak a helytartóságok

hoz, s onnan a pénzügyi ministeriumhoz, mint a bánya-
nyaregale legfelsőbb kezelőjéhez és a bányaszabadság főöréhez lé-
vén helye. Kezdetben a kerületi bányatörvényszékek egyszerűen
bányakapitányságokká, s a bányahelyetteségek bányabiztosságokká
alakítottak által (a pénzügyi ministerium 1854. martius 11-ki, ju-
lius 5-ki és december 2-ki, s 1855. majus 16-ki rendeletei azon
évek birodalmi törvénylapjaiban). Később azonban nevezetes válto-
zások történtek, nemcsak a bányabiztosságokban, hanem a bányakapitányságokban is. A bányakapitányságok szervezését az 1858. szeptember 13-ki legf. rendelet állapította meg (birod. tvyl. 157. sz.) olyformán, hogy ezek Budán, Besztercebányán (a selmeczbányai helyett), Kassán (a szomolnokbányai helyett), Nagybányán, Oraviczán és Zalatnán legyenek, a zágrábi is azokhoz lévén számítandó, mely t. i. az 1857. majus 5-ki (bir. tyl. 109. sz.) ide áthelyezett radoboji bányabiztosságból alakult. Különbö a budai bányakapitányság csak az 1859. majus 16-ki (btyl. 96. sz.) a besztercebányai az 1859. junius 6-ki (btyl. 104. sz.) a kassai az 1859. majus 1-ji (btyl. 72. l.) s a zágrábi az 1859. majus 24-ki (btyl. 97. l.) ministerialis rendeletek által nyertek határozott rendezést. — A bányabiztosságokban folytonos fluctuatio volt. A selmeczi bányakapitányság alatt, melyhez az 1856. februar 2-ki minist. rendeletnél fogva az akkori egész pozsonyi, soproni és budai közigazgatási kerületek területe tartozott, csak a besztercebányai és a pécsi bányabiztosságok álltak; míg 1858. a besztercebányai bányabiztosság bányakapitányság rangjára emeltetett. Ugyanazon rendeletnél fogva a nagybányai bányakapitányság alatt a felsőbányai és a rézbányai bányabiztosságok álltak, melyek azonban az 1860. szeptember 28-ki minist. rendelet által (btyl. 214. sz.) megszüntettetvén, helyettük Nagyváradon állíttatott fel új bányabiztosság; az akkori kassai közigazgat. kerületben, a bánságban és Horvátországban bányabiztosságokra nem is lévén különös szükség. Erdélyben az 1856. april 4-ki minist. rendelet által (btyl. 48. sz.) bányabiztosságok Kapnikbányán, Rodnán, Nagyágón és Verespatakon állíttatott fel; de a nagyági és rodnai már az 1857. april 6-ki minist. rendelet által (btyl. 72. sz.) megszüntetvén, azok helyett az udvarhelyi rendeztetett, a verespataki pedig, mely az 1857. szeptember 22-ki minist. rendeletnél fogva (btyl. 177. sz.) Abrudbányába tétetett által, valamint a kapnikbányai is, az 1859. mártius 2-ki minist. rendelet által (btyl. 39. sz.) megszüntetett.

2) A bányabíráskodás azonban ezen bányahatóságokra nem

bíztatott, hanem a bányászok felletti személyi bíraskodási hatóság különben is a rendes bíróságokra átruháztatván; a bányászati bírói hatóság mint ügyi (Causal-Jurisdiction) volt ujonnan megállapítva, s mint ilyen egyes collegialis bíróságokra bízva. Ilyeneknek névszerint ki voltak jelölve a budai országos, s a besztercebányai, soproni, eperjesi és szatmári megyei törvényszékek; melyekhez a bánságban a lugosi kerületi, Horvátországban a zágrábi országos, Szlavoniában az eszéki megyei, s Erdélyben a deesi és károlyfőhérvári kerületi törvényszékek járultak. Az 1858. november 4-ki minist. rendelet (bytl. 200. sz.) az eperjesi megyei törvényszék helyetta löcseit bízta meg Szepes és Gümör megyékre nézve, a kassai országos törvényszéket pedig az akkori kassai közigazgatási kerülethez tartozott többi megyékre nézve a bányászati bírói hatósággal.

III. Az 1861-ki országbírói értekezlet a bányahatóságok szervezésében csak igen csekély változást tett; azonban a bányabíráskodásra nézve új szabályt állapított meg.

113. §. I. Tulajdonképi bányahatóságok.

I. A Magyarországon jelenleg működő bányahatóságok szervezését az 1861-ki országbírói értekezlet szabályozta, az országnak öt bányakerületei felosztását sanctionálván, s ahhoz képest öt bányakapitányságot akkép megtartván, mint azok az új bányatörvény életbeléptetése alkalmával felállítottak *a*). A bányakapitányságok segítségére a bányakapitánysági helyettesek hivatvák, kik nevezetesebb bányauzleti helyeken a szükséghez képest kormányilag kinevezendők *b*). Ezen öt bányakapitányság székhelyei: Buda, Besztercebánya, Kassa, Nagy-Bánya és Oravicza *c*), területeiket a körül fekvő megyék képezvén *d*). A bányakapitányságok és helyetteseik hivatalbéli segéd személyzetének a szükséghez képesti kiállítása a kormányra bízott *e*).

A bányakapitányságok felett mint bányafőhatóság a m. k. helytartóság működik, mely e tekintetben a pénzügyi ministerium bányászati osztálya alatt áll *f*).

III. Erdélyre nézve a bányakapitányság Zala tihánán székel; s ennek segédje az udvarhelyi bányabiztosság *g*). Horvátországban és Szlavóniában (ide számítva a horvát-szlavonai végvidéket is) ugyanazon minőségben a zágrábi bányakapitányság működik *h*). Ezek is az illető kormányzéseknek (gubernium, helytartótanács) és a pénzügyi ministerium bányászati osztályának vannak alárendelve *i*).

a) Obszágbrói Értekezlet VII. §. 2. — *b*) U. o. §. 6. — *c*) Lásd *Magyarország tiszti névtárát* (1863. Pest, Lauffer és Stolp kiadásában) 284. l. — *d*) A budai bányakapitánysághoz tartoznak: Pest-Pilis-Solt, Fehér, Esztergom, Borsod, Heves és Közép-Szolnok, Csongrád, Sopron, Moson, Vas, Zala a Muraközzel együtt (1864. ápril 16-ki 7043. sz. a. udv. rendelet), Somogy, Baranya, Tolna, Veszprém és Győr megyék, s a jász-kun kerület; — a besztérczebányai bányakapitánysághoz tartoznak Rozsnyó, Nyitra, Trencsén, Liptó, Árva, Turóc, Bars, Zólyom, Hont, Nógrád és Komárom megyék; — a kassai (vagyis az országbrói értekezlet szerint iglói) bányakapitánysághoz tartoznak Szepes, Gömör, Torna, Abaúj, Sáros, Zemplén, Ung, Beregh, Ugocsa és Máramaros megyék; — a nagybányai bányakapitánysághoz tartoznak Bihar, Arad, Békés, Csanád, Szathmár és Szabolcs megyék a hajduvárosokkal együtt; továbbá (az 1861. mártius 12. és 1862. február 7-ki legfels. rendeletek szerint) Kraszna, Közép-Szolnok és Zaránd megyék és Kövárvidéke; — az oravicza-i bányakapitánysághoz tartoznak Temes, Torontál, Krassó és Bács-bodrog megyék és a bánági katonai végvidék. — *e*) Orszb. Ért. VII. §. 7. Előbbi rendezések az 1858. szeptember 13-ki minist. rendelet által (btyl. 157. sz.) volt megállapítva. — *f*) Bányatörv. §. 225. — *g*) 1859. febr. 2-ki minist. rendelet, bir. tyl. 39. sz. — *h*) 1859. május 24-ki minist. rend. btyl. 97. sz. — *i*) Bányatörv. §. 225.

114. §. II. Bányabíróságok.

II. Magyarországon az országbrói értekezlet, az előbbi bányabíróságok megszüntetésével, a bányabíráskodást is, ideiglenesen az öt kerületi bányakapitányságokra és azoknak helyetteseire bízta *a*). Ezen mi-

nőségben az öt kerületi ideiglenes bányabíróságok székhelyei Buda, Besztercebánya, Lőcse (az országbírói értekezlet szerint Szepes-Igló), Nagy-Bánya és Oravicza b). A királyi bányakapitányságok, mint első folyamodású ítélőszékek, a magyar igazságügyi kormányhatóságoknak, s az illető felsőbb törvényszékeknek (a királyi és hétszemélyes táblának) rendeltetnek alá c).

Minden ily kerületi bányabíróság áll, egy királyi bányabíróból mint elnökből, egy jog- és bányatudó előadóból, s egy szakértő díjtalan ülnökből. Az előbbi két bírósági tagban, kik a kormány által neveztetnek ki, a hon alkotmányos rendszerének és törvényeinek, a bányászatnak, s az országos hivatalos és a kerületökbéli nyelveknek ismerete kívánatik meg d). Az így mint bányabíróságok külön eljáró bányakapitányságok külön jegyzőkönyvet vezetnek és külön irattárral bírnak e), a hivatalbéli segédszemélyzet a szükséghez képest kormányilag neveztetvén ki f). A királyi és hétszemélyes táblánál pedig a bánya-ügyekre nézve, egy kellően kiképzett szakértő törvénytudó előadó hozzájárultával, külön osztályok alakítottak g).

III. Erdélyben, Horvátország és Szlavóniában, s a katonai végvidéken a bányabíróságoknak az 1854-ki bányatörvény behozatala alkalmával történt rendezése mindekkoráig megmaradt; Erdélyben a bányabíráskodás a károlyfehérvári megyei h), Horvátországban a zágrábi országos és Szlavóniában az eszéki megyei törvényszékekre bízván i); a bánsági végvidéken pedig a fehértemplomi ezredi bíróság, s a horvát-szlavoniai végvidéken a zágrábi katonai „judicium delegatum mixtum“ bányatörvényszékeknek is rendszeresítettén k). Ezeknek üléseiben, a rendes bírósági tagokon kívül, szintén egy szakértő bányaülnöknek részvéte kívánatik meg. A felebbezés a rendes felső bíróságokhoz intéztetik l).

a) Orszb. Ért. végz. VII. §. 2. — b) Magyarország 1863-ki tisztii névtára 34—36. ll. — c) Orszb. Ért. végz. VII. §§. 3. és 8. — d) U. o. §. 4. — e) U. o. — f) U. o. §. 7. — g) U. o. §. 8. — h) 1856. ápril 26-ki minist. rendelet, (btyl. 16. sz.). Előbb Erdélyben a bányabíráskodás az 1854. május 4-ki minist. rendelet által (btyl. 141. sz.), a károlyfehérvári és a deesi ker. törvényszékekre volt bízva. — i) 1854. május 9-ki minist. rendelet (btyl. 136. sz.) VII. pontja. — k) 1853. november 17-ki császári rendelet (btyl. 244. sz.). — l) Erdélyre nézve az 1853. július 3-ki törvényhatósági szabály (btyl. 129. sz.) §. 87. és 1854. május 25-ki minist. rendelet (btyl. 45. sz.); Horvátország és Szlavóniára nézve az 1853. február 16-ki (btyl. 50. sz.) §. 91., s a katonai végvidékre nézve az 1851. december 22-ki (btyl. 255. sz.) törvényhatósági szabály; s általában az 1856. mártius hó 20-ki minist. rendelet (btyl. 51. sz.).

MÁSODIK FEJEZET.

A BÁNYAJOG RENDSZERES SZABÁLYAINAK KEZELÉSE.

115. §. Általában.

A bányajog egyik sajátja az, hogy az intézményeit szorosabban meghatározó szabályai, a bányahatóságok folytonos befolyását teszik szükségessé; nem a bányaszabadságnak megszorítása, hanem inkább fenntartása végett. A bányahatóságok, azaz bányakapitányságok és bányakapitánysági helyettesek (illetőleg bányabiztosok), e tekintetbeni eljárása tehát általában a bányaszabadság (43. és 44. §§.) általános elvét veszi alapul és kiindulási pontul; az egyes esetekben előforduló bányajogi kérdések minőségéhez képest azonban a viszonyok objectív tényálladéka által tételeztetik fel szorosabban. Az itt zsinormértékül szolgáló szabályok a bányajog rendszeres szabályainak nevezhetők; melyeknek tár-

gya a bányahatóságok szükségképi teendői a végett, hogy a bányaszabadság minden egyes esetben érvényesíttessék.

A bányahatóságok e tekintetbeni eljárása közvetlenül a bányatörvény által van meghatározva; azonban az 1854. szeptember 25-ki u. n. életbeléptetési szabályzat (Vollzugsvorschrift), és ezen hatóságoknak 1855. ápril 19-ki utasítása által részletesb kifejtést nyer. Mindháromnak intézkedései Magyarországon csak annyiban alkalmazhatók, mennyiben az országbírói értekezlet végzései által ki nem zárattak; Erdélyben, Horvátországban, Szlavóniában és a katonai végvidéken azonban a későbbi szabályozó rendeletekkel együtt jelenleg is feltétlen érvénnyel bírnak.

Ezen szabályoknak részletes ismertetése a jelen munka tárgyát már nem képezvén, feladatunknak az által teszünk eleget, ha általános fejtegetésünknek fonalát követve, a bányahatóságoknak itt szóban lévő eljárási szabályait főiránylataikhoz képest, egybe állítjuk.

116. §. A bányahatóságok ezen szabályok főiránylataihoz képesti teendői.

I. A bányavidéki statutumokra nézve (35. §. 6.), az országbírói értekezlet végzései *a)* az 1854. május 23-ki bányatörvény álláspontját tették magukévá *b)*, s ezt követte utóbb az 1862. szeptember 3-ki 13,622. sz. a. udv. rendelet is *c)*.

II. A kőszénbányászatra nézve (45. §.) Magyarországon az országbírói értekezlet határozata szolgál zsinormértékül *d)*. Azonban megjegyzendő: **1)** A magyarországi államjóságozon, (milyenek a koronai és kamarai jóságozok) *e)*, s a katonai végvidék területén, a kőszénbányászat 1859-ben feltétlenül szabadnak volt nyilatkoztatva *f)*; s minthogy Erdélyben, Horvátországban és Szlavóniá-

ban az 1854-ki bányatörvény alkalmaztatása semmi megszorításnak nincs alávetve, a kőszénbányászat tekintetében is közvetlenül annak határozatai alkalmazandók g). 2) Az országbírói értekezlet határozatai az 1862. szeptember 3-ki 13,622. sz. a. udvari rendelet, és az 1863. ápril hó 26-ki 32,248. sz. a. helytartótanácsi intézmény által nyerne részletes felvilágosítást h).

III. A zsidóknak (47. §. e) jegyz.) legf. rendelet által bányavárosokban és bányahelységeken a szabad lakhatási jog 1860-ban engedtetett meg i).

IV. A bányaadózásra nézve (108. §.), ámbár a tulajdonképi bányavám (urbura, Frohne) 1862. általában meg volt szüntetve; a kőszén után járó bányavámra nézve Magyarország tekintetében mégis különös intézkedés volt szükséges, mely az 1862. szeptember 3-ki udvari rendeletben foglaltatik k).

a) Orszb. Ért. végz. VII. §. 16. — b) Bányatörv. §§. 11. 274. és 275.; továbbá §§. 31., 43., 64., 77. stb. — c) Lásd: *Függelék az ideigl. törvénykezési szabályokhoz*, I. 2. Pest 1863. 4. l.; névszerint a 7. pont. — d) VII. §. 1. — e) Lásd munkámat: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I. köt. 352. l. — f) 1859. mártius 3-ki és július 24-ki legf. rendeletek (btyl. 51. és 141. sz. a.). — g) A bányatörv. 3. §-ának folytán annak összes határozatai, s különösen §§. 34., 47., 278., 284. és 285. — h) *Függelék az ideigl. törvénykez. szabályokhoz*, I. 2. füz. 4. és 32. ll. — i) 1860. január 14-ki legf. rendelet (btyl. 17. sz. a.); Orszb. Ért. végz. I. §. 22. — k) *Függelék* stb. I. 2. füz. 4. l., névsz. az 5. pont alatt.

117. §. Folytatás.

V. A turzás tekintetében (56. és 57. §§.) nemcsak a bányatörvény 17. §-a terjesztetett ki a vadaskertek-re a); hanem különösen a kőszénturzások kérdése is volt tárgya több újabb rendeletnek b). Az 1862. augusztus 26-ki

udv. rendelet a szabadturzások szabályozásával is foglalkodik c).

VI. A kő- vagy barnaszénre adandó bánya adományszabályozás tekintetében (60. sk. §§.) fontos szabályra találunk az 1863. augusztus 15-ki (5664. sz. a. udvari rendelet b) pontjában d).

VII. A bányatulajdon tekintetében (86. sk. §§.) több újabb rendelet adatott ki; névszerint 1) a bányatelekkönyvre e); 2) a bányatársulatokra f); és 3) a bányatelkek összesítésére nézve g). Azonban fontos újítást ezek nem tartalmaznak.

VIII. A bányahatóságilag a bányatörvény áthágásaira (101. §.) kimondandó büntetésekre nézve az rendeltetett, hogy ilyenmű büntetések kimondása jogérvényre emelkedvén, a bányatörvényszék által hajtható végre h).

A bányatörvény egyes határozatainak ezen szorosabb szabályozása, a bányabíróságok eljárásában fontos irányadással szolgál.

a) 1859. ápril 19-ki minist. rendelet (btyl. 95. sz.). A turzásra az 1854. szeptember 25-ki életbeléptetési szabályzat II. fejezete vonatkozik. — b) 1862. szeptember 3-ki 13,622. sz. a. és 1863. ápril 15-ki 5664. sz. a. udv. rendeletek, az ideigl. törvénykez. szabályok függelékbe I. 2. füzetében 4. és 32. ll. — c) U. o. I. 1. füzet 62. és I. 2. füzet 32. ll. — d) U. o. I. 2. füzet 32. l. Magukra a bányaadományszabályozásokra nézve I. az életbeléptetési szabályzat III. fejezetét. — e) 1864. febr. 7-ki 2165. sz. a. udv. rendelet; az említett függelékben II. füz. 21. l. — f) 1854. december 13-ki minist. rendelet (btyl. 314. l.); s az 1864. febr. 7-ki 2165. sz. a. udv. rendelet, Függelék stb. II. füzet. 21. l. — g) 1862. augusztus 26-ki 13,463. sz. a. udv. rendelet 5., 6. és 7. pontjai, U. o. I. 1. füzet 62. l. A bányatulajdon egyes jogosítványaira nézve I. az életbeléptetési szabályzat V. fejezetét. — h) 1862. szeptember 3-ki udv. rendelet 6. pontja, a függelékben I. 2. füzet 4. l.

118. §. Folytatás.

IX. Különben a bányahatóságok a bányászat irányában, szerkezetökre és szerves szabályozásukra nézve a közönséges közigazgatási hatóságoktól lényegesen nem különböznek. Csakhogy a bányászat igazgatása az annak köréhez tartozó viszonyok rendezésének mind alapelvénél fogva, mely a bányaszabadság, mind részletes szabályai tekintetében sokkal egyszerűbb, mint a földszin feletti társadalmi és államlét rendbentartása és vezetése. Ennek folytán a bányahatóságok *a)* itt csak kétfélék, bányakapitányságok, melyekre a bányajog rendszeres szabályainak kezelése tulajdonkép bízva van; és nevezetesebb bányauzleti helyeken azoknak helyettesei, kik mint a bányakapitányságoknak csupán kitétetvényes segédközlegei, minden ügyekben előkészítőleg eljárni, s a kapitányságok meghagyásait teljesíteni és végrehajtani hivatvák; hivatalbéli területeiken a fegyelmi hatóságot *b)* s a bányászati sulyokra és mértékekre való felügyeletet is gyakorolván *c)*.

a) Eljárásukra nézve lásd bányatörv. §§. 226—234. — *b)* Országbírói Értekezlet határozatai VII. §. 6. — *c)* U. o. VII. §. 18.

HARMADIK FEJEZET.

BÁNYABÍRÓSÁGI ELJÁRÁS.

119. §. Álláspontunk.

M. A bányabíráskodás 1848. óta a két hazában lényeges változást tapasztalt. Nemcsak hogy az előbbi eljárási formák nevezetesen átalakultak; hanem a bányabíróságok illetékessége is az azelőttihez képest jelenleg sokkal szűkebb körre szorítkozik; úgy hogy mindkét tekintetben a bányajogi fejtegetés is új állásponton van hivatva megállapodni.

E tekintetben általán véve azt jegyezzük meg, hogy a bányabíróságok illetékessége jelenleg már csak az u. n. ügyi törvényhatóság (Causal-Jurisdiction) elve szerint van szabályozva, azaz hogy ahhoz csak oly jogkérdések tartoznak, melyek szoros értelemben bányászati természetűek *a*); — továbbá hogy a közönséges polgári jog alaki rendszabályai a bányabíróságok eljárásában is rendszerinti zsinormértékül szolgálnak, különös szabályozásnak csak annyiban lévén helye, a mennyiben ez határozottan elrendeltetik.

A jelen munkának tehát feladata nem lehetvén többé az, hogy önálló bányatörvénykezési szabályzatot tárgyaljon; e tekintetben a fennálló általános törvénykezési rendszerhez utalunk, itt egyedül azon rendelkezéseket vévén tüzetesen szemügyre, melyek az országbírói értekezlet értelmében a bányabíróságok ügyi törvényhatóságát és sajátos törvénykezési teendőit szabályozzák. Fejtegetésünk e tárgyban három irányt követ: **I)** a bányabíróságok illetékességéről, **s II)** azoknak peres ügyekbeni, és **III)** nem-peres ügyekbeni eljárásáról szólván.

Különben itt megjegyzendő még, hogy — az országbírói értekezlet határozatai Erdélyben, Horvátországban és Szlavóniában, s a katonai végvidéken kötelező erővel nem bírván *c*) — fejtegetésünk is csupán a magyarországi bányabíróságok eljárását tárgyalja.

a) Orszb. Ért. határozatai VII. §§. 9—14., Erdélyre nézve az 1853. július 3-ki nyiltparancs (btyl. 129. sz.) 59—62. §§-ai; Horvátországra és Szlavóniára nézve az 1853. február 16-ki nyiltparancs (btyl. 50. sz.) 63—66. §§-ai; a katonai végvidékre nézve az 1853. november 17-ki cs. rendelet (btyl. 244. sz.) 2—5. §§-ai. — *b*) Orszb. Ért. végz. §. 31., 1854-ki bányatörvény 2 §-a; 1854. július 26-ki 13,760. sz. a. minist. rendelet, s az 1852-ki ideigl. polg. perrendtartás XXIX. fejezete. — *c*) Ezekre nézve lásd

Schuster Ferdinand: *die Civilprocessordnung für Ungarn, Kroatien und Slavonien* stb., (3-ik kiad. Bécs 1859.) 925. sk. II.

120. §. A bányabíróságok illetékessége.

A bányakapitányságoknak, mint egyszersmind bányabíróságoknak hatósága valamennyi, a bányászati adományozás vagy engedélyezés alá eső, s bárki által bírt bányai tárgyakra és járulékaikra, ide értve a kőszénbányákat és az összes kohászatot is, s az ezekből és a bányai kezelésből származó peres esetekre kiterjed. Ehhez képest a bányabíróságok illetékességéhez tartoznak:

1) A bányabirtokosok polgári állapotára való tekintet nélkül, bányabirtoka, és az annak műveléséből támadó jogesetek.

2) A bányászati tiszttek, szolgák és munkások, számadásaik és kötelezettségeikre nézve, és a bányatörvényben kijelölt fegyelmi esetekben személyükre is.

3) A bányabíróságok egyszersmind bányatelekkönyvbírák is, s ehhez képest a dologi bíraskodást is gyakorolják.

4) Illetékességökhez tartoznak továbbá a bányásztársaságok pénztárak intézményéből és annak kezeléséből felmerülő esetek.

5) Végre, ámbár a bányászati tárgyakban elkövetett büntetésekre nézve, p. o. az érczlopás és sikkasztás, ásványtelepek betapasztása vagy eltitkolására nézve, a büntető hatóság a fenytő bíróságokat illeti; a szükséges nyomozás, továbbá a szemle vagy becslés, s úgy szintén a tény minőségének meghatározása mégis előbb az illető bányaszék által eszközözendő, mely — valamint ez esetben, úgy bíraskodása alá tartozó más tárgyak megítélése alkalmával felfedezett büntetésekre nézve is — minden vizsgálati, vagy előtte netalán lefolyó perbeli irományokat, a lehető követelések

és kárpótlások lajstromával együtt, a büntető hatósághoz hivatalosan átküldeni tartozik *a*).

a) Orszb. Ért. határozatai VII. §§. 9—14.

121. §. II. A bányabíróságoknak peres ügyekbeni eljárása.

A bányabíróságok a peres ügyekbeni eljárásra nézve, általános szabályúl az érvényben lévő polgári perrendtartást követik *a*). Különös intézkedések az országbírói értekezlet határozatainál fogva csak a következő pontok tekintetében állnak fenn; melyeknek azonban bővebb felvilágosítására nézve az említett határozatokra (lásd a függeléket) utalunk:

A) Az eljárási mód tekintetében *a*). 1) Világos és kisebbszerű jogesetekben a bányakapitányság bírósági előadója a maga mellé veendő tolnokkal (illetőleg a maga járásában a bányabírósági helyettes) szóbeli és rövid úton jár el *b*); más esetekben a bányaszékek előtt, különbség nélkül, mindennemű perek folyamodási alakban folytatandók *c*). **2)** Idézkések alkalmával, ha valamely műnek szolgálatában lévő egyén idéztetik, a felől annak főnöke is tudósítandó *d*); ha pedig az összes bányatársulat ellen egyetemben indítatik per, annak képviselője vagy igazgatója idézendő *e*). **3)** Perindítás előtt bármiképp okozott földszinti vagy alatti károknak becslése a bányaszéki küldöttség által történik *f*). **4)** Bányaperekben gyakran szemrevételnek szüksége fennforogván, bírói szemlének is nem ritkán van helye, melyet a bíróság megrendel, és a feleket meghíván, vagy maga vagy küldöttjei által a hely színén hitelesen eszközöl; körülményesen előadott eredményét pedig a bányaszéki, illetőleg a hivatalos könyvbe igtatja, s a feleknek, ha kívánnák, hiteles alakban kiadja *g*). **5)** Bírói zár alkalmával, a bányaszék a zár alá vett vagyon minőségéhez képest, a felek meghallgatása

mellett, zárgondnokot rendel *h*). **6)** Perbéli felszámítások nem külön periratokban, hanem a per érdemével együtt, a szóváltásokkal végzendők be *i*). **7)** Bírói ítéletek végrehajtásában a bányabíróságok a vagyoni törvényhatóságnak egy nemét gyakorolják; mert nemcsak saját ítéleteit hajtják végre, hanem azokat is, melyek más bíróságok által hozattak, a mennyiben bányavagyonra vonatkoznak. Ez a végrehajtásnak mindhárom fokozatáról (lezárolásról, felbecsülésről és árverezésről) áll *k*).

B) A perek egyes nemei tekintetében:

1) Bányabirtokban történt erőszakos háborítás eseteiben visszahelyezésnek lévén helye, ez alkalommal a bányabíró rövid úton jár el, a felebbvitel egyedül a bányaszékhez, s csak birtokon kívül engedtetvén meg *l*).

2) Bányá-átlyukasztási esetekben, bármelyik érdekelt félnek aziránt tett bejelentése után, a bányabíró bányaszéki mérnök közbenjöttével, a helyszínen rövid úton intézkedik, az elégedetlen félnek a törvényes folyamodás utja fennmaradván *m*).

3) Régi, az ásványér lejtős dőlése szerint történt adományozásokból támadt per alkalmával; **a)** ha az erek, s így az adományozott telkek is egymást átmetszenék, a régibb felkérő a telkén átnyúló erét saját határai közt kivájhatja, az ezeken túl terjedő érhez pedig a későbbi felkérőnek van joga. **b)** Ha ily erek összefolynának s egyesítve tovább terjednének, és sem csapás vagy dőlés, sem az alkatrészek minémősége ki nem mutatná, hogy melyik nyeletett el a másik által; — ezen összefolyt érnek az érintkezési ponton túli kivájása a régibb felkérőt illeti; de ha ismét különválnának, vagy ha megismertető jeleit az egyik megtartva, a másikat egészen megsemmisítené: kiki vagy sajátos jelek, vagy ezek hiányá-

ban az előbbi csapás vagy dőlés szerint megismerhető erőnek további mivelésére jogosíttatik, habár későbbi felkérő lenne is *n*).

a) Orszb. Érték. végz. VII. §. 31. — *b*) U. o. VII. §. 32. — *c*) U. o. VII. §. 36. — *d*) U. o. VII. §. 33. — *e*) U. o. VII. §§. 34. és 35. — *f*) U. o. VII. §§. 53. és 54. — *g*) U. o. VII. §§. 47—52. — *h*) U. o. VII. §§. 55—59. — *i*) U. o. VII. §§. 63—66. — *k*) U. o. VII. §§. 60—62. és IV. §. 13. — *l*) U. o. VII. §§. 37. és 38. — *m*) U. o. VII. §§. 39—45. — *n*) U. o. §. 46.

122. §. II. A bányabíróságoknak nem-peres ügyekbeni eljárása.

1) A legfontosabb nem-peres ügy, melynek rendbentartásában a bányabíróságoknak lényeges része van, a bányászati okmányügy, különösen pedig a bányatelekkönyv kezelése. Összes bányarendezésünknek t. i. egyik főfeladata a bányászatra vonatkozó okmányok helyes kiadása s illetőleg a bányászati okmányügy jó rendbentartása, továbbá a bányászati könyvvezetés lévén; a bányakapitányságok fontosb teendői közé tartozik, mindezekről kellőleg gondoskodni; miért is az országbírói értekezlet a levéltár és a levélmásolatok kérdését különös intézkedésnek tette tárgyává *a*). Ezen bányászati okmányügynek főalkatrésze a bányatelekkönyv; melynek vezetése és kezelése a bányabíróságokra van bízva, úgy hogy ezek egyszersmind bányatelekkönyvbírák is *b*). A bányatelekkönyvről már volt szó (76. §.)

2) Örökség esetében, ha a hagyatékban bányavagyon foglaltatik, ennek összeírását és becslését a bányabíróság egyik tagja, vagy a helyettes teljesíti. A vagyon mikénti kezeléséről az illető polgári hatóság gondoskodik *c*).

3) A gyám- és gondnokság alatt lévők bányajo-

gáinak és birtokainak kezelése feletti felügyelésében a bányabíróságoknak szintén fontos része van *d)*.

A bányabíróságoknak ily esetekbeni eljárása nincs ugyan oly szoros formákhoz kötve, mint a peres ügyeknél; azonban ezeket is valóságos bíraskodási ügyeknek kell tekinteni, úgy hogy a bányászat rendszeres szabályainak szempontja alá többé nem esnek. Az eljárási formák szint- azok, melyeket ilyenemű esetekben más bíróságok is követnek.

a) Orszb. Érték. határoz. VII. §§. 70—72. — *b)* U. o. VII. §. 11. — *c)* U. o. VII. §. 23. — *d)* U. o. VII. §§. 24—27.

FÜGGELÉK.

I.

**Az 1861-ki Országbírói Értekezletnek a bányá-
ügyre vonatkozó határozatai. (VII.) *)**

I. FEJEZET.

A K Ö S Z É N R Ő I.

1. §. Az általános osztrák bányatörvény 3., 284. és 285. §§-ai a köszénre nézve Magyarországot illetőleg következőképen módosíttatnak: **a)** az állami kincstárba fizetendő bányavám (Frohne) a köszéntől, jövő törvényhozási intézkedésig egyáltalában megszüntettetik; **b)** a más földén, vagy földének gyomrában köszenet bányajogilag kiaknázó iparos — a mennyiben közte és a földbirtokos közt e tekintetben külön szerződés nem kötött — az eddig a kincstárnak fizetett bányavámost ezentul a földbirtokosnak bér gyanánt kiszolgáltatni tartozik; **c)** az 1859. october végéig a földbirtokosok javára, s mások kizártával kiszabott köszén-

---

*) A jegyzetekben foglalt hivatkozások a jelen munka §§-aira vonatkoznak.

bánya-nyithatási s felkérhetési idő akkép élesztetik fel, hogy a törvényhozás máskénti rendelkezéseig, a földbirtokos beleegyezése nélkül köszénkutatásra való engedély, annál kevésbbé bányászati adomány, a bányahatóságok részéről senkinek ne adassék; **d)** földbirtokos nevezete alatt mindazon helyeken, hol a szabályozás és összesítés már megtörtént, vagy hol annak be nem hozhatása biróilag kimondatott, szóval, hol a volt urbéri Birtok már véglegesen meg van alapítva, az illető tulajdonos tekintendő földbirtokos gyanánt, legyen az akár volt-földesur, akár volt-urbéres. Hol azonban az összesítésnek még helye van: ott a bármely földön fölfedezendő köszéntelep a volt-földesuri birtok tartozékának nyilatkoztatik. **e)** A jövő törvényes rendelkezésig is nyerhetők a köszénre nézve bányajogosítványok, mihielyt az illető föld tulajdonosának beleegyezése igazoltatik. **f)** A ki 1859. november első napja előtt más birtokán bányajogias kutatás mellett köszénre fedezett fel, ugyanazon időben pedig a tulajdonos is köszénre turzott, és magának bányahatósági engedélyt is adatott: ez esetben az idegen turzó a fölfedezett köszéntelepet a földbirtokosnak átengedni köteles; viszont a mondott időben turzott földbirtokos által netalán mellékesen fölfedezett más királyi adomány tárgyát tevő ásványtelep, az egy időbeli idegen turzónak léssen átengedendő. **g)** Az ujonan kiterjesztendő kedvezményi idő alatt idegen turzó által mellékesen, egyéb ásvány kísérete nélkül fölfedezendő köszéntelepek, szintén a földbirtokosnak lesznek — egyezség nemsikerülte esetében — átengedendők; ha pedig a turzó vagy az adományozott bányatulajdonos másnemű ásvány termesztése mellett köszénre is állítana elő: ez utóbbit az általános b. t. 124. §. értelmében, a termesztési költség: aránylagos megtérítése mellett, a földbirtokosnak odaengedni köteles.

45., 116., 117., és 120. §§.

II. FEJEZET.

A bányabíróságokról.

2. §. Az első folyamodásu bányai bíraskodás, mely az általános osztrák bányatörvény szerint a fejedelmi bányaka-

pitányságok hatóságától elkülönöztetvén, ekkoráig némely cs. kir. országos s illetőleg cs. kir. megyei törvényszékek által gyakoroltatott, megszüntetvén, jövőre azon cs. kir. törvényszékek bányabíráskodása ideiglenesen az országban fennálló öt kerületbeli kir. bányakapitányságokkal, nevezetesen a besztérczebányaival, nagybányaival, a Kassáról Szepes-Iglóra áthelyezendővel, az oraviczaival és a budaival egyesítettik. **3. §.** E királyi bányakapitányságok mint első folyamodású ítélőszékek, az ekkép egyesített bányatörvényhatóságnak bírói ágában, a magyar igazságügyi kormányhatóságnak s az illető felsőbb törvényszékeknek rendeltetnek alá. **4. §.** Minden ily kerületi bányabíróság áll egy, a hon alkotmányos rendszerének, törvényeinek, a helybeli viszonyoknak, úgy a magyarhoni hivatalos és egyéb kerületbeli nyelveknek ismeretével bíró királyi bányakapitányból, mint elnökből, továbbá egy előadóból, kinek hasonlóan a honi jog- és bányászatban jártasnak kell lennie, s a ki külön jegyzőkönyvet vezetvén, külön irattárral is ellátva leendő. Ezen két bírósági tag a kormány által neveztetvén, azonfölül az evégre a bányászati szakértők sorából kinevezendő több egyén közül még egy díjtalan ülnök is meghivandó. **5. §.** A bányakapitánynak akadályoztatása esetében, bírói helyét pótolja a bírósági előadó, kinek hatásköre azonban a bányakapitányság egyéb hatósági körére ki nem terjed. Ily esetekben a bányászati szakértők közül ketten lesznek meghivandók. **6. §.** Ezenkívül az öt bányakerületnek többi nevezetesebb bányüzleti helyein, bányakapitánysági helyettesek a szükséghez képest fognak kormányilag neveztetni, kik mint a kerületbeli bányatörvényhatóságok bírói ágában is kitétvényes segédközlegei, mindennemű ügyekben és perekben előkészítőleg eljárandak; s a kapitányságok bírói meghagyásait teljesítendik s végrehajtandják; egyszersmind a fegyelmi hatóságot hivatalbeli területeiken gyakorlandók. **7. §.** A bányakapitányságok és helyetteseik hivatalbeli segédszemélyzetének a szükséghez képest való kiállításáról, kormányilag külön intézkedés fog tétetni. **8. §.** Minden bányügyi bírósági végzések s ítéletek, mennyiben főlebbvihatók, a királyi és hétszemélyes tábla által fognak megvizsgáltatni. E végre mindkét táblánál a bányai ügyekre nézve,

egy kellően kiképzett szakértő törvénytudó előadó hozzájárultával, külön osztályok fognak képeztetni.

114. §.

III. FEJEZET.

A bányai bíróság hatóságáról.

9. §. A bányakapitányságoknak mint egyszersmind bányabíróságoknak hatósága valamennyi, a bányászati adományozás vagy engedélyezés alá eső, s bárki által birt bányai tárgyakra és járulékaikra, ideértve a köszénbányákat és az összes kohászatot is, úgy az ezekből s a bányai kezelésből származó peres esetekre is kiterjed. **10. §.** E szerint a bányabirtokosok polgári állapotra való tekintet nélkül egyedül bányabirtokukra s az annak műveléséből támadó jogesetekre; továbbá a bányászati tisztek, szolgák és munkások számadásaik s kötelezettségeikre nézve, és a bányatörvényben kijelölt fegyelmi esetekben személyeikre is, a bányabíróság hatósága alatt állanak. **11. §.** A bányabíróságok egyszersmind bányatelekkönyvbírák is, s ehhez képest a dologi bíráskodást is gyakorolandják. **12. §.** Hatóságukhoz tartozik továbbá a bányásztársuladák intézményéből és annak kezeléséből fölmerülő jogesetekbeni eljárás is. **13. §.** Úgy szintén a bányák és bányászat műteni kezeléséhez megkívántató minden súlyokra és mértékekre való felügyelet s fegyelmi eljárás. **14. §.** Az érczlopás és sikkasztás, ásványtelepek betapasztása, vagy eltítkolás által elkövetett büntetteknek megfenyítése, a polgári hatóság körébe tartozik; ilyenmő esetekben mindazáltal a bányatárgyakra nézve szükséges nyomozás, szemle, vagy becslés, egyszersmind a tény minőségének meghatározása is előbb az illető bányaszék által eszközöltetik, mely valamint ez esetben, úgy bíráskodása alá tartozó más tárgyak megítélése alkalmával fölfedezett büntettek nézve is minden vizsgálati, vagy előtte netalán lefolyó perbeli írományokat, a lehető követelések és kárpótlások lajstromával együtt, a büntető hatóságnak hivatalosan megküldeni tartozik.

119. és 120. §§.

IV. FEJEZET.

Bányai és bányászati tárgyakat illető dolgokról.

15. §. A hatályban ideiglenesen meghagyott általános osztrák bányatörvény anyagi része, a bányajognak törvény általi végleges megállapításáig, az annakelőtte is fennállott, a közönséges törvénytől eltérő következő intézkedésekkel kiegészítetik.

1-ső cikk: A vidéki rendszabályokról (Revier-Statuten). **16. §.** Bányabirtokosoknak s bányatársulatoknak jövő törvényhozásig, vidékük számára belviszonyaik s helyi szükségleteikhez és az ásványtelepzetek különféle természetűkhöz képest, mindazokról, mik az ideiglenesen hatályban maradt bányatörvény alapelveivel össze nem ütköznek, az e részbeni eljárási rend megtartása mellett vidéki rendszabályokat (Revier-Statuten) alkotni ezentúl is megengedtetik.

35., 116. §§.

2-ik cikk: Az elévülésről. **17. §.** Törvényesen szerzett és törvényes műveléssel fenntartott bányatelkekre való berontásnál vagy bíróilag kijelölt földszinti vagy földalatti bányahatároknak erőszakos megsértése, áthágása, vagy át-helyezésénél az elévülésre való hivatkozás semmi esetben sem fogadtatik el. **18. §.** Csalás, ravaszság, erőszak és félelem miatt a bányatelkek vagy bányarészek eladásának vagy egyéb átruházásának félretételét, bárki is a bányatelekkönyvbeni bekebelezéstől számítandó egy év alatt követelheti csak, különben keresete elévül.

88. §.

3-ik cikk: A szerződésekről. **19. §.** Minden bányajog és hirtok átruházását, föltételeit és czimeit — különbeni érvénytelenség terhe alatt — írásba foglalni, és a bányabírósnak bányatelekkönyveztetés végett bemutatni kell. A bányabírósnak bejegyzése nélkül bányabirtokot senki nevére, még a házi bányaiüzleti könyvekben sem szabad átírni. **20. §.** Ha valaki a hirtelenkedve kötött és szabályszerű bejegyzéssel még nem törvényesített szerződést megbánná, azt

csak a bányabíróság előtti visszahívással szabad megsemmisíteni; a visszahívó mindazáltal a szerződő másik félnek ezáltal okozott költségeit megtéríteni és azt, mit szerződés fejében netalán fölvelt, — a visszahívás érvénytelensége alatt — haladék nélkül visszaadni köteles; máskülönben a szerződést pontosan teljesítő ellenfélnek megkeresésére a szerződés, csupán ez esetben, mihelyt a visszahívó törvényes 15 nap alatt ezen kárpótlásra nézve eleget nem tenne, a visszahívás ellenére is jegyzőkönyvbe iktattatik s foganatbavétele eszközöltetik.

53. §.

4-ik czik: A haszonbérletekről. **21. §.** Bárminemű haszonbérbe-adások bányatársulatok részéről csak bányatársulati gyűlésen történhetnek; a bizonyosságul hivandó bányabíró, vagy előadó, vagy helyettes pedig a kötendő szerződés alkalmával odafigyelmezzen, hogy senki a bányabirtokosok közül, ha kívánná, a bérleti részvény-közösségből ki ne záratassék, egyszersmind pedig az érczászványtelepzetek pusztításának meggátolása végett, szabályos mívelési rend, melyre felügyelni köteles, alapíttassék meg.

53. és 99. §§.

5-dik czikk: A bányai örökségekről, azok összeírásáról és lelettárról. **22. §.** Öröklött bányajogosítványok és bányászati birtokok valamint eddig, úgy ezentúl is ősi vagyon természetével nem birván: fölöttük az illető tulajdonosok mind éltkben mind halálesetére korlátlanul rendelkezhetnek; végrendelet hiányában pedig a polgári törvények e hagyaték-nemre is alkalmazandók. **23. §.** A bányavagyon összeírását és becslését a bányabíróság egyik tagja vagy a helyettes teljesíti, és a halálozás esetére azt akár maga, akár más hatóság által megkeresve haladék nélkül megkezdí, s a netalán szükséges zár-alávétel megrendelése, és a becsülendők meghecslése mellett minden találtató javaknak leltárát elkészíti, s azt azon esetre is, midőn a meghalálozottnak semminemű más polgári vagyona nem létezik, az illető megyei vagy városi hatóságnak hiteles alakban átküldeni, más példányát pedig a bányabíróság levéltárába letenni tartozik. A vagyon mikénti kezeléséről, vagy pedig gyámnokok neve-

zéséről, a mennyiben a végrendelkező másként nem intézkedett, minden esetben az illető polgári hatóság gondoskodni köteles.

53. és 121. §§.

6-dik cikk: Az árvák és gyámság alatt létezők bányajogainak kezeléséről. **24. §.** A gyám- és gondnokság alatt létezők bányajogait és birtokait a gyámnokok vagy gondnokok önkényesen el nem adhatják, és semmi czim alatt el nem idegeníthetik, s ha tennék, ily idegenítés teljesen érvénytelen, és az árvának joguk van azt 24 éves korukig bárkitől visszavenni. **25. §.** Ha pedig a gyámnok vagy gondnok az árvai bányabirtok művelésére elegendő értékkel, tömeg hiánya miatt nem bírna, vagy a bányaművelés folytatását más helyes okoknál fogva az árvák nyilvános sérelmével, s az árvai tömeg veszélyeztetésével egybekötve lenni látná; vagy észrevenné, hogy az illető bányatársulat reményt veszítve, a kérdéses bánya s bányászati tárgy művelésével felhagyni szándékozik, vagy éppen már felhagyott: ez esetben a fennforgó körülményeket az illető polgári hatóság ítélete alá terjesztteni tartozik, mely e részben mindenekelőtt és mindenestre a járásbeli járásbiróságnak hiteles okokkal támogatott véleményét kellő figyelembe vevén, ha egyezéssel és engedelmével hozzájárul, a gyámnok vagy gondnok az árva bányai birtokát szabadon elidegenítheti, vagy a körülményekhez képest egyenesen elhagyhatja, a tökéletes kort elért árvának pedig e tett miatt sem a gyámnok vagy gondnok, sem az általa elidegenített vagy elhagyott bányai tárgyak jövődöbeli birtokosa ellen kereset nem adatik. **26. §.** A mennyiben pedig előre elhatározni nehéz, ha bányabirtok által az árvák sorsa javíttathatik, vagy súlyosíttathatik-e? a gyámnokok és gondnokok az illető polgári törvényhatóságnak, ez esetben is a bányabíróság véleményének meghallgatása után, adandó különös engedelme és megegyezése nélkül, bányaosztályrészeket az árvák számára venni vagy bár mikép szerezni tiltatnak. **27. §.** Azon esetben végre, ha valamely bányatársulat a bánya és más bányászati tárgy művelésében amiatt gátoltatnék, mivel az árvai részekre eső mennyiség nem fizettetik, s az illető gyámnok vagy gondnok, az illető polgári törvényhatóságnak is tudtára adandó bírói

megintés után ezen tartozást a kitűzött törvényes határidőig le nem fizetné: az árvák kérdéses részvényei késedelmezés alá esnek, s ha ezáltal az árvák netalán károsíthatnának, viszkeresetök csupán a hibás gyámnok vagy gondnok ellen leend.

53. és 121. §§.

7-dik czikk: Örökségben kapott bányai s bányászati tárgyak felosztása módjáról. **28. §.** Midőn kiskorúak érdeke forog fenn, vagy a nagykoru osztályosok maguk között egyetértésre jutni nem tudnak; minthogy a bányajog és birtok értéke a szoros értelemben vett ingó javak értékénél sokszor változékonyabb; oly esetben, hol nemcsak bánya és bányászati tárgyak, de egyszersmind más ingó vagy ingatlan javak is lennének felosztandók: bányai tárgyak értékét és sorsát egyéb ingatlan birtokkal, vagy ingó javakkal kiegyenlíteni, és az osztozók egyikének vagy másikának, bányai osztályrészük helyett illetőségükbe más valamit adni nem szabad, — hanem ily bányarészek minden osztozó közt egyenlően és törvényes arányban elosztandók. **29. §.** Meg nem engedtetik továbbá ily esetben, hogy egyiknek osztályrésze egyik, másiknak illetősége ismét más különböző bányai tárgyban vágassék vagy is egyenlítették ki, hanem az osztozók mindenike törvényes arányban őt illető osztályrészét minden bányatárgyban külön fogja megkapni, később annak akár magánosan akár társaságban leendő kezelése az osztályosok tetszésére hagyatván. **30. §.** Az osztály ezek szerint megtörténvén, ezen bányai és bányászati tárgyakban akár az osztály igazítására, akár új osztályra a kereset egyedül csak azon esetben engedtetik meg, ha a részvények felosztásában számolási hiba történt volna.

53. és 121. §§.

V. FEJEZET.

A közönséges törvénytől eltérő bányai törvénykezés.

31. §. A közönséges polgári jog alaki rendszabályai a bányabíróságok által is megtartandók, és az ő előttiük tár-

gyalandó perekben is alkalmazandók, a mennyiben ezen fejezetben eltérő intézkedések nem foglaltatnak.

120. §.

8-dik czikk: *A bányabíró eljárásáról.* **32. §.** Világos és kisebbszerű jogesetben szóbeli s rövid uton jár el a bírósági előadó a maga mellé veendő tolnokkal, illetőleg a bányabírószági helyettes a maga járásában. **33. §.** Midőn bányászati munkás vagy altiszt idéztetik, egyszersmind az illető bányatársulati képviselő vagy bányaműtelep főnöke vagy tisztje is afelől tudósítandó. **34. §.** Midőn az összes bányatársulat ellen egyetemben indítatik per: a bányatársulat képviselőjét, vagy a bánya igazgatóját mint olyat megidézni elég. **35. §.** A bányatársulat képviselőjének föl nem találhatása esetére, a kézbesítendő keresetlevél a bánya vagy huta épületére s illetőleg a bánya torkolatára, két tanu jelenlétében fölszegezendő. **36. §.** A szóbeli rövid útra való ügyek kivételével a bányaszékek előtt, kölönség nélkül, mindennemű perek folyamodási alakban lesznek folytatandók.

120. §.

(*Bányabirtokháborítás.*) **37. §.** Ha valaki bányabirtokában vagy jogában más által háborgattatnék, vagy abból erőhatalommal kivettetnék, a sértett félnek eziránt leendő panaszára a bányabíró visszahelyezési rövid uton úgy jár el: miszerint haladék nélkül a helyszínére kimenvén, s az illető felek kihallgatása mellett körülményes vizsgálatot tevé, ha ezek folytában a sértett fél vagy birtokának 15 napig tartott békességes használatát, vagy egyedül törvényes birtokcímét hitelesen bebizonyítaná, ötet, a hatalmaskodónak minden okozott költségekben s károkból történendő elmarasztása mellett, rövid uton birtokba helyezni, s mind ezekre nézve a folyamodástól számitandó 14 nap alatt teljes végrehajtással is eljáráni köteles. **38. §.** Visszahelyezési esetekben a főbbvitel egyedül a bányaszékre, s egyedül birtokon kívül engedtetik meg, a bányaszék ítéletével meg nem elégedő félnek pedig, csak a rendes törvény útja marad fenn; egyéb rövid útu valamint formás perekben is, a bányabíróság ítéletétől a főbbvitel mindig birtokon belől történik.

120. §.

9-dik czikk: A bánya-átlyukasztási eljárásáról. 39. §.

A bányatelkeknek szomszédok és határosok közt bányászilag történt átlukasztását, legyen az érczászvány-telepzeteken vagy meddő sziklán keresztül, bármelyik érdekelt félnek aziránt tett bejelentése után, a bányabíró, bányaszéki mérnök közbenjöttével, a helyszínén rövid úton megvizsgálja, s elintézi, az elégedetlen félnek a törvényes folyamodás útja fennmaradván. **40. §.** Mind a szomszéd bányatársulatnak, ki a vele határos bányatelek jogaiba vágni lelkiismeretesen óvakodik, mind annak, ki bányatelkének a szomszéd által netalán czélzott berontását jókor megelőzni kívánja, tettelegesen átlukasztás előtt is mindig joga van, a bányabíróságot a szemle megtételére s a földalatti határok birói kijelölésére kikérni. **41. §.** A feleknek bármelyike beadván aziránt folyamodását, a bányabíró a dolog mibenlétéről tudomást szerezve, a szomszéd felé irányzott mindenik vonalnak és járatnak a külhatártól valódi távolságát megszabni, s ily földalatti vonalnak mindenik végén — egyszersmind kívül is állandó pontokat kitűzni, s így mind a két felet saját határaiba vezetve, biztosításukról gondoskodni köteles. **42. §.** Ha pedig szemle alkalmával úgy találná, hogy az átlukasztás mind a két fél által mivelt érczászvány-telepzetek vonulata vagy dőlése (Verfläichen) szerint már megtörtént: nemcsak a bányatelkeknek külhatárát, a bányában föld alatt is kijelölni (die Ortung in die Grube stellen) s mindkét szomszédnak földalatti határait, további surlódások s innen származó perlekedések megelőzése végett, egy állandó határjegy leszögezésével megállapítani, hanem az alattomos orozás által kiemelt ásványok árát is kiszámítani, és a kárvallottat mind az ásványokra, mind a birói költségekre nézve rövid úton kármentesíteni tartozik. **43. §.** Hogy pedig az ily ásványozások birói eljárás előtt is meggátoltassanak: az illető szomszéd bányabirtokosságok, az érczászvány-telepzetek vonulata vagy dőlése szerint történendő valóságos átlukasztások esetében, az átlukasztás pontjától minden részre pontosan mért 3 ölnyi távolságra a további munkával nyomban felhagyni, s az átlukasztás esetét, a bányabíróságnak haladéknélkül bejelenteni kötelesek. **44. §.** A szomszéd és határos bányatársulatok közt történendő bárminemű átlukasztások

eseteiben, a határosokat szokatlan és kitűrhetlen bűdösséggel, füsttel, rossz szándéku elrekesztésekkel, a víznek a szomszéd telkére való vezetésével, vagy más ilyenmő káros módokkal bosszantani nem szabad; máskülönb a bányabirtokos két harmadában a társládának, egy harmadában a sérített félnek jutandó 100 frttal, minden egyes felvett vagy megbízott személyért 10 frttal; bányamunkások pedig 40 forinttal lesznek fenyítendőek. Magában értetvén, hogy a tisztokért ily esetben maga a bányatársulat kezeskedik és fizet, — vizskereseti joga mindazáltal ellenök fennmarad.

45. §. Végre azon esetekben, ha valamely bányában a sziklákat tűz erejével kellene lágyítani, — e gyakorlatot, miután azt előbb a bányabíróság is megismerte a szomszéd által kívánt átlukasztással füstokozás ürügye alatt gátolni nem lehet; ellenben ha más bányában átlukasztást az kérne, ki tűz segedelme nélkül munkáját nem végezheti, a szomszédokkal a füst alkalmatlanságainak eltávolítása iránt megegyezni tartozik, — különben mint törvényszegő, a fölebbi §. értelme alá esik.

120. §.

10-dik cikk: Régi adományozásokból támadt perek elintézése módjáról.

46. §. Hogy ha az ásványér lejtős dölése szerint adományozott telekben az erek, és így a telkek is egymást átmetszenék, a régibb felkérő a telkén átnyúló erét saját határai közt használandja, az ezen túl terjedő érhez pedig a későbbi felkérőnek joga fennmarad. Ha azonban ily erek összefolynának s egyesítve tovább terjednének, és seim vonulat vagy dőlés, sem más alkatrészek minéműsége ki nem mutatnák, hogy melyike nyeletett el a másik által: ezen összefolyt érnek az érintkezési ponton túli használata a régibb felkérőt illeti; de ha ismét különválnának, vagy ha megismertető jeleit az egyik megtartva, a másikat egészen megsemmisítené: kiki vagy sajátságos jelek, vagy ezek hiányában az előbbi dőlés vagy vonulat szerint megismerhető érének további művelésére jogosittatik, habár későbbi fölkerő lenne is.

120. §.

11-dik cikk: A perbeli és peren kívüli szemléről.

47. §. Bányák és egyéb bányai tárgyak iránt peren kívüli szemlék, ha azok valamely bányabirtokosság folyamodására az ellenfél kihallgatása s belenyugvása nélkül történtek, habár ideiglenes intézkedést vontak volna is maguk után: a megindítandó perben tekintetbe még sem vehetők. **48. §.** A szemle szüksége fennforogván: azt a bíróság megrendeli, a feleket meghívja, s vagy maga vagy küldöttjei által a helyszínen hitelesen eszközli. **49. §.** Midőn szemlénél tanúk alkalmaztatnak, azoknak a helyszínen és a felek jelenlétében kell kihallgattatniok, s akkor az ellenfél részéről a tanunak közbevágó kérdések is tételhetnek. Műértők alkalmazása esetére az ellenfelek mindenike egy műértőt nevez, szükség esetére pedig azokhoz a bíróság is egy harmadikat alkalmazhat. **50. §.** Mind perbeli mind perkivüli szemléknek körülményesen előadott eredménye a bányaszéki, illetőleg hivatalos könyvben egész kiterjedésében beiktattatik, s a feleknek, ha kívánnák, hiteles alakban kiadatik. **51. §.** Ámbár végítélet hozásra bevégzett perben a feleknek szóváltásai, s bizonyítványai elegendők; mivel azonban bányai perekben, kivált pedig a mértan alkalmazását igénylő bányatelkek és érczástelepek tulajdonossága fölött a helyszínen, ha a bíróság szükségesnek belátja, szemlététel is kívántatnék: ily esetekben, ha a felek nem sürgölnék is, a bíróság végítélet hozás előtt a helyszínére szemlét rendel, s a pert, érdeme fölött szerzett ily előismeretek után, végképen eldönti. **52. §.** A perlekedő felek közt történő vagy közelgető átlukasztások, valamint mérnöki eljárást kívánó minden más esetekben, a felek által kívánt bírói szemle úgy eszközöltesék: hogy a fennforgó kérdések, nemcsak a bányaszéki, de hittel eleve kötelezendő más bányamérnök által is fölvétetvén, minden számtételek a külön készített térképpel, s úgy a bányaszéki küldöttség, mint a mérnök által aláírandó véleményvel együtt a bányaszéknek bemutatassanak.

120. §.

12-ik czikk: Földszinti s alatti károk becsléséről. **53. §.**

Perindítás előtt bármikép okozott földszinti s alatti károk becslése a bányaszéki küldöttség által történik. **54. §.** Minden kár-becsléseknél, kivált hol érczkivájat forog fenn: a becselő bírói küldöttség a kár kipuhatolására szükséges

minden eszközöket, ugymint okleveleket a mennyiben kaphatók, tanuvallomásokat, s hittel kötelezendő műértők becslését segédül venni, s az eset úgy hozván magával, a kártevő bányatársulatnak fő- és altisztjeit és munkásait is hit alatt kihallgatni köteles.

13-ik czikk: A birói zárról. 55. §. Ha valakinél, akár büntett akár perlekedés folytában történendő elmarasztása esetében, vagyonhiány veszedelme forogna fenn, s az vagy köztudomásra lenne, vagy hitcelesen bebizonyíthatnák: a követelt félnek bányai vagyona, az illető bányaszék által, birói zár, és kezelés alá vétetik. **56. §.** Ezen esetben a bányaszék, a zár alá vett vagyon minéműségéhez képest, a felek meghallgatása után zárgondnokot rendel, ki a bányaszék felügyelése mellett az egész vagyont felelősség terhe alatt úgy kezeli, hogy a művelésre szükséges kiadásokra fordítandó költségek levonása után fennmaradó jövedelemből meggyűjtött tőke, végrehajtás idejéig, árvabiztosíték mellett, kamatra adassék. **57. §.** A zárgondnok díját fáradsága és felelőssége arányában, s az illető felek kihallgatása mellett, mindenkor a bányaszék szabja meg, az mindazáltal a jövedelem századrésznél többet nem tehet. **58. §.** Ha valaki nemcsak a pertárgy épségben tartása, de jogbonyolódások elleni biztosítás tekintetében is, egy, minden kifogás fölötti átvállalót (fidejussor) vagy kezest állít: a birói zár megszűnik, s ha már elrendeltetett volna, tüstént feloldatik. **59. §.** Ha vagyonhiány veszedelme fenn nem forogna ugyan, de a bányatelek határai vagy bárminémű követelések iránt támadt kérdések eldöntése esetére a peres tárgy értékének s mennyiségének meghatározásában előre is nehézségek azért mutatkoznak, mivel az illető bányatelekben a peres helyen kívül még más helyen is értékes ásványok vájlatnak: ez esetben a törvényszék a peres helyen kiásott vagy ásandó illetlen ásványoknak, evégre biróilag felesketett egyén által, külön és havonként benyújtandó számadás mellett teendő kezelését tüstént megrendeli, a bányatermékekből eredő jövedelmek, mindazáltal az alperes szabad rendelkezésére és használatára fennhagyhatók.

120. §.

14-ik cikk: A végrehajtásról. 60. §. Midőn a győztes félnek valamely bányabirtok oda ítéltetett: a bírói foglалás a szomszéd és határos bányatársulatok képviselői vagy tisztei jelenlétében a helyszínen történik. Befejeztetvén a bírói foglалás, a végrehajtó bíró ebbeli eljárásáról a kiküldő bányaszéknek első ülésében körülményes jelentést tesz, mely felolvastatván, egész kiterjedésben az illető jegyzőkönyvbe iktattatik, egyszersmind ahhoz képest a bányatelekkönyvben is megtéti az illető be- és kikeblezés. **61. §.** Bányászati tárgyra kiterjedő végrehajtás, ide értve a lezárolást, fölbecsülést és árverezést, még oly esetekben is, midőn az ítélet, mint vegyes vagyону csőd esetében, más hatóság által hozatott, csak bányabíróság kiküldöttje, illetőleg helyettes által eszközölhető. A bányabíróság a végrehajtás teljesítéséről a megkereső törvényhatóságot, a végrehajtási jelentések átküldése mellett, azonnal tudósítandja, a jelentésnek másik példányát pedig az irattárba leteszi. **62. §.** Akár rövid, akár rendes perúton megítélt követelések kielégítésére, a bányai tisztek és alisztek fizetésének s a bányamunkások bérének, más vagyон hiánya esetében egyszerre csak egy harmadrésze jelölthetők ki. A bányamivelésre szükséges gépek s egyéb műszközők bánya nélkül, bírói foglалás alá külön nem vételhetnek.

120. §.

15-ik cikk: A felszámításról. 63. §. Perbeli felszámítások (Liquidatiók) nem külön periratokban, hanem a per érdemével együtt, a rendes perekre nézve meghatározott szóváltásokkal bevégezendők. **64. §.** Oly perekben, hol a felszámításra 15 napnál hosszabb idő kívántatik: a szokott határidő kiterjesztése, ha kéretnék, sem egyik, sem másik félnek meg nem tagadtathatik. **65. §.** A határidő elhalasztása megengedtetik akkor is, midőn a számolási kérdések a szavazatos és szavatolt között forognak fenn. **66. §.** Ha pedig a felszámítás a végrehajtás idejére hagyatott fenn, vagy szüksége különben is a végrehajtás alatt fejlődne ki: a végrehajtó bíróság ez esetben tárgyalást rendel, minek folytán előlött a bányaszék külön fogja végzését kimondani.

120. §.

16-ik cikk: *A betáblázásról és törvényes fogantatásról.* **67. §.** Bányatelekkönyveztetett egész birtoktestekre s az általános osztrák bányatörvény 135. §. értelmében rész-birtokra, az 1840: 21. t. cz. szelleméhez képest, csak az illető kerületi bányakapitányságnál, mint bányabírósnál, zálog- és elsőbbségi jogokat, a köztörvénysszabta módon betábláztatni lehet.

76., 89. és 121. §§.

17-ik cikk: *A bányaszéki könyvek különféle neveiről.* **68. §.** Az ülési jegyzőkönyvön kívül a bányabíróságok még a következő tiszti könyveket vezetendők: **a)** i t é l e t - k ö n y v e t, hova úgy a rendes, valamint a bányabíróság által végzendő szóbeli sommás perekben hozott vég-ítéletek és végzések iktatandók; **b)** s z e r z ő d v é n y i k ö n y v, s ide bányajogokat és birtokokat illető minden szerződések, kötések, vevések, eladások, átruházások, barátságos egyezések, pöralkuk, végrendeletek és érdemdíjazások egész kiterjedésökben fognak bejegyeztetni; **c)** b á n y a t e l e k k ö n y v (Bergbuch), melybe minden bányatársulat állapota, az adományozott bányák, s más bányanevű tárgyak s járulékok neve, fekvése, minősége s tartozéka, úgy szinte adományoztatási s illetőleg engedélyeztetési adatai, birtoklási változások, továbbá az abban az általán. osztr. bányatörvény 135. §-a értelmében részesülő közbirtokosok fő és mellék nevei, s polgári állapotuk, és valamint az egész bányabirtokot, úgy az ált. osztr. törv. 135. §-a értelmében rész-birtokra intézett mindennemű zálog- és elsőbbségi jogok bekeleztetése beiktatandó; **d)** f ő l d - é s m é r é s k ö n y v (Grund- und Feldmassbuch), hova a bányatelkek körül végbevitt minden földszinti, vagy alatti határkitűzések, a határjelek fekvése és birói áthelyezése, biróilag elhatározott bányatelki kölcsönös átlukasztások, — és végre külön határokkal megkülönböztetett bányatelkeknek birói megegyezéssel történt egyesítése, illetőleg pedig mind ezen tárgyakról a bányabíró és kiküldött társai által tett hivatalos jelentések fognak beiktattatni. **69. §.** A telek-, föld- és méréskönyvekből folyamodványilag kért kivonatokat, a bányabíróság 8 nap alatt kiszolgáltatni tartozik.

53., 75., 76. és 121. §§.

18-ik cikk: *A levéltárról és levélmásolatokról.*

70. §. A bányakapitányságok kötelesek lesznek nemcsak a bírósági és hivatalos okiratok bejegyzésében, letett hitök szerint eljárni, s minden bejegyzendőket a szavak vagy értelem legkisebb változtatása vagy módosítása nélkül a bányaszéki, illetőleg pedig hivatalos könyvekbe iktatni, hanem egyszersmind a hitökre bízott s jövőre is a bányaszéki levéltárakba leteendő, s pontosan lajstromozandó irományokat, jelesen pedig a jegyző- és egyéb hivatalos könyveket épségökben, lelkiismeretesen, hűségesen és sértetlenül megtartani és megőrizni. **71. §.** A bányaszékek levéltáraikban tállátató minden irományokat, kivéven azokat, melyek magát a hivatalt érdeklik, vagy magánosok által egyedül őrizetre tétettek le, — minden folyamodónak, — azonban csak a bányaszék rendes ülésében fölveendő írásbeli csedezésekre, vagy látozott másolatban, vagy ha kívántatnék, hiteles alakban, minden nehézség nélkül kiadni tartoznak. **72. §.** Továbbá a bányát s járulékait bármi tekintetben érdeklő földszinti s alatti térképeket és rajzokat, minden jogkizárás megelőzése végett, a bányaszék és az érdekelt fél pecsétje alatt őrizni kötelesek lévén: ezeket egyedül az illető bányatitklos birtokosainak folyamodására adják ki.

121. §.

Csödtörvény. (IV.)

C) *A bányatörvényhatóság alá tartozó vagyona nézve.*

13. §. A bánya- vagy hutamű, vagy bányatörvényhatóság alá tartozó más vagyon eladási árából és jövedelmeiből a követelések következő rendben fizetendők ki: **1.** A bányavagyonnak a csőd alatti fenntartására és kezelésére, valamint összeírására, becslésére és eladására tett kiadások. **2.** A királyi kincstár, bányahéri (urburai) s a műtől fizetendő egyéb közadóbeli követeléseivel, a mennyiben azok a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben vannak hátramaradásban. Ezen 2. és 3. pont alatt, az általános bányatörvény 268. és 269. §§-nak rendelkezése a 3. évi hátramaradásokra néz-

ve megszoríttatik. **3.** A bánya-, huta- s egyéb művek, és a bányagyárak munkásai munkabérökkel, a mennyiben ez a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben van hátramaradásban. **4.** A bányalegénységi pénztárak, vagy társládák követelései, a munkabérből lehuzott, de a pénztárban hiányzó járulékokra nézve. **5.** Az örök vagy segéd (alagilletékek) vagy segédintézetekhez egyéb járulékok, a viz-, akna-, jára-adók, s a megengedett bányamívelési szolgalmakérti egyéb évenkénti tartozások, a mennyiben ezen követelések a csőd megnyitása előtti egy évre vannak hátramaradásban. **6.** A perügylőnek díjai s költségei az A) rovatban 7. alatt foglalt megszorítással. **7.** A betáblázott hitelezők a betáblázás által nyert elsőbbség szerint, és azon kamatjárulékokkal, melyek a fennebbiek szerint az ingatlan vagyonokra nézve a tőkével egyenlő elsőbbséggel birnak. **14. §.** Egyébiránt megjegyeztetik, hogy habár vegyes vagyonu csődtömeg ellen a bányabíróság által elintéztetendő egyes bányászati kezesetek utóbbi osztályozás végett az eljáró polgári csődületi bírósághoz áttétetnek: mindazonáltal a végrehajtás bányai vagyonra nézve mindig az illető bányabíróság útján eszközölendő.

II.

Az 1864. május 23-ki ausztriai általános bányatörvénykönyv. *)

ELSŐ FEJEZET.

Általános határozatok.

A bányatörvény fogalma. **1. §.** A bányatörvény meghatározza, hogy mely ásványok s mily föltételek alatt ke-

*) A törvénynek ily alakú zárjelek [ ] közt foglalt szavai, Magyarországon nem bírnak érvénnyel. A jegyzetek a jelen munka §§-aira vonatkoznak.

restethetnek föl és műveltethetnek, nemkülönben meghatározza a bányauzlettel különösen egybekapcsolt jogokat és kötelezettségeket. **2. §.** A mennyiben a bányatörvény különös határozatokat nem tartalmaz, a bányászati ügyekre is az általános polgári, büntető, politikai, ipar- és kereskedelmi törvények alkalmazandók. Ha valaki valamely a bányatörvény-nyel ellenkező cselekvény által egyszersmind valamely általános büntető törvényt is áthágott, úgy ellene az utóbbi tekintetben kiérdemlett büntetésen kívül a bányatörvényben határozott büntetés is kiszabandó.

1. és 2. §§.

Bányaúrr jog. 3. §. A bányaúrr jog alatt azon fejedelmi jog értetik, melyhez képest bizonyos, természeti telepeken előforduló ásványok, a fejedelem kizáró rendelkezése alá tartatnak fenn. A bányaúrr jog alá tartoznak mindazon ásványok, melyek fém-, kén-, timsó-, gálicz- vagy konyhasó-tartalmuk miatt használhatók, továbbá a gáliczvíz, [rajzla és földszurkok, végre mindennemű kő- és barnaszén]. Az ilyes ásványok **főntartott** ásványoknak nevezetnek. **4. §.** A só tekintetében főnálló államegyedárusság külön törvények által szabályoztatik.

39—45., 50., 51. §§.

Bányamívelési jogosítványok. 5. §. A főntartott ásványok fölkeresése vagy művelése csak jogosítvány nyerése után kezdethek el. Ezen jogosítványok vagy kutatási térek (kutatási telkek, 15—22. §§.) kijelöléséből, vagy bányamértékek (vájna- vagy külmértékek) adományozásából vagy bányászati engedélyekből (40—97. §§.) állanak. **6. §.** Az ilyes jogosítványok adására s a bányamívelés törvényszerű üzlete fölötti örökösre a bányahatóságok rendelvek. Ezen törvényben ott, hol egyszerűen bányahatóságokról van szó, csak az első folyamodásu bányahatóságok értetnek.

54. sk. és 113., 115., 117., 118. §§.

Bányamívelési jogosítványok szerzésérei képesség. 7. §. A ki törvény szerint ingatlan tulajdont szerzethet és birhat, az bányamívelési jogosítványok nyerésére és bányák birtokának szerzésére is képes. **8. §.** Azon hivatalnokok, kik oly hatóságnál alkalmazvák, melyet a bányamívelésrei

közvetlen nyilvános felügyelet, vagy a bányaugyek fölötti első határozás illet, továbbá az ilyes hivatalnokok feleségei és atyai hatalom alatt álló gyermekei, ezen hatóság járásában sem bányát nem művelhetnek, sem pedig bányatulajdont nem szerezhetnek s nem bírhatnak.

46. 47. §§.

Mérték és súly. 9. §. [Minden bányánál és hutánál, s minden bányászati és hutászati tárgyakra vonatkozó ügyekben egyforma mérték és súly behozatala rendelőndő es pedig: **a)** hossz mértékül, a bécsi öl; **b)** térmértékül, a bécsi négyszög öl; **c)** test- vagy ürmértékül, a bécsi köb-öl; **d)** kereskedelmi mértékül, a bécsi mázsa, hol a különös vámtörvények mást nem rendelnek; **e)** pénz mértékül, a bécsi márk. Ott, hol a metre-mérték és súly van behozva, ez marad érvényes). **10. §.** Ha bányászati és hutászati ügyekben más mértékekre vagy súlyakra történik hivatkozás, ezeknek az előadott alapmértékhez számszerű aránya hozzámelléklendő.]

A bányászati és hutászati ügyeknél rendszerint az e tekintetben a fennálló törvények értelmében divatozó mértékek és súlyak használandók. Ha másnemű mértékekre vagy súlyakra történik hivatkozás, ez az illető ügyről készült okiratban határozottan kitéendő.

Bányamegyék. 11. §. Oly bányák, melyek helyfekvésüknél és hasonló birtok-, üzleti vagy más viszonyoknál fogva természetes összeköttetésben állanak, egy bányamegyévé egyesíthetnek. A bányamegyék területének meghatározása s az azok alakítása iránti intézkedés, az érdeklettekkel egyetértőleg a bányahatóságokat illeti. Minden bányamegye meghatározott névvel jelölendő meg.

35., 48., 116. §§.

Az álladalom bányászati vállalatai. 12. §. Az álladalom bányászati vállalatai ugyanazon határozatok alá vetvők, mint a magánosokéi.

48. §.

MÁSODIK FEJEZET.

A kutatásról.

A kutatás fogalma. 13. §. Kutatásnak nevez-

tetik, a föntartott ásványoknak telepeikbeni fölkeresése, s a fölthaláltaknak olyas föltárása, hogy azokra a tulajdonjog adományoztathassék.

Errei engedelem. 14. §. A kutatásra a bányahatóság engedelmre kérendő ki. Erre azon földbirtokos is köteleztetik, ki saját földén szándékozik kutatni.

Kutatási tér. 15. §. A kutatás megengedéseért minden kérvénynek, a kérvényező vagy meghatalmazottja sajátkezü aláírása mellett, magában kell foglalnia: **1)** A kérelmező nevét, polgári állását és lakhelyét; ha meghatalmazott folyamodik, a kérvényhez a meghatalmazvány hozzá melléklendő; továbbá a tartózkodás jogos voltának igazolását. **2)** Azon tér előadását, melyre az engedelem kiterjesztendő. Ez kutatási térnek neveztetik. Ilyenkép jelölthetnek ki a kérelmező tetszése szerint: **a)** egyes földrészek; **b)** kiterjedtebb térek, azonban határuk pontos előadásával; **c)** bizonyos nevezetek alatt és határok között általános ismert földtérek, völgyek vagy hegylejtők. Egyszersmind az adósorzi község és a politikai járás is előadandó.

A kutatási engedelmek tartama. 16. §. Kutatási engedelmek csak egy évre adatkak. Kérelem folytán azonban azok évről évre meghosszabbíthatnak, a bányahatóság meggyőződven arról, hogy a kutatásra jogosított által saját kutatási térén a kutatási munkák megkezdettek.

Kivett helyek. 17. §. Következő helyeken a kutatás a földtulajdonos beleegyezése nélkül nem engedtetik meg: **a)** lakó-, gazdasági vagy más épületeken belül; **b)** zárt udvartérekben; **c)** bekerített házi, disz- és másféle kertekben, továbbá temetőkben és köfallal körülvett földtérekben; **d)** az **a)** és **b)** alatt említett tulajdon körül husz ölnél csekélyebb távolságban. Közutakon és vaspályákon, vízi védéptímenyekben, valamely erősség körületén s attóli, különös szabályok által meghatározott távolságon belül, továbbá a birodalmi és országos határokon kutatásra, az illető közigazgatási hatóság engedelmre szükséges. **18. §.** Ha a 17. §-ban elősoroltakon kívüli más helyeken leendő kutatás megengedhető volta ellen köztekintetektől nehézségek támasztatnak, a föltött a bányahatóságok az érdeklött közigazgatási hatóságokkali egytetértésben határozandnak.

A kutató jogai. **19. §.** A kutatási engedelem által a kutató jogot nyer arra, hogy kutatási térén belül, a mennyiben azt régebb bányamívelési jogok nem gátolják, korlátlan számu kutató-vájásokat nyithasson s azokat művelhesse. **20. §.** A nyert ásványokról a kutató csak a bányahatóság engedelmével rendelkezhetik. **21. §.** Pusztá kutatási engedelmek a kijelölt téren kutatásra még kizáró jogot nem adnak, s ugyanazon téren egyszerre több személyeknek adathatik kutatási engedelem.

Szabad kutatás. **22. §.** Egy bizonyos kutatási térre kizáró jog csak akkor szereztetik, ha a kutató a bányahatóságnak azon pontot, melyen ő a kutató-vájást megkezdeni és a kutatási jegyet fölláltítani szándékozik, följelenti. Azon időponttól fogva, midőn ezen följelentés a bányahatóságokhoz érkezik, a kutató a följelentett pontra nézve kizáró kutatási jogot, azaz szabadkutatást nyer. **23. §.** A szándéklott kutató-vájásról jelentés vagy a már nyert kutatási engedelemre hivatkozálag történhetik, vagy pedig magával a kutatási engedelemérti kérvénnyel kapcsolathatik egybe. Ezen följelentésnek azonban mindig a célbavett kutató-vájás és a kutatási jegy álláshelyének pontos előadását kell tartalmaznia.

Kutatási jegy. **24. §.** Három nap alatt azután, a mint a kutatóhoz az ő följelentéséről a bányahatóság elismervénye eljutott, köteles ő a szabad kutatás helyét a föld színén a kutatási jeggyel megjelölni. Ha ő ezt elmulasztja, úgy köteles minden harmadik személynek, ki előtt a választott hely tudva nincs, az ez által okozott kárt megtéríteni. A följelentésnek a bányahatóságnál megtétele előtt a kutatási jegyet nem szabad fölláltítani. **25. §.** A kutatási jegy minden fölláltítása azon politikai járási hatóságoknak (szolgabírói hivatal, kerület, praeturának), melyeknek járásában a kutatási tér fekszik, följelentendő s ezek által közhírré teendő. Mily általános és egyforma alakot kellessék adni a kutatási jegyeknek mindegyik koronaországban a végett, hogy azok mindenki által megismerhetők legyenek, a politikai országos hatóság által határoztatik meg.

A földtulajdonosnái jelentkezés. **26. §.** Minden ku-

tató köteles a kutató-vájás megnyitása előtt a földtulajdonosnak a kutatási engedelmet előmutatni, s vele kárpótlási igényei iránt az egyezséget megkísérteni.

A kutatásnak a földtulajdonos általi gátlása alkalmávali magatartás. 27. §. Ha a kutató a földtulajdonossal, az ezen utóbbi által kívánt kárpótlás iránt meg nem egyezhet, úgy jogában áll a politikai hatósághoz annak megengedéseért folyamodnia, hogy ő kutatási munkáját megkezdhesse. Ha ő mint szabad kutató szabad kutatásának általa választott helye iránt a jelentést a bányahatóságnál már megtette, s ha ő e szerint jogot nyert arra, hogy szabad kutatását a hely színén a kutatási jeggyel megjelölhesse, úgy a szabad kutatonak jogában áll, a politikai járási hatósághoz a kutatási jegy föllállításának megengedéseért folyamodni. Az illető kutató azonban mindkét esetben köteles: **a)** a földtulajdonosnak a kutatási munka megkezdése vagy a kutatási jegy föllállítása által netalán okozott bebizonyítható kárért, ha az iránt az egyezés létre nem jöne is, a kárpótlást a politikai járási hatóság küldöttje által meghatározandó összegben egyelőre biztosítani; **b)** a bányahatósághoz tüstént a telek kényszerű átengedése iránti eljárás megindításaért folyamodni; **c)** szabad kutatás esetében az a föltt hozandó határozatig ezen helyen minden munkát abba hagyni. **28. §.** Ha a kutató a kutatási jegy föllállításától számítandó harmincz nap alatt, a bányahatósághoz a telek átengedése iránti tárgyalás végett intézett folyamodvány benyújtása tekintetében magát igazolni nem képes, úgy az illető politikai járási hatóságok (járási hatóság, szolgabírói hivatal, kerület, praetura) kötelesek a földtulajdonos kérelmére a kutatási jegyet eltakarítani, s ezt a bányahatóságnak följelenteni. **29. §.** A kutatás elkezdésében vagy a kutatási jegyek föllállításában a földtulajdonossali tárgyalások által okozott késedelmek, a kutató előjogára nézve nem ártalmasak.

Földalatti kutató-vájások (reményvágatok). 30. §. Vájnákbóli földalatti kutatásoknál úgynevezett reményvágatokkal bármely tetszés szerinti pont, habár az még valamely adományozott vájnamértéken belül léteznék is, új kutatás alapjául választhatatik, azon föltétel alatt, hogy más szer-

zett jogok ne sérteessenek, és az a bányahatóságnak följelentethetik (22. §.).

A szabad kutatás körülete. **31. §.** Oly vizirányos körön belül, melynek sugára kétszáz huszonnég y [bécsi] ölt tesz, s melynek középpontját a kutatási jegy álláshelye képezi (kutatási kör), idegen kutató-vájás nem kezdethek. Ezen határozatok alóli kivételnek csak azon bányamegyékben van helye, melyekre nézve a bányamegyei alapszabályok által (43., 274. §§.) más rendeltetik. **32. §.** A kutatási jegynek a kutató általi minden elmozdítása új kutatási tervezetnek tekintetik. **33. §.** Ha valamely bányahatóságnál a kutatási jegyek fölállítása végett választott pontok iránt (22. §.) egyszerre több följelentések érkeznek be, s ha az ez által nyert szabad kutatások körei egészen vagy részleg összevágának, az ekkép összevágó térek az érdeklelt szabad kutatók számára közösen jelölendők ki, kivévén ha a szabad kutatók egymás között máskép egyezkednek.

Minden szabad kutatás számára föltartott tér. **34. §.** Minden szabad kutatás igényt ad legalább is egy vájnamérték, azaz 12,544 négyszög ölnyi egyenszög adományozásához. A köszénnél ezen igény legalább is két, egymást leghosszabb oldalával érintő vájnamérték, azaz kettős mérték adományozásaig emelkedik. Ha azonban a szabadkutatás oly aknavájásból áll, melynek feneke függőlegesen legalább is ötven ölnyre van a természetes földszin alatt, úgy az igény általában két, a köszénnél pedig négy, egymást leghosszabb oldalával érintő vájnamérték adományozására terjed ki. Több, ugyanazon adományozásban foglalt vájnamértékek összesége vájnamelekeknek neveztetik. **35. §.** Jöllehet a kutató saját kutatási területén kívül kutató vájás üzletére (15. §.) nincs följososítva, mindazáltal az adományozásnál a vájnamértékek fekvése tekintetében saját kutatási tére határait nem szoritatik. **36. §.** Oly bányamértékek adományozásánál, melyek valamely még adományozást nem érdemlő szabad kutatás (44. §.) közelében léteznek, ezen utóbbi birtokosának, ha ő az adományozást kérővel máskép meg nem egyezhet; szabadságában áll, azon irányt kiválasztani, melyben a vájnamelek egyenszögnek tekintve, a hosszabb kiterjedést kapja. **37. §.** Ha a vájnamelek hossza irányára és nagyságá-

ra nézve meg van határozva, úgy annak szélessége is irányára és nagyságára nézve tudva van; azonban mind a kettő kimérésének oly módon kell történnie, hogy a kutatási jegy a vájnamérték közepére essék.

A kutatási jogok átruházása. 38. §. A kutatási engedelem vagy a szabad kutatási jogosítványnak minden más vállalkozóra leendő átruházása a bányahatóságnak följelentendő. Ha ezen vállalkozó valamely vájást a bányahatósághozzi följelentés előtt kezd, úgy ő jogtalan bányavállalkozó-kép büntetendő.

Kutatási könyvek. 39. §. Minden kutatási engedelmekről, szabad kutatások följelentéseiről s azok felől adott elismervényekről a bányahatóságok által saját kutatási könyvek vezetendők. Ezeknek megtekintése mindenkinek megengedett.

45., 56., 57., 58., 117. §§.

HARMADIK FEJEZET.

Az adományozásról.

Az adományozás célja. 40. §. A ki a bányahatóság által, a valamely meghatározott körületen belül előforduló, föntartott ásványokrai tulajdonjogot, s azoknak a megkívántató műüzlet általi nyeréserei följogosítást, nemkülönben a saját segédvájások vagy megyetárnák előállítására és üzletreiki jogosítványt meg akarja szerezni, köteles az első esetben az adományozásért, a másodikban pedig az engedélyezésért folyamodni.

59. 117. §§.

Annak fajai. 41. §. A bánya-adományozások tárgyait képezik: a vájnamértékek, 42—70. §§.; — a határközlegek, 71—75. §§.; — a külmértékek, 76—84. §§.

A bánya-engedélyezések tárgyait képezik: a segédvájások, 86—89. §§.; — a megyetárnák, 90—97. §§.

A) A vájnamértékek adományozásáról.

A vájnamértékek fogalma. 42. §. Egy vájnamérték egy meghatározott tért (34. §.) foglal magában a vájna fölnyitási pontjának síklapján, még pedig 12,544 □ ölnyi egyenszög alakjában, s rendszerint végtelen magasságig és mélységig (határtalanig) terjed.

Bányamegyei alapszabályok. 43. §. A mennyiben egyes bányakerületekben a különös viszonyok elkerülhetlenné tennék azt, hogy vagy a vájnamértékeknek eddig ott létezett fajai a jövődő adományozásoknál is megtartassanak, vagy pedig hogy a 42. §. határozatától eltérő bányamértékek állapíttassanak meg, az ez iránti határozatok a bányamegyei alapszabályokba iktatandók.

60., 61., 62., 121. §§.

A vájnamértékek adományozásának föltételei. 44. §. A vájnamértékek adományozása csak akkor engedhető meg, ha a föntartott ásványok az a végett bejelentett helyeni telepökben oly módon föltárvák, hogy azok a helybeli viszonyok szerint vájástérdemlőknek tekintethetnek. A vájástérdemlőség megítélése oly bányamegyékben, hol azt a helybeli viszonyok kívánják, külön határozatoknak tartatik fön, s ezek a bányamegyebeli részvényesek meghallgatása után a ministerium által böcsáttatnak ki.

Fölnyitó pont. 45. §. Azon pont, melytől a vájnamérték mérendő (fölnyitó pont), az adományozást kérő által szabad tetszése szerint választathatik, csakhogy annak az ásványtelep föltárt részén s az adományozandó vájnatelken (34. §.) belül kell léteznie.

A vájnamértékek alaptére. 46. §. A vájnamérték mindig egyenszöggé határozandó meg; hosszaságának szélességéhez aránya csak annyiban van meghatározva, a mennyiben az egyenszög rövidebb oldalának nem szabad 56 ölnél kevesebbet tennie.

63. §.

A vájnamértékek adományozható száma. 47. §. Egy föltárássra rendszerint csak a szabad kutatásra föntartott szá-

mu vájnamértékek (34. §.) adományoztathatnak. Ha pedig a fölnyitó pontnak oly fekvése van, hogy abból több, még nem adományozott vájnamértékek mérethetnek ki, az adományozást kérőnek szabadságában áll, kő- és barnaszénnel négy kettősmértékig, minden egyéb ásványoknál pedig négy egyszerű vájnamértékig terjeszkedni egy föltárásra. 48. §. Minden oly adományozás után, mely eleinte nem a 47. §-ban kijelölt teljes mértékben kéretett, a telek törvényes kiegészítése még utóbb is kérethetik, a mennyiben azt más vállalkozók időközben szerzett jogai nem gátolják. Az ilyes kiegészítés megengedhető volna azonban akkor nyomozandó ki, mint az új adományozásé.

Az adományozási kérvények alakja és tartalma. 49. §. Az adományozási kérvényeknek: **a)** a kérelmező vagy meghatalmazottja nevét és lakhelyét kell tartalmazniok, s általa sajátkezűleg aláírva lenniök. Ha meghatalmazott folyamodik, a kérvény a szükséges meghatalmazvánnyal ellátandó; **b)** a föltárás fekvése és minőségének leírását kell előadniok, a földtulajdonos, a helyközség és a politikai járásnak, továbbá a fölnyitó pont két elmozdíthatlan s általánosan megismerhető ponttól távolságának kijelölésével; **c)** a föltárás próbadarabjával kell ellátva lenniök; **d)** azon esetben, ha a föltárás kutatás által történt, a kutatóvájás előadandó s egyszersmind kijelölendő, hogy a föltárás a külbevájástól mily mélységben s mily irányban történt. A kérvényező köteles továbbá **e)** a fölkért vájnamértékek számát és fekvését s az adományozás által viselendő nevet előadni; s végre **f)** kijelenteni, vajjon a fölkért mértékek önállólólag iktatandók-e be a bányakönyvbe, vagy pedig vajjon azok valamely már abba beiktatott műhöz új alkatrészkép csatolandók-e.

Fekvési térkép. 50. §. A föltárás fekvéséről egy a kültért is előadó térkép, egy [bécsi] hüvelykre negyven ölnyi mértékarány szerint, két példányban előterjesztendő, s ezen térképek egyikébe a fölkért vájnamértékek számának és fekvésének be kell jegyezve lennie. Ezen térképek az adományozási kérvénnyel együtt nyujtathatnak be, ezeknek azonban a kért adományozás megengedhető volta iránt a helyszínen teendő nyomozás, azaz a bányajárás (54. §.)

előtt nyolcz nappal be kell nyújtatniok, ellenkező esetben az adományozási kérvény hatályosságát elveszti.

Az adományozási kérvények elkülönítése. 51. §. Minden adományozásért külön kérvény nyújtandó be. Ha azonban az egyidejűleg benyújtott kérvények a fölkért vájnamértékek tekintetében egymással kapcsolatban vannak, úgy megengedtetik, azokra nézve egy közös fekvési térképet (50. §.) nyújtani be.

Több kérvényzők közötti előjog. 52. §. Több kérvényzők közül, a vájnatelek kiterjedésének és fekvésének a törvényes határozatok szerinti választására nézve előjog azt illeti, kinek adományozási kérvénye előbb nyújtatott be a bányahatóságnál. *53. §.* Az ugyanazon vájnatelekérti oly különböző kérvényzők, kiknek kérvényei ugyanazon napon jutnak a bányahatósághoz, a vájnatelket, ha annak fölosztása iránt egymással meg nem egyezhetnek, közösen kapják.

Bányajárás. 54. §. Minden adományozást az annak megengedhetősége iránt a helyszinén teendő nyomozásnak, a bányajárásnak kell megelőznie. Ennek föladata: **a)** az előadott ásvány-föltárás létezését s annak vájástérdemlőségét a 44. §. határozatai szerint kétségen kívül tenni; **b)** megvizsgálni, vajjon s mily változtatásokkal adományoztathatik a fölkért telek a fölkérőnek, korábban szerzett jogok sérelme nélkül, mihez képest különösen a szomszédos szabadkutatónak, kiket vájnatelkek választásának előjoga illet (36. §.), az egyelőre kimérendő; **c)** minden köztekintetbeni s az érdeklett földbirtokosokhoz viszonyokat kinyomozni; **d)** a fekvési térképet megvizsgálni, s azt, ha szükségesnek találattik, kiegészíteni s megigazítani.

Annak közhírrététele. 55. §. Minden bányajárás, az adományozási kérvény lényeges pontjainak elősorolásával, előbb kellő időn át nyilvánosan közhírré teendő.

Műlértők meghívása. 56. §. A bányajárásrai idézés (54. §.) megkapása után tizennégy nap alatt, mind az adományozást kérőnek, mind pedig minden szomszéd kutatónak és bányabirtokosnak szabadságában áll, két elfogulatlan műlértőnek a bányajárásrai meghívását kérni. Ezeket a bányahatóság határozza meg.

A bányajárás folytani határozás. **57. §.** Minden bányajárás folytán köteles a bányahatóság elhatározni, vajjon a kért adományozás megengedhető-e, s erről minden érdeklett feleket értesíteni. **58. §.** Ha az adományozást kérő a tárgyalásra meg nem jelent, a bányahatóság azon időponttól, melyre a tárgyalás rendelve volt, tizennégy napi határidőt köteles elvárni. **59. §.** Ezen, semmi föltétel alatt meg nem hosszabbítható határidő közben az adományozást kérőnek szabadságában áll bebizonyítani, hogy ő a megjelenésben gátoltatott, s a bányajárás ujlagos elrendelését kérni. **60. §.** Az adományozási kérvény elutasítása csak az annak benyújtásából származó előjog (52. §.) elvesztését vonja maga után; de a kérelmezőnek előbb szerzett kutatási jogai az által meg nem szüntetnek. **61. §.** Ha az adományozást magánjogok fölötti perlekedések gátolják, ezek a törvény útján egyenlítendőek ki. **62. §.** Az ilyes előkérdések fölötti tárgyalás befejezéseig az adományozás iránti határozás fölfüggesztendő ugyan, de az adományozást kérő köteles magát a bányahatóságnál igazolni az iránt, hogy neki a kellő sürgetés hiánya bűnül nem tulajdonítható. A bányahatóság neki kellő határidőket is tűzhet ki, melyek alatt ő a befejezést kieszközölni, s az az iránti bizonyítékokat fölmutatni köteles, ellenkező esetben az adományozási kérvény el fogván utasítani.

63., 64., 117. §.

Az adományozási okirat kiadványozása. **63. §.** Ha az adományozás vagy tüstént, vagy pedig az előfordult akadályok elhárítása után megengedhetőnek nyilvánított, s az az iránti határozat jogerejűvé vált, a kérelmező, annak alapján a bányahatóságtól adományozási okiratot kap.

A vájnamértékek elcövekelése. **64. §.** Minden adományozott telek, a mennyiben a bányamegyei alapszabályok által más nem rendeltetik, az adományozás jogerejűvé válta után legfőlebb egy év alatt, minden szomszéd bányabirtokosok és kutatási vállalkozók, s a földbirtokosok meghívása mellett, az adományozási okirathoz és a fekvési térképhez képest fölmérendő, s künn (a fölszínen) elhatárkövezendő. **65. §.** Az e végetti intézkedést a bányahatóság hivatalból

köteles megtenni. Azon esetekben, midőn már a bányajárásnál kiderül, hogy az adományozást semmi sem gátolja, a bányahatóság küldöttje a határkövezést mindjárt a bányajárás iránti tárgyalás befejezése után köteles teljesíteni. **66. §.** A határkövezés teljesítéséről, minden határkö pontos leírása mellett jegyzőkönyv szerkesztendő, s a határkövek fekvése a fekvési térképbe beiktatandó. A jegyzőkönyv a bányahatóság által megerősítendő, s ez által a bírói hatósággal a bányakönyvbe leendő beiktatás végett közöltetik.

A vájnatelkek határainak megújítása. **67. §.** Minden vájnabirtokosnak jogában áll, a bányahatóságtól, vájnatelke ismerhetlenné vált határjeleinek a megelőző 64., 66. §§-ban meghatározott módoni megújítását kérni.

A határoknak a vájnábani kijelölése. **68. §.** A vájnabirtokos azt is megkívánhatja, hogy a külhatárok a vájnábani kijelöltessenek, vagy hogy egyes pontoknak a vájnábani fekvése künn meghatározassék. Az ez iránt készítendő s a bányahatóság által megerősítendő térkép a bányahatóságnál veendő föl.

A törvény útjának föntartása a vájnatelkek-fölméréseknél. **69. §.** Ha a vájnatelkek-fölméréseknél (64., 68. §§.) barátságos uton ki nem egyenlíthető villongások támadnak, azok a törvény útján egyenlítendőek ki. A törvény útján esz- közlendő határkijelölések iránti szemlékhez, mindig a bányahatóságnak egy küldöttje hivandó meg.

A vájnamértékek adományozása és fölmérése iránti tárgyalások joghatálya. **70. §.** A vájnatelkek adományozása és fölmérése más bányabirtokosoknak, a telekbeni időbségökre, vagy általuk korábban szerzett más jogokra nézve sérelmet nem okozhat.

65., 77. §§.

B) A határközegek adományozása.

71. §. Oly hegyrészek, melyek adományozott vájnamértékekkel úgy körül vannak véve, hogy azokba rendes vájnamérték nem fektethetik, (42., 46. §§.) határközegeknek neveztetnek. **72. §.** A határközegek különösen

adományozandók, s új adományozásoknál lehetőleg kerülendők. A már létező, vagy jövődöbeli adományozásoknál el nem kerülhető határközegek, csak oly bányabirtokosoknak adományoztathatnak, kiknek vájnamértékei azokkal határosak. **73. §.** Ha valamely bányajárás alkalmával határközeg mutatkozik, vagy ha azt valamely bányaszomszéd kéri föl, erről minden szomszédok oly fölszólítással értesítendők, hogy a kézbesítéstől számítandó harmincz nap alatt nyilatkozzanak az iránt; vajjon ők annak adományozásaért akarnak-e folyamodni. **74. §.** Ha ezen határidő alatt csak egy folyamodó jelentkezik, vagy ha a fölosztás iránt több jelentkezők egy értelemben vannak, az elsőbb esetben azon egyetlen folyamodónak az egész határközeg, a második esetben pedig a jelentkezők mindegyikének a határközeg azon része, mely iránt ők megegyeztek, adományozandó és telkéhez kapcsolandó. Ha az ilyes folyamodók a fölosztás iránt meg nem egyezhetnek, úgy nekik az egész határközeg, mint külön tulajdon, közösen adományozandó, azonban egy részbirtokos sem adhatja el a maga részét másnak, mintsem a tulajdonos-társak valamelyikének, vagy annak, ki az ő szomszédos vájnamértékeit ezen részszel együtt átveszi (**111. §.**). **75. §.** A határközeg adományozására nézve, annak fekvéséről és szándéklott fölosztásáról készített s minden részbirtokosok által elismert térkép előterjesztése elegendő.

70. §.

C) A kül mértékek adományozásáról.

76. §. Oly föntartott ásványokra, melyek füvenytoratokban, folyammedrekben, külgörgetegben, vagy torlaszhegyekben, avagy régi elhagyott gorczokban — a mennyiben ezek nem valamely már adományozott telekben léteznek, hol az adományozás tartozékká tekintendők (**127., 131. §§.**) — fordulnak elő, továbbá a szemes vasérczre és a gyepi vasköre, kül mértékek adományoztatnak. **77. §.** Egy kül mérték 12,000 [bécsi] négyszög-ölnyi térmértékig adományozható, s mélységben rendszerint csak az alatta létező szilárd kötőanyagig terjed. Minden kül mérték alakja a fölkérő választásától és a bányahatóság ítéletétől függ. Csak oly kerületekben, melyekben a sajátlagos viszonyok a külmér-

tékekre nézve más térmértéket vagy egy bizonyos alakot tesznek szükségessé, lehet az ez iránti határozatokat a bányamegyei alapszabályokba iktatni. **79. §.** A külmértékek adományozására elegendő annak kimutatása, hogy föntartott ásványok a **76. §-ban** kijelölt telepeken valóban előfordulnak, s hogy az által más bányavállalkozók jogai sérelmet nem szenvednek. **79. §.** A hutaművektől vagy földolgozási műhelyektől mily távolságban nem engedhető meg a külmértékek adományozása, hanem az ily módon előforduló ásványok haszonvétele mennyiben illet egyedül valamely közeli határ-birtokost, esetről esetre a bányahatóság által határoztatik meg. **80. §.** A külmértékek adományozásáérti kérvények a fölkérő neve és lakhelye s a fölkért külmérték fekvése és területének előadását kell tartalmazniok, s az ásványtelep próbadarabjával ellátva lenniök. **81. §.** A külmértékek adományozásáérti kérvények nyomán, minden határos kül- vagy vájnamértékek és hutaművek birtokosainak, a földtulajdonosoknak, továbbá a politikai vagy a netalán egyébkint érdekelt közigazgatási hatóságnak meghívása mellett szemle rendelendő. **82. §.** Ha ennél semmi akadályok sem fordulnak elő, úgy a fölkért külmértékekről térkép készíten-dő, a határok elcözvekelése azonnal megteendő s a tárgyalás az adományozás iránti határozat hozatala végett a bányahatóság elé terjesztendő. Ha a szemlénél ki nem egyenlíthető aggályok fordulnak elő, úgy a külmérték adományozása meg nem engedhető. A kérelmezőnek azonban szabadságában áll, azoknak kiegyenlítése után, kérvényét megújítani. **83. §.** Oly helyeken, hol a kutatások a földbirtokosok vagy a közigazgatási hatóságok beleegyezésétől függenek (**17. §.**), a nélkül a külmértéki munkák sem üzlethetnek. A kutatásokra nézve a nyilvános megjelölés (**24. §.**) s a földbirtokoshozi viszony tekintetében előadott szabályok (**26—28. §§.**), a külmértékekre is alkalmazandók. **84. §.** A kutatóvájások kezdése s a vájnatelkek szerzése és használása a külmértékeken belül vagy azok alatt, ez utóbbiak által nem gátoltathatik; ezek tulajdonosairak azonban károsítás esetében a kártérítéshez oly igényök van, mint a bányamívelés által érintett fölszíni tulajdonosoknak (**98. §.**).

72. §.

D) A segédvájások engedélyezése.

55. §. Valamely adományozott telken kívüli oly tárnák és aknák, melyek annak előnyös üzletére szolgálnak (segéd-tárnák vagy segédaknák), csak a bányahatóság engedelmével nyitathatnak és üzlethetnek. **56. §.** Ha valamely bányabirtokos saját művéhez valamely szabad telkeni segédvájás engedélyezését kéri, az nekie az érdekllett hatóságok és felek meghallgatása után, nemkülönben az engedélyezés megengedhető volta ellen tett kifogások fölötti határozat után, megadandó. Az engedélyezett segédvájás a kérvényező vájnatelkéhez tartozékképp iktatandó a bányakönyvbe. **57. §.** Ha ellenben a segédvájás engedélyezése valamely idegen vállalkozó által, vagy több, segélyre szorult vájgabirtokosok által közösen kéretik, a kérvényhez az első esetben a vállalkozó és a segélyre szorultaknak, a második esetben pedig azon bányabirtokosoknak, kik a közös vájásra egyesültek, a létesítés módja és ideje, s kölcsönös jogaik és kötelezettségeik iránti megállapodása, hozzá-melléklendő. Egyszersmind az egész üzleti terv kül- és vájnatérképekkel fölvilágosítva előterjesztendő. **58. §.** Az ilyes segédvájás engedélyezése csak minden helyviszonyok kinyomozása után, továbbá megengedhető és szükséges voltának elismerése után történhetik, s a bányakönyvbe önálló bányamívelési engedélyképp iktatandó be. Egyszersmind a segélyre szorult bányabirtokos által elvállalt kötelezettségek, dologbani jog alapítása végett, annak birtokára terhül irandók. **59. §.** Azon szabadteleknek, melyen valamely segédvájás engedélyeztetett, más vállalkozó számára lett későbbi adományozása által, a segédvájás fönmaradása sérelmet nem szenvedhet.

71. §.

E) A megyetárnák engedélyezéséről.

90. §. Oly bányavállalatok, melyek által egy egész bányamegye tárnakkal fölnyitandó, vagy az ásványtelepek mélyebb körökben föltárandók, s azoknak vájása bármi módon könnyítendő, megyetárnáknak nevezetnek. **91. §.** Megyetárnák csak úgy engedélyeztetethetnek, ha azok-

nak létesítése a bányászat általános hasznára az egész bányamegyében kívánatosnak látszik. Ezen engedélyezés, minden körülményeknek a bányahatóság általi előleges kitudása után, a ministeriumnak tartatik föl. **92. §.** Minden megyetárna engedélyezéseérti kérvénynek a főüzleti tervvel s azon egész bányamegye kultérképével kell ellátva lennie, melyen belül a megyetárnás a vájást vezetni és szétágaztatni szándékozik. Egyszersmind azon föltételek terve is előterjesztendő, melyek alatt a kérvényező a vájásra késznek nyilatkozik. **93. §.** Ha az igényelt megyetárna területében létező vájnabirtokosok közül a tárna előállítása mellett oly tetemes szám nyilatkozik, hogy azt a kérvényező elvállalhatónak véli, s ha egyszersmind kétségen kívül tétetik, hogy az előállítás azon bányavállalkozóknak is javára szolgáland, kiknek jövődjére fognak a bányamegyében vájnamértékek adományoztatni, úgy a megyetárna engedélyezhető, habár a megyetárna területében létező vájnabirtokosok mindnyájan az ajánlatba bele nem egyeznének is. **94. §.** A megyetárnás s a bányamegyében már létező bányabirtokosok közötti jogok és kötelezettségek, a közöttük létrejött egyezség által határozatnak meg. Azon jogok és kötelezettségek, melyek a megyetárnást a jövődöbeli új adományozások által vájnamértékeket szerzők irányában illetendik, a megyetárna engedélyezésében pontosan kifejezendők. Egyébiránt mily különös kedvezmények engedtesse a megyetárnásnak, a rendszerint főnálló korlátolások tekintetbe vétele nélküli szabadtelek föntartása által, a vállalat nagyságára és hasznos voltárai tekintettel a ministerium ítéletére bíztatik. **95. §.** Azon birtokosok, kik beleegyezésöket megtagadták, a részvételre semmi esetben sem kényszeríthetnek, sem pedig azok, kik beleegyeztek, a világosan átvállaltaknál nagyobb szolgáltatásokra nem szoríthatnak. Ha azonban a vállalatnak ellenszegült bányabirtokosoknak a megyetárna által utóbb segély nyújtatik, a megyetárnásnak jogában áll, tőlük a segélynyújtás tartama alatt, megfelelő kárpótlást követelni. Ezen kárpótlás, ha a felek között az egyezség létre nem jött, a jog utjának fönmaradása mellett a bányahatóság által határozandó meg, mely annál a megkimélt üzleti költségekre figyelemmel lenni köteles. **96. §.** Oly bányavállalkozók, kiknek utóbb a bányamegyében új vájnamértékek adományoztatnak,

tartoznak a megállapított kötelezettségeket a megyetárnás irányában törvényesen átvenni, s erre adományozási oklevelekben utasítandók. **97. §.** Ha valamely megyetárna elhagyottá válik, az mint olyan, az új adományozásra nézve előadott szabályok (92—96. §§.) megtartása mellett ismét adományozható. A megyetárnának szabad kutatás- vagy vájnamértékképeni birtokbavételére engedelem csak úgy adathatik, ha az illető koronaországnak közhirdetményekre rendelt hírlapjába két hónapról két hónapra beiktatott háromszori fölshírlás folytán, a hirdetmény keltétől számítandó egy egész év alatt a megyetárnának mint olyannak ismételi föl vételére senki sem jelentkezett.

67., 68., 69. §§.

NEGYEDIK FEJEZET.

A teleknek és víznek bányászati vállalatokrai átengedése s a bányakárok megtérítése.

Telek-átengedés. **98. §.** Minden földtulajdonos köteles, a bányamívelés üzemére szükséges telkeket, a bányavállalkozónak, megfelelő kártalanítás mellett [az általános polgári törvénykönyv 365. §.] használat végett átengedni. **99. §.** Oly helyeken, hol a kutatás a földbirtokos vagy a közigazgatási hatóság különös beleegyezésétől függ, (17. §.), a telek-átengedés sem követeltethetik. Ha azonban a bányamívelés üzemére valamely vízvezetés másképp épen nem vagy csak aránytalan költségekkel lehetne kivihető, a bányavállalkozó megkívánhatja, hogy neki a víznek a 17. §-ban említett telkeken keresztüli földalatti vezetése, az épületeket és temetőket kivéve, megengedjék. Az ilyes vezetéseknek azonban teljesen vízhatlanul és tartósan kell készítve lenniök, s a vállalkozó az azok készítése által okozott minden kárért felelős. **100. §.** Kutatási kísérletekre vagy más csupán mulólagos bányamívelési használatra a teleknek csak ideiglenes átengedése követeltethetik, oly czélokra leendő elvételnél azonban, melyekből a teleknek állandó használása előre látható, a földtulajdonosnak jogában áll, a tulajdonképeni átvé-

telt szorgalmazni. Ezen kívánság még azon esetben is támaszthatatik, ha csak utóbb mutatkozik, hogy az eleinte csupán mulólagosnak tartott használat, állandóvá válik. **101. §.** Ha az érdekllett felek a telek-átengedés vagy a kárpótlás iránt meg nem egyezhetnek, a bányahatóság a politikai járási hatóság közremunkálása mellett köteles a nyomozást megtenni. Ezen nyomozásra a bányavállalkozó és a földbirtokos megidézendők s a megkivántató műértők meghívandók. **102. §.** A tárgyalás folytán, melynél különösen a telek-földarabolás iránt önálló szabályokra kell figyelemmel lenni, a politikai hatóság a bányahatóság meghallgatása után, mind a telek-átengedés iránt általában, mind pedig az iránt is határozandó, hogy meddig kelljen annak tartania. **103. §.** A határozatban egyszersmind a dologértők lelete szerint a kárpótlás módja és mennyisége iránt is intézkedés teendő. Az ezen határozattal meg nem elégedő félnek a törvény utja fönmarad ugyan, a bányavállalkozó azonban, mihelyest a váltásági összeget biróilag letette, vagy az évi kárpótlást teljesen biztosította, a telek-átengedést azonnal sürgetheti. **104. §.** A határkövek s az adományozott vájna- vagy külmértékek fölmérésére, a kutató-vájások s azok határainak a fölszinen leendő megjelölésére szükséges czövekek lerakását az okozott kár megtérítése mellett minden földbirtokos köteles megengedni, s ezen határjeleket mozdíthatlanul hagyni. Ilyes jelek rakása csak a 17. §-ban a), b), c) alatt említett birtokokban; közutakon és vaspályákon nem engedtetik meg.

109. §.

A külvizek átengedése. **105. §.** Oly külvizek, melyek a bányauzletre szükségesek, a tulajdonos akarata ellenére is, s a megyetárnásnak még más bányabirtokosok által is átengedendők, a mennyiben azt vízrendőrségi vagy más köztekintetek nem ellenzik, s a kívánt vízátengedéstől nagyobb nemzet-gazdasági előnyök várhatók. Az az iránti nyomozásnak, a telek-átengedés tekintetében előadott szabályok szerint kell történnie, s a határozatban egyszersmind azon föltételek megállapítandók, melyek alatt a bányavállalkozót a vízjog illetendi.

109. §.

A bányakárok megtérítése. 106. §. Oly épületekben, vízvezetésekben vagy más építményekben okozott károkért, melyek valamely vájnatelken belül annak adományozása után a felsőbbbségtől nyert építési engedelem nélkül állítatnak föl, a bányabirtokos nem felelős. **107. §.** Ha valamely földbirtokos adományozott külmértékeken belül akar építkezni, a külmértékek birtokosának a politikai hatóság által a bányahatóság meghallgatása mellett kellő határidő szabandó, mely alatt ő az építkezésre szánt téren belül az adományozott föntartott ásványokat kiszedni köteles.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A bánya-tulajdonról s a bánya-adományozással egybekapcsolt jogokról.

108. §. A bányatulajdon birtokát és haszonvételét tárgyzó különös határozatok következőkre vonatkoznak, u. m. **1)** a nyilvankönyvi bekeblezésre; **2)** a vájnamértékek összesítésére és eldarabolására; **3)** a bánya-tulajdonnak más fekvő javakkal nyilvankönyvi egyesítésére; **4)** a nyilvankönyv rendben tartására; **5)** a bányák tartozékára; **6)** a vájna- vagy külmértéken belül előforduló, föntartott vagy sön nem tartott ásványok haszonvételére; **7)** a vájnavizek haszonvételére; **8)** a vájnában vagy künn teendő bizonyos építkezéseket tárgyzó jogosítványra; **9)** iparjogok üzletét tárgyzó jogosítványra.

85. §.

1. A bánya-tulajdon tárgya. 109. §. Adományozott vájnamértékek (63. §.), határközégek (74. §.), segédvájások (85. §.) és megyetárnák (90. §.) ingatlan tulajdont képeznek, s a bányakönyvbe bejegyzés tárgyai. A bányakönyv hol és mikép vezetendő, külön szabályok által határozatik meg. **110. §.** A megyetárnák a bányakönyvbe a megyetárnás birtoklapjára jogkép, s a megyetárnás irányában más bányabirtokosok által szerződésileg átvállalt kötelezettségek, azoknak ezen kötelezettségek által érintett birtokaira teherkép jegyeztetnek be. Azon később adományozott vájnamértékek birtokosainak kötelezettségei, kik a megyetárnás szá-

mára teljesítendő szolgálmányokat már vájnamértékek szerzése által vállaltják el (96. §.), adományozási okleveleikben foglaltatnak. **111. §.** Ujjonnan adományozott vájnamértékek a szerző választása szerint önállólag jegyeztethetnek be a bányakönyvbe, vagy valamely már ott bejegyzett birtokhoz csatoltathatnak. Oly kimért határközegek (74. §.) és segédvájások, melyek valamely vájnbirtokosnak saját vájnájához adatnak (86. §.), mindig a fő-jószághoz irandók; közös határközegek (74. §.) és önálló segédvájások pedig (87. §.) külön jegyzendők be.

49., 50., 51., 76., 86., 93., 122. §§.

2. *A vájának összesítése.* **112. §.** Külön adományozott vájnamértékek vagy vájnatelkek, nem téve különbséget, vajjon azok ugyanazon vagy különböző birtokosok tulajdonát képezik-e, a birtokosok kérelmére egy fő-vájással ellátott egyetlen egy nagyobb telekké egyesíthetnek (összesíthetnek): **a)** ha egymással közvetlenül határosak; **b)** ha az egyesítés által a bányamívelés czélszerűbben üzemeltethetik. Ha az ilyes különböző vájnakra különböző jelzőlogos terhek, vagy ugyanazon terhek különböző rendben vannak bejegyezve, a vájnatelkek összesítése csak úgy engedtetethik meg, ha a hitelezők beleegyezése és az iránti nyilatkozata létezik, hogy a terhek mily rendben ruháztassanak át az egyesített birtokra. **113. §.** Az összesítés, a 47. §. szerint egy föltárasra adományozható vájnatelkek kétszeres mennyiségére nézve engedtetethik meg. **114. §.** Az összesítés megengedését mindig az 54. és 57. §§. szerinti tárgyalásnak kell megelőznie, mely alkalommal a kérelem teljesítésének megengedhető volta (112. §.) kitudandó, s új fekvési térkép készítendő. Ha az összesítendő egyes vájnamértékek különböző bányahatóságok hivatalkörületében fekszenek, az összesítés csak mindezen hatóságokkal egyetértőleg engedtetethik meg. Ha ezek nem egyetértőleg határoznának, úgy ez iránt a közös felsőbb hatóság határoz, mely egyszersmind azon bányakönyvet is kijelöli, melybe az összesített egész beiktatandó. Ha a kérelemnek hely adatik, úgy az eredeti adományokrai hivatkozással új adományozási okirat adatik ki és a bányakönyv megigazítatik.

86., 117. §§.

A vájnamértékek eldarabolása. 115. §. Egy egyszerű vájnamérték térileg csak akkor osztathatik föl, ha annak mindenik része valamely szomszédos önálló vájnbirtokkal egyesíthetik. A fölosztott vájnan fekvő jelzálogos terhek azon egész birtokokra szállnak át, melyekkel a részek egybekapcsolhatók. Ha pedig azokon már másféle terhek, vagy más rendben fekszenek, úgy a jelzálogos hitelezők beleegyezése és az iránti nyilatkozata szükséges, hogy követeléseiknek átruházása mi módon történjék. **116. §.** Az eldarabolás terve jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendő, s a jóváhagyás megtörténte után a bírói hatósággal a bányakönyv megigazítása végett közlendő.

86. §.

3. *A bányatulajdonnak künn fekvő alkatrészei. 117. §.* Minden külépületek, műhelyek és építményeknek, melyek az adományozott bányászati jogosítvány gyakorlására szükségesek, vagy a mű birtokosa által arra rendelvek, a művel egy egészet kell képezniök. Ezen ingatlan javaknak a mű alkatrészeivé rendeltetése, mind a bányakönyvekbe beiktatandó, mind pedig a telek- vagy más nyilvántönyvekben, hol azok előfordulnak, megjegyzendő. Ha ezen javakra jelzálogok vannak följegyezve, úgy az egyesítés csak a följegyzett jelzálogos hitelezők beleegyezésével történhetik. Ha ezek abba belé nem egyeznének, a birtokosnak szabadságában áll, vagy a följegyzett jelzálogos tartozást, vagy pedig annak bíróilag kitudandó becsértékét a bíróságnál letenni. **118. §.** A bánya-vállalkozó mily más, jöllehet a műüzletére közvetlenül nem szolgáló ingatlan javakat akar a művel együtt használni, s a nyilvántönyvekbei beiktatás által azzal egy egészé egyesíteni, a mennyiben a politikai szabályok azt nem ellenzik, a birtokos választására bíztatik, ha ezen egyesítést a nyilvántönyvben létező beiktatások nem gátolják. Azon esetben, ha azokon jelzálogos követelések fekszenek, a 117. §. rendelete szolgál zsinórmértékül.

51., 73., 86. §§.

4. *A nyilvántönyvek rendben tartása. 119. §.* A valamely bányaművel nyilvántönyvileg egyesített ingatlan jószágra (117., 118. §§.), mindaddig, míg az egyesítés tart,

azon telek- vagy más nyilvankönyvekbe, melyekben az netalán előfordul, a birtok- vagy teherállapotra vonatkozólag, beiktatás nem történhetik, s a bányakönyvbe történő beiktatások, az abban a műhöz kapcsolt, künn fekvő ingatlan javakra is kiterjednek. **120. §.** Mihelyest azonban az ilyes ingatlan javaknak (117., 118. §§.) a mű üzemeltetési rendeltetése megszűnik, azoknak a műtől elválasztása is a bányakönyvben azonnal eszközözlendő, s az azokat tárgyazó rovatok a telek- vagy más nyilvankönyvekben, melyekbe az említett javak minőségüknél fogva tartoznak, a bányakönyvben időközben reájok szállott minden megterhelésekkel együtt ismét előállítandók. Az adózási viszonyok ezen egyesítés vagy elválasztás által változást nem szenvednek.

86. §.

5. *A bányák tartozéka.* **121. §.** A bányák tartozékára külön végrehajtásnak nincs helye. Minden bánya tartozékának tekintendők különösen: az a mellett létező, s annak üzemeltetésére rendelt állapotok, gépek, szerszámok és eszközök, a létező anyagszer-, terméshelyi és egyéb készletek, s az iparüzlet minősége szerint még eladható állapotban nem létező érczek és hutatérmekek.

50., 93. §§.

Az új birtokosrai minden átruházás bejelentése.

122. §. Minden birtokváltozásról köteles a szerző, ha a birtokrai nyilvankönyvi bejegyzése tüstént meg nem történhetik is, a szerzési okirat előterjesztése mellett, a mű átvétele utáni tizennégy nap alatt, a bányahatóságnak jelentést tenni, mely arról a politikai hatóságot a netaláni hivatalos cselekvények teljesítése végett értesítendő.

76. §.

6. *A bányaadományozással egybekapcsolt jogok:*

a) *A fönttartott ásványok tekintetében.* **123. §.** A bányaadományozás által annak birtokosa kizáró jogot nyer, nemcsak az azon nemű ásványoknak, melyeknek föltérására az adományozást kapta, hanem bárminemű fönttartott ásványoknak mivelésére, melyek a neki adományozott vájna- vagy külmértékeken belül előfordulnak. [Az arany- és ezüstbéli nyers termékeknek a fejedelmi pénzverőházakba leendő be-

szolgáltatását tárgyzó kötelezettség fönmarad. A beszoolgáltatás módja különös törvények által szabályoztatik.]

b) *A fön nem tartott ásványok tekintetében. 124. §.* A bányamívelés által nyert, fön nem tartott ásványokat a bányabirtokos csak annyiban sajátíthatja el kárpótlás nélkül, a mennyiben azokra bánya- s ezzel egybekapcsolt hutaüzlete végett szüksége van; ezen eseten kívül köteles azokkal azon földbirtokost megkinálni, kinek fölszine alatt azok találtnak. A földbirtokosnak szabadságában áll, azokat a mívelési és szállítási költségek megtérítése mellett magához váltani. De ha ő ez iránt négy hét alatt nem nyilatkozik, úgy azok a bányatulajdonost illetik. **125. §.** A földtulajdonosnak szabadságában áll, az ő telkén előforduló, fön nem tartott ásványokat földolgozni, a mennyiben a bányauzlet az által nem gátoltatik. A külmunkák általi ilyes használat megengedhetősége iránt, villongás esetében a politikai hatóságok a bányahatóságokkali egyetértésben közösen határoznak. **126. §.** Ha a földtulajdonos a vájón belül előforduló ilyes ásványokat akarja használni, a bányabirtokos választásától függ, vajjon ő azoknak nyerését és kiszállítását a költségek megtérítése mellett maga akarja-e eszközölni, vagy pedig saját vájnáit és kiszállító eszközeit használat végett megfelelő kárpótlásért (195. §.) a földtulajdonosnak akarja-e átengedni. **127. §.** A fön nem tartott ásványoknak oly külvájásokkali használataért, melyekkel a földtulajdonos a bányaszat tekintetéből föltagyni köteles, ezt a kárpótlás a telekátengedésre nézve előadott szabályok szerint illeti.

87., 108. §§.

7. c) *A vájnavizek használata tekintetében. 128. §.* Oly vájnavizekre nézve, melyeket a bánya-vállalkozó fakasztott föl, ha azokat künn hagyja is kifolyni, azoknak más állandó külvizekkel egyesüléseig, őt a bánya- és hutaüzletre s annak tartozékairai használat tekintetében, előjog illeti. **129. §.** Ha ilyes vájnavizek mások által vétetnek igénybe, a bányabirtokos a bányahatóság által fölszólítandó, miszerint kellő határidő alatt nyilatkozzék az iránt, vajjon ő azokat a legközelebbi öt év alatt a bányauzletre akarja-e fordítani. Ha ezen nyilatkozat a kítüzött határidő alatt meg nem törté-

nik, vagy ha a bányatulajdonos a föntartott joggal a legközelebbi öt év alatt nem él, úgy a vizek másoknak is bármiféle célra adományoztathatnak. **130. §.** Ha a bányabirtokos a földtulajdonosnak, kinek telkén keresztül a vizek lefolyának, azérti kárpótlás fejében egyszer mindenkorra egy bizonyos összeget fizetett, vagy ha azért évenkénti fizetéssel tartozik, úgy neki jogában áll, attól, ki a vizeket használja, mindaddig, míg ezen használat tart, az első esetben a tökében adott kárpótlás törvényes kamatait, a másodikban pedig az évenkénti fizetés megtérítését követelni. A bányából kifolyó vájnavizek mennyiségébeni változásokért a bányatulajdonos nem felelős.

87. §.

8. 9. d) *A műüzlet módja és kiterjedése tekintetében.*

131. §. A bányaadományozás a birtokost följogosítja egy-szersmind: **a)** az ásványtelepek további föltárása és az ásványok vájása végett saját telkén belül, tárnákat, aknákat, vájnákat és külvájásokat nyitni; **b)** az ásványok nyérése, kiszállítása, fölkészítése és hasznosítása, a lég- és vízvezetés végett bármínemű készüléket, gépeket és műhelyeket állítani, mely utóbbiak közé különösen az érczörlő-malmok és törőművek, zuzdák, felezőművek, olvasztó-kemenczék, higanyozó-művek, foncsor-malmok, érczpörkök, koaks-kemenczék, kivonó- vagy lugszó-művek, jegesztő-művek és bányaszerszámot készítő kovácműhelyek számítandók; **c)** műépítményei (b bet.) üzlete végett, tavakat, vizgátakat és vízvezetéseket állítani; **d)** emberek s állatok számára ki- és bejárás végett, s a bánya-szükségletek és termékek be- és kiszállítása végett utakat, ösvényeket, hidakat és vaspályákat, s a kitakarított ásványok lezuhintása végett gorcztéreket állítani; **e)** a bányák, gépek, anyagszerek és termékek őtalmára, s a munkások, felügyelők és művezetők számára lakásul, a főnálló törvények és szabályok figyelembentartása mellett épületeket emelni; **f)** műhelyeiben a bányászat szükségletére megkívántató kézi mesterségeket saját munkásai által üzletelni; **g)** saját munkás-személyzetét, azonban i p a r s z e r ű n y e r e m é n y n é l k ű l , a szükséges élelemszerekkel ellátni. **132. §.** Ezen jogosítványok terjedelme és gyakorlása iránt keletkező villongások fölött, a mennyiben

azok a jog útjára nem tartoznak, a bányahatóság önállólag, vagy a körülmények mivoltához képest, az érdekllett politikai, ipar- vagy más közigazgatási hatósággal egyetértőleg, határoz.

87. §.

Építési engedelem. **133. §.** Épületek, vízművek, utak, hidak, vaspályák, gépek előállítására s egyéb külépítkezésekre, a bányabirtokos köteles a politikai hatóság építési engedelmét kikérni, s a bányahatóságnak az építmény előállítása után jelentést tenni. Ha a bányabirtokos a vájnában nem emberi erő által hajtott gépeket akar fölállítani, köteles ezt a bányahatóságnak a gépek fölállítása előtt följelenteni.

HATODIK FEJEZET.

A közös bányamívelésről s a bányatársulatokról különösen.

A bányák közös tulajdona. **134. §.** A bányák egyes vagy több természeti avagy jogi személyek által közösen birtaknak és műveltethetnek. Ha a bányaadományozásérti kérvényben, mely több személyek által nyújtatik be, a közöttük létezendő részlet-arány nincs előadva, úgy ők az adományozás által mindnyájan egyenlő részleteket kapnak.

78. §.

A bányatulajdon nyilvánkönyvi föloszthatóságának határai. **135. §.** Valamely bánya több tulajdonostársai közül, mindenik részbirtokos a bányakönyvben is saját részletének birtokára jegyeztethetik, s azt nyilvánkönyvileg másoknak mind eladhatja mind pedig elzálogíthatja ugyan. A bányatulajdon ily nyilvánkönyvi fölosztása azonban a bányahatóság jóváhagyása nélkül az egésznek tizenhatodrésznél alul meg nem engedtetik. Hol az jelenleg kisebb részletekben létezik, a további fölosztás meg nem engedhető, s mihelyest apróbb részek egyesítetnek, azoknak az egész tizenhatodrésznél aluli földarabolása többé meg nem engedendő.

A tulajdonostársak jogviszonyai. **136. §.** Azon bánya részbirtokosának, mely az egésznek egy tizenhatodré-

szén alul nincs fölosztva, mind egymás közötti, mind pedig harmadik személyek irányában jogai, a tulajdon közösségéről és a szerződésekről szóló általános szabályok szerint ítélendők meg. Ha az ilyes részbirtokosok a bányamívelés üzlete iránt egymás között társasági szerződéseket akarnak kötni, ezek jóváhagyás végett a bányahatóság elé terjesztendők.

79. §.

Bányatársulatok. **137. §.** A bányák közös tulajdonának az egész egy tizenhatodrésznél csekélyebb részletekre osztása, ha a bányahatóság által az engedelem (135. §.) meg nem adatott, csak bányatársulat (138. §.) alakítása által történhetik. A bányatársulat alakítása a bányahatóságnak följelentendő, a bányakönyvben följegyzendő, s az arról készített okirat, jóváhagyása után, a bányahatóságnál mindenki általi megtekinthetés végett beiktatandó.

Azok fogalma. **138. §.** A bányatársulat alatt, bányamívelési üzlet végett alakult oly egylet értetik, melyben minden részvevő úgy az egylet folytatásárai járulványokért (pótfizetésért), mint az egylet nevében harmadik személyek irányában elvállalt minden kötelezettségekért csak a közös vagyoni részletével felelős. **139. §.** A bányatársulatban, míg az tart, mindegyik részvevő (bányatárs) csak a jövedelem fölosztását igényelheti. Saját részletéről mindegyik részvevő lemondhat ugyan (167. §.), azt másokra átruházhatja, de sem neki, sem a birtokbani utódjának nem áll jogában, a bányatársulati vagyon alaptőkéjének fölosztását, vagy annak a fölosztás céljából eladását sürgetni.

Bányarészcvények. **140. §.** A bányatársulati vagyoni részletek bányarészcvényeknek nevezetnek, s ingó dolgok jogi minőségével bírnak. Egy bányatársulat 128 bányarészcvényénél s egy bányarészcvény száz résznél többre nem osztathatik. **141. §.** Mindenik bányatársulat részcvényeinek birtokosairól följegyzés (a bányatársulati könyv) csupán a bányahatóságnál vezetetik. A bányatársulat nyilvánkönyvi vagyona csak egészben zálogíthatatik el, vagy terhelhetetik meg. **142. §.** Mindaddig, míg valamely bányarészcvénynek más birtokosra ruházása, a bányahatóságnak, a bányatársulati könyvbe iktatás végett föl nem jelentetett, csak az ott

beiktatott birtokos tekintetik bányatársnak. A ki valamely bányarészcsemet átvesz, a bányatársulatnak azzal az arral névze hátralevő járulványokért is felelős.

Általános határozatok a bányatársulatok tekintetében. **143. §.** Minden bányatársulatokra névze rendszerint a következő szakaszokban (144—156. §§.) a bányatársulatok szerkezete iránt foglalt általános határozatok érvényesek. Az ezen szabályoktól eltérések a bányahatóságnak, s a mennyiben oly tárgyak forognak kérdésben, melyek nem magára a bányamívelésre, hanem oly ügyekre vonatkoznak, melyekre a társulati egyleteket tárgyzó szabályok szerint általában más hatóságnak is be kell folyniok, ezeknek is, jóváhagyás végett fölterjesztendők, s közludomás végett a bányahatóságnál beiktatandók.

Az igazgató választása s a ezim meghatározása. **144. §.** Mindenik bányatársulat köteles igazgatóságot egy előljárával kirendelni, s úgy a történt választást, mint a bányatársulat aláírási ezimét is a bányahatóságnak följelenteni, mely arról saját följegyzést vezetend, s annak megtekintését mindenkinek megengedendi és abból másolatokat adand.

Az igazgató fölhatalmazványa. **145. §.** Az igazgatóságnak s előljárájának kötelező ügyletek kötéserei fölhatalmaztatása annak szolgálati szerződvényéből ítélendő meg, ennek azonban mind a bányahatóságnál, mind pedig a bányakönyv mellett, mindenki általi megtekinthetős végett kell léteznie. **146. §.** Minden igazgató szolgálati szerződvényében pontos határozatoknak kell foglaltatniok: **1)** az igazgatónak a mű üzleterei befolyása iránt; **2)** a hivatalnokok, fölügyelők és munkások fölvétele és elbocsátását, s azok fizetéseinek és béreinek stb. megrendelését tárgyzó jogosítványa iránt; **3)** az igazgatónak szolgálati rendtartások és utasítások adására, továbbá számadások megvizsgálására és elintézéserei följogosítása iránt; **4)** ingó vagy ingatlan dolgok vevésére vagy eladására, ármegszabásra, hitelezésre, pénz-fölvételre és visszafizetésre, váltó-kibocsátásra stb. lett fölhatalmaztatása iránt; **5)** új bányászati jogosítványok szerzésére, vagy a bányatársulat birtokában létezőknek elhagyásairai följogosítása iránt; **6)** a bányatársulat képviseléserei jog, kötelezettségek s annak terjedelme iránt.

Annak megváltoztatása. 147. §. Ha az igazgató fölhatalmazványának használata harmadik személyek irányában ismét korlátozandó, vagy ha az igazgató netalán egyes jogositványok gyakorlatában más személyek beleegyezéséhez köntendő, ennek az ő szolgálati szerződvényében világosan meg kell jegyeztetnie. Homályos vagy oly módon korlátozott fölhatalmazványok, melyek könnyen kétségekre szolgáltathatnak alkalmat, vagy melyek által a bányauzlet törvényszerű menete akadályoztatnék, el nem fogadtathatnak.

Minden bányatárs által a bányahatóság járásában létező lakhelye vagy fölhatalmazottja följelentendő. 148. §. Mindenik bányatárs köteles a bányahatóságnak, ha ő annak járásában lakik, saját lakhelyét, ha pedig nem ugyanazon járásban lakik, egy ott lakó fölhatalmazottat följelenteni, ki őt képviselendi, helyette a pótfizetéseket teljesíti, s kihez úgy a bányatársulat mint a hatóságok részéről is minden tudatványok hatálylyal intéztethetnek. Ha ezen följelentés elmulasztatik, úgy a tudatványoknak az illető koronaországban a közhirdetményekre rendelt hirdalpokbail beiktatása a kézbesítés helyét pótolja.

Bányatársulati gyűlések. 149. §. A bányatársak törvényes összejövetele bányatársulati gyűlésnek nevezetik, melyen ők, mint bányatársulat, határozványaiat szavazás utján hozzák. Bányatársulati gyűlések rendesen minden három évben az igazgatóság székhelyén, vagy különben a bányatársulat által arra rendelt helyen tartandók. A bányatársak egy harmadának kívánatára, vagy ha az igazgató avagy a bányahatóság azt fontos esetek miatt szükségesnek tartja, rendkívüli bányatársulati gyűlések is rendelendők. A bányahatóságnak szabadságában áll, a bányatársulati gyűlésekre egy biztost is rendelni, oly czélból, hogy az azoknálí ügymenetről tudomása legyen.

Azokrai meghívások. 150. §. A bányatársulati gyűlésre a meghívásokat az igazgatóság köteles kibocsátani, s a tanácskozássra kilüzött nap előtt legalább is négy héttel; azon bányatársaknak, kik a bányahatóság járásábail lakásukat följelentették, vagy ottani fölhatalmazottjüket megnevezték, írásban kézbesíteni, a többieket pedig a hirdalpok által (148. §.)

a megjelenésre fölszólítani. A tanácskozásnak előre tudott tárgyai a meghívásban mindig kijelölendők.

A tanácskozás tárgyai. **151. §.** A bányatársulati gyűléseken az igazgató üzleti jelentése, a számadás befejezése és a mérleg a mult közigazgatási évekről, s minden egyéb fontosabb közigazgatási és üzleti ügyek tanácskozás és elhatározás alá veendőik.

Elnöklet. **152. §.** A gyűlésbeni elnökletet mindaddig, míg saját főnök nem választatik, a legtöbb részletekkel bíró, s egyenlő részletekkel bírók között, a korra nézve legidősből viszi. A főnök is mindig köteles szavazni.

Szavazási képesség. **153. §.** Szavazási képességgel bíró mindenik bányatárs, ki személyesen vagy fölhatalmazott által megjelent. Utólagos, az ülés föloszlatása után nyilvánított avagy írásbeli szavazatok el nem fogadtathatnak.

A határozatok hozatala. **154. §.** Rendszerint a jelenlevő szavazók általános szótöbbsége részleteik aránya szerint határoz, a legcsekélyebb részlet egységnek vétetvén. A szavazatok egyenlősége esetében azon vélemény bíró döntő erővel, melyhez az elnök járult. Ha azonban az egyleti alapszabályok megváltoztatása, vagy a bányatársulat ingatlan vagyona nélkülözhető részeinek elárusítása forog kérdésben, a határozat érvényességére a jelenlevő szavazók legalább is három negyedrésznének hozzájárulása szükséges, részleteik aránya szerint. **155. §.** Az általános polgári törvénykönyvnek azon szabálya, mely szerint a leszavazottnak jogában áll, biztosítást vagy a közösség megszüntetését követelni (általános polgári törvénykönyv 834. §.), a bányatársulatokra nem alkalmazható (139. §.). A bányatársulat föloszlatása vagy vagyona alaptörvényének elárusítása, csak a bányatársulat minden részletei vagy legalább is azok három negyedrésze birtokosainak beleegyezésével történhetik. Ez utóbbi esetben azonban arra nézve az illető bányatársulat jóváhagyása kérendő ki.

Jegyzőkönyv vezetése. **156. §.** Az igazgatóság előjárója köteles a jegyzőkönyvvezetésről gondoskodni s arra

felügyelni; a jegyzőkönyvet minden jelenlevő bányatársak vagy azok meghatalmazottjai kötelesek aláírni.

80—83., 117. §§.

A pótfizetés behajtása az igazgató általi kivetés útján. **157. §.** A bányatársulati gyűlésen (151. §.) meghatározott pótfizetéseket (138. §.) köteles az igazgató a hozott határozatok értelmében kivetni, s a megállapított módon és időben behajtani.

A pótfizetés behajtása bírói fölszólítás által. **158. §.** Azon bányatársak, kik az igazgató általi kivetésnek nem engedelmesskednek, vagy kiknek az a bányahatóság járásában nem kézbesíthetők, az igazgató kérelmére a bírói hatóság által tizennégy napi határidő kitűzése mellett a pótfizetés letételére fölszólítandók, s ezen fölszólításról a 148. §. határozataihoz képest írásbeli kézbesítés vagy a hírlapokbai beiktatás által értesítendők. **159. §.** Az igazgató kérvényének e végre a bányatársulati gyűlés jegyzőkönyvének hitelesített kivonatával s a bányahatóság abbéli bizonyítványával kell el látva lennie, hogy a fölszólítandó mint bányatárs be van jegyezve.

A pótfizetés behajtása a késedelmes bányatárs bányarészeinek végrehajtási árverezése által. **160. §.** A határidő sikertelen eltelte után az igazgató a késedelmes bányatárs ellen bányarészeinek végrehajtási árverezését köteles kérni. **161. §.** Ha az adós az árverezésig a követelés valódisága ellen kifogásokat tesz, s azokat hitelérdemlőleg bebizonyítja, vagy ha a követelt pótfizetés s a keletkezett költségek összege bírósággal letétetlik, úgy a bányatársulat követelése rendes eljárásra utasítandó, s az alatt az árverezés megállítandó. **162. §.** Az árverezésig mind a késedelmes adósnak, mind pedig a bánya mindegyik részbirtokosának szabadságában áll, a hátralevő pótfizetést és a perköltségeket lefizetni. Ha ez megtörténik, úgy az árverezés elmarad. **163. §.** Az árverezés a perrendtartás szabályai szerint eszközzendő, azonban a kikiáltási áron aluli ígéret nem fogadtathatik el, s a legmagasb ígéret kész pénzben teendő le. Kikiáltási árnak a tartozásban levő pótfizetés s a körülbelüli perköltségek összege veendő. **164. §.** Az elárverezett részlet a vevőnek

átadandó, s erről a bányahatóság is, a vevőnek a bányász-társulati könyvbe leendő bejegyzése végett hivatalból értesítendő. A letett legmagasb ígérethől a perköltségek s az árverezés idejékor lejárt pótfizetések letisztázandók, s a netalán fönmaradó hátralék a kilépett bányatársnak átadandó. **165. §.** Ha az árverezésnél venni szándékozó nem jelentkezik, úgy az árverezett részletet a többi bányatársak kötelesek átvenni s a rajta fekvő pótfizetéseket lefizetni. **166. §.** E végre a bíróság az árverezési határnap befejezéseül köteles nekik ezen részletet átadni, a bányahatóság pedig, mely erről hivatalosan értesítendő, ugyanazt tüstént a bányatársulati könyvbe aránylag átírni, s a korábbi bányatársat kitörölni. A hátralevő pótfizetést az igazgató kivetés által ezen bányatársaktól köteles behajtani. A keletkezett perköltségekért a kilépett bányatárs egyéb vagyonával is felelős.

34. §.

A bányarészekről lemondás. **167. §.** Ha valamely bányatárs a bányarészerőli lemondás jogával él, mi neki az árverezés megtörténteig megengedtetik (139. §.), úgy ezen bányarész a többi bányatársakra száll, s a hátralevő pótfizetés ezek által, a netalán keletkezett perköltségek pedig a lemondó által vállalandók el. A lemondási nyilatkozat vagy az igazgatónál, vagy pedig közvetlenül a bányahatóságnál nyújtandó be, s a megürült bányarész átírása s kitörlése a főnebb elöadott szabályok (106. §.) szerint eszközözlendő.

33. §.

Ezen szabályoknak a létező bányatársulatokrai alkalmazása. **168. §.** Az itt elöadott szabályok (138—167. §§.) a már létező bányatársulatokra is alkalmazandók. A bányahatóságok ennél fogva kötelesek azokat a bírói hatósággal egyetértőleg társulati alapszabályaik kijavítására, igazgatójuk és aláírási czímök választására, s az ezeket tárgyazó okiratok előterjesztésére szorítani, oly czélból, hogy ezek jóváhagyathassanak, a bányakönyvbe följegyezethessenek s köztudomás végett a bányahatóságnál beiktattathassanak.

Az egyes részbirtokosok jelzálogos hitelezőinek jogai. **169. §.** A mennyiben a már létező bányatársulatoknál az

egyes részvényesek a bányakönyvben bányarészeik birtokára vannak bejegyezve, s ezek adósságokkal terhelvek: **1)** azon esetben, ha az ilyes bányatárs részlete hátralevő pótfizetések miatt végrehajtás útján elárverezendő (158—166. §§.), az elrendelt árverésről a jelzálogos hitelezők is értesítendőek, s az árverésnél bejött legmagasb ígélet, a mennyiben abból a pótfizetés és a végrehajtási költségek letisztázása után valami fönmarad, nekik átadandó. Ha pedig a legmagasb ígélet fönmaradó hátraléka a jelzálogos hitelezők kielégítésére elegendő nem lenne, vagy ha az árverésnél venni szándékozó nem jelentkezik, úgy a végrehajtás alá vett bányarész az első esetben a vevőre, a második esetben pedig a bányatársakra tehermentesen száll. **2)** Ha valamely bányatárs jelzálogos adósságokkal terhelt bányarészéről mond le, úgy a többi bányatársak azzal együtt a rajta fekvő terheket is kötelesek átvenni. Ezeknek azonban szabadságában áll, a helyett a hátralevő pótfizetés tekintetében a végrehajtási árverést a megelőző pont szabályai szerint kérni.

HETEDIK FEJEZET.

A bányák munkában tartásáról s a bányaművelési haladékokról.

A munkában tartás kellékei. **170. §.** Minden szabadkutatás (22. §.) vagy adományozott bánya (41. §.) birtokosa köteles azt munkában tartani. A munkában tartásra megkiváncsítatik, hogy a megkezdett külvájás vagy vájna: **a)** a személyekre s tulajdonra nézve minden veszély ellen lehetőleg biztosítsák, és **b)** a szabályokhoz képest (174. s köv. §§.) folytonos üzletben tartassák.

91. §.

a) Veszély elleni biztosítás a személyekre s tulajdonra nézve. **171. §.** A megkiváncsítatott biztonsági intézkedések közé (170. §. a) bet.) tartozik különösen: **a)** minden külvájásoknak az emberek és állatok beesése elleni biztosítása; **b)** bármiméü omladozó vagy omlással fenyegető vájnak kellő biztosítása; **c)** a tiz ölnél mélyebb járak-

nák kellő kipadólása, s a járások (létrák, lépcsők) czélszerű biztosítása, a járművek és járgépek naponkinti megvizsgálása és biztosítása; **d)** oly szerszámok mellőzése, melyeknek alkalmazása által a munkások biztonsága lényegesen veszélyeztetik; **e)** a gyulékony vájnakrai különös figyelem s a tűzbiztosító és oltó intézkedések haladéktalan alkalmazás; **f)** a kellő légvezetésről gondoskodása; **g)** kellőleg főkészített biztos védlámpák használása durranó léggel telt vájnakban.

Annak meg nem tartása esetébeni intézkedések és büntetések. 172. §. A személyek és a tulajdon biztonsága ellen, a bányákban a szükséges elővigyázatok meg nem tartása által elkövetett minden vétségek és kihágások a bűnösön, akár a tulajdonos, valamely hivatalnok vagy alárendelt legyen is az, [az általános büntető törvénykönyv (335., 336. g) bet., 431., 432., 458., 459. §§.) határozatai szerint] büntetendők. **173. §.** A bányahatóság, a biztonsággal ellenkező állapot észrevétele esetében, köteles a körülményekhez képest műértők meghívása mellett, annak megszüntetése módját s az ennek eszközlésérei határidőt kijelölni, vagy pedig azt szükség esetében tüstént is a bányabirtokos költségére elrendelni.

95. §.

b) *Folytonos üzlet: 1) A szabadkutatásokban és vájnamértékekben. 174. §.* Minden vájás folytonos üzletére (170. §. b) bet.) úgy a szabadkutatásokban, mint az adományozott vájnamértékekben vagy telkekben megkívántatik, hogy az a bányamegyében divatozó minden munkanapon, nyolcz órai munkaidőn át, a hely minőségéhez és az üzlet czéljához képest szükséges számú munkásokkal legyen ellátva. Az adományozott vájnamértékekben egyszersmind legalább is mindenik fővájna mindig járható állapotban tartandó, a vájás pedig lehetőleg teljesen s oly módon eszközözendő, hogy a további föltárás szükségtelenül ne gátoltassék, vagy ne nehezítessék. A további föltárás törvényellenes gátolásának vagy nehezítésének tekintendő különösen, ha valamely bányabirtokos által, vagy a bányabirtokos tudtával más személyek által, a föntartott ásványok előfordulása szándékosan ismerhetlenné tétetik vagy különben elrejtetik. **175. §.**

Ha valamely vágás helybeli akadályok miatt nem üzemeltethető, hanem annak más vágással segély nyújtandó; úgy egyedül a segédvágás üzlete elegendő, ha ez kellő számú munkásokkal van ellátva (177. §.), s ha egyszersmind a fővágásban a kiszabott biztonság főtartatik. Különösen a szabadkutatásokhoz tartozó segédvágások a szabadkutatási jegytől 224 ölnél távolabb nem lehetnek, s azok az ezen jegy felé vezető irányban ásandók. De az ilyes segédvágásokat, jóllehet azok kellő főtartás mellett a telek későbbi szerzői által sem háboríthatnak, szabadkutatási jogok nem illetik.

96. §.

2) *Külmértékekben.* 176. §. Mindenik kerületben, melyben külmértékek léteznek, köteles a bányahatóság a bányatársak meghallgatása mellett, a helybeli viszonyokrai tekintettel, meghatározni: a) hogy mikor kell a külmértékek munkálásának minden évben kezdődnie, s meddig kell annak tartania; b) mily legcsekélyebb üzleti munka teendő a birtokosnak köteleességévé. Ezen határozatok az előjáró bányahatóság általi jóváhagyásuk után közhirrre teendők.

96. §.

3) *Segédvágásokban és megyetárnákban.* 177. §. A köteleességszerű munka a saját vagy önálló segédvágásokban és megyetárnákban, az azok engedélyezésénél megállapított föltételek által határoztatik meg (87., 94. §§.).

96. §.

A folytonos üzlet megtartása iránti rendszabályok:

1) *Szabadkutatásokban.* 178. §. Az üzlet eredményéről és a tett föltárásokról minden szabadkutatásban, akár vájából vagy külvágásból, akár pedig furóvágásból álljon is az, a bányahatóságnak minden félév eltelte után tizennégy nap alatt kimutatás nyújtandó be; ha ez elmulasztatik, úgy a bányahatóság a szabadkutatónak a kimutatás benyújtása végett négy hétről négy hétre két további határidőt rendelend. A szabadkutató kimutatásának elmaradása mikép büntetendő, a 241. §. által határoztatik meg. 179. §. Ha a bányahatóság az előadott munkát nyilván elégtelennek vagy hitelt nem érdemlőnek találja, vagy ha a kiszabott folytonos üzlet (174. §.) elmulasztásáról más jogosított kutatók által, kik az által ku-

talási jogaik biztosításában vagy kiterjesztésében gátoltatnak, vagy a földbirtokos által, kire nézve telkének használata czéllalanul megszűnik, jelentés tételik, a bányahatóság köteles az iránt nyomozásokat tenni, s azokra, ha az érdekllett felek valamelyike kívánja, két elfogulatlan műértőt meghívni (56. §.), s e szerint azon legcsekélyebb munkát meghatározni, melyet a turzó jövődjére félévénként kimutatni köteles. **180. §.** Ha a szabadkutató ezen munkát nem teljesíti, a nélkül, hogy magát előre nem látott és elkerülhetlen akadályokkal igazolhatalná, úgy neki a legközelebbi félévire nézve, büntetésseli fenyegetés mellett meghagyandó, miszerint a kiszabott munkát havonként mutassa ki. **181. §.** Ha valamely szabadkutatás a bányamívelési jogositvány elvétele vagy az arról lemondás által szabad rendelkezés alá esik, s ha az valamely más jogositott kutató által ismét birtokba vétetik, a bányahatóság az erről kapott jelentés folytán (22. §.), a birtokosnak tüstént a viszonyokhoz mért félévi munkát kiszabni köteles.

96. §.

2) *Adományozott bányákban. Haladékok.* **182. §.** Ha a bányának kiszabott folytonos üzlete (170. §. b) bet.) az adományozott vájnamértékekben, bebizonyítandó külső nem kedvező viszonyok, p. o. a forgalom megakadása miatt, vagy magában a vájnébani belső üzleti akadályok miatt, nem eszközölhető, úgy a bányahatóság a birtokosnak kellő haladékokat engedhet. Ezek azonban mindössze egy évnél tovább nem terjesztendők. Ezen tartamon túli meghosszabbítások csak minden üzleti viszonyok ismételt gondos kinyomozása után adathatnak. Továbbá a birtokos a haladék által semmi esetben sem mentetik föl azon kötelezettsége alól, miszerint a vájásnak biztos, s a 174. §. határozatai szerint járható állapotban tartásáról gondoskodjék. **183. §.** Oly események, melyek valamely bánya üzletét hosszabb időre lehetlenné teszik, haladék hatályával bírnak, de azok nyolcz nap alatt a bányahatóságnak bejelentendők, s ez vagy az eseménynek a hely színéni kinyomozását tartozik elrendelni, vagy pedig a bányabirtokosnak meghagyni, hogy a bányamívelés ismétli főlvétele végetti munkák folyamáról és eredményéről időről időre jelentést tegyen. **184. §.** Ha a

külmértékekben vájnamívelés üzetik, úgy a haladékok tekintetében is a vájnamívelésre nézve előadott határozatok érvényesek. Ezenkívül a bányamívelésnek a külmértékekbeni üzetére nézve haladékok csak akkor engedtethek, ha az helybeli akadályok által lehetlenné tétetik.

97. §.

Vájnatérképek készítésére. 185. §. Minden bánya-birtokos köteles: Mihelyest azon mellékvájások, melyekbe a vájna elágazik, száz ölnél nagyobb kiterjedést érnek, azokról pontos bányamérnöki térképeket készíteni, s azokra minden vájásokat akkép följegyezni, hogy a vájának minden további, ötven ölnél nagyobb kiterjedése a térképen előadás-sék. A bányahatóságnak ezen térképek megsejmlélése és le-rajzolósa, a bányamegyei térképek megigazítósa és pusztán hivatalos használát végett, mindig szabadságában áll; minél azonban ezen utóbbiakban az adományozott mértékek s az azokban föltárt települési viszonyok előadására kell szorit-kozni.

És statistikai üzleti kimutatások szolgáltatásaira köteleztetés. 186. §. Minden bányabirtokos köteles, a nyers ásványokról, az azokból készített nyers termékekről, az arra fordított tüziszerokről, a termékek értékéről, munkásai számáról és minőségéről s azok családjaíró és más üzleti viszonyokról a bányahatóságnak a kívánt kimutatásokat hivatalos használát véget vonogatás nélkül szolgáltatni.

98. §.

Minden bánya törvényszerű igazgatása. 187. §. Minden bányavállalkozó bányója üzleténél a bányatörvények megtartásaért a bányahatóságnak felelős. Ezen kötelezettség a mű haszonbérbeadása által sem szűnik meg, az [átalános polgári törvénykönyv szerint] illető viszkereset főnmaradván. Ugyanez áll a közös bányának a bányakönyvbe bejegyzett tulajdontársairól is (136. §.), kik az őket illető köteleességek teljesítéseért egyetemlegesen felelősek.

Az e végre fölhatalmazottnak följelentése. 188. §. Oly bányavállalkozók, kik a bányahatóság járásában nem laknak, kötelesek ezen járásban lakó fölhatalmazottat följelen-

teni, ki az igazgatást kezelendi. Ezen szabály oly bányatársulatokra nézve is érvényes, melyeknek igazgatója a bányahatóság járásán kívül lakik. A többek által közösen művelt bánya egyéb részbirtokosai (136. §.), lakhelyökrei tekintet nélkül, mindig egy a bányahatóság járásában lakó közös főhatalmazottat tartoznak kirendelni.

99. §.

109. §. Ha valamely bányavállalkozó meghal, csőd alá kerül, vagy gondnokság alá helyeztetik, az illető bíróság köteles a bányahatóságot arról értesíteni, s neki a mű kirendelt igazgatóját megnevezni.

115—118. §§.

NYOLCZADIK FEJEZET.

A bányavállalkozóknak egymás közötti viszonyáról.

Kölcsönös segélynyújtás. **190. §.** Minden bányavállalkozó köteles, mihelyest a szomszéd bányákban baleseményekről értesül, minden rendelkezése alatt álló munkáit, a mennyiben saját bányájának veszélyezése nélkül eszközölhető, mérsékelt kárpótlás mellett segélynyújtásra fordítani.

100. §.

Bánya-szolgalmak. **191. §.** Minden bányavállalkozó köteles továbbá, a mennyiben az által saját bányája nem szenved, vagy nem veszélyeztetik, kellő fizetésért (kárpótlás mellett): **a)** a szomszéd bányajogosítottaknak, saját tárnái, aknái, kiszállító, légvezető vagy vízemelő gépei, bánya- és vasutjai, hidjai és pallói használatát megengedni; **b)** az idegen vájnákban bányamívelés előnyösebb üzlete végett segédvájásnak saját telkén létesítését vagy más vájnákhoz tartozó, avagy önálló segédvájásoknak (85—89. §§.) saját vájnamértékén keresztülvezetését megengedni. A segédvájás által idegen telken nyert föntartott ásványok a telek tulajdonosát illetik, s neki a kiszállítási költségek megtérítése mellett átszolgáltatandók. **192. §.** Egy segédvájás vállalko-

zója sincs följegősítva, az adományozásnál kiszabott üzleti tervtől eltérni, vagy szárnyvájásokat (oldalvájásokat) nyitni, oly célból, hogy az által valamely más vájának segély nyújtassék, mindaddig, míg ezen vájna birtokosa azt nem kívánja. Ha azonban az oldal- vagy eltérő vajas a segélyreszorult vájna birtokosának beleegyezésével létesítetik, úgy ez köteles az avval járó költségeket is viselni. Ha a segédvajas birtokosa ily szükséges oldalvájást nyitni vonakodik, a segélyreszorult vájna birtokosának jogában áll, azt saját költségén eszközölni.

89. §.

A bányaszolgalmak származása. a) Szerződés által.

193. §. Ha a 191. §-ban említett bányaszolgalmak megengedése iránt az érdeklettek között egyezség jő létre, az a bányahatóság elé terjesztendő, mely azt, a megtérítésnek mind szükséges, mind pedig arányos volta iránt tett nyomozás után, helybenhagyandja, s a bírói hatósággal a bányakönyvbe leendő bejegyzés végett közlendi (197. §.).

b) *A bányahatóság határozata által. 194. §.* Ha az érdeklettek meg nem egyezhetnek, a bányahatóság tartozik a szolgalmat elvállalását tárgyzó kötelezettség s annak terjedelme iránt határozni, a kárpótlás összegét pedig, egyelőre a jog útjának föntartása mellett, netalán műértők közbejöttével megállapítani.

89., 100. §§.

A kárpótlás meghatározása. 195. §. A tárnák, aknák, szállító, légvezető vagy vízemelő gépek közös használataért, a szolgalmat alatti mű birtokosa az üzleti és föntartási költségekhez aránylagos járulást és segédbért igényelhet, mely azonban az uralgó jószágnak bebizonyíthatólag megkimérendő üzleti költségek tíz százalékánál többet nem tehet. A bánya-termékeknek vagy szükségleteknek idegen bánya-vaspályákon, csatornákon vagy más szállító intézeteken szállítására, a szolgalmat alatti mű birtokosának, ha ő azt kívánja, magának átengedendő, s az azérti kárpótlás neki, saját szállítási költségei szerint, azoknak legfőlebb is 50 százalékát, előállítási költségek és rendkívüli események fejében hozzászámítva, fizetendő.

89., 100. §§.

A szolgálatom gyakorlásánál okozott kárérti felelősség. 196. §. A bányaszolgálatom gyakorlásánál okozott kár esetében az uralgó jószág birtokosa nemcsak saját, hanem alattvalói hibájáért is felelős.

A jelzálogos hitelezők tekintetébeni hatály. 197. §. A bányaszolgálatok iránt a bányahatóság által helyben hagyott szerződvények (193. §.), vagy az ezen hatóság által azok iránt hozott határozatok, a szolgálat alatti s az uralgó jószág jelzálogos hitelezői irányában is hatályosak.

89., 100. §§.

Áttöréseknélki találkozás. 198. §. Ha a bányabirtokosok vájnáikkal nyílt áttöréseknél összetalálkoznak, kötelesek tüstént bányamérnök közbejöttével meghatározni, hogy ezen áttörésben a mindkét részrőlí vájnamértékek határa hol létezik, s ezt alkalmas és tartós módon megjelölni. Villongás esetében a bányahatóság köteles az egyik vagy másik fél kérelmére a hites bányamérnököt a vájnamértékek határának kitudása végett kiküldeni, s az eredményről mind a két felet értesíteni. Az eldöntésig köteles mind a két fél az áttörésnélí vájását abban hagyni, de az áttörési darabot a maga oldalán fűn- én járható állapotban tartani. **199. §.** Nyílt áttöréseknél, oly bányamegyékben, melyekben különös alapszabályok léteznek, vagy oly vájnamértékekben, melyek még a régibb törvények szerint adományoztattak, a mennyiben a bányamegyei alapszabályok vagy azon bányatörvények, melyek szerint az adományozás történt, különös szabályokat tartalmaznak, az azokban előadott határozatok tartandók meg.

KILENCZEDIK FEJEZET.

A bányabirtokosoknak hivatalnokaikhoz s munkásaikhozi viszonyáról.

Szolgálati rendtartás. 200. §. A felügyelő- és munkás-személyzet szolgálati viszonyairól, mindenik múnél szolgálati rendtartás készítendő, a bányahatóság által dologértők meghívása mellett gondosan megbírálandó, a jóváhagyás megtörténte után közhírré teendő, s a dolgozó mőhelyekben mindig kifüggesztve tartandó. A szolgálati rendtartásba tar-

toznak különösen következő határozatok: **a)** a munkások és felügyelők különböző osztályairól és szolgálati működéseiről, nemkülönben a nők és gyermekeknek a bányamívelésre alkalmazása iránt a helyek különbsége szerint különböző határozatokról, azoknak testi erejét s az utóbbiaknál azoknak az oktatásbani törvényes részesülését figyelembe véve; **b)** a munkások és felügyelők közötti viszonyról; **c)** a munka idejéről és tartamáról; **d)** a szolgálatban s azon kívüli magaviseletről; **e)** a díjazó befizetési viszonyokról; **f)** a megbetegedés vagy szerencsétlenül járás esetébeni illetékekről; **g)** a szolgálati rendtartás áthágása esetébeni pénz- és munkabeli büntetésekről; **h)** azon esetekről, melyekben a szolgálati viszony tüstént megszüntethetik.

A szolgálat fölmondása. **201. §.** A mennyiben szolgálati szerződévények vagy a szolgálati rendtartás által más intézkedések nem tételnek, a hivatalnokok és felügyelők csak három hónapi, a munkások pedig tizennégy napi fölmondási határidő után léphetnek ki, vagy bocsáttathatnak el a szolgálatból.

A szolgálatból elbocsátás felmondás nélkül. **202. §.** Oly hivatalnokok, felügyelők vagy munkások, kik valamely büntetben, valamely nyereségvágyból eredő, avagy a közérköcsiseggel ellenkező vétségben, avagy ilyes kihágásban bűnösöknek ítéltetnek, vagy kik urok személyének, becsületének avagy tulajdonának biztonsága ellen valamely az általános büntető törvény szerinti vétségben vagy kihágásban bűnösökké válnak, urok által a szolgálatból tüstént elbocsáttathatnak, habár a szolgálati szerződévényben vagy a szolgálati rendtartásban az iránt más, vagy épen semmi határozat sem foglaltatnék is. **203. §.** Hasonlókép megelőző fölmondás nélkül tüstént elbocsáttathatnak azok is, kik a hűség, szorgalom s az előjárók iránt tartozó tisztelet és engedelmesség tekintetében, lényeges kötelességsértésekben teszik magukat bűnösökké, kik szolgálatukkal egybe nem férő melékes ügyletet folytatnak, vagy kik a műviszonyról szolgálatukban szerzett ismeretekkel urokra nézve káros visszaélést követtek el.

A munkások törvényellenes összebeszélései. **204. §.**

A bánya- és hutamunkásoknak a végetti összebeszélése, hogy munkamegtagadás, a szolgálatbani ellenszegülés vagy más eszközök által magashért, vagy más föltételeket csikarjanak ki, s az erre izgatás, mikép legyen megbüntetendő, a büntető törvény szabályai [(481. §.)] által határoztatik meg.

A szolgálatból kilépés esetei fölmondás nélkül.

205. §. Viszont oly bántalmazások miatt, melyeket a fölügyelők s munkások, s oly lealacsonyító bánásmód miatt, melyeket a hivatalnokok előljáróiktól szenvednek, a kikötött ápolás megtagadása, a bérnek a meghatározott időbeni ki nem fizetése, s a szerződévényeknek más lényeges megsértései miatt, a munkások, felügyelők vagy hivatalnokok is egyszerű jelentés folytán kiléphetnek a szolgálatból.

A bányatulajdonosnak a személyzetteli számolást tárgyazó kötelessége. **206. §.** Mindenik bányavállalkozó köteles, felügyelő- és munkás-személyzetével legalább is évnegyedenként, a szolgálatból kilépésnél pedig tüstént számolni; a szolgálataciónak a munkásoni követelése miatt, ez utóbbtól a szolgálatból kilépés meg nem tagadtathatik.

[A béreknek a letiltástól s végrehajtástól mentessége.] **207. §.** A bányamunkások alku- vagy szakkbérére sem bírói tilalomnak sem pedig végrehajtásnak nincs helye.]

Elbocsátási bizonyítványok kiadása. **208. §.** Mindenik bányamunkásnak vagy felügyelőnek, kilépése alkalmával bucsulevél (elbocsátási bizonyítvány) adandó, melyben azon munkásosztály, a melybe ő tartozik, azon társpénztár, melybe he van jegyezve, s azon idő, melyre ő abba befizetett, végre a szolgálatba be- s abból kilépés napja kijelölendő. Oly munkások vagy felügyelők, kik már egyszer valamely ausztriai bányánál szolgáltak, elbocsátási bizonyítvány nélkül egy bányabirtokos által sem vételhetnek föl a szolgálatba.

Legénységi névkönyv. **209. §.** Mindenik münél valamennyi bányamunkásokról és felügyelőkről kimerítő legénységi névkönyv vezetendő, s ez a bánya- és politikai hatóságnak, valahányszor kívántatik, előterjesztendő.

103. és 104. §§.

TIZEDIK FEJEZET.

A társpénztárakról.

Társpénztárak föllállításairai köteleztetés. 210. §. A segélyreszorult bányamunkások, nemkülönben azok özvegyei és árvái gyámolítása végett társpénztáraknak (bányászlegénységi pénztáraknak vagy ápoló-intézeteknek) kell létezniök. Ennélfogva mindenik bányabirtokos köteles azoknak vagy saját műjénéli önálló föllállításáról gondoskodni, vagy pedig a végett a bányahatóság jóváhagyása után más bányabirtokosokkal egyesülni.

Azokbai belépésre köteleztetés. 211. §. A bányaműnél fölvett minden felügyelő vagy bányamunkás köteles, azon műnek, melynél szolgál, társpénztárához tagkép hozzáállani, s abba a megállapított járulványt beszolgáltatni.

Társpénztári alapszabályok. 212 §. Minden társpénztár számára a bánya tulajdonosa vagy igazgatósága által, a munkás személyzet által kijelölendő bányászlegénységi választmány közremunkálása mellett saját alapszabályok szerkesztendők, s megbirálás és jóváhagyás végett a bányahatóságok elé terjesztendők. A már létező ilyes intézeteket a bányahatóság megsemlélheti s birálat alá veheti. **213. §.** Ezen alapszabályokban következő határozatoknak kell foglaltatniok: **a)** a társpénztári anyakönyvek szerkesztéséről, s azoknak helyes állapotbani tartásáról, nemkülönben a társpénztárbai fölvétel föltételeiről; **b)** a járulványok mennyiségéről s befizetésök módjáról; **c)** a társpénztárból nyújtandó segélyek mértékének meghatározása végetti szabályokról; **d)** azon föltételekről, melyek alatt a segélyhezi igény megszereztetik s elvesztetik, p. o. a bányamunkából habár csak időleges kilépés által is általában; **e)** a társpénztár vagyona biztosításának és igazgatásának módjáról, az azérti jótállásról, a számadások megvizsgálásáról és elintézéséről; **f)** a munkásszemélyzet által arra nézve gyakorlandó befolyásról; **g)** több egyesült társpénztáraknak egymázhozi viszonyáról; **h)** a vagyon iránti intézkedésről azon esetre nézve, ha a bánya, melynek számára a társpénztár alapított, megszűnnék. **214. §.** Oly bányák birtokosai, melyknél törvényesen

szerkesztett társpénztár még nem létezik, annak föllállításáig kötelesek megbelegedett vagy szerencsétlenül járt munkásaiknak legalább azon segínyt nyújtani, melylyel az általános törvények szerint a szolgálatadó cselédjei irányában tartozik.

105. §.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A bányaadózásokról.

Mértékilleték. 215. §. Minden adományozott bányamérték egy bizonyos illeték időszakonkinti lefizetése alatt áll, mely félévénként minden 12,544 négyszög ölet tevő adományozott vájnamértéktől, s minden 32,000 négyszög ölnyi területű külmértéktől; oly vájnamértékektől ellenben, melyek nagyobb vagy kisebb mértéket tartalmaznak, nemkülönbén a határközegektől, azok tértartalmának aránya szerint szabatik ki; ezen illeték mértékilletékek nevezetiek. **216. §.** A mértékilleték félévénként előre minden évi junius és december havában a bányahatóságnál mulhatlanul befizetendő. **217. §.** Oly vájnamértékeknél, melyeknek csak magassága és szélessége van határok közé szorítva, a telek mentébeni (hosszabani) kiterjedése pedig végtelen (korlátlan), a mértékilleték azon térmérték szerint számítandó, mely a szélességnek a magassággal sokszorozásából, mindkettőt öleken kifejezve, keletkezik. Az úgynevezett hosszmértékek, melyeknek szélessége változó, és mélysége (hosszaságuk és magasságuk) határozatlan, a mértékilleték tekintetében az egyszerű vájnamértékekkel (215. §.) egyenlőknek tartandók. **218. §.** Oly különös bányászati jogosítványoknál, melyeknek alapját nem a bányarendtartások szerint meghatározott vájnamértékek képezik, a birtokosoknak szabadságában áll, a mértékilletéket, a telek törvényszerű szabályozásaig vagy ez utóbbinak mértani területe szerint, vagy azon kiterjedés szerint fizetni, mely az adományozás után járó legmagasb törvényes mértékbeli terjedelemmel egyenlő.

Bányavám. 219. §. [A bányavám főnmarad. Ez egy különösen szabályozandó mérték szerint a bányából s tartozékából (117., 131. §§.) nyert föntartott ásványoktól fog

számítani, a járandó vám pedig az üzleti viszonyok tekintetbe vételével kitudandó időleges megváltási ár szerint pénzben fog fizetelni.]

108. §.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A bányahatóságoknak a bányamívelésrei felügyeléséről s az annál eljárásról.

Felügyelési kötelesség. 220. §. A bányahatóságokat a bányamívelés üzlete tekintetében illető felügyelés folytán, tartoznak azok a bányatörvény által a bányavállalkozókra ruházott kötelességek teljesítése fölött örködni, s mindazon esetekben föllépni, melyekben a bányamívelés föntartása, vagy annak a köztekintetekhez viszonyai különös intézkedéseket kívánnak. **221. §.** Minden e végre megkívántató vizsgálatok hivatalból teendők. A bányahatóságok különösen kötelesek: **a)** a járásukbeli minden bányákat küldöttjeik által időről időre megvizsgáltatni, s a leletről maguknak jelentést tétetni; **b)** küldöttjeik által, de a hivatali titok legszigorúbb megőrzése mellett, az üzleti terveket és térképeket megsemmisíttetni, s a bányamegyei térképeket (185. §.) e szerint megigazítani; **c)** mindazon intézkedéseket kibocsátani, melyek a bányatörvény szabályai megtartásának biztosítására szükségesek; **d)** oly veszélyes események beálltánál, melyek elbarapódzással, s ez által a bányauzletre nézve általában ártalmas befolyással fenyegetnek, vagy melyek miatt egyes érdeklettek által segélynyújtásra fölszólíttatnak, a hely színe vizsgálatot megtenni, s azon esetben, ha az üzlet-igazgatóság által tett intézkedések nem elegendők, kellőleg rendelkezni. **222. §.** A bányauzletben előforduló oly eseményeknél, melyek a személyek, épületek, telkek, gyógyforrások, kutak vagy más építmények biztonságát veszélyeztik, a bányahatóság a szükséges biztonsági intézkedéseket rendszerint a politikai hatóság meghívása mellett köteles elrendelni. A késedelem veszélyes volta esetében azonban, a közelebbi, vagy az eseményről korábban értesülő hatóság tartozik, a szükséges dologértők meghívása mellett, a halaszthatatlan mentési és biztonsági intézkedéseket megtenni, s

a további intézkedések iránt a kiszabott értekezletet tartani. **223. §.** Minden művezető vagy helyettese köteles, az ilyes eseményeket a legközelebb fekvő politikai vagy bányahatóságnak tüstént följelenteni. **224. §.** A bányahatóságok által a bányamivelés üzletérei felügyelés gyakorlása czéljából tett intézkedések végrehajtásának biztosítása végett, azok följosztvák, a mennyiben a kellő határidő alatt ismételt intézés siker nélkül marad, megfelelő pénzbüntetéseket szabni, vagy ha a művezető képtelensége a bánya biztonságát vagy fennmaradását veszélyezi, ezen visszasságnak a bányabirtokos részéről megszüntetéseig, a bányabirtokos veszélyére és költségére egy dologértő művezetőt kirendelni s szükség esetében rendelkezéseik fogantatosítása végett a kényszerítő intézkedések alkalmazásaért a politikai hatósághoz fordulni.

112. 115—118. §§.

Bányahatóságok. **225. §.** Ezen törvény kezelése végett léteznek: **a)** első bíróságkép a bányakapitányságok, vagy közvetlenül vagy pedig közvetve a kirendelt bányabiztosok által; **b)** másod bíróságkép az egyes vagy több koronaországokra nézve közösen föllállított fő-bányahatóságok; **c)** harmad bíróságkép a pénzügyministerium.

113. §.

A bányahatóságoknak a felek kérvényei fölötti eljárása. **226. §.** A felek kérvényei a bányahatóságoknál, a mennyiben világosan kivételek nem állapítvák meg, mind írásban, mind pedig szóval is elfogadtathatnak. Az utóbbi esetben mindig jegyzőkönyv veendő föl.

A határidők számítása tekintetében. **227. §.** A bányatörvényben kiszabott minden határidők szakadatlanul folynak, csak azon esetben, ha valamely határidő utolsó napja vasárnapra vagy törvényesen elismert ünnepnapra esnék, végződik a határidő csak a legközelebbi köznapon.

Büntető esetekben. **228. §.** A bányatörvény minden áthágásai iránt a büntető eljárás, s azok fölött a vádlott meghallgatása utáni ítélethozás, a bányahatóságot illeti. **229. §.** A büntetésnek minden kiszabásáról vagy maga a bányavállalkozó, vagy pedig az általa a bányahatóságnak följelentett fölhatalmazott (188., 189. §§.) értesítendő.

A bányahatóságok határozatai elleni folyamodás.

230. §. A bányahatóságok minden ítélete vagy bármely más határozata ellen a főbányahatóságnál panasz tétethetik, s ez utóbbinak megmásító határozata ellen a pénzügyministeriumhozi folyamodás nyitva áll. A ministerium fontos okokból az egyforma határozatok elleni folyamodást is megengedheti. **231. §.** Minden folyamodás a panaszlott határozat közbesítése után harmincz nap alatt az első folyamodású hatóságnál benyújtandó. A folyamodási határidő meghosszabbításai a bányahatóság által csak különösen fontos esetekben engedendők meg. A személyek és tulajdon tekintetébeni veszélyek elhárítása végett tett intézkedések ellen, s a könnyen változás alá eső körülmények iránt teendő nyomozások elrendelése ellen közbevetett folyamodások halasztó erővel nem bírnak.

Az ítéletek végrehajtása. **232. §.** A bányahatóság ítéleteinek végrehajtása, a mennyiben a körülmények mivoltához képest kívántatik, a politikai hatóságok útján az ezen utóbbiakat illető kényszerítő eszközökkel, s szükség esetében bírósági uton eszközözlendő. Katonai személyek ellen a büntető ítéletek végrehajtása a katonai hatóságok által eszközözlendő.

Pénzbüntetések. **233. §.** A kiszabott pénzbüntetések a bányahatóságnál teendők le, s azon társpénztárba folynak, melyhez a megbüntetettnek műve tartozik. A társpénztárak föllállításáig a büntetési pénzek megőrzéséről a bányahatóság fog gondoskodni.

Az eljárás költségei. **234. §.** Azon vizsgálatokérti költségeket, melyek büntetést vonnak maguk után, az elítélt; a felek ügyeiben tárgyalásokérti költségeket pedig rendszert a tárgyalásra okot szolgáltatott felek tartoznak viselni; a bányahatóságnak azonban szabadságában áll, a körülményekhez képest azon arányt meghatározni, mely szerint a felek ezen költségeket viselni kötelesek.

118. §.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A bányatörvény szabályainak áthágásai elleni büntetésekről.

235. §. A bányatörvény egyes szabályainak meg nem tartása, mely káros jogkövetkezményeket von maga után, s az általános büntető törvény mennyiben alkalmazandó a bányáüzletnél előfordulható vétségekre és kihágásokra, ezen törvény illető helyein van előadva; ezen törvény olyas áthágásai pedig, melyek ebben különösen büntetésreméltóknak nyilvánítanak, a jelen fejezetben kiszabott büntetések alá esnek.

Büntetése a jogosítlan bányáüzletnek. **236. §.** A jogosítlan bányáüzlet a bányahatóság által a bűnösön öttől száz pengő forintiglani, ismétlés vagy más különösen súlyosító körülmények esetében pedig kétszáz pengő forintiglani bírsággal büntetendő.

az ásványok jogosítlan használásának. **237. §.** Oly kutatók, kik a meg nekik nem adományozott kutatási téreikből vagy kutatási telkeikből nyert föntartott ásványokról a bányahatóság előleges beleegyezése nélkül rendelkeznek, a használt vagy elárusított ásványok értékének megfelelő bírság alá esnek. Ha az ásványok értéke meg nem határoztható, úgy a bányahatóság öttől száz pengő forintiglani, ismétlés vagy különösen súlyosító körülmények esetében pedig kétszáz pengő forintiglani bírságot köteles szabni.

a közvetett bányaszerzések följelentése elmulasztásának. **238. §.** Oly bányabirtokosok, kik a bánya közvetett szerzéséről a 122. §-ban kiszabott följelentést megtenni elmulasztják, tiztől száz forintiglani bírságra esnek.

a fölhatalmazott kirendelése elmulasztásának. **239. §.** Azon bányavállalkozók, kik abbeli köteleességeket, miszerint a 188. §-ban kiszabott módon fölhatalmazottat rendeljenek, jelen törvény hatályba léptétől, vagy új bányajogosítványok adományozásánál, ennek időpontjától számítandó három hónap alatt nem teljesítik, arra öttől ötven forintiglani bírsággal szorítandók. Ha ezen büntetés kiszabása után há-

rom hónap alatt fölhatalmazott ki nem jelöltetett s föl nem jelentetett, úgy a bányahatóság által egy dologértő rendeltetik, ki a késedelmes bányavállalkozó veszélyére s költségére fölhatalmazottjának ügyeit kezelendi.

a bányamívelésnél biztonsági intézkedések elmulasztásának. **210. §.** Azon bányabirtokosok ellen, kik a bányauzletnél biztonsági intézkedéseket tárgyzó 171. §. szabályainak eleget nem tesznek, a bányahatóság még azon esetben, ha őket az általános büntető törvény szerinti eljárásra alkalmas személyi bűnösség nem terheli is, tíztől száz forintiglani, s ismételt esetekben kétszáz forintiglani büntetést köteles szabni, folytonos vagy tetemes hanyagságból keletkező nagyobb terjedelmű veszélyek esetében pedig a bányászati jogosítvány elvesztését tartozik ítéletileg kimondani.

szabadkutatásoknál a munkakimutatás elmulasztásának. **211. §.** Oly szabadkutatók, kik üzletök eredményéről a bányahatóságnak a 178. §-ban kiszabott jelentést megtenni elmulasztják, öttől ötven forintiglani, a második határidő eltelte után husztól száz forintiglani bírsággal, s ha a további négy héti határidő is elmulasztatik, a szabadkutatás elvesztésével büntetendők.

az azoknál kiszabott munka nem teljesítésének. **212. §.** Ha valamely szabadkutatásnál, a bányahatóság által egy félévre a 179. §. szerint kiszabott üzleti munka teljesítése, vagy annak kimutatása elmarad, a szabadkutatóra öttől ötven forintiglani, s ha ő annak folytán a mindenik hónapra kiszabott munkát kellő időben ki nem mutatja, husztól száz forintiglani bírság rovandó. Ha azonban a bányahatóság rendelete még azon túl sem teljesítetik, úgy a szabadkutatás elvesztése mondandó ki.

Büntetése az adományozott bányákban kellő üzlet elmulasztásának. **213. §.** Ha a vájásnak kiszabott folytonos üzlete a vájnamértékekben (174., 175. §§.) vagy a külmértékekben, azon idő alatt, midőn azok munkában tartandók (176. §.) félbeszakasztatik, a nélkül hogy erre nézve a haladék kieszközöltetett volna, vagy ha az üzlet nem a megkívántató számú munkásokkal folytatattatik, ha azon eseményről, mely azt

hosszabb időre lehetetlenné teszi, a kiszabott jelentés meg nem tételük (183. §.), vagy ha önálló segéd- vagy megyetárnakban azon mennyiségű munka, mely azok engedélyezésénél föltétlenül tűzetett ki (177. §.), nem teljesítettik, a vállalkozó öttől ötven forintiglani bírságba esik. Ismételt vagy folytonos hanyagság esetében ötventől száz pengő forintiglani bírság szabandó, s ha ez is sikertelen marad, a bányászati jogosítvány elvesztése mondandó ki. **214. §.** Oly bányabirtokosok, kik a 174. §. ellenére, legalább is fővájnjukat jó és járható állapotban tartani elmulasztják, vagy kik a vájást tökéletlen vagy oly módon űzik, hogy az által a további föltárás szükségtelenül nehezítettik vagy gátolják, az észrevett fogyatkozások megszüntetése végett a 173. §-ban kiszabott intézkedéseken kívül, tiztől száz pengő forintiglani, ismétlés vagy folytonos és nagyobb mértékbeni elhanyagolás esetében pedig, kétszáz pengő forintiglani bírsággal, s a körülményekhez képest magával a bányászati jogosítvány elvesztésével büntetendők.

a vájnatérképek készítése vagy a statisztikai kimutatások szolgáltatása elmulasztásának. **215. §.** A vájnatérképek készítése és kiegészítése iránt a 185. §-ban foglalt, nemkülönb a statisztikai kimutatások szolgáltatását tárgyazó szabályoknak minden elhanyagolása öttől ötven forintiglani bírsággal fenytendő.

Büntetése az áttörésekeni tilos vájásnak. **216. §.** Azon bányabirtokosok, kik az idegen vájnakbái áttöréseken a vájás megszüntetése és saját áttörési darabjok járható állapotban tartása iránt a 198. §-ban kijelölt kötelezettségnek meg nem felelnek, tiztől száz forintiglani büntetés alá esnek.

a gyermekek tilos alkalmazásának. **217. §.** A gyermekeknek a szolgálati rendtartással ellenkező alkalmazása egytől ötven forintiglani büntetést von maga után.

a munkás-személyzetteli számolás elmulasztásának; és elbocsátási bizonyítvány nélküli munkások tilos fölvételének. **218. §.** A bányabirtokos, ha felügyelő- és munkás-személyzetével évnegyedenként, vagy annak a szolgálatbéli kilépése alkalmával, a számolást megtenni elmulasztja (206. §.), öttől ötven forintiglani bírsággal; s minden bánya-

munkásért, kit a 208. §-ban kiszabott bucsulevél nélkül fogad föl a munkára, öttől ötven forintiglani bírsággal büntetendő.

a szerencsétlenségek följelentése elmulasztásának. **219. §.** Oly művezetők vagy azok helyetteseire, kik a 222. §-ban kijelölt veszélyes eseményeket a legközelebbi politikai vagy bányahatóságnak tüstént följelenteni elmulasztják (223. §.), tiztől száz forintiglani büntetés szabandó.

Különös büntetések. **250. §.** Ha oly különös, jogerejűvé vált meghagyások, melyeket a bányahatóságok a minden bányákrai felügyelés gyakorlatában bocsátanak ki, valamely bányabirtokos által a 224. §. szerint szabandó határidő alatt nem teljesítenek, az arra tiztől száz forintiglani bírsággal szoríthatatik.

101. §.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A bányászati jogosítványok elenyésztéről, elvonásáról s az azokról lemondásról.

A kutatási jogosítványok elenyészte. **251. §.** Ha valamely kutatási jogosítvány, azon időnek, melyre az adott vagy meghosszabbított, eltelte által elenyészett, vagy ha a kutató arról az idő eltelte előtt lemond, úgy az annak folytán nyert minden szabadkutatási s más bányászati jogosítványok elenyésznek, a nélkül, hogy arra különös határozat kívántatnék. **252. §.** Az elenyésztés nemkülönbén akkor is bekövetkezik, ha a kutató a kutatóvájást elhagyja, vagy ha jogerejű ítélet által büntetésül annak elvesztésében elmarasztaltatik.

91. és 92. §§.

A vájna- és külmértékek adományozásának elenyészte:
a) *azoknak elvonása által.* **253. §.** Ha jogerejűleg az adományozott vájna- vagy külmértékek elvonása ítéltetik, a bányahatóság köteles azoknak végrehajtási becsű és árverés általi eladását eszközölni. **254. §.** A becsű és árverezés azonban nemcsak az adományozott vájna- és külmértékekre,

s az azokban létező biztosító készülétekre (260. §.), hanem a mű üzemeltetésére szükséges minden külépületekre, telkekre és építményekre is kiterjed, a megkivántató szerszámokkal, eszközökkel s egyéb tartozékkal együtt. Ezen tárgyak értéke azonban, melyeknek kisajátítása a birtokosnak megengedendő, a becsűbe nemcsak a bányászati jogosítvánnyal együtt összesen veendő föl, hanem mindig az is kitudandó és külön előadandó, hogy mi lenne azoknak becsértéke magukban véve, s a bányászati jogosítvánnyal minden egybekapcsolás nélkül. **255. §.** Ha az elvonásnál a megkivántató készülétek faja és mennyisége iránt kétségek támadnak, a bányahatóság a fölött a hely színéni előleges nyomozás után a szükséges dologértők meghívása mellett határozandó. A tulajdonosnak azonban szabadságában áll, a mű mellett nagyobb mennyiségű tartozékot is hagyni, s azzal együtt árverés alá bocsátani. **256. §.** A mű azon alkatrészeinek, melyek árverés alá esnek, s azok tartozékának változatlan megőrzéseért, a birtokos időközben felelős marad; a bányahatóságnak azonban szabadságában áll, azoknak birói zár alá vételét is kieszközölni. **257. §.** A becslés megtörténte után, a bányahatóság indítványára, a bíróság által a nyilvános árverés, a netalán létező jelzálogos hitelezők meghívása mellett a perrendtartás szabályai szerint elrendelendő. Annak teljesítése végett azonban csak egy, legalább is harmincz s legfőlebb hatvan napi határidő szabandó, oly határozattal, hogy a mű szükség esetében az összes becsün alul is, azonban a mű kisajátítás alá vett, külfekvő alkatrészeinek és tartozékának értékén nem alul, el fog árusítani. **258. §.** Elárusítás esetében a bejött legmagasb ígérethől legelőbb a bányászati jogosítvány elvonása iránti eljárás és a végrehajtás költségei, s ez után a netalán létező hitelezők zálog- és elsőbbségi jogaikkal elégtendőek ki, a maradék pedig a kilépő birtokosnak adandó át. **259. §.** Ha az árverésnél vevő nem jelentkezik, vagy ha vételárkép még azon érték nem ígértetik, melylyel a műnek a becsűben foglalt, külfekvő alkatrészei és annak tartozéka (254. §.) magukban egyedül s a bányászati jogosítvánnyal kapcsolat nélkül birnak, úgy a bányahatóság az adományozott vájna- és külmértékeket elhagyottaknak, s a bányászati jogosítványt elenyészettnek nyilvání-

landja. **260. §.** Ez által ezen mértékek minden hozzájuk tartozó vájnakkal és külvájásokkal s a bennők létező vájnafalazati, vájnaácsolati készülékekkel, a berakó-ácsművekkel, rekeszekkel és más biztosító eszközökkel együtt szabad rendelkezés alá esnek és ismét adományoztathatnak. A bányahatóság ennél fogva azoknak nemcsak saját följegyzési könyveiből kiörlését köteles megtenni, hanem egyszersmind a birói hatóság által azt is kieszközölni, hogy azok a bányakönyvből kiörlőttessenek, s a jelzálogos hitelezők azokra zálogjoguk elenyésztéről értesítessenek. Egyszersmind az elhagyás a bányamegyei térképekben megjelölendő, közhirré teendő, s arról a helyközség értesítendő. **261. §.** Ellenben minden külfekvő épületek, telkek és építmények s a többi tartozék továbbá is az eddigi birtokos tulajdonát képezendik, s minden azokra szerzett zálogjogok változatlanul maradnak. Azonban a nyilvánkönyvek megigazítására, s ennél fogva ott, hol telekkönyvek léteznek, azokban az ezen ingatlan javakat tárgyzó rovatoknak, a bányakönyvben azokra bejegyzett minden terhekkel együtti ismételi előállítására gond fordítandó. Egyszersmind a birtokos az eljárás által okozott költségek megtérítéseért felelős marad. **262. §.** Minden iparüzlet vagy más ügylet, melynek gyakorlására a birtokos előbb csak bányászati jogosítványa folytán volt följogosítva, nekie jövődre az ezen törvényben, továbbá az ipar- és politikai törvényekben, a jogosítlan bánya- és iparüzletre nézve megállapított büntetések alatt tiltatik.

93. §.

b) *Elhagyás által.* **263. §.** Ha valamely bányabirtokos vájna- vagy külmértékeit el akarja hagyni, az ebbeli nyilatkozat folytán, mely az adományozási okirathoz melléklendő, ha a műre jelzálogos terhek nincsenek bejegyezve, a mértékek kiörlendőek s a nyilvánkönyvek és bányamegyei térképek megigazítandók. **264. §.** Ha a mű adosságokkal van terhelve, úgy a kiörlés előtt a jelzálogos hitelezők a bányahatóság által értesítendőek a felől, miszerint nekik szabadságukban áll hatvan nap alatt a birói becsüt és árverést kérni, s ez, habár csak egy hitelező által kéretett is, a 254—258. §§. szerint teljesítendő. **265. §.** Ha a megállapított határidő alatt a becsüt és árverés nem kéretett, vagy

ha az árverés elegendő siker nélkül maradt (259. §.), úgy a bányászati jogosítvány kitörlése és a nyilvántönyvek megigazitása tekintetében a 260—262. §§. határozatai szerint kell eljárni. A becsü és árverés költségei ez esetben azon hitelezők által viselendők, kik azt kérték. **266. §.** A bányabirtok kitörlése előtt, az elhagyott vájásban a közbiztonságra nézve szükséges intézkedések mindig a politikai hatósággal egyetértésben meghatározandók, s az előbbi tulajdonos által saját költségén létesítendők. **267. §.** A bányászati jogosítványok bármi módon enyésznek is el, minden térképek, huzatkönyvek és kézi rajzok, melyek egyedül az elvont vagy elhagyott vájásra vonatkoznak, megőrzés végett a bányahatóságnak átadandók. Ezen térképek megsemlélése és lerajzolása a vájás minden új fölvevőjének szabadságában áll.

93. §.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A bányákra s azok tartozékairól zálog- és előjogokról, végrehajtás és csőd esetében.

Végrehajtás eseteiben. **268. §.** [A bányákrai végrehajtás eseteiben, a bejött legmagasb ígéretből, a jószágbecsléseért, netaláni zár alá vételeért és elárusításaért járó, s azon költségek levonása után, melyek a zálogos hitelezők közötti sorrend meghatározása és a legmagasb ígéretnek ezek közötti elosztása végett történt eljárás által keletkeznek, legelőbb is következő hitelezők, még pedig az itt kijelölt sorrend szerint elégitendők ki törvényes zálogjogaikkal: **1)** az álladalmi kincstár mértékilleték- és bányavámbeli követeléseivel az elárusítás iránt hozott ítélet előtt három évre; **2)** a bánya- és hutaművek munkásai munkabérbeli követeléseikkel, a mennyiben ezek a jószág elárusítása iránt hozott ítélet előtt egy évnél nem régebben vannak hátramaradásban; **3)** a bányászlegénységi vagy társpénztárak követelései, a munkások által ugyan lefizetett, vagy azok béréből lehuzott, de a pénztárba be nem szolgáltatott vagy abban hiányzó járulékokra nézve; **4)** a jószág elárusítása iránti ítélet előtt egy évnél nem régebben hátralevő al- és megvetárnai

ítéletek- s a bányamegyei intézetekhez egyéb járulványok-, viz-, akna- és járaadók-, s a megengedett bányaszolgálmak- érti egyéb évenkénti szolgálmányokbeli követelések. A többi zálogos hitelezők csak ezen követelések kielégítése után következnek, azon sorrendben, melyben zálogjogukat nyerték.]

89. és 121. §§.

Csőd eseteiben. **269. §.** [Hasonló módon kell a bánya- vagy hutamű fölött nyitott csőd esetében is, az azérti vételárból, vagy annak a csőd megnyitása óta hajtott jövedelméből, a nyilvánkönyvileg bejegyzett jelzálogos hitelezők előtt, a főnebb elősorolt törvényes zálogos követeléseket az ott előadott sorrendben (268. §.) kifizetni, még pedig az 1. alatt elősoroltakat, a mennyiben azok a csőd megnyitása előtti három évnél, a 2. és 4. alatt elősoroltakat pedig, a mennyiben azok a csőd megnyitása előtt egy évnél nem régebben vannak hátramaradásban.]

89. és 121. §§.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Átmeneti határozatok.

A fönálló különös bányászati jogosítványok körüli eljárás. **270. §.** Oly bányászati jogosítványok, melyek nem a bányarendtartások szabálya szerinti vájnamértékekre, hanem csak szabálytalan hegyi téerekre, bányamegye- és országrészekre adományoztattak, [a lombárd-velencei királyságban történt bányamívelésseli fölruházások, és bizonyos kerületekre s határozatlan ásványokra nézve adott kizáró kutatási jogosítványok], adományozásuk egész terjedelmében föntartatnak ugyan, ezek azonban jelen törvény hatályba lépte után hat hónap alatt a bányahatóságnál bejelentendők, s az adományozási okiratok és pontos térképek benyújtása mellett a pénzügyministerium jóváhagyása alá terjesztendők. Ez alkalommal a ministerium egyszersmind azt is meghatározandja, hogy mennyiben kötelesek a jogosítottak a bányatörvény egyéb szabályainak eleget tenni, s ezen kötelezettség nem teljesítése mily következményeket von maga után. **271. §.** A bejelentett jogosítványok igazolására a bányaha-

lóság által kellő határidők engedtetheknek, melyek azonban a bejelentés napjától két éven túl nem terjedhetnek. Ha a bejelentés a kiszabott időben meg nem történik, ha a bizonyítékok az a végr engedett határidő alatt elő nem terjesztetnek, vagy ha azok a ministerium által jogérvényeseknek el nem ismertetnek, úgy az igény elenyészik s csak az ezen törvény szabálya szerinti új adományozás kérethetik. **272. §.** A pénzügyministerium által elismert bányamegyén belül, kötelező a jogosított, bányamívelési jogának elismeréséről tett értesítése után két év alatt, magának egy vagy több vájna- vagy külmértékeket ezen törvény határozatai szerint kiméríteni, s azokról térképeket készíteni, és azokat elcsovékelteni. Ezen határidő eltelté után, az ezen kimérés nélküli, vagy a kimért telken kívüli vájás jogosítlan bányászletnek (236. §.) tekintendő. Az adományozott terület többi része, melynek elcsovékelését a bányahatóság a szükséghez képest elrendelheti, a jogosított számára kizáró kutatási területkép, a munkálászai különös köteleztetés nélkül tartatik föl. **273. §.** Oly különös bányászati jogosítványok, melyeknek tartama egy bizonyos időre van szorítva, ennek elteltével önmaguktól elenyésznek és meg nem hosszabbíthatnak. A föntartott terület az elenyészés által szabaddá válik, s mindenki által megszerezethetik. Ennélfogva az előbbi különös jogosítványok birtokosai abban kutatási téreket, vájna- vagy külmértékeket csak az ezen törvény szabályai szerinti új szerzés után nyerhetnek.

27. és 28. §§.

A bányamegyei alapszabályok szerkesztése. 274. §. A bányamegyei alapszabályok (43. §.) szerkesztése végett, azon bányamegyék számára, melyekre nézve a vájnamértékek adományozása tekintetében eltérő határozatok szükségessé, az ottani bányabirtokosok kötelesek, ezen törvény hatálybalépte után hat hónap alatt legalább is három s legfölebb hét tagból álló választmányt kinevezni. Ha az ilyes választmány kinevezése a megállapított idő alatt a hatóság részéről fölszólítás daczára sem történnék meg, úgy ezen utóbbi, a bányamegyei alapszabályok szerkesztése végett, a bányamegyei bányatársak költségére, bizalmi férfiakat rendelend ki. **275. §.** A kinevezett választmány, vagy az a helyett ki-

rendelt bizalmi férfiak kötelesek, a bányahatóság egy küldöttjével, az egész zárt bányamegye pontos átnézeti térképét elkészíteni, a vájnamértékek adományozása iránt ott létező törvényes határozatokat a netalán szükségeseknek vélt változtatásokkal alapszabály alakjában összeállítani, s mindkettőt a bányahatóság elé terjeszteni. Ez szigorú megbírálás után az iránti javaslatait a pénzügyministeriumnak átnyújtandja, mely hatásköréhez képest tartozik eljárni. A (ministerium részéről) jóváhagyás megtörténte után az alapszabály a koronaországban kihirdetendő, annak s az átnézeti térképnek egy öszhangzó példánya eltétetvén.

33., 34., 35., 116. §§.

A létező kutatóvájások, fölkérések és haladékok körüli eljárás. **276. §.** Mindazon bányavállalkozóknak, kik ezen törvény hatálybaléptekor érvényes kutatási engedelmeket, fölkérvényeket, furási leleményekrei előjegyzéseket vagy haladékokat eszközöltek ki, ezen időponttól fogva három hónapi határidő adatik, mely alatt ők, meghosszabbítás engedése nélkül, a kutatási engedelmeket és haladékokat ujonnan kérni, a fölkérvényekre pedig az ezen törvény szerinti bányajárást és adományozást kieszközölni kötelesek, ellenkező esetben azok, az előbbi törvények szerint ve ők egybekapcsolt minden hatályokkal együtt maguktól elenyésznek **277. §.** Ezen határidő alatt a régibb kutató- és fölkérővájásokat az új birtokbavevők irányában mindazon jogok illetik, melyekkel ezen törvény szerint a szabad kutatók birnak. Az ilyes műveknek ezen határidő alatti munkában tartása a régibb törvények szerint ítélendő meg. **278. §.** Oly furóvájásokrai fölkérvények vagy fölkérési előjegyzések birtokosainak, melyek ezen törvény hatályosságaig ásványt tartalmazóképp adattak elő, mindazon jogok fönttartatnak, melyek számukra az azokról kiadott előjegyzési bizonyítványokban biztosítottak. Ők azonban kötelesek azokat ezen időpont után három hónap alatt bejelenteni, s a bejelentés napjától számítandó hat hónap alatt a feltárás végetti munkákat, az ezen törvényben a kutatóvájások iránt előadott szabályok szerint, és törvényszerűleg folytatni. Minden ilyes fölkérővájásokról a bányahatóság saját följegyzést köteles vezetni, s az azok tekintetében kötelezettségek teljesítése fölött ör-

ködni. [A köszénrei mindazon fölkérések és adományozások, melyek az 1842. június 30-kán és 1849. február 19-kén kelt legfelsőbb határozványok alapján az álladalom számára tartattak föl, továbbá az ezen törvény hatályosságának kezdetekor a Krakói nagyhercezségben már az álladalmat illető köszénvájának és külmértékek, a 170. §. b) betű szerinti munkábantartásra, vagy a fölkérvény és a kutatásijog meghosszabbításairai köteleztetés nélkül, az álladalomnak tartatnak föl. A bányahatóságok ezekről külön följegyzéseket kötelesek vezetni.] **279. §.** Valóságos vagy följegyzett fölkérő-vájásoknál, s oly kutatóvájásoknál, melyek egymástól nem a törvény által kiszabott távolságban feküsznek, az új törvény szerint a kutatási tér váltsítása a telekben idősbet, még pedig fölkérőt a pusztá kutató előtt illeti ugyan, azonban ennél, a mennyire lehet, minden szomszédos kutató-vagy fölkérő-vájásnak legalább is egy vájnamérték szabadon hagyandó. **280. §.** Oly bányamegyékben, melyek számára saját bányamegyei alapszabályok (274. §.) indítványoztatnak, a fölkérő- és kutató-vájások iránt eddigelő létezett szabályok változatlanul maradnak mindaddig, míg a bányamegyei alapszabály iránt határozat nem hozatott.

28. §.

V. ö. Faber *Principia Juris Metallici Hung.* 58—70 és 111—116. II.; Jurjevich *Institutiones Juris Metallici Hung.* 68—78. és 110—118. II.; Sófalvi *Instit. Juris Metallici Trans.* II. köt. 27—36. és 142—149. II.

A létező huta- és más engedélyek körüli eljárás. 281.

§. Az ezen törvény hatálybalépteig szerzett minden mosó-, huta-, hámor- és hengermű-engedélyek, vízjogok, és a bányahatóságoktól nyert s a nyilvánkönyvekbe már bejegyzett más jogosítványok változatlanul maradnak. A bányakönyvbe még be nem jegyzett ilyes jogosítványok azonban ezen törvény hatálybaléptétől számítandó hat hónap alatt az illető hatóságnál újrolag kérendők, ellenkező esetben azok elenyésztetteknek fogván tekintetni.

A régibb vájna- és külmértékek elhatárközése. 282.

§. Azon bányabirtokosok, kiknek vájna- vagy külmértékei ezen törvény hatályosságának kezdetekor még elhatárközéseve nincsenek, mindegy szomszédos kutatási vállalkozó vagy

bányabirtokos által, mértékeik elhaláltkövezésére a bányahatóság útján felszólíthatnak.

A bányatörvénynek a régiebb jogosítványokrai alkalmazhatósága. **203. §.** Egyébiránt úgy minden már szerzett vájna- és külmértékek, mint azon hutaművek is, melyek a nyert bányaadományozás alapján ezen törvény szerint a birtokost azoknak üzletére jogosítják, ezen törvény határozatai alá esnek, a mennyiben benne a régiebb jogosítványokra nézve különös kivételek nem állapítvák meg. A mennyiben másoknak már létező jogai nem ellenzik, e régiebb vájna- és külmértékek fekvése ezen törvény szabálya szerint bármely időben megváltoztathatik.

A földbirtokosok jogai az előbb fön nem tartott ásványok tekintetében. **204. §.** Azon koronaországokban, melyekben a most már föntartottaknak nyilvánított némely ásványok, p. o. a köszén, eddigelé a telek tulajdonának tartozékát képezték, a földtulajdonosoknak és azok jogutódjainak, még ezen törvény hatálybalépte napjától számítandó öt évig, szabadságában áll, minden mást, ki még birtokban nem létezik, azoknak használatából kizárni, s az ily ásványok vájását maguknak üzni, minél ők annak csak a személyek és tulajdon veszélyezése elleni biztosítására köteleztetnek. Ugyanezen kedvezmények illetik ezen törvény hatálybaléptétől számítandó öt évig azokat is, kik ezen törvény hatályossága előtt, köszéntelep a fölszin tulajdona nélkül szereztek, mi iránt ők magukat az illető bányahatóság előtt ezen törvény hatályossága után egy év alatt igazolni kötelesek. **205. §.** Ha a földtulajdonosok az ilyes ásványok vájásárai jogosítványt maguknak jövődöre is biztosítani akarják, úgy ők kötelesek azt még a kedvezményes évek eltelte előtt ezen törvény szabálya szerint a bányahatóságnál kérni.

45., 117. §§.

A korábbi altárna-adományozásokból keletkező jogok. **206. §.** A régiebb bányatörvények szerint adományozott altárnak (Erbstollen) birtokosai, az ezen törvények vagy szerződvények által nyert jogok birtokában megmaradnak, mindazon vájnamértékek birtokosai irányában, melyek az altárna-köteles bányamegyében már léteznek, vagy jövődöben ado-

mányoztatni fognak. Az altárnások azonban kötelesek, jogosítványukat a bányatörvény hatálybalépte után hat hónap alatt bebizonyítani, a bányahatóság pedig tartozik az azokon alapuló jogok és kötelezettségeknek a bányakönyvbe, mind az altárnák mind pedig a kötelezett vájnamértékek melletti beiktatásáról, gondoskodni. Az e fölött támadó villongások, melyeknek eldöntése a bányahatóság hatáskörén kívül esik, a jog útjára utasítandók.

TÁRGYMUTATÓ. *)

Abrudbánya 39., 52.	Bányaajog 1. sk. 25., 63.
Adományozás 103. sk. 109.	Bányaajogosítványok 97.,
125., 192., 224. sk.	218., 271., 275.
Adózás, l. Bányaadózás.	Bányakapitányságok l. Bányaha-
Altárna l. Főtárna.	tóságok.
Árvák, l. Gyám- és gondnokság.	Bányakészlet 147.
Árverés 137., 150., 216.	Bányakincstár l. Kincstár.
Ásványok 7., 8., 10., 77.,	Bányakönyv 92., 95., 124.,
81., 240.	215., 238.
Ásványszemek 81. sk. 190.,	Bányamegyék (Bergwiewere)
192., 201.	89., 219., 272.
Áthágásai a bányatörvénynek	Bányamérnök 19.
159., 192., 264. sk.	Bányamértékek 98., 104. sk.
Átlyukazás 197., 210.	139., 150., 197., 211., 225., 274.
Ausztriai általános bányatör-	Bányamívelés 14. sk. 241.
vény 53., 60., 217.	Bányamunka 155., 249.
Bánság 52., 55., 107.	Bányamunkások 90., 153.,
Bányaadózás 171., 191., 260.	161. sk. 256. sk.
Bányabíróságok 193., 202.	Bányapolgárok (Waldburger) l.
sk.	Bányatársak.
Bányabirtok 97. sk. 114.	Bányarészvény l. Kuxa.
Bányadolgok 91. sk. 205.	Bányastatutumok 6., 7.,
Bányaépületek 92.	64., 106., 190., 205., 219.,
Bányaérték (Bergwerksgut)	225., 272.
92.	Bányaszabadság 40., 79.
Bányahatóságok 182. sk.	Bányásznép 87.
264.	Bányaszolgalmak 145. 254.
Bányahelyettesek l. Bányahatósá-	Bányaszokás 6., 7.
gok.	Bányatársak 87., 129.
Bányaipar 153. sk.	Bányatársulat 89., 129.,
Bányajárás (Freifahrung) 110.,	sk. 243. sk.
227.	Bányatartozék 92., 147.,
	238., 239.

*) A számok a jelen munka lapjaira vonatkoznak.

- Bányatelek 108. sk. 139., 150., 225.
 Bányatelekkönyv 92., 126. sk. 139., 215.
 Bányatermékek 8., 17., 91., 147.
 Bányatisztek 87., 88., 153. 219., 256.
 Bányatized l. Bányavám.
 Bányatörvény 217.
 Bányatulajdon 138. sk. 143., 236.
 Bányavállalatok 154. sk.
 Bányavállalkozók 153., 158., 159., 254. sk.
 Bányavám 171.
 Bányavárosok 28.
 Bányavizek 142.
 Bányászat 8.
 Bányászati autonomia 6.,
 Bányászati főurijog 7., 7. 25., 73. sk. 218.
 Betáblázás 145., 214.
 Birtokháborítás 197., 209.
 Bosznia 38.
 Büntetések 159., 262., 264. sk.
 Dolgok. 90., 205.
 Dologbani jogosítványok 138.
 Élczövekelés 112., 228.
 Eldarabolása a bányamértékeknek 140., 238.
 Elévülés 144., 205.
 Eljárása a bányabíróságoknak 193., 208. sk.
 Eljárása a bányahatóságoknak 189., 206.
 Elsőségi jog (Alter im Felde) 101.
 Elvonása a bányajogosítványoknak 149., 267.
 Engedélyezés (Concessio) 114., 118., 125., 224., 274.
 Erdély 37. sk. 47. sk. 55., 107., 187., 188.
 Erdészet 19.
 Erdők 177. sk.
 Fekvő birtok l. Bányatarozék.
 Feljegyzési könyv 112.
 Felkérvény (Muthung). 102., 110., 273.
 Felkészítés (Aufbereitung) 18., 98., 121.
 Felmérés 112.
 Felsőbánya 36., 52., 107.
 Felsőmagyarországi bányászat 33., 52., 55., 106., 197., 211.
 Felszámítás 214.
 Fenntartott ásványok 77., 239.
 Földbirtokos 99., 173. sk. 220., 221.
 Földesuri bányászat 28., 31., 36., 275.
 Föld- és mérés könyv 127., 215.
 Földtani alapismeretek 9. sk.
 Főtárna (Erbstollen) 115., 275.
 Gyám- és gondnokság 95., 207.
 Haladék (Fristung) 157., 273.
 Használása a bányabirtoknak 141., 240.
 Haszon (usus) 145.
 Haszonbérlet 95., 206.
 Haszonélvezés (ususfructus) 145.
 Határok 113., 229.
 Határközegek (Überscharren) 98., 117. sk. 139., 229.
 Havasalföld 38.
 Horvátország 38., 187., 188.
 Huta l. Kohó.
 Ingó bányadolgok.
 Irodalma a bányajognak 19. sk. 65. sk.
 Javak l. Játékok bányatörvényi 53., 56., 58.
 Jogosítványok l. Bányajogosítványok.
 Jogüggyek a bányászatnál 93. sk. .
 II. József bányareformai 54.
 Jus Regale Minerale l. Bányászati főuri jog.
 Károk 212., 236.

- Késedelmi eljárás (Retardat) 137., 247.
 Kidolgozás (Zugutebringung) 18., 98., 127.
 Kincstár 89., 219.
 Királyi rendeletek 7., 53., 64.
 Kisajátítás 174. sk. 234. sk.
 Kiváltságok 170.
 Kohó (Hütte) 18., 121., 216., 274.
 Könyvvezetés 95., 124., 215.
 Kőrműcbánya 31., 42., 44., 52., 106.
 Köszének l. Ásványzenek.
 Kutatás l. Turzás.
 Kuxa 129., 147., 243.
 Külmértékek (Tagmassen) 98., 119. sk. 140., 149., 156., 157., 230., 274.
 Lemondás 149., 248., 267.
 Levéltárak és levélmásolatok 216.
 Mária Terézia reformjai 54.
 Maximiliana l. Miksai bányarendelet.
 Megszűnése a bányajogosítványoknak 148. sk. 267.
 Megyétárnák (Rewierstollen) 98., 114. sk. 139., 156., 232.
 Mértékek 219.
 Mértékilleték (Massengebühr) 172., 260.
 Miksai bányarendelet 25., 41. sk. 64.
 Nagybánya 36., 52.
 Okmányügy 216.
 Országbirói Értekezlet 62., 201.
 Örökség 95., 206., 208.
 Összesítése a bányamértékeknek 140., 237.
 Özvegyi jog 145.
- Pótfizetés (Zubusse) 129., 247.
 Privilegiumok a bányászatnál 28., 64., 170.
 Részvénytársulatok 89.
 Segédvájások 98., 118., 139., 156., 232.
 Selmeczbánya 32., 42., 44., 52., 106.
 Sóbányászat 7., 34., 37., 218.
 Statutumok l. Bányastatutumok.
 Sulyok 219.
 Személyek a bányászatnál 85., 170.
 Szenle 211.
 Szerbia 38.
 Szerződések 94., 205.
 Szlavonia 187., 188.
 Szolgalmak 145.
 Társulások (Bruderladen) 90., 164. sk. 259.
 Társépítványok l. Társulások.
 Története a bányajognak 25. sk. 65. sk.
 Tulajdon 138., 143., 236.
 Tulajdontársaság 128., 242.
 Turzás 13., 98. sk. 149., 156., 191., 219. sk. 273.
 Ügyek peresek 196.
 Ügyek nem peresek 198.
 Vájnamérték l. Bányamérték.
 Vájnatelek l. Bányatelek.
 Végrehajtás 214., 270.
 Vizek 142. 234. sk.
 Vízijog 19.
 Zálog 145., 270.
 Zár 213.
 Zsidók 88., 191.
 Zuzda (Pochwerk) 17., 121.

J a v í t á s o k.

<i>Lap</i>	<i>sor</i>	<i>helyett</i>	<i>olvasd</i>
23.	1	alapraza	alaprajza
89.	6-hoz	A zsidók eltiltása a bányavárosokból az 1860. január 10-ki legf. rendelet által (birod. törvény-lap 17. szám) lett megszüntetve.	
127.	17.	föld- és mérés.	föld- és mérés.
129.	19.	Bányatársulat.	Bányatársulat.
139.	23.	Feldolgozási és kidolgozási	Felkészítési és kidol- gozási
188.	25-hez.	Erdélyben ujabban a zalathnai bányabíróság visszaállított.	
